COMENTARII

DIN „TIMPUL”

STUDII ASUPRA SITUAŢIEI

Se publică în „Timpul” V: I *„[Un nou program?...”]* nr. 38, 17 februarie 1880, p. 1—2; II *[„În ordinea de idei...”],* nr. 39, 19 februarie 1880, p. 1—2; III *[„Din momentul în care...”],* nr. 41, 21 februarie 1880, p. 1—2; IV *[„Precară este dar. . .”],* nr. 42, 22 februarie 1880, p. 2; V *[„Am văzut cu înlesnire...”],* nr. 44, 24 februarie 1880, p. 1—2. Primul studiu, al doilea şi ultimul se tipăresc în volum prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 19-23, 7—10, 49-50. Celelalte două studii se tipăresc în volum, prima dată în M. Eminescu, *Scrieri politice,* Craiova, Editura Scrisul Românesc,[1931], p. 224—227, 228—235. Studiile se tipăresc, în amîndouă ediţiile, fragmentar.

Proclamarea independenţei de guvernul român în 9 mai 1877, participarea la războiul din 1877—1878 şi recunoaşterea independenţei de către marile puteri se înscriu ca acte politice de mare însemnătate în viaţa ţării, atît pe plan intern, cît şi extern. Partidul conservator se vede obligat să-şi definească poziţia în noul context politic, cu atît mai mult cu cît presa guvernamentală îl acuza că nu avea „domiciliu” şi nici „şef”. Fruntaşii Partidului conservator se întrunesc în 3 februarie 1880 şi formează un „club politic” sub conducerea lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu şi Theodor Rosetti. Nu participă la şedinţa de constituire şi nici la cele ale „clubului politic” T. Maiorescu, P. P. Carp, G. Gr. Cantacuzino şi alţi cîţiva fruntaşi ai Partidului conservator, pe motiv că Emanoil (Manolache) Costache Epureanu nu era persoana cea mai indicată să, reprezinte Partidul conservator. Făcuse parte din guvernul lui Lascăr Catargiu, pe care îl părăsi să treacă la liberali, spre a reveni la conservatori. Maiorescu aprecia că o asemenea conduită politică, nu era admisibilă. Clubul politic întocmeşte un *Program* politic, pe care „Timpul” îl publică în fruntea numărului său din 16 februarie 1880 şi pe care îl semnează Emanoil (Manolache) Costache Epureanu[1]. Transcriem acest program pentru mai buna înţelegere a studiilor lui Eminescu şi a publicisticii sale ulterioare.

Dăm astăzi primul loc programului pe care Partidul conservator a găsit oportun să-l aducă la cunoştinţa ţării în vederea noăi faze politice în care dînsa a intrat. Ziarul „Timpul” care a apărat totdauna principiile conservatoare este în viitor pus sub direcţiunea comitetului ales de acest partid şi va fi organul lui. Iată programul:

Independenţa către care a tins cele două din urmă generaţiuni, pentru care a lucrat toate guvernele de la 1859 şi pe care am obţinut-o cu atîtea grele sacrificii, a aşezat România între statele suverane ale Europei, şi în această nouă situaţie, aşteptată cu nerăbdare şi salutată cu bucurie, ţara noastră devine de-a dreptul răspunzătoare de faptele guvernanţilor ei, către fiecare din puterile cu care sîntem în contact.

De aci datoria pentru noi toţi de a fi mai cu luare aminte şi mai prevăzători pentru a înlătura pericolele ce poate coprinde noua noastră situaţiune internaţională şi a trage dintr-însa toate foloasele ce ni le poate da.

De altă parte, starea noastră dinlăuntru este menită a inspira şi inspiră tutulor oamenilor prevăzători cea mai legitimă îngrijire.

Bugetul ţării, cu toate făgăduielile date, la căderea guvernului conservator, de barbaţii ce sînt astăzi la putere, s-a urcat de la cifra de 87 000 000 mil. a anului 1877 la cifra de 116 000 000

pentru 1880 adică în trei ani cu 34%.

Şi acest buget se soldează chiar estimp cu resursele extraordinare ale conversiunii obligaţiunilor rurale adică cu un deficit real de 15 mil.

Şi, într-un interval tot cam atît de scurt, avuţia publică a scăzut în proporţiuni spăimîntătoare! Dovadă domenele statului cari, de la cifra de 20 mil., venitul ce dădeau în 1871, au căzut la cifra de 15 mil. Dovadă încă lipsa de hrană ce bîntuie în multe părţi clasele agricole.

Şi în acelaşi timp numai anuităţile datoriilor consolidate trec peste jumătatea veniturilor adevărate!

În faţa acestei situaţiuni economice nu mai cutezăm a întreba daca românul se simte fericit de

---

starea de faţă, vom întreba însă daca, în cunoştinţă de cauză, contribuabilii au putut consimţi la sporirea atît de disproporţionată a cheltuielilor şi la micşorarea avuţiei lor proprie.

Vom întreba însă daca guvernanţii se pot crede împăcaţi în conştiinţa lor la adăpostul formelor exterioare ale regimului parlamentar.

A da la aceste cestiuni un răspuns afirmativ ar fi a abuza de ficţiunile constituţionale !

Dar, acestea zise, nu noi vom întrebuinţa arma puţin leală a acelora cari impută relei-voinţe sau relei-credinţe a cîtorva o stare economică întreagă.

Cauza acestei stări de lucruri este şi veche şi adîncă; ea stă în uitarea ideilor fundamentale pe care trebuie să repauze orice societate bine constituită.

S-a pierdut din vedere că conducerea intereselor generale nu este afacere de sentiment, ci constituie o ştiinţă şi că baza nestrămutată a acestei ştiinţe este conservarea individualităţii naţionale şi conformarea legilor organice cu gradul de cultură şi cu mijloacele de producţiune ale fiecărui popor.

Şi, în adevăr, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au împrăştiat pe nesimţite şi au slăbit cu încetul simţul conservării naţionale, aşa de vioi şi de puternic altădată la români; şi aceste idei, vătămătoare chiar în ţările luminate şi puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru naţiunea noastră şi mică şi slabă.

De altă parte, dorinţe de progres şi de libertate nechibzuite au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic fraza goală în locul realităţii.

Se mulţumesc cu formele exterioare ale libertăţilor publice şi cer şi altele, chiar dincolo de bazele fundamentale ale Constituţiunii ce şi-a dat ţara în 1866.

Se mulţumesc cu etichetele instituţiunilor progresului, fără a căuta daca acele instituţiuni pot rodi la noi şi cer şi altele mai costisitoare şi mai neroditoare.

Urmările acestor tendenţe erau lesne de prevăzut: instituţiunile cele mai folositoare au devenit numai o sarcină bugetară şi libertăţile politice folosesc numai la cîţiva oameni luminaţi, iar pentru marea majoritate a populaţiunilor au devenit de o parte o armă de exploatare în mînele celor mai abili şi mai puţin scrupuloşi, de alta un mijloc de aţîţări şi de discordie între proprietari şi muncitori, cei doi factori principali ai avuţiei naţionale.

Pentru că clasele de jos ale societăţii au fost presupuse luminate din cauză că instrucţiunea obligatoare stă scrisă în Constituţiune, pe cînd în realitate lumina numai o plătesc fără să o dobîndească, pentru că au fost presupuse libere din cauză că avem una din constituţiunile cele mai liberale din Europa, pe cînd libertatea numai le exploatează, fără ca ele să se bucure de dînsa, aceste clase au fost lăsate fără protecţiune în prada exploatatorilor de pretutindeni şi în faţa concurenţei elementelor străine, strîns legate prin instituţiuni puternice de ajutor mutual şi de protecţiune a fiecăruia de către toţi ceilalţi.

De aceea meseriaşii români se împuţinează prin oraşe şi sătenii sărăcesc.

Deznaţionalizarea de o parte, sărăcia de alta, iacă urmările apucăturilor ce semnalăm, iacă fructele guvernării unui stat prin politică de înclinări nesocotite, iar nu de ştiinţă.

Este onoarea conservatorilor, oricare a fost steagul sub care a luptat, de a fi denunţat totdauna aceste tendenţe nesănătoase şi a fi prevăzut totdauna aceste rezultate fatale.

Dar adversarii noştri politici, slabi în principii, s-au aplicat a ne denatura opiniunile şi a ne

calomnia intenţiunile:

Cînd am ridicat glasul contra caosului de legi, liberale în adevăr, dar neînţelese şi neaplicabile şi am zis: Libertatea astfel introdusă face rău în loc de bine, ni s-a răspuns: Sînteţi boieri, sînteţi reacţionari !

Cînd am combătut instituţiunile progresului pentru cari nu aveam nici oameni ca să le organizăm, nici mijloace ca să le întreţinem şi am zis: Aceste aşezăminte frumoase au să ne sărăcească, ni s-a răspuns:

Sînteţi inamici ai progresului, calomniaţi poporul!

Şi această manoperă, întrebuinţată cu stăruinţă şi cu abilitate, a reuşit să inspire multor oameni, nedeprinşi cu polemica, prevenţiuni puternice contra ideilor celor sănătoase prin temerea himerică a unei reacţiuni imaginare şi să atragă pe tinerii cei mai puţini prevăzători prin aparenţele libertăţii.

Dar dinaintea tristei realităţi care s-a precipitat cu atîta repeziciune, mai ales în anii din urmă, este timpul ca toţi să deschidem ochii !

Dinaintea noăi situaţiuni internaţionale ce ne este creată este datoria noastră să demascăm manoperele şi să spunem lămurit ceea ce sîntem şi ceea ce vrem!

Sîntem conservatori şi acest cuvînt, luat în înţelesul lui adevărat, cuprinde întreg programul nostru.

Conservator vrea să zică:

În afară, o politică modestă şi chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă şi stăruitoare, care exclude orice vederi ambiţioase, orice visuri aventuroase şi ne scuteşte de umilinţe; o politică onestă şi consecuentă, care să ne concilieze bună-voinţa şi să inspire încrederea.

În întru cuvîntul ,,conservator" însemnează:

În faţa abstracţiunilor umanitare ce profesează partidul liberal, ideea dezvoltării istorice a individualităţii noastre naţionale, ideea naţionalităţii româneşti !

În contra aspiraţiunilor de a trece dincolo de instituţiunile pe cari şi le-a dat ţara, consolidarea acestor instituţiuni şi punerea lor în aplicare aşa încît toţi să se poată bucura de dînsele !

În prezenţa dorinţelor nechibzuite de îmbunătăţiri, măsurarea înţeleaptă a dorinţelor noastre după mijloacele de cari dispunem!

Tendenţei adversarilor de a se rezema mai ales pre masele neculte şi neconştiente şi pre elementele parazite şi turburătoare ale societăţii, adică pe forţa brutală, opunem ideea Constituţiunii noastre care fundează edificiul politic mai ales pre clasele avute şi luminate şi pe elementele muncitoare şi liniştite, adică pre raţiune !

Mobilităţii instituţiunilor şi persoanelor prin care Partidul liberal a crezut adesea că va realiza progresul opunem stabilitatea instituţiunilor şi a personalului şi progresul măsurat dar continuu!

Formelor seci şi frazelor goale, fiinţa adevărului !

Iacă ceea ce am fost totdeauna şi ceea ce sîntem !

Iacă acum ceea ce credem necesar deocamdată:

Voim ca instrucţiunea obligatoare să se aplice şi ca instrucţiunea publică în genere să primească o direcţiune reală; ca tot săteanul să înveţe a-şi cunoaşte interesele, ca tot orăşanul să înveţe o meserie pentru a-şi cîştiga hrana !

Şi pînă vom ajunge la această ţintă dorită credem neapărat:

Ca clasele de jos ale societăţii să fie protejate, prin măsuri priincioase, contra exploatatorilor de pretutindeni şi contra propriei lor neprevederi;

Ca să se restabilească armonia între proprietari şi muncitorii agricoli: să garantăm pe unii contra intrigilor de jos şi fluctuaţiunilor politice de sus şi pe ceilalţi contra speculaţiunilor cărora sînt expuşi;

Ca proprietatea mică, atît cea creată prin legea rurală cît şi cea moşnenească sau

răzăşească, să fie protejată prin legi speciale;

Şi, pentru că uzura de cîtva timp a devenit o plagă socială, să se puie din nou în vigoare vechile măsuri legislative cari o stăvileau.

Voim ca mecanismul nostru administrativ să fie simplificat aşa încît să poată fi înţeles şi aplicat de personalul de care dispunem şi ca arbitrariul şi excesul de putere să fie reprimate de o instanţă ferită de fluctuaţiunile politice.

Voim întărirea instituţiunilor noastre militare, în raport însă cu mijloacele ţării şi fără a lovi celelalte ramuri ale activităţii naţionale, tot atît de neapărate existenţei sale.

Credem că deocamdată trebuie să înfrînăm orice dorinţe de îmbunătăţiri şi întreprinderi costisitoare, deoarece sporirea impozitelor a ajuns să atingă chiar forţele productive ale ţării şi asemeni dorinţe se traduc neapărat prin nouă sarcini.

Voim mai ales ca obligaţiunile să fie sfinte, căci numai astfel se va putea naşte industria şi numai astfel se pot funda instituţiuni de credit în cari fiecare român să găsească, cu condiţiuni uşoare, capitalul necesar pentru-a munci.

Pentru realizarea ideilor noastre vom uza numai de armele legale pe cari ni le prezentă liberele noastre instituţiuni.

Ţara la 1866 şi-a pus toate speranţele pentru mărirea şi prosperitatea ei în principiul unei monarhii constituţionale şi în reprezentaţiunea sa din Corpurile legiuitoare; numai în consolidarea acestor principii vedem şi astăzi întărirea ţărei noastre.

De aceea cerem mai presus de toate aplicarea corectă a regimului reprezentativ şi stabilirea unui control eficace, întemeiat pe independenţa alegătorilor, care singură poate chezăşui libertatea alesului.

Împrejurul acestor idei mîntuitoare întruneasc-se toţi românii cari caută în politică numai binele ţării.

Să despreţuim calomnia şi să nu o lăsăm să ne despartă prin temerea unei reacţiuni care nu esistă decît în gura şi sub pana acelora cari nu înţeleg cît de primejdios este în viaţa publică a unui popor tînăr abuzul de cuvinte.

Să căutăm la fapte iar nu la vorbe şi să nu ne lăsăm a fi atraşi prin aparenţele libertăţii acolo unde nu găsim decît golul demagogiei.

Şi cu modul acesta, lăsînd certele de vorbe, cari ne-au despărţit, şi frazele sunătoare, cari ne-au ascuns realitatea şi ne-au rătăcit de la adevărata ţintă ce trebuia să urmărim, să ne convingem că numai prin muncă şi prin adevăr vom face din libertăţile publice o realitate şi din naţionalitatea noastră o tărie capabilă de a înfrunta pericolele prin cari trecem.

Preşedintele Comitetului, *M. Kostaki.*

Programul se deschide, cum se vede, cu o declaraţie în care se arată că ,,Timpul" devenea organul comitetului Clubului politic şi că era pus sub conducerea unui comitet. Clubul îl desemnează pe Eminescu ca redactor-şef al ziarului, funcţie în care rămîne pînă în decembrie 1881, cînd va fi înlocuit cu Gr. G. Păucescu.

Programul este urmat în ,,Timpul" de un scurt editorial *Bucureşti,* 75/27 *fevruarie 1880 [,,Mai mulţi membri..."]* la redactarea căruia este de presupus că participă şi Eminescu, sau prin mîna căruia a trecut înainte de-a fi inserat în coloanele ziarului. Cum argumentele în favoarea paternităţii eminesciene sînt strict de conjunctură îi facem loc aici spre a avea o imagine cît mai completă asupra acestui moment de răscruce din activitatea poetului la ziarul conservator.

BUCUREŞTI 15/27 FEVRUARIE 1880

Mai mulţi membri ai partidului conservator s-au convins că, oricît de mare ar fi numărul şi oricît de însemnată poziţiunea bărbaţilor cari ar împărtăşi una şi aceeaşi serie de opinii politice, acest fapt în sine nu e în toate cazurile suficient nici pentru a asigura răspîndirea principiilor unei dezvoltări normale şi sănătoase a vieţii statului, nici pentru solidaritatea care ar trebui să unească

pe reprezentanţii aceloraşi opinii; deci au văzut necesitatea unei anume organizări care, spre chiar folosul spiritului public, să corespunză cu această comunitate de idei.

Simţindu-se deci trebuinţa unei legături mai strînse, a unui teren de întrunire, a unui organ de înţelegere comună, s-au convocat la 3 fevruarie a. c. o adunare cu scopul anume al formării unui club politic. În această adunare s-au aprobat statutele şi s-au numit comitetul dirigent al clubului, alegîndu-se prezident d. M.K. Epureanu, viceprezident d. Teodor Rosetti.

Programul este reprodus în ,,România liberă"[2], ,,Democraţia naţională"[3], ,,Binele public"[4] şi alte ziare. ,,Presa" se mărgineşte să-1 comenteze în termeni ironici[5]. Organul de presă al disidenţei Partidului conservator susţine că *Programul* nu reprezenta orientarea politică a Partidului conservator, ci numai a unei grupări din sînul său.

Programul este comentat de ,,Războiul", care reproduce ample extrase[6], şi de ,,Românul" în două editoriale, *Bucureşti, 18 făurar/1 mărţişor* şi *Bucureşti, 19 făurar/2 mărţişor,* care arată că se caracteriza prin ,,vagele cugetări"[7]. ,,Presa" revine asupra *Programului* în editorialul *Bucureşti, 20 februariu* din 21 februarie 1880[8], ca să susţină că vorbea despre multe, fără să conţină nimic şi că semăna cu ,,o prefaţă de editor al unei cărţi de doctrine politice şi economie socială". *Programul* apărea neconvingător şi unor ziare, cu o orientare politică apropiată de cea a cotidianului conservator. ,,Aşteptăm ca redacţia «Timpului» — scrie <Democraţia naţională» — să-i facă cuvenitele dezvoltări pentru a ne rosti şi noi asupra fiecărui punct. În acea analiză vom avea de normă şi călăuză programul nostru eminamente democratic şi naţional." [9]

Programul este criticat sever de Titu Maiorescu în numele Partidului conservator tot pentru faptul că se mărginea la generalităţi în ,,fraze anodine, lipsite de orice preciziune şi pe care le puteau subscrie şi membrii partidului opus" (18, p. 277).

Dacă *Programul* cuprindea numai generalităţi, care nemulţumeau deopotrivă pe liberali şi conservatori, el reprezenta pentru Eminescu un cadru cum nu se putea mai nimerit în care să-şi dezvolte tezele sale independent de orientarea celor două partide politice.

Eminescu însoţeşte studiile cu o notă introductivă, prin care le recomandă ca fiind destinate să explice tezele din noul program al Partidului conservator. ,,Atragem atenţia cititorilor — scrie poetul — asupra şirului de articole ce începem astăzi să publicăm, ca o dezvoltare a programului conservatorilor sub titlul de *Studie asupra situaţiei".* Studiile se publică, fapt deasemenea semnificativ, ca al doilea editorial, spaţiu destinat în ziar materialelor cu caracter orientativ în problemele de politică internă şi externă.

Problema fundamentală pe care o aduce Eminescu în discuţie priveşte natura statului cu toate implicaţiile sale economice, sociale şi politice. Poetul se pronunţă pentru statul natural, rezultat al unui proces istoric ireversibil. Statul este comparat cu organismul uman şi prezentat ca fiind supus, ca şi acesta, unor determinări caracteristice asemănătoare de la naştere pînă la moarte. Eminescu respinge în termeni fără echivoc teza lui Jean-Jacques Rousseau potrivit căreia statul ar fi rezultatul unui ,,contract social". Această teză a gînditorului francez formează obiectul unor consideraţii critice şi în articolele din ,,Curierul de Iaşi" din 1876—1877 (OPERE, IX, 185, 196, 281, 779). Acum împlineşte tabloul şi cu numele lui Platon, Iacob, regele Angliei şi Thomas Morus.

Eminescu împărtăşeşte opinia că forma de guvernămînt mai potrivită pentru ţara noastră o constituia monarhia constituţională. Cînd se pronunţă în favoarea acesteia avea dinainte exemplul domniilor elective din Moldova şi Muntenia, cu consecinţele lor în politica internă şi externă. Poetul nu respinge opţiunea pentru republică, formă de guvernămînt. Condiţionează însă această opţiune de existenţa unei clase de mijloc,

---

cu poziţii puternice economice şi politice. Menirea clasei de mijloc consta în menţinerea echilibrului în buna funcţionare a statului. Monarhia constituţională reprezenta în concepţia lui Eminescu forma ideală de guvernămînt numai cîtă vreme cel chemat să stea în fruntea statului îşi îndeplinea prerogativele cu care era investit. Aici stă explicaţia pentru poziţia sa, aparent contradictorie, faţă de monarhia constituţională. Eminescu pledează teoretic în favoarea ei, ca în activitatea practică să o supună la cele mai severe critici, cum făcea şi presa socialistă a vremii.

Să mai notăm, tot aici, că poetul exemplifică, în repetate rînduri, forma ideală de organizare a statului, cu ,,republica" furnicilor şi cea a albinelor.

Pornind de la concepţia statului natural şi a monarhiei constituţionale, ca formă de guvernămînt, Eminescu susţine, cum face şi în alte articole ale sale, că ,,politica practică" nu poate lucra decît cu elementele ce îi sînt date de stările reale de lucruri. Introducerea ,,formelor fără fond" constituia o asemenea realitate, ce nu putea fi ignorată în procesul istoric ireversibil. Eminescu nu cere înlăturarea ,,formelor fără fond", cum se susţine uneori, ci stăruie pentru investirea lor cu conţinutul corespunzător stărilor de lucruri din ţara noastră. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza introduce instituţiile din ţările apusene, ca o cerinţă impusă de modernizarea statului naţional român. Eminescu manifestă o admiraţie nedesminţită faţă de Alexandru Ioan Cuza şi nu pierde nici un prilej să-i denunţe opiniei publice ca trădători de ţară pe participanţii la complotul detronării sale. Poetul ar fi dorit însă ca la baza procesului de modernizare a statului naţional român să stea realităţile economice, sociale şi politice din ţara noastră. ,,Reacţionarismul" lui Eminescu ,,se reduce — scrie G. Călinescu — la a învinovăţi pe liberali că nu sînt nişte adevăraţi liberali, ci nişte mînuitori de «retorice suliţi» şi a recomandarea ocrotirii proletariatului în genere şi pe cel agrar în special" (21, p. 147).

Cînd comentează noul *Program* al Partidului conservator, Eminescu ţine seama de faptul că România fusese recunoscută de marile puteri ca ţară independentă şi suverană. Poetul adoptă şi în această problemă o poziţie ce nu concordă cu cea a partidelor politice. Aspectul cel mai important îl constituie, aici, demonstraţia sa, cu o bogată informaţie, a independenţei ţării noastre, *de facto,* în tot cursul veacurilor. În susţinerea acestei teze pune la contribuţie tratatul lui E. Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen,* din care traduce primul volum cu doi ani mai înainte (OPERE, XIV, 75—208, 981—988).

Eminescu pune în discuţie în studiul *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* publicat în ,,Convorbiri literare" în 1876, problema raportului dintre Imperiul austro-ungar, stat mare, cu o structură internă neomogenă, şi România, stat mic, cu o structură internă omogenă, însă ale cărui funcţii vitale erau expuse acaparării exponenţilor imperiului vecin. Analiza acolo, cum am arătat în notele noastre (OPERE, IX, 590), stadiul de subdezvoltare al României de atunci şi căuta soluţii pentru apărarea fiinţei naţionale a poporului nostru. Condiţiile impuse de Congresul de la Berlin pentru recunoaşterea independenţei îl conduc pe Eminescu la concluzia că România devenea o colonie a marilor puteri care duceau o politică de jaf a bogăţiilor ţării noastre şi-şi vărsau aici toate elementele neproductive, să speculeze munca autohtonilor. Poetul caracterizează situaţia României cu expresia foarte sugestivă de ,,America dunăreană", nu însă şi exactă. America lua ,,din lumea întreagă — scrie Lenin în articolul *Capitalismul şi emigraţia muncitorilor* din 1913 — elementele cele mai energice, cele mai capabile de muncă din populaţia muncitorească"[10]. Spre ţara noastră se scurgeau, cum arată Eminescu, elementele care nu urmăreau să pună în valoare bogăţiile ţării noastre, asemeni coloniştilor din America, ci să le jefuiască prin toate mijloacele şi sub protecţia puterilor străine.

Exista în opinia lui Eminescu un singur remediu împotriva relelor de care suferea ţara. Acest remediu îl vedea în munca fizică şi intelectuală. Poetul readuce în discuţie teoria sa cu privire la ,,clasele pozitive" şi ,,pătura superpusă" (OPERE, IX, 172—173, 590). Poetul include în ,,clasele pozitive" ţărănimea, meseriaşii şi comercianţii, aceştia însă numai în măsura în care ridicau valoarea produselor naţionale, nu însă şi atunci cînd le speculau în folosul lor. Distincţia ce-o face cu privire la comercianţi explică opiniile sale, nu întotdeauna dintre cele mai favorabile în legătură cu activitatea lor. Interesant de observat că Eminescu nu vorbeşte şi de ,,clase superpuse", ci numai de ,,pătura superpusă". Aceasta se forma din ,,scribii" de toate categoriile, în majoritate români, care sporeau aparatul administrativ neproductiv şi din elementele, în bună parte, alogene, care speculau munca populaţiei autohtone. Statul era chemat să ia măsuri prin care să îngrădească exploatarea muncii naţionale. Eminescu nu întrevedea, cum am mai arătat în notele noastre (OPERE; IX, 590), capacitatea potenţială a proletariatului în transformarea societăţii, fapt explicabil în condiţiile social-politice de atunci din ţara noastră.

Eminescu îşi întemeia concepţia social-politică pe considerente economice şi excludea

imixtiunile rasiale sau de altă natură. Criticile sale se îndreaptă deopotrivă în contra ,,scribilor" din aparatul administrativ, avocaţilor, politicienilor care practicau demagogia, elementelor care speculau munca altora, multe dintre acestea şi sub protecţia puterilor străine. Poetul proclamă primatul muncii şi susţine ca ea să stea la baza promovării pe toate treptele ierarhiei sociale. Eminescu critică statul din vremea sa, pe bună dreptate, că nu era în măsură să aducă la îndeplinire acest deziderat care stă şi la baza dezvoltării societăţii socialiste.

Studiile asupra situaţiei prezintă un interes aparte prin tezele expuse, chiar daca cea mai mare parte a lor se întîlnesc şi în articolele sale anterioare, precum şi în rapoartele din timpul revizoratului şcolar.

Eminescu readuce însă în discuţie tezele din activitatea sa anterioară într-un nou context social-politic şi le conferă semnificaţii pe care nu le aveau mai înainte. Acum nu stăm în faţa unor opinii personale care puteau fi luate sau nu în considerare. Eminescu subsumează *Programul* Partidului conservator tezelor sale şi le înfăţişează, cu recunoaşterea oficială, ca program de luptă pe tărîm economic, social şi politic. Această mutaţie spectaculoasă, fără precedent în activitatea lui Eminescu, se face sub privirea înţelegătoare a lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, care era, cum recunoaşte şi Maiorescu, unul din cei mai spirituali reprezentanţi ai vechii generaţii de luptători politici din ţara noastră.

Eminescu se situa, prin orientarea ce-o dă ,,Timpului" ca redactor-şef, pe poziţiile maselor muncitoare — şi nu numai ale ţărănimii, cum se susţine uneori — şi în afara intereselor partidelor politice. ,,Politica nu este mijloc de existenţă — scrie Eminescu — ci numai mijloc de-a îndrepta în bine mersul vieţii statului". Poetul face chiar mărturisirea că numai Cezar Bolliac scrisese, înaintea sa, pagini de-o mai adîncă înţelegere pentru suferinţele poporului român. Poetul exagera, firește, însă nu este mai puţin adevărat că această mărturisire — şi altele, ce pot fi invocate — indică orientarea sa politică.

Conducerea Partidului conservator considera că Eminescu transforma ,,Timpul" într-o tribună personală, în care exprima teze ce contraveneau orientării politice a ,,partitei conservatoare". Poetul va fi într-un conflict permanent cu comitetul de direcţie şi va fi înlocuit de la conducerea ziarului conservator.

---

1 T, V (1880), nr. 37, 16 febr., p. 1-2.

[2] RL, IV (1880), nr. 816, *19* febr., p. 2-3.

[3] DENA, I (1880), nr. 39, 17 febr., p. 1-2.

[4] BP, II (1880), nr. 69, 25-26 febr., p. 2-3.

5 PRESA, XIII (1880), nr. 38, 17 febr., p. l.

[6] RESB, (1880), nr. 934, 17 febr., p. 1-2.

[7] ROM, XXIV (1880), 18-19 febr., p. 159, 20 febr., p. 163.

[8] PRESA, XIII (1880), nr. 41, 21 febr., p. l.

[9] DENA, I (1880), nr. 39, 17 febr., p. l.

[10] V. I. Lenin, *Opere complete, vol. 24. Septembrie 1913—martie l9l4.* Ediţia a doua, Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 101.

[„ZIARUL «ROMÂNUL» ÎN REVISTA SA ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 41, 21 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti 20 fevruarie/3 martie 1880.*

Eminescu răspunde ziarelor ,,Presa" şi ,,Românul" în legătură cu criticile aduse de acestea *Programului* Partidului conservator (v. *supra,* p. 488). Oficiosul lui V. Boerescu arată într-un articol *[,.Dreptaşii fără şef..."],* publicat în. 17 februarie 1880[1], că înfiinţarea Clubului politic subconducerea lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu demonstra că în sînul Partidului

conservator existau mai multe fracţiuni. Oficiosul guvernamental scrie şi el în editorialul *Bucureşti, 18 făurar/1 mărţişor,* publicat în 19 februarie 1880[3], că membrii marcanţi ai Partidului conservator nu intraseră în Clubul politic.

,,România liberă" insistă asupra disensiunilor din Partidul conservalor[3]. Reproduce un fragment (,,Pe partidul roşu... virtutea sa de căpetenie").

Aprecierile pe care le face Eminescu cu privire la conduita unor membri marcanţi ai Partidului conservator demonstrează cît de departe mergea în afirmarea independenţei sale de gîndire în viaţa politică a ţării.

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 38, 17 febr., p. 1.

[2] ROM, XXIV (1880), 18-19 febr., p. 159.

[3] RL, IV (1880), nr. 819, 22 febr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„O LUNGĂ IEREMIADĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 41, 21 februarie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu participă la campania de presă în afacerea Warszawsky-Mihălescu şi urmăreşte cu atenţie încercările presei guvernamentale de a-l disculpa pe cel din urmă. Un exemplu ilustrativ în această privinţă îl

---

constituia şi articolul *Mihălescu-Rosetti-Brătianu-Warszawsky,* publicat în ,,Românul" în 19 februarie 1880[1].

Poetul nu pierde nici un prilej să readucă această afacere în atenţia opiniei publice. Aprecierile sale privind onestitatea lui I. C. Brătianu nu puteau însă fi pe placul conservatorilor.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 18-19 febr., p. *159.*

[„SÎNT ÎN LUMEA ACEASTA OAMENI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 41, 21 februarie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Organul lui V. Boerescu caracterizează *Programul* Clubului politic drept „nostim" într-un articol *[,,Dreptaşii fără şef..."],* publicat în 17 februarie 1880[1].

Eminescu apără prestigiul politic al lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, semnatarul *Programului,* criticat sever de presa vremii (v. *supra,* p. 488).

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 38, 17 febr., p. 1.

[„ZIARUL «ROMÂNUL» SE OCUPĂ ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr. 42, 22 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 21 fevruarie/1 martie 1880.*

Oficiosul liberal se ocupă de *Programul* Partidului conservator în editorialul *Bucureşti, 19 faur/2 mărţişor,* publicat în 20 februarie 1880[1]. Acuzată de frazeologie, presa liberală critică *Programul* pentru „vagele cugetări". Aspectul acesta stă şi în atenţia lui T. Maiorescu, care merge chiar mai departe cînd susţine că *Programul* putea fi subscris şi deliberali (v. *supra,* p. 488). *Programul*

cuprindea şi unele teze ca cea potrivit căreia stările rele de lucruri din ţară erau vechi şi adînci. Această teză este exploatată de presa liberală care susţine că vina pentru stările de lucruri din ţară o purta Partidul conservator întrucît guvernează înaintea Partidului liberal şi un timp mai îndelungat.

Eminescu era încredinţat de slăbiciunile *Programului,* dovadă că publică suita de *Studii asupra situaţiei* în care caută să dea tezelor vagi o bază istorică şi o interpretare filozofică.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 20 febr., p. 163.

["IAR O CRIZĂ MINISTERIALĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 42, 22 februarie 1880, p. 1—2, Al doilea editorial.

[„N-AR FI GREU DE POLEMIZAT ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 43, 23 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 22 fevruarie*/5 *martie 1880.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939. p. 323-328.

Organul de presă al lui V. Boerescu îşi continuă criticile la adresa *Programului* Partidului conservator într-un editorial, *Bucureşti, 20 februariu,* publicat în 21 februarie 1880[1]. Eminescu împărtăşeşte opinia ,,Presei"

---

că *Programul* cuprindea teze generale, fapt ce nu putea fi contestat şi porneşte de aici să-1 interpreteze, ca expresie a unei viziuni largi ce depăşea interesele unui partid politic.

,,România liberă" reţine precizarea „Timpului", potrivit căreia, dacă nu polemiza cu ,,Democraţia naţională", „Binele public" şi alte publicaţii, nu însemna că se identifica cu ele[2].

Eminescu stabileşte apartenenţa la clasa socială în funcţie de „natura muncii" şi ,,instrumentul" de lucru în cîştigarea existenţei.

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 41, 21 febr., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 821, 24 febr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„MAI NIMERITĂ NI S-AR PĂREA ...”]

Se publică în "Timpul", V, nr. 43, 23 februarie 1880, p. 2. Semnat: — N.R.

Notă de subsol la un articol, *Studii economice,* nesemnat, primit, probabil, din afara redacţiei. ,,De la statistică — se arată aici — se pot deduce legile de mişcare de progres ale unui popor; de la ea vom putea vedea dacă o ţară este sau nu pe cale de progres, de *statu-quo,* de înapoiere; din ea vom putea verifica, dacă mă pot exprima aşa, următoarea ecuaţiune:

Producţiune, posesie, consumaţie"[1].

Problemele economice formează o preocupare dominantă a lui Eminescu în anii gazetăriei bucureştene, cum se vede din manuscrisele sale.

---

[1] T, V (1880), nr. 43, 23 febr., p. 2.

[„ZIARUL «ROMÂNUL», CU O SOLICITUDINE PATERNĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 44, 24 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 23 fevruarie/6 martie 1880.*

Afacerea Warszawsky-Mihălescu este comentată de ,,Binele public" în editorialul *Bucureşti, 16 februariu,* publicat în 17 februarie 1880[1], la care răspunde ,,Românul" cu articolul *Mihălescu-Rosetti-Brătianu-Warszawsky* din 18 februarie 1880[3]. ,,Binele public" face loc în coloanele sale, cu titlul *Warszawsky-Mihălescu,* raportului comisiei Senatului[3].

Eminescu întocmeşte o sinteză a afacerii Warszawsky-Mihălescu pe baza documentelor publicate în presă pînă la acea dată.

Poetul invocă numele lui Brutus şi într-un articol din ,,Curierul de Iaşi", în care pomeneşte şi de ,,maistrul Shakespeare" (OPERE, IX, 356).

---

1 BP, II (1880), *nr. 62,* 17 febr., p. 1.

[2] ROM, XXIV (1880), 18-19 febr., p. 159.

[3] BP, II (1880), ur. 67, 23 febr., p. 2.

[„UNUL DIN ARGUMENTELE CELE MAI OBICINUITE ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr. 45, 26 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 25 fevruarie/8 martie 1880.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C.C. Savoiu, 1891, p. 31-35.

Oficiosul liberal critică *Programul* Partidului conservator în două editoriale, *Bucureşti, 19 făurar/2 mărţişor* şi *Bucureşti, 22 făurar/5 mărţişor,* publicate, primul în 20 februarie 1880, al doilea în 23 februarie 1880[1].

Presa liberală exploatează, cum am mai văzut, teza din *Program,* după care relele din ţară se datorau unor .stări de lucruri mai vechi.

Eminescu apelează la calcule matematice, prin care scade numărul anilor de guvernare conservatoare. Poetul urmărea să acrediteze opinia că liberalii guvernează mai mult şi că tot lor le revenea şi răspunderea pentru situaţia din ţară.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 20 febr., p. 163; 23 febr., p. 175.

NAIVITĂŢI RADICALE

Se publică în „Timpul", V, nr. 45, 26 februarie 1880, p. 3.

Scenetele sînt întocmite cu extrase din dezbaterile Adunării deputaţilor din şedinţele din 20 şi 22 februarie 1880[1].

Eminescu nu reţine decît fragmente din cuvîntări şi pune pe seama participanţilor la dezbateri replici care nu se află în stenogramele şedinţelor.

---

[1] MO, (1880), nr. 42, 21 febr./4 mart., p. 1088; nr. 44, 23 febr./6 mart., p. 1162, 1164.

CONFERINŢA D-LUI T. MAIORESCU ŢINUTĂ DUMINICĂ LA 24 FEVRUARIU ÎN SALA ATENEULUI. *DESPRE VISURI*

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 46, 27 februarie 1880, p. 2. Este reprodus în ,,Telegraful român", XXVIII, nr. 26, 1 martie 1880, p. 87—88 *(Foiţa).*

Conferinţa lui Maiorescu este a treia pe care o ţine în sala Ateneului. Criticul vorbeşte în 10 februarie 1880, despre *Cunoaşterea de sine şi cunoaşterea altora şi* ,,Timpul" se scuză că nu era în măsură să publice o prezentare a ei. ,,Ieri, duminecă — scrie ziarul — d. Titu Maibrescu a ţinut în sala Ateneul-ui prima prelecţiune:

despre cunoaşterea de sine şi cunoaşterea altora. Cu părere de rău nu putem deocamdată zice nimic despre prelecţiunea d-lui Maiorescu, deoarece nu am găsit un loc potrivit ca să o urmăm cu băgare de seamă. Sala Ateneului era plină de un public setos; pînă chiar coridorul de la uşă era înţesat. Aplauzele vii culese de onoratul disertant ne fac să credem că auditorii au fost pe deplin mulţumiţi cu prelecţiunea d-lui Maiorescu. Duminecă 17 februarie, d. T. Maiorescu va vorbi despre *înţelesul cuvîntului"* [1].

Prelegerea a doua, din 17 februarie 1880, nu este nici ea rezumată, deşi ziarul promite să facă acest lucru. ,,Interesanta prelegere a d-lui Maiorescu — scrie ziarul — asupra <înţelesului cuvintelor » a avut loc ieri înaintea unui public atît de numeros încît abia încăpea în spaţioasa sală a Ateneului. Asupra cuprinsului prelegerii VOM vorbi în numărul de mîne" [2].

Prelegerea *Despre visuri* este anunţată de ,,Timpul" în 23 februarie 1880, cînd se face şi precizarea că era o ,,prelecţiune de psihologie populară [3].

Justificările ,,Timpului", ca şi promisiunile neîndeplinite, nu trebuie să surprindă. Ziarul era organ de presă al Clubului politic conservator şi, cum Maiorescu refuză să facă parte din această ,,combinaţie", redacţia putea trece pe al doilea plan conferinţele criticului. ,,Timpul" era angajat, pe de altă parte, în apărarea *Programului* Partidului conservator împotriva atacurilor presei liberale. Să mai notăm, în sfîrşit, că Eminescu, în sarcina căruia cădea rezumarea conferinţelor, era ocupat cu elaborarea seriei de articole *Studii asupra situaţiei,* pe care tocmai le publica şi din care se vede în ce măsură se acorda prioritate problemelor politice.

---

[1] *T, V (1880), nr. 33, 12 febr., p. 2* (Cronica internă).

[2] Idem, *nr. 39, 19 febr., p. 2* (Cronica internă).

[3] Idem, *nr. 43, 23 febr., p. 2* (Sala Ateneului).

[„ÎN FINE PORTOFOLIUL ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 47, 28 februarie 1880, p. 1.

[,,«ROMÂNUL» DE LA 25 FEVRUARIE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 48, 29 februarie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 28 fevruarie/11 martie 1880.*

Oficiosul liberal stabileşte în editorialul său *Bucureşti, 25 făurar/8 mărţişor,* din 26 februarie 1880, existenţa a patru grupări politice în ţara noastră; 1) o grupare liberală condusă de G. Vernescu, cu ziarul ,,Binele public", 2) fracţiunea liberă şi independentă formată în 1866, 3) gruparea conservatoare de sub conducerea lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, cu ,,Timpul", 4) gruparea lui Grigore M. Sturdza[1]. Eminescu observă, pe bună dreptate, că ,,Românul" nu vorbea şi de gruparea lui V. Boerescu cu ziarul ,,Presa", care participa la guvernarea liberală.

,,România liberă" scrie că ,,Timpul" ,,dezveleşte bizantinismul guvernului, combate puerilele

pretenţiuni că numai roşii sînt un partid şi plînge asasinatul «Presei» sau mai bine zis rolul ei atît de înjositor"[2]. Reproduce două fragmente (,,Noi oare sîntem... voinţei noastre?", ,,Daca naţiunea s-a lăsat... acele făgăduieli. . .").

Eminescu exploatează în polemicile sale cu adversarii politici, ca aici, inconsecvenţele în logica demonstraţiei.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 26 febr., p. 182.

[2] RL, IV (1880), nr. 826, 1 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„«PRESA», ÎN NUMĂRUL DE IERI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 49, 1 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti. 25 fevruarie/12 martie 1880.*

Consideraţiile ,,melancolice" ale ,,Presei" cu privire la recunoaşterea Independenţei sînt cuprinse în editorialul *Bucureşti, 27 februariu,* publicat în 28 februarie 1880[1]. Ele veneau după ce ziarul lui V. Boerescu reproduce, demonstrativ, o suită de articole din presa română şi străină consacrate independenţei. Pornind de aici, Eminescu analizează politica internaţională şi apreciază că România se impunea să se declare ţară neutră. Poetul numeşte această politică ,,tradiţională".

,,România liberă" consideră că teza pusă în discuţie cu privire la garantarea neutralităţii noastre concomitent cu recunoaşterea independenţei ar fi constituit ,,un cîştig cu totul real"[2]. Reproduce un fragment (,,Ea constă în ceea ce... la o politică înţeleaptă...").

Eminescu reia exemplul cu Grecia, textual, în editorialul din 6 martie 1880 (v. *supra,* p. 63).

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 47, 28 febr., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 827, 2 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NE PARE BINE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 50, 2 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 1/13 *martie 1880.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 334-341.

Ziarul ieşean comentează *Programul* Partidului conservator, de care ne-am ocupat mai sus (v. *supra,* p. 485—490), în editorialul *Iaşi, 26 fevruare 1880,* publicat în 27 februarie 1880[1]. Eminescu preţuieşte la redactorii ieşeni pregătirea intelectuală şi buna-credinţă în dezbaterile din presă.

,,România liberă" constată că ,,Timpul" se bucura ori de cîte ori găsea parteneri serioşi de discuţie. Reproduce un fragment (,,Raţiunea de stat. . . cei sinceri") [2].

Eminescu declară în calitatea sa de redactor-şef al organului central de presă al Partidului conservator că era liberal şi democrat. Activitatea sa nu era însă orientată spre obţinerea de avantaje personale, ci servea ,,intereselor naţionale şi existenţei statului român". Poetul se considera, cum se desprinde şi de aici, un mînuitor al condeiului chemat să apere interesele poporului său.

---

[1] STR, IV (1880), nr. 46, 27 febr., p. 1.

[2] R.L, IV (1880), nr. 828, *4* mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[*„UN POCO PIÙ DI LUCE ...”*]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 50, 2 martie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Discursul de disculpare al lui Simeon Mihălescu, ţinut în şedinţa Senatului din 25 februarie 1880, se publică în ,,Monitorul oficial al României" în 10 martie 1880[1]. Emanoil (Manolache) Costache Epureanu îl comentează în şedinţa Senatului din 29 februarie 1880 [2].

,,România liberă" insistă asupra faptului că ,,Timpul" acorda mare atenţie afacerii Warszawsky-Mihălescu şi-1 numeşte şi ea pe cel din urmă ,,cinstitul mucenic" [3].

Eminescu se referă la cartea lui Alfonso La Marmora (1804—1878), generalul italian, *Un po'più di luce sugli eventi politico-militari dell'anno 1866* (1879). Sînt de amintit şi alte două lucrări ale sale, *Un episodio del Risorgimento italiano* (1875) şi *I segreti di Stato nel governo costituzionale* (1877).

---

[1] MO, (1880), nr. 47, 27 febr./10 mart., p. 1247- 1248.

[2] *Idem,* nr. 51, 2/14 mart., p. 1376- 1379.

[3] RL, IV (1880), nr. 828, 4 mart, p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN ŞEDINŢA DE VINERI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 51, 4 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 3/15 martie 1880.*

Eminescu reia discuţia din Senat pe marginea discursului de disculpare ţinut de Simeon Mihălescu în şedinţa din 25 februarie 1880 (v. *supra,* p. 54—55). Acum îşi concentrează însă atenţia asupra intervenţiei lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu din şedinţa din 29 februarie 1880 în această chestiune şi asupra ecoului stîrnit de ea în ,,maturul corp" legislativ [1].

Poetul revine la probleme discutate cu cîteva zile mai înainte şi explicaţia stă în angajarea sa în publicistica cotidiană.

---

[1] MO, (1880), nr. 51, 2/14 mart., p. 1376 - 1379.

FRANCIA: ARTICOLUL VII

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 51, 4 martie 1880, p. 1 *(Din afară).*

Eminescu urmăreşte viaţa politică din Franţa cu multă atenţie, cum se desprinde şi din alte articole ale sale. Explicaţia stă în faptul că poetul vedea în dezbaterile politice din această ţară expresia democraţiei, ameninţată de anarhie. Aceasta era direcţia în care se orienta, după părerea sa, şi liberalismul românesc, care practica demagogia.

UN NOU ZIAR [„ÎN IAŞI A APĂRUT ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 51, *4* martie 1880, p. 2.

Organ al fracţiunii independente ieşene, ,,Mişcarea naţională" îşi propunea să fie un ziar ,,economic, literar şi ştiinţific". N-au fost consultate primele numere ale publicaţiei deoarece lipsesc din colecţiile bibliotecilor noastre. Din articolul lui Eminescu se desprinde că ziarul ieşean începe să apară cu cîteva zile înainte de 1 martie 1880. Poetul reproduce, după bunul său obicei, un amplu extras din articolul programatic. Din comentariile cu care însoţeşte textul luăm

cunoştinţă şi de orientarea politică a foii ieşene. Eminescu oferă aici un text de referinţă pentru istoricii presei româneşti.

[„ÎN LIBERA ENGLITERĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 52, 5 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 4/16 *martie 1880.*

Eminescu acordă mare atenţie vieţii politice din Anglia şi o compară frecvent, cu cea din ţara noastră.

,,România liberă" reţine caracterizarea sistemului de guvernare din ţara noastră şi reproduce un fragment (,,Un guvern la noi care. . . majoritatea arşicelor") [1]. ,,Ştafeta" scrie că ,,Timpul" răspundea ,,Românului" într-un ,,şir de aprecieri bine cugetate" [2].

Poetul prezintă viaţa politică din Anglia, contrar celei din Franţa, ca expresie a adevăratei democraţii parlamentare.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 830, 6 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] STAF, III (1880), nr. 57, 10 mart., p. 1 *(Iaşi, 8 martie 1880).*

[„APARŢINE TRADIŢIUNILOR ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 52, 5 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu somează guvernul liberal să dea explicaţii cu privire la deficitul bugetar şi la datoria flotantă. Nu primeşte însă răspuns, cum precizează în editorialul *[,,Nu poate fi politică bună..."]* din 13 martie 1880 (v. *supra,* p, 71—72).

PRELECŢIUNEA D-LUI TITU MAIORESCU ŢINUTĂ DUMINICĂ 2 MARTIE 1880. *ARTELE ÎN EDUCAŢIUNE*

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 52, 5 martie 1880, p. 2.

Conferinţa lui Maiorescu, a patra, este anunţată de ,,Timpul" în 26 februarie 1880. ,,Încă o singură prelegere — scrie ziarul — va mai ţine d. Titu Maiorescu şi apoi va pleca la Iaşi unde asemenea va ţine o conferinţă. După cîte ştim, toate patru conferinţele se vor tipări" [1].

Maiorescu îşi face însemnări în jurnalul său despre cele patru conferinţe (29, p. 331—332). Acorda mai mare importanţă conferinţei a doua şi a patra. Despre conferinţa a doua notează că ea marca un progres decisiv faţă de cea dintîi. *,,Viaţa sufletului* a lui Lazarus — notează criticul— Multă fiziologie. Pentru mine conferenţă de progres decisiv. Pentru public, mult prea ştiinţifică, mai ales grea din punct de vedere fiziologic". Maiorescu notează cu grijă şi ecoul stîrnit în public de conferinţele sale, cum face şi în însemnarea privind *Artele în educaţiune.* ,,A patra conferenţă — scrie criticul —, cea din urmă, 2/14 martie: *Artele în educaţiune.* Teorie nouă a forţei morale latente. Aplicare a cunoscutei teorii a heredităţii. Cîteva glume. Publicul însă încîntat".

Informaţia că prelegerile se vor tipări în volum era o justificare pentru prezentarea, destul de sumară, a acesteia şi a omiterii rezumării primelor două, Conferinţele nu se tipăresc în volum şi rămîne neîndeplinită şi această promisiune.

---

[1] T, V (1880), nr. *45,* 26 febr., p. 2 *(Cronica internă).*

[„E GREU PENTRU O FOAIE DIN OPOZIŢIE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 53, 6 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 5/17 *martie 1880.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 341-345.

Eminescu continuă discuţia din editorialul din 1 martie 1880, cu privire la politica de neutralitate a României (v. *supra,* p. 50—51). ,,Democraţia naţională" se ocupă de orientarea politică a lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu în editorialul *Bucureşti, 3 martie,* publicat în 4 martie 1880 [1].

,,Presa" comentează opinia ,,Democraţiei naţionale" după care organul Partidului conservator se orienta spre o politică de apropiere de Imperiul austro-ungar[2]. ,,România liberă" reţine răspunsul la opiniile ,,Democraţiei naţionale" cu privire la orientarea politică a ziarului conservator[3]. Reproduce un fragment (,,Noi nu putem. . . noastre interese").

Fragmentul pe care îl reproduce poetul face parte din editorialul din 1 martie 1880 (v. *supra,* p. 50—51). Eminescu îşi reafirmă poziţia în problemele de politică externă şi porneşte, cum face şi cu alte prilejuri, de la situarea României, ţară mică, între trei imperii. Pentru acest motiv se pronunţă în sprijinul păstrării neutralităţii stricte, singura cale în asigurarea independenţei ţării. Poetul pleda în coloanele oficiosului conservator pentru o orientare politică ce contravenea celei a Partidului conservator şi a unor grupări din sînul Partidului liberal. Atît Partidul conservator cît şi aceste grupări stăruiau pentru o apropiere de Puterile centrale (Germania şi Imperiul austro-ungar). Această orientare politică este înscrisă, ca punct principal, în noul program al Partidului conservator întocmit de Maiorescu în decembrie 1880. Eminescu se va desolidariza de el, cum vom arăta mai departe, chiar dacă avea girul celei mai marcante personalităţi a ,,partitei conservatoare" (v. *infra,* p. 594—595).

---

[1] DENA, I (1880), nr. 52, 4 mart., p. 1.

[2] PRESA, XIII (1880), nr. 53, 6 mart., p. 1.

[3] RL, IV (1880), nr. 831, 7 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

ERRATA

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 53, 6 martie 1880, p. 2—3.

[„DE MAI MULTE ZILE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 54, 7 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 6/18 martie 1880.*

Problema răscumpărării căilor ferate este comentată de Eminescu pentru complicaţiile de procedură. Avertizează şi guvernul român asupra terminologiei juridice germane.

,,România liberă" remarcă în editorialul *Bucureşti, 7 martie,* publicat în 8 martie 1880, explicaţiile privind terminologia juridică germană [1]. În acelaşi număr, la *Arena ziarelor* se ocupa şi de modul cum este prezentată ,,strălucita afacere" a căilor ferate [2].

Eminescu pune la contribuţie presa germană nemijlocit, *cum* procedează şi la ,,Curierul de Iaşi", cu cîţiva ani mai înainte.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 832, 8 mart,, p. 1. [2] *Idem,* p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„FOAIA D-LUI BOERESCU...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 54, 7 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Proiectul de lege pentru înfiinţarea unei bănci de scompt şi circulaţiune este prezentat în Adunarea deputaţilor în şedinţa din 27 februarie 1880[1]. Discuţiile se continuă şi în şedinţele din 28, 29 februarie şi 1 martie 1880, cînd se încheie dezbaterea cu votarea *Proiectului* . . . [2].

Distincţia ce-o face Alexandru Lahovari între capitalurile fictive şi capitalurile reale este ironizată de ,,Presa" în editorialul *Bucureşti, 4 marte,* publicat în 5 martie 1880[3]. Eminescu răspunde la acest editorial şi exemplifică cu acţiunile băncii ,,Dacia", căreia foaia lui V. Boerescu îi făcea publicitate.

Polemica cu ,,Presa" se continuă în alte articole (v. *supra,* p. 80, 86—88).

---

[1] MO, (1880), nr. 48, 28 febr./11 mart., p. 1276-1277.

[2] *Idem,* p. 1382- 1383.

[3] PRESA, XIII (1880), nr. 52, 5 mart., p. 1.

[„CITIM ÎN «FREMDENBLATT»...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 54, 7 martie 1880, p. 1.

Eminescu reproduce articolul *Wien, 15. März,* publicat în ,,Fremden-Blatt" în 4/16 martie 1880, ca o mărturie a schimbării atitudinii Imperiului austro-ungar faţă de România. Poetul considera importante asemenea semne de bunăvoinţă într-un moment cînd se discuta chestiunea dunăreană.

---

[1] FREM, XXXIV (1880), nr. 75, [4] 16 mart., p. 1.

[„AM SPUS ÎN ARTICOLUL PRIM...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 54, 7 martie 1880, p. 1.

Eminescu trimite la editorialul său *[,,E greu pentru o foaie din opoziţie..."],* publicat în 6 martie 1880 (v. *supra,* p. 61—68). Foaia germană îi oferea argumente în sprijinul tezei sale cu privire la politica marilor puteri în menţinerea păcii.

ZIARUL „UNIREA” ŞI PROGRAMUL CONSERVATORILOR

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 54, 7 martie 1880, p. 2—3.

Ziarul ieşean ,,Unirea" este dintre publicaţiile de a căror existenţă luăm cunoştinţă pe căi indirecte. Din informaţiile din ,,Timpul" şi din alte ziare rezultă că apare între februarie şi mai 1880 [1].

,,Ştafeta" din Iaşi critică articolul într-un editorial, *Iaşi,* 11 *martie 1880,* pentru faptul că foloseşte ,,obicinuitul vocabular de invective" [2].

Eminescu defineşte orientarea politică a publicaţiei ieşene şi comentariul său reprezintă un text de referinţă pentru istoricul presei româneşti.

Polemica cu ,,Unirea" este continuată şi în alte articole (v. *supra,* p. 75—78).

[1] T, V (1880), nr. 29, 7 febr., p. 2; nr. 105, 10 mai, p. 1—2. Informaţii despre apariţia ziarului găsim în ,,Telegraful", ,,Românul", ,,Vocea Covurluiului" şi în alte publicaţii.

[2] STAF, III (1880), nr. 59, 13 mart., p. 1.

[„ÎNTRE PETRECERILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 55, 8 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Senatul ţine şedinţa de invalidare a lui Alexandru Holban în 3 martie 1880 [1].

„România liberă” remarcă articolul şi reproduce un fragment („Nu facem aici... *patienţia nostra”)*[2]. Eminescu declară că în discutarea invalidării nu făcea „cestiune de persoane”. Poetul se referea, desigur, la faptul că Alexandru Holban duce o campanie susţinută pentru invalidarea mandatului de deputat al lui T. Maiorescu, ales la Iaşi, cu cîţiva ani mai înainte.

[1] MO, nr. 54, 6/18 mart., p. 1466-1481.

[2] RL, IV (1880), nr. 833, 9 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DIN VIENA NE VINE ŞTIREA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 55, 8 martie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Numirea lui Silvestru Andrieviciu-Morariu în scaunul mitropolitan de la Cernăuţi este anunţată de ,,Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Czernowitz, 12. März (Erzbischof Morariu Andriewicz),* publicată în 6/18 martie 1880[1]. Eminescu îi preţuia activitatea culturală îndeosebi pe tărîmul literaturii didactice. Poetul intenţiona, cum se desprinde dintr-o însemnare din epoca studiilor universitare, păstrată în manuscrisul **2258, 179,** să-i retipărească manualele pentru şcolile poporale (primare).

Silvestru Andrieviciu-Morariu îşi cîştigase mari merite şi ca sprijinitor al organizării serbării de la Putna din 1871. Fiul său, Vasile Morariu, face şi el parte, împreună cu Eminescu, din comitetul de organizare a serbării de la Putna (OPERE, IX, 816, 817).

Activitatea cărturarului bucovinean îi servea lui Eminescu şi ca exemplu de muncă devotată în slujba poporului său.

Din colecţia ,,Timpului" de la Biblioteca Academiei şi din cea de la Biblioteca Municipală din Piatra Neamţ, singurele care ne sînt cunoscute, lipsesc numerele 56, 57 şi 58 din 9, 11 şi 12 martie 1880. Pentru acest motiv articolele lui Eminescu, publicate aici, nu au putut fi recuperate.

[1] NFP, (1880), nr. 5587, [6] 18 mart., p. 4.

[„NU POATE FI POLITICĂ BUNĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 59, 13 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 12/24 *martie 1880.*

Eminescu face un istoric al întocmirii bugetelor în ţara noastră spre a demonstra că se încălcau prevederile constituţionale.

Problema aceasta stă în atenţia poetului şi în alte articole ale sale. Întrebările pe care le pune guvernului liberal şi la care acesta nu răspunde sînt cuprinse în *editorialul [,,Aparţine tradiţiunilor...]* din 5 martie 1880 (v. *supra,* **p. 60--61).**

[„«LE NORD», ZIAR DE ÎNCREDERE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 59, 13 martie 1880, p. 1.

Dezminţirile,,Presei", la care se referă ,,Le Nord", ziarul din Bruxelles, sînt cuprinse în editorialul *Bucureşti, 12 martie,* publicat în 13 martie 1880 [1].

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 59, 13 mart., p. 1.

[„SCHIMBĂRI MARI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 60, 14 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 27—29. Fragmentar.

Presa românească este învinuită de Eminescu pentru faptul că prelua din cea străină, fără spirit critic, atît laudele la adresa ,,ideilor moderne", cît şi criticile pătimaşe împotriva lor. Situaţia aceasta era cu atît mai ciudată cu cît asemenea discuţii nu intrau în sfera de preocupări a poporului nostru. Eminescu face observaţia interesantă că biserica împrumută caracterul claselor conducătoare din ţările în care îşi desfăşoară activitatea.

,,România liberă" atrage atenţia asupra articolului, fără însă să dea şi extrase[1].

Eminescu pune în discuţie o teză marxistă cînd susţine că ,,orice formă, nouă de cultură e duşmană a formei din care s-a născut".

1 RL, IV (1880), nr. 838, 15 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[,,«JOURNAL DE[S] DÉBATS», ÎN NUMĂRUL DE LUNI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 61, 15 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 14/26 *martie 1880.*

Eminescu reproduce acest editorial publicat în ,,Le Journal des débats", în 10/22 martie 1880, pentru teza potrivit căreia România îşi putea apăra interesele numai ca ţară neutră.

Teza aceasta este pusă în discuţie şi de Eminescu în articolele sale.

[„«LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE» SCRIE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 61, 15 martie 1880, p. 1.

Informaţiile privind numirea lui C. A. Rosetti ca reprezentant al României la Paris se vor dovedi inexacte.

[„ADESEORI O LEGE OARECARE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 61, 15 martie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial. Se

tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 45—48. Fragmentar.

Publicaţia ieşeană ,,Unirea" răspunde la obiecţiile lui Eminescu din articolul *Ziarul ,,Unirea" şi programul conservator* (v. *supra,* p. 66—67) cu privire la orientarea sa politică. Răspunsul foii ieşene îl cunoaştem numai din extrasul integrat de poet în articolul de faţă.

Polemica lui Eminescu cu ,,Unirea" este îndreptată împotriva ,,roşilor" (liberalilor) pe care îi înfăţişează şi aici în culori întunecate. Exemplele cu care îşi ilustrează tezele arată că se ţinea la curent şi cu situaţia politică din alte ţări.

[„ACUM DOUĂ SĂPTĂMÎNI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 62, 16 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 15/27 *martie 1880.*

Călătoria lui I. C. Brătianu este anunţată de ,,Timpul" în 1 martie 1880, într-o notiţă în care se arată şi cine îl înlocuia în funcţiile pe care le deţinea[1]. ,, Monitorul oficial al României" informează în 4 martie 1880 despre sosirea lui I. C. Brătianu la Viena, de unde urma să plece la Berlin [2].

Eminescu continuă să susţină că România trebuia să obţină din partea marilor puteri recunoaşterea neutralităţii.

,,România liberă" scrie că ,,Timpul" critică ,,vulpenia" cu care I. C. Brătianu îşi tăinuia planurile politice [3].

Eminescu trimite pentru metodele de guvernare ale lui I. C. Brătianu la Machiavelli şi pune la contribuţie *Principele,* din care traduce două capitole (OPERE, XIV, 897—904, 1018— 1022).

[1] T, V (1880), nr. 49, 1 mart., p. 2 *(Cronica internă).*

[2] MO, (1880), nr. 52, 4/16 mart., p. 1407.

[3] RL, IV (1880), nr. 840, 18 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ZIARUL «PRESA», ÎN NUMĂRUL ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 62, 16 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Organul de presă al lui V. Boerescu răspunde într-un editorial, *Bucureşti, 11 martie,* publicat în 12 martie 1880[1], la obiecţiile lui Eminescu privind distincţia între capitalul real şi capitalul fictiv (v. *supra,* p.64—65). Eminescu se ocupă de acest răspuns şi-şi precizează poziţia în legătură cu instituţiile financiare. Se pronunţă şi acum în favoarea acelor instituţii care erau folositoare ţării, indiferent ce partid politic le întemeia.

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 58, 12 mart., p. 1.

[„PUBLICUL NOSTRU ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 63, 18 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 17/29 *martie 1880.*

Eminescu extrage din articolul lui Paul Leroy-Beaulieu acele pasaje în care se prezentau stări de lucruri cu similitudini şi în ţara noastră.

Problema răscumpărării căilor ferate este comentată de Eminescu şi în editorialul *[,,Prin art. 19 al Convenţiunii..."]* din 7 noiembrie 1879, cînd pune la contribuţie tratatul economistului francez.

[„ÎNCĂ UN ZIAR ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 63, 18 martie 1880, p. 1. *(Cronica internă).*

Eminescu anunţă apariţia ziarului ,,Bacăul" pe baza unei notiţe din ,,Războiul", publicată în martie 1880. ,,«Bacăul» este un al treilea ziar proaspăt — se arată aici — ce a ieşit la lumină în oraşul cu acest nume. Mare fierbere politică trebuie să fie în Bacău. Se vede că ziarul liberalilor independenţi, «Gazeta de Bacău», îi durea rău pe patrioţii de meserie. Această foaie nouă se califică de organ al partidului liberal-naţional d-acolo, promite a se ţine de pulpana «Românului» şi «Telegrafului». El mai poartă în frunte şi o *pajeră* cu doi delfini (mai bine ar fi pus doi *curcani).* Ştiţi însă cine este redactorul «Bacăului»? D-nul I. G. Teodoru, fostul comisar paliţienesc, acel individ care a fost destituit din. funcţie, căci nu de mult scăpase din penitenciarul Bisericani! Apoi să nu zicem: aferim partid naţional liberal... al liberaţilor din temniţă! Iată cine reprezintă şi susţine pe naţiunalii noştri: un *puşcăriaş* !!!" [1].

Poetul consacră o prezentare a ziarului băcăuan cîteva zile mai tîrziu în spiritul acestei notiţe critice (v. *supra,* p. 93—96).

[1] RESB, (1880), nr. 961, 15 mart., p. 2 *(Cronica zilei).*

[„FOILE ENGLEZE AU ŞTIRI ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr. 63, 18 martie 1880, p. 2.

Informaţiile privind luptele englezilor în Afganistan sînt cuprinse în articolul *[Aus Afghanistan liegen in englischen Blättern sehr rosige Berichte vor],* publicat în ,,Fremden-Blatt" în 12/24 martie 1880[1]. Aici se găseşte şi corespondenţa din Kabul reprodusă din ,,Times" în ziarul german.

Discursul deputatului german este comentat într-o corespondenţă, *Wien, 24. März,* publicată în acelaşi ziar în 13/25 martie 1880 [2].

[1] FREM, XXXIV (1880), nr. 83, [12/24 mart., p. 2.

[2] *Idem,* nr. 84, [13]25 mart., p. 2.

[„O LITERATURĂ ÎNTREAGĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 64, 19 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 18/30 martie 1880.* Este reproduse în ,,Binele public", II, nr. 90, 21 martie 1880, p. 2. Fragmentar.

Eminescu consemnează ecourile din presa străină privind vizita lui I. C. Brătianu în ţările apusene. Poetul reproduce editorialul *Wien, 23. März,* publicat în ziarul vienez ,,Fremden-Blatt" în 12/24 martie 1880[1], Problema ridicării României la rangul de regat este comentată de ,,National Zeitung" într-o corespondenţă, *Berlin, 26. März,* reprodusă în ,,Allgemeine Zeitung" din 16/28 martie 1880[2]. Dintr-o altă corespondenţă din acest ziar, *Berlin, 23. März,* publicată în 14/26 martie 1880[3], face extrasul privind succesiunea la tronul României. Ziarul ,,Pester Lloyd" se ocupă de

primirea ce i se face lui Brătianu în ţările de limbă germană în articolul *Budapest, 29. März,* publicat în 18/30 martie 1880[4]. Aici se găsesc şi informaţiile din ,,Standard", ,,Daily News" şi ,,Daily Telegraph". Articolul reprodus de Eminescu din ,,Fremden-Blatt" este publicat şi de ,,Presa" în altă traducere[5]. ,,România liberă" remarca faptul că în editorialul din ,,Timpul" se punea la contribuţie presa germană cu o bună orientare [6].

Editorialul oferă unul din cele mai ilustrative exemple din publicistica lui Eminescu pentru orientarea sa în presa străină şi promptitudinea cu care descoperă şi selectează textele ce tratează aceleaşi probleme.

---

[1] FREM, XXXIV (1880), nr. 83, [12]24 mart., p. 1.

[2] AAZ, (1880), nr. 88, [16]28 mart., p. 2.

[3] *Idem,* nr. 86, [14]26 mart., p. 2.

[4] PEL, XXVII (1880), nr. 88, [18]30 mart., p. 1.

[5] PRESA, XIII (1880), nr. 63, 17-18 mart., p. 1-2.

[6] RL, IV (1880), nr. 842, 20 mart., p. 3 *(Arena ziarelor).*

MITROPOLITUL MORARIU ANDRIEVICI

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 64, 19 martie 1880, p. 3.

Biografia lui Silvestru Andrieviciu-Morariu (1818— 1895) se publică în ziarul ,,Der Osten" care nu a fost văzut de noi.

Înainte de a fi mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei, Silvestru Andrieviciu-Morariu tipăreşte mai multe manuale şcolare, la care se referă şi Eminescu în manuscrisul **2258, 179**.

Activitatea sa politică este pusă în slujba luptei naţionale a românilor din Imperiul austro-ungar.

[„ZIARUL «PRESA» ÎN REVISTA SA ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 65, 20 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 19/31 *martie 1880.*

Eminescu răspunde organului de presă al lui V. Boerescu, care critică în editorialul *Bucureşti, 15 marte,* publicat în 16 martie 1880[1], tezele sale din articolul din 8 martie 1880 (v. *supra,* p. 67—69).

Textul reprodus din John Stuart Mill face parte din lucrarea *On liberty,* capitolul V, *Applications.* Poetul traduce de fapt două fragmente, pe care le transcriem pentru studiul comparativ.

„If the roads, the railways, the banks, the insurance offices, the great joint-stock companies, the universities, and the public charities, were all of them branches of the government; if, in addition, the municipal corporations and local boards, with all that now devolves on them, became departments of the central administration; if the employes of all these different entreprises were appointed and paid by the government, and looked to the government for every rise in life; not all the freedom of the press and popular constitution of the legislature would make this or any other country free otherwise than in name. And the evil would be greater, the more efficiently and scientifically the administrative machinery was constructed — the more skilful the arrangements for obtaining the best qualified hands and heads, with which to work it” [. . .]

„If every part of business of society wich required organized concert, or large and comprehensive views, were in the hands of the government, and if government offices were universally filled by the ablest men, all the enlarged culture and practised intelligence in the

country, except the purely speculative, would be concentrated in a numerous bureaucracy [...] and when admitted, to rise there in, would be the sole objects of ambition” [2].

,,Presa" răspunde în editorialul *Bucureşti, 21 Martie,* publicat în 22 martie 1880[3], în care recunoaşte că Eminescu păstra în discuţie ,,cea mai perfectă urbanitate", dar că tezele sale cu privire la prerogativele Domnului erau neacceptabile. Ziarul susţine, pe de altă parte, că invocarea lui John Stuart Mill nu avea nici o legătură cu problemele în discuţie.

Eminescu pune la contribuţie, desigur, o ediţie franceză. Un fragment din această lucrare se păstrează, în traducere, şi în manuscrisele sale (OPERE, XIV, 910—911, 1024).

Editorialul lui Eminescu din 9 martie 1880, la care trimite ,,Presa", nu a putut fi recuperat întrucît acest număr lipseşte din colecţia ziarului de la Biblioteca Academiei Române şi din cea a Bibliotecii Municipale din Piatra Neamţ.

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 62, 16 mart., p. 1.

[2] John Stuart Mill, *On Liberty. Representative Government. The Subjection of Women,* Oxford, University Press, London, Humphrey Milford, [1936], p. 135, 136.

[3] PRESA, XIII (1880), nr. 67. 22 mart., p. 1.

MODEL DE STIL

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 65, 20 martie 1880, p. 3.

,,Curierul de Galatz” apare, cum rezultă din menţiunile din presă, între mai 1876 şi martie 1880. Colecţiile din bibliotecile noastre păstrează numai cîteva numere. Extrasul, oferit de Eminescu ca model de stil, este posibil să facă parte din ultimul număr al publicaţiei. Presupunerea apare cu atît mai întemeiată cu cît ,,Românul" semnalează apariţia sa în 19 martie 1880 [1].

Eminescu acordă atenţie presei sub acest aspect încă din primele articole pe care le publică în ,,Curierul de Iaşi" în 1876 (OPERE, IX, 117-119, 122, 548-549, 550-551).

---

[1] ROM, XIV (1880), 19 mart., p. 258.

[„CANCELARUL S-A ÎNTORS ."]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 66, 21 martie 1880, p. 1. Editorial; *Bucureşti, 20 martie* /1 *aprilie 1880.*

Politica dictatorială de guvernare a ţării îi aduce lui I. C. Brătianu supranumele de *Vizirul* şi *Cancelarul.* Eminescu foloseşte amîndouă formele, cum fac şi ceilalţi redactori de la ziarul conservator.

„România liberă” scrie că editorialul înfăţişa „lefegiii partidului” liberal în atitudinea lor faţă de ,,pletosul democrat". Reproduce un fragment (,,... ţinură consiliu. . . a fi mistificaţi").

Expresia: *turma necuvîntătoare* o întîlnim şi în alte articole,

---

[„CAMERA, DUPĂ ATÎTEA LUNI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr, 66, 21 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu comentează incidentul din Adunarea deputaţilor, din şedinţa din 17 martie 1880, cînd N. Ionescu face observaţii critice cu privire la absenţa ministrului de finanţe.

,,N. Ionescu. Desfid dar pe d. ministru de finanţe că este în tot locul care are darul ubicuităţii (ilaritate).

D. preşedinte. De ce ridicaţi o cestiune personală"[1].

Incidentul este comentat şi de ,,Binele public"[2] şi revine la el şi Eminescu în alte articole (v. *supra,* p. 99-102, 116-119).

---

[1] MO, (1880), nr. 64, 18/30 mart., p. 1857.

[2] BP, II (1880), nr. 89, 20 mart, p. 1.

[„ÎN ŞEDINŢA DE IERI A SENATULUI ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr. 68, 23 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Dare de seamă asupra şedinţei Senatului din 20 martie 1880 [1].

Acuzaţiile aduse de Eminescu administraţiei liberale apar cu atît mai grave cu cît se întemeiază pe documente oficiale.

---

[1] MO, (1880), nr. 68, 22 mart./30 apr., p. 2001-2002.

[„BĂTUŢI PE TOATĂ LINIA ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 69, 25 rnartie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 24 martie/ 5 aprilie 1880.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 357-362.

Eminescu porneşte în comentariul său de la editorialul *Bucureşti, 21 mărţişor/2 priar,* publicat în ,,Românul" în 22 martie 1880 [1], ca să-şi reafirme poziţia cu privire la politica de neutralitate a ţării noastre.

Discursul lui Dimitrie Brătianu, ţinut în şedinţa Senatului din 10 mai 1877 [2], este invocat de Eminescu spre a ilustra nivelul intelectual al fruntaşilor Partidului liberal.

Poetul se relevă şi aici familiarizat cu istoria naţională.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 22 mart., p. 269. [2] MO, (1877), nr. 106, 11/23 mai, p. 3145.

UN NOU JURNAL NAŢIONALE-LIBERALE

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 69, 25 martie 1880, p. 3 *(Varietăţi).*

Eminescu anunţă apariţia ziarului ,,Bacăul" într-o notiţă publicată cu cîteva zile mai înainte (v. *supra,* p. 82). Discuţia este reluată pe baza materialelor din primele două numere, primite la redacţie, şi condusă în aşa fel încît cititorul să-şi facă o părere cît mai rea cu putinţă despre foaia băcăuană. Materialele sînt cenzurate sever, atît în privinţa fondului, cît şi a limbii. Sînt subliniate, fapt vrednic de reţinut, toate moldovenismele ca forme incorecte de limbă în presă.

Nu se află în principalele colecţii din ţară decît cîteva numere. Mai importante sînt aici nr. 7, din 6 mai 1880 şi nr. 3, din 2 februarie 1881. Alte numere, din 1888, nu interesează discuţia noastră.

Comentariul lui Eminescu se înscrie pe linia polemicii sale cu presa liberală, însă prezintă interes şi extrasele pe care la reproduce din cele două numere. Istoricii presei româneşti pot lua cunoştinţă de aici de nivelul la care era redactat ziarul şi de orientarea sa politică.

CUM SE PETREC ALEGERILE ÎN ANGLIA, CUM ÎN ROMÂNIA?

Se publică în „Timpul”, V, nr. 70, 27 martie 1880, p. 1—2.

Eminescu se pronunţă în numeroase articole împotriva dictaturii personale a lui I.C. Brătianu, şeful Partidului liberal. Situaţia din Anglia îi serveşte ca termen de comparaţie cu realităţile din ţara noastră.

În text se face menţiune de un editorial anterior. Eminescu are în vedere editorialul *[„Ziarul «Presa» în revista sa...”],* publicat în 20 martie 1880 (v. *supra,* p. 86—88).

[„E ATÎT DE UIMITOARE ŞTIREA ..."]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 71, 28 martie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu urmăreşte viaţa politică din Germania *cu* multă atenţie, cum face şi în cazul celei din Franţa şi Anglia. Sistemul de guvernare din Germania reprezenta, după părerea sa, spre deosebire de cel din Franţa şi Anglia, autoritatea de stat. De aici şi aprecierea cu privire la importanţa rolului jucat de Bismarck în viaţa politică a ţării sale. Înfăptuirea unităţii Germaniei este rezultatul unui proces istoric ireversibil. Meritul cancelarului german sta în faptul de a fi înţeles acest lucru şi de-a fi acţionat în această direcţie în numele şi prin puterea autorităţii de stat.

[„CEA MAI SLABĂ DINTRE APUCĂTURILE SOFISTICE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 72, 29 martie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Oficiosul liberal respinge în editorialul *Bucureşti, 20 mărţişor/1 priar,* publicat în 21 martie 1880, criticile lui Eminescu privind modul de întocmire a bugetului[1]. Poetul invocă în replica sa datele statistice înscrise în buget de guvernul liberal. Cifrele sînt extrase din *Raportul* lui Emil Costinescu asupra bugetului prezentat în şedinţa Adunării deputaţilor din 26 martie 1880. Raportul este însoţit de numeroase tabele şi ocupă aproape cincizeci de pagini din „Monitorul oficial al României” [2].

Informaţiile de această natură sînt importante pentru cunoaşterea capacităţii de selecţie a lui Eminescu într-un domeniu ce s-ar crede că era străin preocupărilor sale. Se desprinde însă de aici că poetul se mişca cu deplină siguranţă şi în lumea cifrelor din situaţiile financiare.

[1] ROM, XXIV (1880), 21 mart., p. 265.

[2] MO, (1880), nr. 71, 27 mart./8 apr., p. 2103-2150.

[„NU MAI AVEM CURAJUL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 72, 29 martie 1880, p. 2.

[„«NORDDEUTSCHE ALLEGEMEINE ZEITUNG», ORGANUL DE CĂPETENIE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 73, 30 martie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Eminescu trimite la organul de presă al lui Bismarck, cum face şi în articolele sale din „Curierul de Iaşi”, însă preia informaţiile desigur prin intermediul presei vieneze.

Articolul din săptămînalul berlinez „Grenzboten” se publică cu titlul *Unsere Grenze im Nordosten* în ianuarie şi februarie 1880 [1].

[1] GRBOT, XXIX (1880), nr. 4, [ian.], p. 177-188; nr. 5, [febr.], p. 213-225.

[„« ROMÂNUL» DE IERI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 74, 1 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Disensiunile din sînul guvernului liberal, la care se referă Eminescu, privesc demisia lui G. Chiţu, D. Giani şi N. Fleva din funţia de vicepreşedinţi ai Adunării deputaţilor. „Românul” comentează acest incident în editorialul *Bucureşti, 28 martie*/9 *priar* din 29 martie 1880[1] şi în articolul *[„Norul ce învăluieşte...”]* din 30-31 martie 1880 [2].

[1] ROM XXIV (1880), 29 mart., p. 289. [3] *Idem,* 30-31 mart, p. 293.

[„PROPRIETARUL FONDATOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 74, 1 aprilie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Comunicarea lui Émile Galli, proprietarul fondator al ziarului „L'Indepéndance roumaine” se publică în fruntea numărului din 31 martie/12 aprilie 1880. „Un journal roumain — scrie Émile Galli —, meme écrit en langue française, ne saurait etre mieux dirigé que par un roumain. Pénétré de cette vérité, nous avions depuis longtemps prié M. Gr. Ventura de se charger de la direction politique de «L'Indepéndance roumaine», ce qu'il n'avait pas cru devoir accepter jusqu'ici. Aujourd'hui il consent et nous nous empressons d'en informer nos lecteurs. Ainsi, a partir de ce jour, tout ce qui concerne la partie politique, intérieure ou exterieure, rentre dans les attributions de M. Gr. Ventura.

Aucune autre modification n'est du reste apportée a l'organisation du journal”[1].

Eminescu reproduce comunicarea într-o traducere cursivă, cu omiterea finalului şi a cîtorva cuvinte. Comentariul său pe marginea articolului *La situation,* din acelaşi număr[2], avea menirea să demonstreze că schimbările la conducerea „Independenţei române” nu aveau ca urmare imediată şi o ridicare a nivelului materialelor pe care le publica.

Consideraţiile ironice ale lui Eminescu constituie punctul de plecare în polemica cu ziarul francez.

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 790, 31 mart./12 apr., p. 1.

[2] *Idem.* p. 1-2.

[„POŞTA DIN BERLIN NE ADUCE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 74, 1 aprilie 1880, p. 1.

Cauzele demisiei lui Bismarck sînt comentate de „Neue freie Presse” în articolul *Reform des deutsches Bundesrathes. Berlin, 8. April,* publicat în 28 martie/9 aprilie 1880[1]. Aici se face trimiterea la „Norddeutsche allgemeine Zeitung”, ziar pe care poetul probabil nu-l consultă.

Eminescu privea cu simpatie politica internă a lui Bismarck pentru consolidarea unităţii statului german.

[1] NFP, (1880), nr. 5608, [28 mart./]9 apr., p. 9.

[„EXISTĂ O SEAMĂ DE SPIRITE ...”]

Se publică în „Timpul”, V , nr. 75, 2 aprilie 1880, p. 1. Al treilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 37—39. Fragmentar.

Adunarea deputaţilor votează în şedinţa din 30 martie 1880, la propunerea lui D. Giani, o pensie lui C. A. Rosetti, reversibilă şi asupra soţiei şi copiilor[1]. Şase deputaţi se pronunţă împotrivă, iar doi se abţin de la scrutin. C. A. Rosetti ţine o cuvîntare de mulţumire, cu frazeologia cunoscută şi din articolele sale.

„România liberă” scrie că „Timpul” pune în cu totul altă lumină decît discuţiile din Adunarea deputaţilor cuvîntarea politicianului liberal [2].

Eminescu îşi construieşte discursul critic cu o utilizare largă a ironiei, realizînd o pagină antologică de proză politică.

[1] MO, (1880), nr. 76, 1/13 apr.. p. 2338-2340.

[2] RL, IV (1880), nr. 854, 4 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„IERI LA HUGUES, A AVUT LOC ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 75, 2 aprilie 1880, p. 1.

Eminescu evită să comenteze actele de violenţă în scopuri propagandistice de partid. Poetul vede în ele o mărturie a decăderii politice, care se răsfrîngea asupra întregii societăţi româneşti.

„România liberă” scrie că „Timpul” condamnă „odiosul scandal” [1]. Reproduce un fragment („Numai într-o stare. . . inviolabilă prin lege”).

Poetul se pronunţă împotriva actelor de violenţă pe linia atitudinii sale de la foaia ieşeană (OPERE, IX, 217, 221).

[1] RL**,** IV (1880), nr. 853, 3 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN ORICE CAZ URMAŞII NOŞTRI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 76, 3 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 2/14 aprilie 1880.*

Cuvîntarea lui D. Giani, ţinută în Adunarea deputaţilor în 30 martie 1880, prin care recomandă acordarea pensiei lui C. A. Rosetti (v. *supra,* p. 109—110), este considerată de Eminescu un model de lipsă de logică a discursului critic. Sub acest aspect putea servi şi posterităţii să cunoască nivelul dezbaterilor din Corpurile legiuitoare.

Eminescu publică, în continuarea editorialului său, lămuririle lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu privind poziţia sa în ajunul intrării României în războiul de independenţă.

[„DEMISIUNEA TUTUROR MAGISTRAŢILOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 76, 3 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu răspunde oficiosului liberal care cere în editorialul *Bucureşti, 1/13 priar,* publicat în 2 aprilie 1880[1], sancţionarea severă a magistraţilor ieşeni pentru că îşi dau demisia, în semn de protest împotriva măsurilor abuzive ale guvernului liberal. Măsurile erau necesare, scrie ziarul, să fie scăpată „justiţia de anarhie”.

,,România liberă" insistă asupra importanţei problemelor puse în discuţie şi. reproduce un fragment („După cît aflăm ... unui judecător”)[2].

Finalul articolului ne îndrumă spre o teză a lui Eminescu din scrisoarea *Domnului Dumitru Brătianu,* publicată în „Românul”, în 1871 (OPERE, IX, 98-99, 534-536).

[1] ROM, XXIV (1880), 2 apr., p. 301.

[2] RL, IV (1880), nr. 854, 4 apr., p. 3 *(Arena ziarelor)*

[„«LE NORD», ORGANUL CANCELARIEI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr, 77, 4 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„IDEEA GENEROASĂ ŞI MÎNTUITOARE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 78, 5 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 4/l6 aprilie 1880.*

Eminescu defineşte importanţa Senatului, ca for ponderator, în mecanismul constituţional din ţara noastră. Invocarea unor exemple din istorie, nu la îndemîna oricui, relevă orizontul său cultural.

„România liberă” insistă asupra rolului ce se acordă Senatului, ca „corp legislativ ponderator” [1]. Reproduce un fragment („în aceeaşi zi ... s-au votat acele milioane”).

Poetul caracterizează şi aici elementele carieriste fără pregătire intelectuală cu expresia „naturi catilinare” întîlnită şi în alte articole ale sale.

[1] RL, IV (1880), nr. 856, 6 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

ABDICAREA D-LUI C. A. ROSETTI

Se publică în „Timpul”, V, nr. 79, 6 aprilie 1880, p. 1—2. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 366—373.

Raportul comisiei bugetare este prezentat de T. Mehedinţeanu în şedinţa Adunării deputaţilor din 23 martie 1868 şi se publică în „Monitorul. Ziar oficial al României”, în 28 martie/9 aprilie 1868[1]. Eminescu îşi extrage datele din *Raport* şi din tabelele centralizatoare. Se impune atenţiei orientarea sigură în lumea cifrelor şi utilizarea lor, cu pricepere, în sinteza critică.

Eminescu aminteşte numele cîtorva prestidigitatori celebri pentru a caracteriza modul de întocmire a bugetului de guvernul liberal. Arta lui Bartolomeo Bosco în acest domeniu este cunoscută din cîteva lucrări celebre, *Gabinetto magico del cavaliere Bartolomeo Bosco di Torino* (Milano, 1854), *Il nuovo Bosco ossia il Diavolo color di rosa* (Veneţia, 1870); Jean-Eugene-Robert Houdin (1805—1871) îşi descrie experienţele în două cărţi, *Confidence d'un prestidigitateur* (I—II, 1858), *Les secrets de la prestidigitation* (1868). Despre Epstein nu avem informaţii.

[1] MO, (1868), nr. 73, 28 mart./9 apr., p. 483-485,

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» PUBLICĂ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 80, 8 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 7/19 *aprilie 1880.*

Eminescu integrează în editorialul său articolul *La crise latente,* publicat în ziarul bucureştean de limbă franceză în 6/18 aprilie 1880[1]. Poetul revendică paternitatea ideilor şi insistă din nou asupra fizionomiei partidelor politice din ţara noastră.

,,România liberă" reţine teza după care ,,identitatea de principii nu este nicăiri o identitate de partid"[2]. Transcriem articolul din ,,L'Indépendance roumaine".

LA CRISE LATENTE

Les Chambres sont à la veille de clore leur session. Les mandataires de la nation iront se retremper au milieu de leurs électeurs, après une campagne parlementaire des plus accidentées. Les ministres vont pouvoir respirer et s'occuper avec un peu plus de soin des affaires de leur ressort. Les luttes parlementaires vont faire place aux intrigues des coulisses politiques. Mais on se fait illusion si l'on croit qu'en Roumanie le sort d'un ministère est assuré parce que les corps législatifs ne siégent point. Les plus dangereux ennemis des gouvernements et des partis, chez nous, ce sont les dissensions intestines qui se produisent dans leur sein même. Dans un pays encore jeune dans la pratique du système constitutionnel les partis n'ont pas encore pu se constituer au point de vue absolu de certains principes immuables. Cela tient aussi à la circonstance que les partis, en Roumanie, ont adopté certaines dénominations propres à la désignation des partis dans d'autres pays, sans se rendre compte que ces dénominations n'ont pas la même raison d'être en Roumanie. Ailleurs, elles s'appuient sur des traditions. Chez nous, il n'y a ni compétiteurs au trône (s'il y en a, ils n'osent même pas afficher leurs prétentions, car ils seraient ridicules devant l'opinion publique), ni particularistes, ni cléricaux, ni républicains convaincus, ni rétrogrades endurcis. Par conséquent, les différences marquées et bien définies qui existent entre les partis dans d'autres pays s'effacent ici et font place à des nuances qui ont adopté des dénominations de convention. II suffira d'un exemple pour le prouver. Quel est le principe de nos libéraux? Le respect et le développement libéral de notre Constitution. Quel est celui de leurs adversaires, les conservateurs? Le respect et la conservation de la même Constitution. En quoi consiste donc la différence de principe entre les deux plus grands partis en Roumanie? Dans une nuance insignifiante. Les uns veulent aller plus vite, les autres plus doucement. Mais le but que les uns et les autres veulent atteindre est le même. Par conséquent, les partis n'arrivent pas au pouvoir avec un programme dèjà connu d'avance par la nation, et les hommes d'état qui les représentent ne cherchent pas à conquérir ce pouvoir pour appliquer les

idées dont ils sont les porte-drapeau. Y a-t-il chez nous des économistes libre-échangistes et d'autres protectionnistes? Des hommes d'état qui sont pour la politique extérieure de non-intervention et d'autres pour celle d'intervention?

Non, certes!

Et nous pourrions multiplier ces exemples.

Alors, la lutte pour le pouvoir, qui est une condition *sine qua non* du régime parlementaire, se réduit à une lutte entre certaines personnalités qui ont le monopole et la spécialité de se le disputer. Autour de ces derniers se groupe toute une armée de mécontents, de chercheurs de postes, de meneurs sans convictions, de postulants de toute espèce, de lanceurs d'affaires. Quand un gouvernement est longtemps au pouvoir et qu'il n'a pas su transiger habilement avec une infinité de petits intérêts, le groupe de mécontents se grossit de tous ces éléments, plus ou moins intéressés à un changement — et la crise se produit. Nous tenions à récapituler toutes ces vérités pour prouver ce que nous disions plus hant: que les ministères sont loin d'être à l'abri d'attaques et d'une chute même par cela seul que les Chambres ne sont pas réunies. La seule différence est qu'aulieu que les crises gouvernementales viennent du Parlement, comme cela devrait être, elles se produisent à la sourdine, sans être moins dangereuses pour cela. Les navigateurs se garantissent plus aisément des grandes tempêtes que de ces orages qu'en langage maritime on appelle des *grains.* Les timoniers expérimentés les reconnaissent au milieu du ciel le plus serein en apparence, à certains petits nuages qui s'élèvent a l'horizon. C'est un nuage pareil qne nous craignons fort de voir apparaître.

Eminescu dă o traducere cursivă şi face chiar observaţii stilistice la textul francez. Opinia că poetul avea cunoştinţe relative de limba franceză va trebui să fie revizuită întrucît se întemeiază numai pe unele însemnări din manuscrise.

---

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 795, 6/18 apr., p. 1.

[2] RL, TV (1880), nr. 858, 9 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN ŞEDINŢA DE LA 4 L.C. A ADUNĂRII DEPUTAŢILOR ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 80, 8 aprilie, 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Stenograma şedinţei Adunării deputaţilor, din care reproduce Eminescu, se publică în „Monitorul oficial..." în 5/17 aprilie 1880[1]. Interpelarea deputatului Pană Buescu dezvăluia incompetenţa guvernului liberal pe bază de cifre statistice. Răspunsul lui E. Costinescu este extras din stenograma şedinţei din 5 aprilie 1880 [2].

Eminescu găsea că aceste şedinţe meritau să reţină atenţia publicului şi pentru limbajul folosit în dezbaterile parlamentare.

---

1 MO, (1880), nr. 80, 5/17 apr., p. 2464 - 2466.

[2] *Idem,* nr. 81, 6/18 apr., p. 2499-2505.

[„CAMERA RADICALILOR ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 81, 9 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 8/20 aprilie 1880.*

Spectacolul din Adunarea deputaţilor asupra căruia insistă Eminescu are loc în şedinţa din 7 aprilie 1880 [1].

,,România liberă" se opreşte la critica lui Eminescu la adresa ,,logofeţilor de la putere" şi

notează că zugrăvea ,,în culori vii marafeturile" acestora prin care votau legile. [2]

Eminescu foloseşte expresia *a la Bosco,* după numele lui Bartolomeo Bosco, celebrul prestidigitator italian, pentru modul de votare a legilor în Adunarea legislativă din guvernarea liberală (v. *supra,* p. 113).

---

[1] MO. (1880), nr. 82, 8/20 apr., p. 2535-2542.

[2] RL, IV (1880), nr. 859, 10 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ZILELE DIN URMĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul;" V. nr. 82, 10 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„ÎN REICHSTAGUL GERMAN ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 83, 11 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Viaţa politică din ţara noastră este analizată de Eminescu în contextul situaţiei internaţionale. Problema cea mai gravă o reprezenta lipsa de control şi responsabilitate în activitatea parlamentară. Poetul atrage atenţia Domnitorului să-şi exercite prerogativele spre a pune capăt ,,desfrîului" din viaţa politică a ţării. Declaraţia sa potrivit căreia nu interesa ce partid guverna, ci numai schimbarea sistemului de guvernare, nu putea fi pe placul conservatorilor.

Eminescu oferă şi aici o pagină a dragostei sale de ţară.

AUSTRO-UNGARIA ŞI NAŢIONALITĂŢILE

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 83, 11 aprilie 1880, p. 2—3.

Eminescu se situează pe poziţia intelectualilor români din secolul trecut care priveau Imperiul austro-ungar ca stat multinaţional şi considerau că singura raţiune a lui de-a exista sta în crearea de condiţii favorabile dezvoltării, pe toate tărîmurile, a tuturor ,,naţionalităţilor". Poetul demonstrează că guvernele de la Viena şi Budapesta nu înţelegeau acest lucru esenţial şi pregăteau prin politica lor faţă de "naţionalităţi" prăbuşirea imperiului. Lupta popoarelor nu putea fi împiedicată prin ,,fanatism naţional" şi ,,vexarea altora". Aprecierile lui Eminescu se vor confirma în desfăşurarea ulterioară a evenimentelor istorice.

[„CRIZA MINISTERIALĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 84, 12 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 11/23 *aprilie 1880.*

Criza guvernului liberal este comentată de ,,Românul" în editorialul *Bucureşti, 8/20 priar,* publicat în 9 aprilie 1880[1]. Proiectul de lege privind împrumutul la care se referă Eminescu se votează în şedinţa Adunării deputaţilor din 8 aprilie 1880[2].

---

[1] ROM, XXIV (1880), 9 apr., p. 325.

[2] MO, (1880), nr. 83, 9/21 apr., p. 2567-2569.

[„DIN CERCURILE GUVERNAMENTALE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 85, 13 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 12/24 *aprilie 1880.* Este reprodus în ,,Războiul", nr. 992, 15 aprilie 1880, p. 3.

Criza ministerială este comentată de ,,L'Indépendance roumaine" în mai multe articole. Ziarul anunţă, într-o notiţă, *Dernièères informations*[1], lista componentă a viitorului cabinet, în care I. C. Brătianu îşi rezerva şi Ministerul de Interne; M. Kogălniceanu este trecut la Ministerul de Externe, iar V. Boerescu la Ministerul de Finanţe. În listă figurează şi Gheorghe Anghelescu la Ministerul de Război.

Schimbările despre care se vorbea vor avea loc, însă atît M. Kogălniceanu cît şi V. Boerescu vor fi îndepărtaţi din guvernul liberal.

---

[1] INDR-1, IV (1880). nr. 799, 12/24 apr., p. 1.

[„PROTESTAŢIILE FIERBINŢI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 85, 13 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu se referă la criticile lui Gheorghe Anghelescu, ministrul de război, la adresa ,,României libere" şi a lui D. A. Laurian, directorul ziarului. ,,România liberă" se ocupă într-un editorial, *Bucureşti, 8 aprilie,* publicat în 9 aprilie 1880, de persoanele care participaseră la complotul de răsturnare a lui Al. I. Cuza[1]. Gheorghe Anghelescu cere în şedinţa Senatului din 9 aprilie 1880 să se ia măsuri contra ,,României libere" întrucît avea o atitudine antimonarhică[2]. Îi răspund V. Boerescu şi N. Voinov, precum şi ,,România liberă" în editorialul *Bucureşti, 10 aprilie,* publicat în 11 aprilie 1880[3]. Ministrul de război este informat că presa era liberă şi că nu cădea în competenţa membrilor guvernului să cerceteze delictele de presă.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 858, 9 apr., p. 1.

[2] MO, (1880), nr. 88, 15/27 apr., p. 2729-2731.

[3] RL, IV (1880), nr. 860, 11 apr., p. 1.

[„FIINDCĂ SE VORBEŞTE ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 85, 13 aprilie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 86, 15 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 14/26 *aprilie 1880*

Şedinţa de închidere a sesiunii Corpurilor legiuitoare se ţine în 12 aprilie 1880 [1]. Disensiunile din sînul cabinetului liberal sînt puse în lumină îndeosebi de prezenţa în guvern a lui V. Boerescu, şeful dizidenţei conservatoare. Pentru împlinirea portretului moral al acestuia, sîntem trimişi la şedinţa Senatului din 26 noiembrie 1877, în care V. Boerescu ţine un lung discurs în care pledează în numele conservatorilor şi prezintă programul lor politic [2].

,,România liberă" rezumă editorialul, fără însă să facă aprecieri critice [3].

Eminescu întocmeşte mici studii caracterologice ale parlamentarilor liberali din vremea sa.

---

[1] MO, (1880), nr. 87, 13/25 apr., p. 2713-2719 *(Adunarea deputaţilor);* nr. 91, 18/30 apr., p. *2833-2834* (Senatul).
[2] MO, (1877), nr. 269, 1/13 dec., p. 7031-7041 *(Senatul).*
[3] RL, IV (1880), nr. 864, 16 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

PISTOALELE MUNTENEGREANULUI

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 86, 16 aprilie 1880, p. 2 *(Varietăţi).*

Eminescu îşi manifestă admiraţia pentru muntenegreni aşa cum face şi în articolele sale din ,,Curierul de Iaşi", unde îi înfăţişează în lupta eroică împotriva Imperiului otoman (OPERE, IX, 135, 155—156, 161, 177, 226-227).

Poetul relatează întîmplările, desigur, preluate din presa vieneză.

[„AM VORBIT AŞA DE DES ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 87, 16 aprilie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Consideraţiile critice ale lui Eminescu privind activitatea Corpurilor legiuitoare se înscriu pe linia celor din articolele anterioare (v. *supra,* p. 116—120, 129—130).

,,România liberă," reţine observaţia potrivit căreia miniştrii păzeau la uşi, ca după strigarea apelului deputaţii să nu o ia ,,la sănătoasa" [1].

Asemenea măsuri nu se luau şi atunci cînd guvernul urmărea să amîne votarea anumitor legi.

[1] RL, IV (1880), nr. 865, 17 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE ALALTĂIERI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, NR. 88, 17 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„DEŞI TERMENUL « MESAJ» ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 88, 17 aprilie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Corpurile legiuitoare îşi închid lucrările în 12 aprilie 1880. Mesajul domnesc este citit de A. Stolojan în Adunarea deputaţilor[1] şi de M. Kogălniceanu în Senat [2].

Eminescu considera mesajele în faţa Corpurilor legiuitoare documente orientative în politica internă şi externă. Reţine atenţia şi introducerea istorică a discursului său critic.

Poetul continuă discuţia în numărul următor (v. *supra,* p. 134—135).

[1] MO, (1880), nr. 87, 13/25 apr., p. 2718-2719.
[2] *Idem,* nr. 91, 18/30 apr., p. 2833-2834.

[„ÎN NUMĂRUL DE IERI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 18 aprilie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

[„UN INCIDENT FOARTE NEPLĂCUT ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr, 90, 19 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 18/30 aprilie 1880.*

Eminescu nu pierde nici un prilej să informeze opinia publică asupra ,,incidentelor" de natură politică, prin care se aduceau prejudicii prestigiului ţării.

Marchizul de Campo-Basso este, desigur, Baronul de Campobasso din opereta lui J. Offenbach *Briganzii,* reprezentată la Iaşi în 1873, iar la Bucureşti în stagiunea 1877— 1878.

,,România liberă" scrie că ,,Timpul", relatează incidentul lui Dimitrie Brătianu într-un mod ,,puţin măgulitor" pentru diplomatul liberal. [1]

Demisia lui M. Kogălniceanu este anunţată în ,,Monitorul oficial al României" în 19 aprilie 1880[2].

---

[1] RL, IV (1880), nr. 868. 20 apr., p. 2. *(Arena ziarelor).* [2] MO, (1880). nr. 92, 19 apr./l mai, p. 2846-2847.

[„ESPRESIA «CODRU PARLAMENTAR» ...”]

Se publică în ,,Timpul" V, nr. 91.20 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 19 aprilie/1 mai 1880.*

Economistul Ion Strat se bucura de preţuirea lui Eminescu care invocă autoritatea sa îndeosebi în chestiunile legate de întocmirea bugetelor. Ministru de finanţe, Ion Strat prezintă Adunării deputaţilor, în februarie 1876, o *Expunere de motive,* însoţită de mai multe *Proiecte de lege,* în care demonstra că bugetul înregistra în acel an un deficit de aproape 30 de milioane de lei[1]. Dezvăluirile sale constituiră ,,o bombă" şi Dimitrie Ghica, V. Boerescu, G. Gr. Cantacuzino şi alţi deputaţi îndreptară critici violente împotriva economistului. De altfel el va fi înlăturat, îndată după aceasta, din fruntea Ministerului de Finanţe.

Eminescu îşi extrage datele din cuvîntarea lui P. Mavrogheni ţinută în şedinţa Senatului din 10 aprilie 1880[2], în care reia cifrele din *Expunerea de motive* prezentată de Ion Strat în Adunarea deputaţilor, cu patru ani mai înainte.

Opiniile lui I. Strat privind întocmirea bugetului sînt menţionate de Eminescu şi în manuscrise (v. *supra,* p. 470).

---

[1] PRESA, IX (1876), nr. 37, 18 febr., p. 1-2; ROM, XX (1876), 22 febr., p. 161-162.

[2] MO, (1880), nr, 89, 16/28 apr.. p, 2773-2776.

[„SFINTELE PAŞTI NE-AU VENIT ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 92, 25 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti. 24 aprilie/6 mai 1880.*

Presa reţine comentariul lui Eminescu privind schimbările intervenite în condiţiile climaterice ale ţării. ,,«Timpul» ne împărtăşeşte plăcuta ştire—scrie ,,România liberă"—, că o înroditoare ploaie a căzut mai peste întreg teritoriul ţării"[1]. ,,Românul" protestează în editorialul *Bucureşti, 26 priar/8 florar* împotriva pasajului în care poetul scrie, ironic, că dacă n-ar ploua s-ar usca Pătărlăgenii şi Costineştii şi exclamă: ,,Iacă simţăminte de umanitate, naţionale, iată limbagiu nobil şi idei sănătoase" [2].

Eminescu pune în discuţie teza cu privire la avantajele ţărilor industriale faţă de cele agricole, teză asupra căreia revine şi în alte articole ale sale.

[1] RL, IV (1880), nr. 870, 26 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[2] ROM, XXIV (1880), 27 apr., p. 379.

[„ÎN ANGLIA PARLAMENTUL ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 92, 25 aprilie 1880, p. 1.

Situaţia politică din Anglia şi Italia este comentată de ,,Allgemeine Zeitung" în articolul *Aus Rom. 23. April,* publicat în 17/29 aprilie 1880 [1].

Ziarul german pleda în sprijinul guvernelor care să fie expresia ,,unei reprezentaţiuni naţionale".

[1] AAZ, (1880), nr. 120, [17] 29 apr., p. 1752.

[„ASUPRA LUCRURILOR CE SE PETREC LA NOI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 92, 25 aprilie 1880, p. 1.

Corespondentul ziarului belgian înfăţişează viaţa politică din România în termenii în care o prezintă şi Eminescu în articolele sale. Articolul putea reţine atenţia poetului şi pentru caracterizarea participanţilor la complotul răsturnării lui Al. I. Cuza.

[„SCHIMBĂRILE DIN ANGLIA...”]

Se publică în ,,Timpul", V. nr. 92, 25 aprilie 1880, p. 1.

[,,«JOURNAL DES DÉBATS», ÎN NUMĂRUL SĂU...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 93, 26 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 25 aprilie/7 mai 1880.*

Eminescu porneşte în comentariul său de la un articol, publicat în ,,Le Journal des debats" în 21 aprilie/3 mai 1880, ca să critice ,,Românul" pentru editorialul *Bucureşti, 22 priar/4 florar,* în care prezenta evenimentele din Italia ,,foarte tragic" [1].

,,România liberă” observă că ,,Timpul” stabilea ,,marea analogie dintre numeroasele grupuri din parlamentul italian şi cele din Camera noastră”[2]. Reproduce un fragment (,,. . .daca un Giani... chir Iordache?”).

Comentariul lui Eminescu se impune atenţiei şi prin trimiterea ce-o face la ,,domeniul unei literaturi suprarealiste".

[1] ROM, XXIV (1880), 22-23 apr., p. 389.
[2] RL, IV (1880), nr. 871, 27 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„INTERESANTE NU MAI SÎNT ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. *94, 27* aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 26 aprilie/8 mai 1880.*

Portretele noilor miniştri, creionate de Eminescu, stîrnesc indignarea unor ziare. ,,Ştafeta”, foaia ieşeană, ia apărarea lui V. Gheorghiu, într-un editorial, *Iaşi, 15 mai 1880,* publicat în 17 mai 1880 şi-l învinovăţeşte că nu făcea aprecieri de această natură şi cu privire la membrii Partidului conservator. ,,Dacă cei de la « Timpul » şi-ar da osteneala — scrie ziarul — de a examina imensele şi nenumăratele incapacităţi şi nulităţi politice cu oarecare excepţii — din partidul ce are onoarea a reprezenta, ar fi credem mai circumspect cînd intră în discutarea inteligenţei şi capacităţii adversarilor săi" [1]. Foaia ieşeană descrie, foarte sugestiv atmosfera dintr-o şedinţă a Corpurilor legiuitoare în guvernarea conservatoare.

„România liberă” scrie că „Timpul” ia ,,la refec noii gladiatori portofoliaţi [şi] face fotografiile [lor] morale leite-poleite" şi-i înfăţişează ca „nişte nulităţi absolute” [2]. Reproduce un fragment („Interesante numai ... cu de acestea”).

Eminescu se pronunţă pentru schimbarea sistemului de guvernare prin care să se înlăture ,,nulităţile” din viaţa politică a ţării.

---

[1] STAF, III (1880), nr. 111, 17 mai, p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 872, 29 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

DESPRE ALE ARMATEI

Se publică în "Timpul", V, nr. 94, 27 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI ...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 95, 29 aprilie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 373-378.

Eminescu răspunde ,,Românului”, care acuză ,,Timpul” în editorialul *Bucureşti, 26 priar/8 florar,* publicat în 27 aprilie 1880[1], că punea în circulaţie ştiri necontrolate cu privire la schimbări în guvernul liberal. Polemica cu oficiosul liberal are ca punct de plecare o corespondenţă din ,,L'Indépendance belge" din 1/13 aprilie 1880, reprodusă de Eminescu în ,,Timpul”, în 25 aprilie 1880[2]. Corespondenţa din ziarul belgian se ocupă de schimbările din guvernul liberal în care urmau să intre şi Constantin Pilat şi Dimitrie Leca, participanţi la complotul de răsturnare a lui Al.I.Cuza. Asupra acestei probleme se opreşte şi ,,Războiul” în una din rubricile sale satirice[3].

Eminescu insistă, pe linia consideraţiilor sale din articolul anterior (v. *supra,* p. 142—143) asupra schimbării sistemului de guvernare din ţara noastră.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 27 apr., p. 379-380.

[2] T, V (1880), nr. 92, 25 apr., p. 1.

[3] RES (1880), nr. 1002, 26 apr., p. 3 *(Bibani).*

BANCA DE SCONT ŞI CIRCULAŢIUNE

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 96, 30 aprilie 1880, p. 1—2. Se tipăreşte în volum, prima

dată, în M. Eminescu, *Economia naţională,* Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 189— 196.

Proiectul de lege pentru înfiinţarea Băncii de scompt şi circulaţiune este discutat în şedinţele Adunării deputaţilor din 27, 28 şi 29 februarie 1880[1]. Se pronunţă împotriva *Proiectului* Al. Lahovari şi fac rezerva asupra unor prevederi ale sale P. S. Aurelian, G. Vernescu şi alţi deputaţi. *Legea* se publică în ,,Monitorul oficial al României" în 17/29 aprilie 1880[2]. Eminescu pune la contribuţie cartea lui Julius Platter *Der Wucher in der Bukowina* (Jena, 1878) şi în studiile *Chestiunea izraelită* din mai-iunie 1879.

,,Timpul" publică numeroase materiale pe această temă. Se cuvine reţinut un studiu al lui Mihail Balş, *Banca de scont şi circulaţiune [3].*

Eminescu analizează, operaţiile financiare în termenii economiei politice şi articolul se înscrie printre textele fundamentale în definirea concepţiei sale social-politice.

---

[1] MO, (1880), nr. 48, 28 febr./11 mart., p. 1273-1290; nr. 49, 29 febr./12 mart.. p. 1313-1324;

nr. 50, 1/13 mart., p. 1337—1349.

[2] *Idem,* nr. 90, 17/29 apr., p. 2792-2793.

[3] T, V (1880), nr. 62, 16 mart., p, 1-2; nr. 64, 19 mart., p. 1—2; nr. 69, 25 mart., p. 1-2.

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE IERI «ROMÂNUL» ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 97, 1 mai 1880. p. 1—2. Al treilea editorial.

Eminescu este criticat de ,,Românul" în editorialul *Bucureşti, 28 priar/10 florar,* publicat în 29 aprilie 1880, pentru faptul că acuza guvernul literal a-şi fi pus partizanii în ,,slujbe grase"[1]. Oficiosul liberal deviază discuţia spre situaţia funcţionarilor de stat, care primeau lefuri mici. Poetul vine cu precizarea că avea în vedere persoanele care cumulau funcţii şi, ce era şi mai rău, nu aveau pentru ele pregătirea de specialitate.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 28-29 apr., p. 382.

[„AGENŢIA HAVAS NE COMUNICĂ ..."]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 98, 2 mai 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Eminescu respinge aprecierile „Românului" din editorialul *Bucureşti, 30 priar/12 florar,* publicat în 1 mai 1880[1], cu privire la poziţia Consiliului comunal din Iaşi în chestiunea indemnizaţiei ce-i revenea hotărîtă de Constituanta din 1866. Poetul revine asupra acestei probleme, cînd reproduce şi documentele prin care se acordă această indemnizaţie (v. *supra* p. 163—165).

Poetul justifică, juridic, hotărîrea Consiliului comunal din Iaşi. Reţinem şi bunele păreri ce le are despre membrii săi în privinţa pregătirii intelectuale, onestităţii şi patriotismului.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 1 mai, p. 391.

[„ZI CU ZI ŞTIRILE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 99, 3 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu trimite pentru unele informaţii privind Albania la „Politische Correspondenz”, pe care le preia însă prin intermediul ziarului „Neue freie Presse”, cum face şi la „Curierul de Iaşi” în 1876 şi 1877. Ziarul vienez se ocupă de Albania în articolul *Wien, 7. Mai (Zur Tagesgeschichte) Die albanische Frage,* publicat

în 26 aprilie/8 mai 1880.[1] Trimiterea la „Politische Correspondenz” se găseşte în alt articol, *Wien, 12. Mai (Zur Tagesgeschichte),* publicat în acelaşi ziar în 1/13 mai 1880.[2] De aici îşi extrage şi Eminescu informaţiile.

Învăţatul german la care se referă poetul, dar pe care nu-1 numeşte, este Franz Miklosich, autor, între altele, şi al lucrării *Albanische Forschungen,* în trei părţi, tipărită la Viena în 1870—1871. Poetul citează în manuscrisul **2257, 425** o altă lucrare a sa, *Slavischen Elemente im rumunischen,* tipărită la Viena în 1861.

[1] NFP, (1880), nr. 5637, [26 apr.] 8 mai, p. 4. *(Ausland).*

[2] *Idem,* nr. 5642, [1] 13 mai, p. 4 *(Ausland).*

[„ZIARELE VORBESC ..."]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 99, 3 mai 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

[„«ROMÂNUL» ÎN ZILELE TRECUTE ...”]

Se publică în „Timpul", V, nr. 100, 4 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 3/l5 mai 1880.*

Eminescu comentează articolul *[,,Organele opoziţiunii...”]* publicat în „Românul”, în 2—3 mai 1880[1].

Cînd vorbeşte de „apucătura” comună ziarelor „Românul” şi „Războiul”, Eminescu are în vedere editorialele *Bucureşti, 26 priar/8 florar,* publicat în „Românul” în 27 aprilie 1880[2] şi *O nouă moliftă,* publicat în „Războiul” în 30 aprilie 1880[3].

[1] ROM/XXIV (1880), 2-3 mai, p. 395.

[2] *Idem,* 27 apr., p. 379.

[3] RESB, (1880), nr. 1006, 30 apr,, p. 1-2.

O LEGE MAGHIARĂ CONTRA ESPORTULUI NOSTRU

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 101, 6 mai 1880, p. 1.

Eminescu se preocupă stăruitor de budism şi confucianism, cum arată I. Slavici, în epoca studiilor universitare la Viena (56, p. 294). Poetul comentează, împreună cu prozatorul, cartea lui Guillaume Pauthier şi Antoine-Pierre-Louis Bazin, *Chine moderne ou Description historique, géographique et littéraire de ce vaste empire*[1]. G. Pauthier este şi traducătorul lucrării lui Lao-Tzî, *Dao-de-tzin* [2].

Poetul pune la contribuţie lucrarea filozofului chinez în traducerea sinologului francez. Stă mărturie ortografierea numelui lui Lao-Tzî şi a titlului cărţii sale. Concepţia filozofului chinez era chemată să ilustreze teza lui Eminescu cu privire la protecţionism.

[1] *Chine moderne ou Description historiqne, geographique et littéraire de ce vaste empire d'apres des documents chinois.* Première partie par G. Pauthier. Seconde partie Arts, littérature, moeurs, agriculture, histoire naturelle, industrie etc. M. Bazin, Paris, Firmin Didot Frères Editeurs, 1853. Se prezintă şi concepţia politică a filozofului chinez (p. 358—359).

[2] *Le Tao-Te-King ou Le livre révéré de la raison suprême et de la vertu* par Lao-Tsen. Traduit en français et publié pour la première fois en Europe par G. Pauthier, Paris, F. Didot, Leipzig, Brockhaus et Avenarius, 1838.

NOTIŢE BIBLIOGRAFICE

Se publică în ,,Timpul", V: *[„I. Ar fi cu cale...”],* nr. 101, 6 mai 1880, p. 2-3; *[„II. Învăţătorul copiilor. . .”],* nr. 102, 7 mai 1880, p, 3; *[„III. Faţă cu acest fel de literatură...”],* nr. 103, 8 mai 1880, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* I, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 517—531.

Eminescu ia cunoştinţă de cercetările lui Heymann Steinthal (1823— 1899) şi Moritz Lazarus (1824—1903) de psihologie etnică *(Völkerpsychologie)* în timpul studiilor universitare. Întemeietorii şcolii de psihologie etnică sau psihologia popoarelor scot şi o revistă, „Zeitschrift fur Völkerpsychologie”, cu începere din 1860, care publică studii fundamentale, dintre care unele stau şi în atenţia lui Eminescu, cum se vede şi din manuscrisele sale (70). Steinthal şi Lazarus porneau de la convingerea că fiecare individ aparţine unei comunităţi etnice şi acordau o însemnătate deosebită societăţii. Studiul societăţii sub toate aspectele, aşa cum îl concepeau ei, implica colaborarea specialiştilor din cele mai variate discipline ştiinţifice (istorici, filologi, jurişti, antropologi). Investigaţiile sînt orientate deopotrivă spre cercetarea producţiei materiale, cît şi a celei spirituale a comunităţii etnice. Creaţia populară, ,,arhivă a popoarelor", cum o privesc şi cărturarii români dinaintea lui Eminescu, ocupă un loc central în cercetările de psihologie etnică. Literaturii culte îi revine şi ei obligaţia să reflecte cît mai fidel trăsăturile specifice ale comunităţii etnice.

Psihologia etnică priveşte limba ca o trăsătură fundamentală a comunităţii naţionale. Acest lucru îşi propune să demonstreze şi Eminescu cînd pune faţă în faţă texte de P. Ispirescu şi I. Creangă, pe de-o parte, şi I. Heliade Rădulescu, de la bătrîneţe, pe de alta. „Dar o adevărată literatură, care să ne placă nouă — spune în încheiere Eminescu — şi să fie originală pentru alţii, nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru, pe tradiţiile, obiceiurile şi istoria lui, pe graiul lui”.

Psihologia etnică stă şi în atenţia lui Ioan Slavici, cînd publică în ,,Timpul” suita de „icoane zugrăvite cu degetul” în care descrie obiceiurile din viaţa sătenilor şi orăşenilor de la noi. Una din aceste descrieri, *St. Georgie,* publicată în „Timpul” în 24 aprilie 1877[1], este reprodusă de Eminescu, fără semnătură, în „Curierul de Iaşi” în 14 septembrie 1877[2] şi unii editori, încredinţaţi că aparţine poetului, o includ în ediţiile sale de scrieri.

---

[1] T, II (1877), nr. 94, 24 apr., p. 1-2. Semnată: Tanda.

[2] CI, X (1877), nr. 99, 14 sept., p. 1—2. Cu titlul: *Sf. Gheorghe în oraş şi la ţară.* Completarea introdusă în titlu aparţine lui Eminescu şi avea scopul să sublinieze caracterul ,,etnografic” al descrierii slaviciene.

ALEGERILE CONSILIELOR JUDEŢENE

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 102, 7 mai 1880, p. 1.

Decretul domnesc pentru convocarea Consiliilor judeţene se publică în „Monitorul oficial al

României” în 4/16 mai 1880, între numeroase alte documente oficiale[1]. Eminescu se opreşte însă la acest decret spre a defini rolul ce revenea Consiliilor judeţene în buna administrare a comunelor, ameninţată cu disoluţia de politicianism.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” punea „în relief reaua stare a judeţelor”[2]. Eminescu introduce în comentariile sale termeni din tratatele de economie politică, din care îşi face extrase şi în manuscrise (OPERE, XIV, 936—950).

[1] MO, (1880), nr. 101, 4/16 mai, p. 2989.

[2] DENA, I (1880), nr. 101, 7 mai, p. 3 *(Revista ziarelor).*

DOTAŢIUNEA COMUNEI IAŞI ŞI GUVERNUL CONSERVATOR

Se publică în „Timpul”, V, nr. 103, 8 mai 1880, p. 1.

[„IARĂŞI CESTIUNEA REGATULUI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 104, 9 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 8/20 mai 1880.*

Scrisoarea din Bucureşti, *Bukurest, 16. Mai. (Orig. Corr.). Kein rumänisches Königthum, se* publică în „Politische Correspondenz” de unde *este* reprodusă în ,,Neue freie Presse” în 8/20 mai 1880[1]. Poetul pune la contribuţie ziarul din urmă.

Eminescu face şi aici aluzie la manifestaţiile antimonarhice ale unor oameni politici deveniţi susţinători ai monarhiei. Îi are în vedere pe D. A. Sturdza, Al. Caudiano-Popescu, N. Orăşanu, C. A. Rosetti.

[1] NFP, (1880), nr. 5648, [8]/20 mai, p. 4.

[„EVITĂM A VORBI ...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 105, 10 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„AM ARĂTAT CUM ZGOMOTELE ...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr, 106, 13 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„CÎND CONSILIUL COMUNAL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 106, 13 mai 1880, p. 1.

Prezentare introductivă la scrisoarea lui M. Mircea, funcţionar la Primăria din Iaşi. Scrisoarea este reprodusă din „Steaua României”, ziarul ieşean. Colecţiile din această publicaţie sînt incomplete în bibliotecile noastre, încît reproducerea scrisorii în „Timpul” suplineşte această lipsă.

M. Mircea este aceeaşi persoană cu care Eminescu intră în conflict în perioada gazetăriei ieşene.

[„DUPĂ CÎTE SE SPUN ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 107, 14 mai 1880, p. 1.

Apelul lui V. A. Urechiă pentru colaborarea la *Albumul macedoromân* se publică în presa românească la începutul anului 1880[1]. Apelul găseşte ecou în ţară şi chiar peste hotare. Îşi dau concursul la întocmirea *Albumului...* V.Alecsandri, Al. I.Odobescu, I. Creangă, Al. Macedonski, P. Ispirescu, B. P. Hasdeu, N. Densuşianu, A. D. Xenopol, Jan Urban Jarnik, Emile Picot.

V. A. Urechiă era însufleţit de sentimente patriotice şi nu urmărea, cum susţine Eminescu, să devină prin iniţiativa sa ministru în guvernul liberal.

---

[1]RL, IV (1880), nr. 780, 5 ian., p. 2; TELR, XXVIII (1880), nr. 4, 10 ian., p. 15; ROM, XXIV (1880), 11 ian., p. 30.

[„CELE DIN URMĂ ZGOMOTE ...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 108, 15 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti. 14/26 mai 1880.*

Editorialul reţine atenţia presei. ,,Democraţia naţională" scrie că ,,Timpul” înregistrează „zgomotele privitoare la cîrpeala cabinetului” [1].

Recunoaşterea unor merite adversarilor politici nu putea fi pe placul conservatorilor.

---

[1] DENA, I (1880), nr. 108, 16 mai, p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„DE CÎND DATEAZĂ ESPORTUL NOSTRU...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 108, 15 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 15-18.

Presa liberală invoca în campania împotriva conservatorilor, ca argument principal, acuzaţia de reacţionarism. Se explică de ce Eminescu revine des asupra acestei probleme, precum şi asupra aceloraşi argumente, ca participarea conservatorilor la marile acte politice din istoria poporului nostru.

,,România liberă” se alătură ,,Timpului” în explicaţiile pe care le dă cu privire la orientarea politică a conservatorilor şi reproduce un fragment (,,Avem vr-un candidat... din toate acestea")[1] „Democraţia naţională” găsea că articolul era „prea interesant”[2].

Eminescu are în vedere, cînd vorbeşte de participarea conservatorilor la marile acte din istoria ţării noastre, formaţia politică care reunea grupări cu această orientare, ce proveneau din diferite clase sociale. Partidul conservator se constituie, cum am văzut, ca organizaţie politică constituţională abia în 1880.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 887, 16 mai, p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] DENA, 1 (1880), nr. 108, 16 mai, p. 3 *(Revista ziarelor).*

FRANŢA [„SÎNT ACUM NOUĂ ANI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr, 108, 15 mai 1880, p. 2 *(Din afară).*

Comuna din Paris este prezentată în articolul *Das rothe Gespenfl. Wien, 10. Mai,* publicat în ,,Deutsche Zeitung" în 8/20 mai 1880 [1], prin unele excese ale sale, ca atitudinea împotriva operelor de artă.

Comuna din Paris stă şi în atenţia lui Eminescu, cum se ştie, în poezia *Împărat şi proletar,* cu un deceniu mai înainte.

Merită să reţină atenţia îndeosebi teama cercurilor politice franceze de ,,fantoma roşie".

_____

[1] DZ, (1880), nr. 3008, [8]20 mai, p. 1-2.

[„DACĂ LA APRECIERI TEORETICE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 109, 16 mai 1880, p. 1.

Direcţiunea generală a vămilor din Ministerul de Finanţe publică în „Monitorul oficial..." statistica privind importul şi exportul în l/13 mai 1880[1]. „Românul" se ocupă de ea în editorialul *Bucureşti, 5/17 florar* publicat în 5-6 mai 1880[2].

Eminescu reia discuţia cu privire la cifrele înscrise în această statistică şi în editorialul *[„«Românul» cuprindea..."]* din 29 mai 1880 (v. *supra,* p. 193—196).

_____

1 MO, (1880), nr. 99, 1/13 mai, p. 2960-2962.

[2] ROM, XXIV (1880), 5-6 mai, p. 412.

[„CU O STĂRUINŢĂ..."]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 110, 17 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti 16/28 mai 1880.*

Oficiosul guvernamental continuă criticile la adresa Consiliului judeţean din Iaşi în editorialul *Bucureşti,* 14/26 florar, publicat în 15 mai 1880, pe tema dotării oraşului Iaşi, hotărîtă în Constituanta din 1866 (v. *supra,* p. 163—165). Eminescu respinge obiecţiile ziarului liberal şi-l acuză că făcea din orice chestiune ,,o gogoriţă gigantizată prin fraze declamatorii".

„România liberă" împărtăşeşte opinia cu privire la atitudinea Consiliului judeţean din laşi şi reproduce finalul („în loc de-a înjura . . . de idei pozitive!")[3].

Eminescu foloseşte şi aici forma *problem,* întîlnită în manuscrise.

_____

[1] ROM, XXIV (1880), 15 mai, p. 452. [2] RL. IV (1880), 18 mai, p. 3 *(Arena ziarelor).*

POLITICA NOULUI CABINET ENGLEZ

Se publică în „Timpul", V, nr. 110, 17 mai 1880, p. 1.

Poetul găsea în articolul din „Le Temps" argumente prin care să demonstreze unde puteau duce „pornirile optimiste şi idealiste exagerate în politică".

[„ZILELE ACESTEA..."]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 111, 18 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 17/29 *mai 1880.*

[„O ÎNSĂRCINARE PUBLICĂ ...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 111, 18 mai 1880, p. 1. Al treilea editorial.

[„D. A. D. XENOPOL...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 111, 18 mai 1880, p. 1.

Prezentare introductivă la prima parte din studiul lui A.D. Xenopol, *Situaţiunea exterioară a României,* reprodus din „Steaua României”, foaia ieşeană. Colecţia ziarului este, cum am mai arătat, incompletă în fondurile din bibliotecile noastre. Se explică de ce studiul nu este menţionat în biobibliografia consacrată istoricului. Facem loc aici acestor „reflexiuni”, condamnate altfel să rămînă îngropate în paginile cotidianului bucureştean.

SITUAŢIUNEA EXTERIOARĂ A ROMÂNIEI

Evenimentele întîmplate în timpurile din urmă au schimbat cu totul situaţiunea politică a ţării noastre şi, cu toate că s-au scris multe în această privire, nouă ni se pare că nimeni n-a adîncit lucrurile cum trebuie, că nimeni nu şi-a dat samă cu lămurire despre noua stare în care a intrat politica noastră exterioară, despre

schimbarea radicală ce s-a întîmplat în relaţiunile puterilor Europei faţă cu ţara noastră. Noi urmăm înainte cu ideile ce ni le-am format pînă acuma asupra vederilor Europei faţă cu noi, pe cînd tărîmul ne-a fugit sub picioare, pe cînd ţările Europei privesc acuma la noi cu un interes cu totul altul decît acela ce-l aveau pînă odinioară. Această lipsă a unei espuneri lămurite şi temeinice a fazei celei nouă în care am intrat odată cu proclamarea neatîrnării noastre provenea mai ales din lipsa unei cunoştinţi amărunte a împrejurărilor istoriei ce au determinat poziţia politică a României. Credem a îndeplini această lipsă expunînd vederile noastre asupra situaţiunei politice în care se află astăzi România, vederi ce sînt rezultatul unui studiu îndelungat al istoriei noastre moderne şi care-şi vor găsi aiurea expunerea lor amănuntă şi bazată pe izvoare. Pentru publicul cel mare, către care se îndreaptă mai ales un ziar politic, credem că va fi de ajuns dacă-i vom împărtăşi concluziunile la cari am ajuns.

I

Mai întîi, trebuie să facem o deosebire între ţările acele ce au un interes nemijlocit la gurile Dunărei şi acele pentru cari ţările noastre nu sînt decît un element de a doua mînă în politica lor generală. De feliul întîi sînt ţările Apusului, Anglia, Franţa şi Italia, de al doilea vecinele noastre: Turcia, Austria şi Rusia. Prusia păstrează o poziţie mijlocie, precum în aşezarea ei geografică aşa şi în politica ei. Pe cînd puterile îndepărtate sînt determinate în politica lor faţă cu noi de celelalte ale lor interese, acele vecine vor îndrepta cele mai adeseori politica lor generală după interesele lor în ţările române. De aceea nu trebuie să ne mirăm daca vedem schimbîndu-se aşa de deseori politica Apusului faţă cu noi, pe cînd aceea a puterilor megieşe a fost întotdauna de o neclintită statornicie.

Anglia a urmat în toate timpurile o politică neguţătorească, legîndu-se cu acea putere care aduce mai multe foloase comerciale poporului ei.

Aşa o vedem la început prietenă Turciei, pînă cînd comerţul ei, căzînd în Răsărit şi sperînd ca să-l reîntocmească prin Rusia, se aruncă în partea acestei puteri în războiul din 1768, pentru a se lepăda apoi de dînsa şi a se apropia iarăşi de Turcia, după ce Rusia introduce la dînsa sistemul prohibitiv (1822). De atunci Anglia priveşte pe Turcia ca pe un stat de a căruia existenţă sînt strîns legate interesele ei orientale şi neatîrnarea, integritatea Turciei va fi de acum înainte principiul fundamental al politicei engleze. Acest stat însă trebuie să rămînă slab, pentru a avea pururea nevoie de ajutorul englez, a nu urma o politică neatîrnată şi a-şi lua îndreptarea întotdauna de pe malurile Tamisei. De aceea, bunăoară, se opune Anglia întreprinderilor lui Mehmed-Ali, în 1830, care putea să introducă în corpul aproape putred al împărăţiei mahomedane o nouă putere de viaţă. *Status-quo* în Răsărit, iată visul de aur al politicei engleze. Ea se va opune deci, precum unei sporiri aşa şi oricărei încercări de mişcare a puterei otomane. De aceea Anglia a combătut întotdauna silinţele de întărire ale românilor, privindu-le ca un mijloc de slăbire a proteguitei sale.

Aceasta este oarecum politica de principiu a Angliei. În cazul însă cînd ea n-ar putea fi susţinută, mîndrul Albion nu se ruşinează deloc a se întoarce la politica sa curat neguţătorească, intrînd în tovărăşie cu un concurent pe care nu-l poate înlătura, precum a făcut-o acum de curînd, luînd Cyprul în stăpînire ca despăgubire pentru cîştigurile Rusiei. La o nouă lovitură dată Turciei, va lua Candia sau Egiptul, împărţind o pradă pe care nu o mai poate exploata singur. Cît timp Franţa era puternică, Anglia găsea în ea atletul pe care-l năimea pentru sprijinirea intereselor sale. De cînd acea putere este slăbită, Anglia, nemaiputînd singură apăra pe Turcia, vrea să se folosească şi ea din dispoierea ei.

Dacă Anglia ne-a sprijinit vreodată, aceasta a făcut-o numai din interesul ce-l avea pentru împărăţia otomană, fiindcă şi noi eram priviţi ca făcînd parte întregitoare din acea împărăţie. Ce sprijin mai putem deci aştepta de la dînsa acum, cînd nu numai că ne-am desfăcut de legăturile cu Turcia, dar chiar faţă cu această putere Anglia urmează o politică dezbrăcătoare? Interesele Angliei se tot afundă mai adînc în Asia. În India va mai urma Anglia o politică de împrotivire. Constantinopolul a încăput pe calea împăcării şi a împărţirei.

Franţa vedea în existenţa Turciei o necesitate politică şi nu comercială. Ea trebuia să împiedice pe ruşi de a pune mîna pe Constantinopole şi de a deveni astfel, prin o întindere nemăsurată, o primejdie pentru libertatea Europei. Din puntul acesta de vedere orice putere s-ar fi ridicat în locul Turciei era tot aşa de bine văzută de francezi; destul ca ea să fi fost o stavilă pentru ruşi. Pentru aceea sprijini pe Mehmet-Ali cel combătut de englezi şi, mai tîrziu, văzînd că românii puteau ajunge a fi un clement de rezistenţă împotriva ruşilor, ajută tendinţele acestora de întărire prin unire şi principe străin. Franţa însă, nu vedea în noi decît un element de împotrivire contra ruşilor; de aceea Napoleon III vrea să ne jertfească dîndu-ne Austriei daca aceasta ar fi consimţit a ceda Galiţia pentru reconstituirea Poloniei, în care găsea cu drept cuvînt un mijloc mult mai puternic de stăvilire a întinderei puterei ruseşti. Întotdauna cînd Franţa au avut nevoie de Rusia ea a vrut să ne dăruiască acestei puteri. Aşa a făcut Napoleon cel Mare, cînd, vroind să cîştige pe Rusia în contra Angliei,

---

[î]i propune la Tilsit şi la Erfurt împărţirea Turciei, şi anume cedarea Moldovei şi a Valahiei acelei împărăţii. Aşa a făcut chiar Franţa republicană cînd Thiers, cutreierînd Curţile Europei, pentru a găsi un ajutor patriei sale zdrobite în 1871, ne propunea Rusiei ca un preţ pentru dobîndirea sprijinului ei.

Să ne gîndim acuma că, de la 1871, Franţa vede în Germania duşmana ei cea mai înverşunată şi că deci o apropiere a ei de Rusia este firească şi necesară. Urmarea pe care trebuie s-o tragem din asemene stare de lucruri este că nici Franţa, care pînă acuma ne-a sprijinit atît de mult, nu ne va mai putea întinde o mînă de ajutor la vreme de nevoie.

Italia, neavînd, ca stat unitar, decît o vîrstă foarte tînără nu poate avea în politica ei orientală un sistem hotărît. Îndeosebi către noi ea nu a fost condusă de vro idee politică, ci mai mult simpatiile rasei şi ale unei stări de suferinţă asemănătoare au îndemnat-o pînă acum la o politică favoritoare intereselor noastre, precum am văzut-o în Congresul din Paris. Simpatia este însă în politică un sprijin foarte slab. Mobilul ei adevărat şi puternic este interesul. Ce ar zice oare

Italia, cu toată simpatia ei, cînd Austria i-ar propune a consimţi la incorporarea ţărilor noastre în schimb pentru Triest sau Tirol? Apoi Italia a luat numai acum, de puţin timp, loc între puterile cele mari ale Europei; glasul ei este încă acel al unui mezin ce nu este totdauna luat în băgare de seamă. Îi lipseşte în dos ca sprijin puterea brutală, singura care face să fie ascultată voinţa popoarelor, şi pe care Italia n-a putut-o încă dezvolta într-o măsură precum s-ar putea aştepta de la numărul şi mijloacele populaţiunei sale. Italia va rămînea deci pentru noi o rasă binevoitoare cît timp interesul nu va veni să turbure simpatiile sale; un sprijin serios însă nu putem aştepta de la dînsa.

Turcia trebuia chiar din firea ei de putere barbară şi asupritoare să fie pentru ţările române o cauză de vecinice nenorociri. Înlesnită şi prin intrigile lăuntrice ale acestor ţări, amestecul ei în trebile lor deveni pe fiece zi mai încălcător. De acesta scăparăm mai întîi, în parte prin prietinia interesată a Rusiei, apoi prin aceea mai curată a popoarelor Apusului. Totuşi, acuma, cînd am luat de la turci ziua bună pentru totdeauna, nu trebuie să uităm un lucru: că *legătura noastră cu împărăţia lor a păstrat şi scăpat de pieire naţionalitatea noastră* şi, oricît am blăstăma pe turci pentru răul ce ni l-au făcut, nu trebuie să uităm şi binele ce a izvorît pentru noi din atîrnarea noastră de împărăţia lor; căci răul a trecut şi s-a uitat, iar binele a rămas; sîntem vii, trăim şi putem spera în viitor. Instinctul sănătos al poporului a simţit aceste cînd a îmbrăţoşat cu atîta bunăvoinţă pe turcii rămaşi în Dobrogea, căci el a recunoscut că are de îndeplinit cătră dînşii şi alte datorii decît acele ale milei şi ale îndurării.

Despărţiţi acum de ei prin Bulgaria, acea Rusie în miniatură creată la sudul Dunărei, redusă pe de altă parte la o putere de al doilea sau chiar de al treilea rang în Europa, este învederat că Turcia de acum înainte a încetat de a mai avea vreo înrîurire asupra ţărilor noastre, fie în bine, fie în rău. Despărţirea noastră de dînsa nu a prea fost prietinoasă, iar aceasta tot din vina ei. Oricum ar fi însă lucrurile, cînd ne vom gîndi la trecut să ne aducem aminte de turci ca de nişte epitropi cari, deşi nu au prea îngrijit bine de persoană, au păstrat măcar în parte, pe cît le-a fost şi lor prin putinţă, averea rămasă de la părinţi, ţara, naţionalitatea şi religia noastră.

Din această dezlipire a noastră de Turcia decurg însă nişte urmări de o însemnătate capitală pentru români. Am arătat mai sus cum Anglia, Franţa şi Italia nu ne mai pot sprijini cu oarecare izbîndă. Turcia a încetat de a ne ocroti. *Urmarea firească a acestor împrejurări este că am căzut cu totul în sfera de înrîurire a acelor puteri cari cu o sută de ani, mai înainte au sfîşiat Polonia.*

În articolul următor vom examina politica acestor trei puteri.

A. D. Xenopol.[2]

Articolul următor nu mai apare în „Timpul”, fie pentru că istoricul nu l-a mai publicat, fie că poetul nu l-a reprodus.

---

[1] Al. Zub. *A. D. Xenopol. Biobibliografie.* Bucureşti, Editura Enciclopedică Română [şi] Editura Militară 1973.

[2] T, V (1880), nr. 111, 18 mai, p. 1-2.

[„DEŞI NE AFLĂM...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 112, 20 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 19/31 mai 1880.*

Călătoria diplomatică a lui Dumitru Brătianu este comentată de Eminescu în editorialul *[„Zilele acestea...”].* publicat în 18 mai 1880 (v. *supra,* p. 176—177), Remanierea guvernului liberal este anunţată de „L'Indépendance roumaine” în 19/31 mai 1880 [1].

---

[1] INDR-1, IV (1880). nr. 826, 19/31 mai, p. 3 *(Dernières informations).*

[„O ÎNCHEIERE A CONSILIULUI DE MINIŞTRI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 112, 20 mai 1880, p. 1.

Eminescu nu indică ziarul din Berlin în care se publică scrisoarea lui Bismarck. Document important pentru poziţia cancelarului german faţă de biserica catolică, scrisoarea *Bismarck's Note an den Prinzen Reuss* este reprodusă în ,,Neue freie Presse” în 16/28 mai 1880[1] şi desigur şi în alte ziare germane.

Conflictul dintre Bismarck şi papalitate este provocat de acţiunea cancelarului german cunoscută sub numele de *Kulturkampf* din septembrie 1879, prin care căuta să îngrădească influenţa bisericii catolice în viaţa statului. Robert von Puttkamer (1828—1900) preia conducerea Ministerului Cultelor în 1879. Heinrich Reuss (1825—1906) împlineşte misiuni diplomatice la Constantinopol şi Viena. Giuseppe Marello (1844—1895) este fondatorul congregaţiei din Oblati. Cardinalul Ludovico Jacobini (1832—1887), secretar al Vaticanului, desfăşoară o susţinută activitate împotriva măsurilor lui Bismarck şi are cîştig de cauză ceva mai tîrziu.

Poetul revine la scrisoarea lui Bismarck, cum s-a putut vedea, în mai multe articole. Atrăgea atenţia, în felul acesta, asupra politicii bisericii catolice, promovată pe alte căi şi faţă de ţara noastră.

---

[1] NFP, (1880), nr. 5656, [16] 28 mai 1880, p. 3.

[„CU GREU SE VA GĂSI...”]

Se publică în ,,Timpul”, V, nr. 113, 21mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Istoria naţională formează una din preocupările dominante ale lui Eminescu, însă ea nu poate fi circumscrisă, cum se susţine adesea, la epoca lui Mircea cel Bătrîn şi Ştefan cel Mare, cu un cuvînt la trecutul îndepărtat. De aici se desprinde că manifestă aceeaşi dragoste şi preţuire şi pentru epocile mai recente din istoria naţională. Dar şi într-un caz şi în altul trecutul este invocat spre a pune în lumină stările de lucruri din vremea sa.

„România liberă” scrie că „Timpul” face o ,,repede înfăţişare a trecutului Moldovei” şi reproduce un fragment („Cum se face ca.. pentru viitorul ţării”)[1]. „Democraţia naţională” reţine profesiunea de credinţă, după care tăcerea faţă de stările de lucruri din ţară constituia o crimă [2].

Adunarea ad-hoc reprezenta pentru Eminescu exemplul cel mai elocvent din istoria nouă a manifestării dragostei de ţară. Poetul avea în vedere deopotrivă componenţa Adunării ad-hoc, ca şi hotărîrile luate. Conservatorii participă la lucrările ei ca persoane şi nu ca membri ai unui partid, ca de altfel şi ceilalţi reprezentanţi cu altă orientare politică. Hotărîrile luate de Adunarea ad-hoc stau, pe de altă parte, la baza regimului constituţional de mai tîrziu. Partidele politice falsifică acest regim prin promovarea intereselor lor în dauna celor ale ţării întregi. Interesant de observat că Eminescu someză monarhia să uzeze de prerogativele sale în apărarea regimului constituţional. Să mai notăm, în sfîrşit, că poetul vorbea, cum singur spune, nu în numele Partidului conservator, ci „ca orice conştiinţă onestă” şi „cu durere pentru viitorul ţării”.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 892, 23 mai, p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] DENA, I (1880), nr. 111, 23 mai, p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„SCRISOAREA PRINŢULUI DE BISMARCK...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 114, 23 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 23 mai/3 iunie 1880.*

Scrisoarea lui Bismarck către ambasadorul german din Viena se publică în „Timpul” în 20 mai 1880 (v. *supra,* p. 180—181), „Osservatore romano” întîmpină scrisoarea cu obiecţii critice. Eminescu trimite la publicaţia Vaticanului, însă îşi face extrasul din articolul *Rom. 1. Iuni,* publicat în „Neue freie Presse” în 21 mai/2 iunie 1880[1].

[1] NFP, (1880), nr. 5661, [21 mai] 2 iunie, p. 8.

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERILE NOASTRE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 1l5, 24 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 23 mai/4 iunie 1880.*

Misiunea lui Dumitru Brătianu în străinătate este comentată de Eminescu în editorialul *[„Zilele acestea...”],* publicat în 18 mai 1880 (v. *supra,* p. 176—177). Dezminţirile „Românului” sînt cuprinse în editorialul *Bucureşti, 19/31 florar,* publicat în 19—20 mai 1880[1].

„România liberă” prezintă editorialul în revista presei şi reproduce finalul („Dar d. Dim. Brătianu... al partidului roşu”)[2].

Merită să reţină atenţia mărturisirea lui Eminescu privind rezervele cu care prezintă informaţiile din cercurile guvernamentale liberale.

[1] ROM, XXIV (1880), 19-20 mai, p. *649.*

[2] RL, IV (1880), nr. 895, 27 mai, p. 2 *(Arena ziarelor).*

[„AVÎND A DISCUTA O CESTIUNE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 115, 24 mai 1880, p. 1.

Eminescu comentează editorialul *Bucureşti, 20 florar/1 cireşar,* publicat în „Românul” în 21 mai 1880[1]. Guvernul liberal este criticat de „Democraţia naţională” în editorialul *Bucureşti, 17 mai,* publicat în 18 mai 1880 pentru înfiinţarea de instituţii bancare[2].

Ion Strat, ministru de finanţe în guvernarea conservatoare a lui Lascăr Catargiu din 1876, este privit de Eminescu; cum se vede şi din alte articole ale sale, ca una din personalităţile de seamă ale vieţii noastre politice.

Problema deficitului bugetar pusă în discuţie de Ion Strat este comentată de Eminescu şi în manuscrisele sale (v. *supra,* p. 469—470).

[1] ROM. XXIV (1880). 21 mai, p. 652.

[2] DENA, I (1880), nr. 100, 18 mai, p. 1.

[„«ROMÂNUL» DE MIERCURI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 116, 25 mai 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 24 mai/5 iuniu 1880.*

Oficiosul liberal reia discuţia, după mai bine de un an, cu privire la situaţia exportului şi importului ţării. Editorialul la care se referă, Eminescu, *Bucureşti, 29 florar/1 cireşar,* publicat în 21 mai 1880[1], face precizarea că studiile economice din „Timpul” aparţineau generalului G. Manu, care abordează şi în dezbaterile parlamentare acest domeniu. „Românul" mai susţine că veniturile statului s-au îndeplinit conform cu evaluările bugetare ale guvernului liberal.

„România liberă” scrie că „Românul” caută să evite pe căi lăturalnice un răspuns cu privire

la scăderea exportului şi creşterea importului[2]. Reproduce un fragment („Cît timp va mai merge... şi kedivi risipitori”).

Pledează pentru paternitatea eminesciană cursivitatea discursului critic, precum şi expresii ca *„fapt pipăit”, „al pari”* întîlnite şi în manuscrise.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 21 mai, p. 652.

[2] RL, IV (1880), nr. 895, 27 mai, p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„RĂSĂRITUL EUROPEI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 116, 25 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Situaţia din Balcani este analizată de Eminescu sub raport etnologic spre a demonstra că singura cale pentru dezvoltarea popoarelor de aici o constituia stabilirea unui acord prin care acestea să-şi respecte individualitatea naţională. Tendinţele de supremaţie favorizau intervenţiile din afară, cum avea să confirme desfăşurarea ulterioară a evenimentelor istorice.

„Democraţia naţională” remarcă articolul ca o mărturie a interesului pentru „cestiunea popoarelor balcanice” [1].

Eminescu acordă o mare atenţie situaţiei din Balcani, cum face şi la „Curierul de Iaşi” în 1876 şi 1877.

---

[1] DENA, I (1880), nr. 115, 28 mai, p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„CUNOSCÎND PRINCIPIUL FUNDAMENTAL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 117, 27 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu insistă asupra importanţei Consiliilor judeţene în buna administrare a comunelor într-un articol anterior în care foloseşte şi expresia, ca aici, de *self-government* (v. *supra,* p. 163). Modul cum se desfăşoară alegerile pentru Consiliile judeţene arată că nu se puteau pune speranţe în ele pentru îndreptarea situaţiei din ţară. Sînt criticaţi şi cu acest prilej cei care trăgeau foloase materiale de pe urma Consiliilor judeţene.

„România liberă” împărtăşeşte teza cu privire la noile Consilii judeţene[1]. Reproduce finalul („Dar e mai puţin... Fleva sau Mihălescu !...”)

Eminescu reia în demonstraţia sa, cînd invocă, scrierile lui Dionisie Pop-Marţian, Ion Ghica, Theodor Rosetti şi chiar cuvîntările lui I. C. Brătianu, argumente din articolul *[„Cu ocazia dezbaterei asupra proiectului de budget...”]* publicat în „Curierul de Iaşi” în 22 decembrie 1876 (OPERE; IX p. 291—292, 682-683).

---

[1] RL, IV (1880), nr. 896, 28 mai, p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN ŞEDINŢA ADUNĂRII ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 118, 28 mai 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Cuvîntarea lui Constantin Kretzulescu, ţinută în 15 februarie 1863, din care transcrie Eminescu, se publică integral în „Protocoalele şedinţelor Adunării legislative”[1], iar amendamentul său este consemnat şi în „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române” din 18 februarie 1863 [2].

Eminescu găsea în cuvîntarea lui C. Kretzulescu argumente pentru multe din tezele sale politice.

[1] PRAL, (1863). Supliment la „Monitorul oficial”, nr. 69/1863, p.3, 5—7. Un rezumat al cuvîntării în ROM, VII (1863), 1 mart., p. 191.

[2] MO, (1863), nr. 35, 18 febr., p. 137.

[„«ROMÂNUL» CUPRINDEA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 119, 29 mai 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu continua discuţia din editorialul *[„Dacă la aprecieri teoretice...”]* din 16 mai 1880 (v. *supra,* p. 172—173), în legătură cu statistica privind importul şi exportul, publicată de Direcţiunea generală a vămilor din Ministerul de Finanţe.

Cifrele financiare sînt mînuite de Eminescu cu pricepere şi apare îndreptăţită observaţia sa cu privire la importanţa unor asemenea replici în locul limbajului violent.

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE LA 6 IUNIE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 120, 31 mai 1880, p. 1.

Henri Rochefort (1831—1913), căruia îi trimit studenţii români din Paris depeşa, era la acea dată un adept al proudhonismului, orientare politică anarhistă. Rochefort se apropie de socialism, cum rezultă dintr-o scrisoare a lui Karl Marx către Friedrich Adolph Sorge, după 1880 [1].

Eminescu era îndreptăţit să-i critice pe studenţii români din Paris pentru orientarea lor spre anarhism. De altfel semnatarii depeşei se vor îndrepta, după intrarea în viaţa politică, spre Partidul liberal. Exemplul cel mai ilustrativ îl oferă Al. Gr. Radovici (1860—1918), deputat, senator şi ministru liberal.

[1] Karl Marx [şi] Friedrich Engels, *Opere.* Volumul 34. Bucureşti, Editura politică 1982, p.112.

[„ÎN NUMĂRUL DE LA 26 MAI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 120, 31 mai 1880. p. 1-2. Al doilea editorial.

Corespondenţa din Caracal se publică în „Timpul” în 27 mai 1880[1], fără semnătură. Eminescu dezvăluie acum şi numele corespondentului spre a da mai multă greutate informaţiilor cuprinse în ea. Se impune atenţiei îndeosebi propunerea sa să se acorde burse pentru studii istorice, etnografice, arheologice şi filologice întrucît acestea formează „adevărata cultură a unei naţii”.

Alegerile din judeţul Ilfov sînt comentate de „Binele public” în editorialul *Bucureşti, 26 mai*[2]*,* publicat în 27 mai 1880. „Românul” răspunde într-un articol *[„Viciul caracteristic al coteriilor politice...”],* publicat în 28 mai 1880[3], din care reproduce şi poetul. Polemica între cele două ziare se poartă în legătură cu prezenţa lui Dimitrie Ghica în gruparea guvernamentală liberală.

„România liberă” reţine consideraţiile privind modul de acordare a burselor pentru studii în străinătate[4].

Eminescu trimite la amendamentul lui C. Kretzulescu reprodus în unul din articolele anterioare (v. *supra,* p. 192—193), dovadă că manifesta interes şi pentru epocile mai recente din istoria naţională.

[1] T, V (1880), nr. 117, 27 mai, p. 2.
[2] BP, II (1880), nr. 139, 26-27 mai, p. 1.
[3] ROM. XXIV (1880), 28 mai, p. 493.
[4] RL, IV (1880), nr. 899, 1 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„LA 4/16 IUNIE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 121, iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu susţine, cum face şi în articolele anterioare (v. *supra,* p. 188—189), că singura cale pentru reglementarea situaţiei din Balcani o constituia un *modus vivendi* în care să se asigure fiecărui popor deplina libertate de dezvoltare culturală şi politică. Numai în felul acesta se puteau înlătura intervenţiile din afară.

Poetul reproduce în sprijinul opiniilor sale un articol din „Unirea” din Iaşi, cu privire la o eventuală înţelegere între albanezi şi românii din Balcani.

Bibliotecile noastre nu posedă colecţia completă a „Unirii”, cum am mai arătat (v. *supra,* p. 498, 500). Extrasul lui Eminescu reprezintă şi un text de referinţă pentru cunoaşterea preocupărilor foii ieşene.

[„FĂRĂ A FI PROOROCI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr 122, 3 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Scrisorile adresate de C. A. Rosetti, *Către alegătorii mei,* publicate în „Românul”, cărora Eminescu le spune „enciclice”, sînt comentate de poet în numerele următoare ale ziarului (v. *supra,* p. 204—206). Criticile sale se îndreaptă aici împotriva lui Dimitrie Ghica, care trece de la conservatori la liberali, a lui C. A. Rosetti, părintele demagogiei româneşti, şi fiilor acestuia, Eminescu se referă la scrisoarea trimisă de aceştia lui Henri Rochefort, cu cîteva zile mai înainte (v. *supra,* p. 197—198).

„România liberă” scrie că „Timpul” stigmatizează „înfrăţirea politică” a lui Dimitrie Ghica şi „fanfaronada” oratorilor liberali[1]. Reproduce finalul („Daţi odată. . . . reversibilitate?!. . .”).

Eminescu somează partidele de guvernămînt, fapt semnificativ pentru opinia sa despre ele, să-şi facă cunoscute public principiile după, care pretindeau că se călăuzeau în lupta politică.

[1] RL, IV (1880), nr. 901, 4 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN VEDEREA ALEGERILOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 123, 4 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Polemica lui Eminescu cu presa guvernamentală are ca obiectiv să demonstreze contradicţiile acesteia în susţinerea unor teze politice. Extrasele integrate în comentariul său sînt reproduse din articolul *[„În revista sa politică...”'],* publicat în „Presa” în 8 aprilie 1875[1] şi din editorialele *Bucureşti, 9/21 priar* din „Românul” din 10 aprilie 1880 şi *Bucureşti, 1 iuniu* şi *Bucureşti, 30 mai,* publicate în „Presa” în 2 iunie 1879 şi 31 mai 1880 [2].

„Presa” respinge într-un editorial, *Bucureşti. 5 iuniu,* caracterizarea potrivit căreia prezenţa

lui V. Boerescu în guvernul liberal reprezenta o „alianţă monstruoasă”[3], „România liberă” insista, în schimb, asupra unirii momentane a opoziţiei ieşene[4]. Reproduce un fragment („Un asemenea compromis... nu e socialistă”).

Discursul, critic, susţinut pe extrase, ia înfăţişarea unui scenariu, în care adversarii sînt combătuţi cu propriile argumente. Să mai notăm că nu putea ieşi decît de sub pana poetului o mai sugestivă adaptare a proverbului latin *(Si tacuisses philosophus mansisses)* la contradicţiile din presa guvernamentală *(De tăceai, mintos mai erai).*

---

[1] PRESA, VIII (1875), nr. 79, 8 apr., p. 2.

[2] ROM, XIX (1875), 10 apr., p. 323-324; PRESA, XII (1879), nr. 121. 2 iun., p. 1; XIII (1880), nr. 119, 30—31 mai, p. 1.

[3] PRESA, XIII (1880), nr. 124, 6 iun., p. 1.

[4] RL, IV (1880), nr. 902, 5 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„FOILE CAPITALEI AU VORBIT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 124, 5 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Statutele Băncii Naţionale a României se publică în „Monitorul oficial...” în 23 mai/4 iunie 1880[1] şi ele sînt comentate în „Românul” în editorialul *Bucureşti, 23 florar/4 cireşar* din 24 mai 1880 [2].

Eminescu remarcă, un fapt încă neîntîlnit în asemenea situaţii, că *Statutele*.... deşi învestite cu semnătura Domnitorului, sînt supuse chiar a doua zi la rectificări [3].

---

[1] MO, (1880), nr. 115, 23 mai/4 iun., p. 3277-3284.

[2] ROM, XXIV (1880), 24 mai, p. 481.

[3] MO, (1880), nr. 117, 25 mai/6 iun., p. 3335-3343.

[„NU FĂRĂ DURERE AM CITIT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 125, 6 iunie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 51—53. Fragmentar.

Scrisorile lui C. A. Rosetti, *Către alegătorii mei,* se publică în „Românul”, ca editoriale, între 31 mai şi 10 iunie 1880. Eminescu comentează, primele cinci dintre ele, *Bucureşti, 30 florar/11 cireşar, Bucureşti, 31 florar/ 12 cireşar, Bucureşti,* 2/14 *cireşar, Bucureşti, 3/15 cireşar* şi *Bucureşti,* 5/17 *cireşar,* publicate între 31 mai *şi 5* iunie 1880[1]. Scrisorile sînt compuse în cunoscuta frazeologie a lui C. A. Rosetti şi cu scopul, cum remarcă şi Eminescu, „a se deosebi pe sine de ceilalţi”.

„România liberă” împărtăşeşte opinia după care scrisorile cuprindeau fapte inventate de C. A. Rosetti în „cabinetul de vară, în scop de a se imortaliza la bătrîneţe”[2]. Reproduce un fragment („în zădar... Nici prin aceasta”).

Eminescu invocă şi aici autoritatea lui Ion Strat, cunoscutul economist, cum face şi în alte articole ale sale (v. *supra.* p. 136-138, 185-186, 196-197).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 30-31 mai, p. 501; 1 iun., p. 505; 2-3 iun , p. 510-511; 4 iun., p. 513; 5 iun., p. 517-518.

[2] RL, IV (1880), nr. 904, 7 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„D. DUMITRU BRĂTIANU, ÎNTORS DIN STRĂINĂTATE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 126, 7 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Comentariu introductiv la scrisoarea lui D. Brătianu privind misiunea sa în ţările apusene. Scrisoarea se publică în acelaşi număr[1].

[1] T, V (1880), nr. 126, 7 iun., p. 2.

[„NU NE-AM FĂCUT ... ILUZII ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 128, 11 iunie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti 10/22 iuniu 1880*.

[„ PRIMIM DIN RÎMNICUL VÎLCII ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 128, 11 iunie 1880, p. 2. Al doilea editorial.

Prezentare introductivă la o scrisoare primită din Rîmnicul Vîlcea în care se denunţă abuzurile prefectului judeţului şi reaua administrare a guvernării liberale. Pentru aceste motive opoziţia conservatoare se abţine de la vot, în semn de protest.

Eminescu reproduce corespondenţa ca o confirmare documentară a stărilor de lucruri criticate în editorialul său din acelaşi număr (v. *supra,* p. 207—208).

[„PARTIDUL DOMINANT...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 129, 12 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Scrisorile lui C. A. Rosetti, *Către alegătorii mei,* se publică în „Românul” ca editoriale între 31 mai şi 10 iunie 1880 (v. *supra,* p. 529). Eminescu are în vedere scrisorile, *Bucureşti, 5/17 cireşar, Bucureşti,* 6/*18 cireşar şi*

Bucureşti, 7/19 cireşar, publicate între 6 iunie şi 8 iunie 1880[1]. Mai importantă consideră a fi scrisoarea a şaptea, *Bucureşti, 6/18 cireşar,* întrucît îi oferea prilejul să demonstreze duplicitatea politicii lui I. C. Brătianu în politica externă.

„România liberă” scrie că pledoaria lui C.A. Rosetti *pro domo* nu avea nici o bază documentară. Reproduce finalul („Astfel lucrurile... Ioan Brătianu”).

Eminescu invocă duplicitatea guvernului liberal în politica externă cu argumente întîlnite şi în articolele din 1878 încît nu mai revenim asupra lor.

[1] ROM, XXIV (1880), 6 iun.. p. 521-522; 7 iun.. p. 525; 8 iun., p. 529-530.

[2] RL, IV (1880), nr. 908, 13 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„O DEPEŞĂ TELEGRAFICĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 130, 13 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„«PRESA» SE BUCURĂ ATÎT DE MULT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 132. 15 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 388-391.

Organul de presă al lui V. Boerescu comentează favorabil alegerile pentru Consiliile judeţene în editorialul *Bucureşti, 12 iuniu,* publicat în 13 iunie 1880[1]. Acelaşi lucru face şi oficiosul guvernamental în editorialul *Bucureşti, 13/25 cireşar* din 14 iunie 1880 [2].

Cea de-a noua scrisoare a lui C.A. Rosetti, *Către alegătorii mei,* numită de Eminescu „enciclică”, ca şi celelalte, dinaintea ei, se publică în „Românul” ca editorial, *Bucureşti, 9/21 cireşar,* în 10 iunie 1880 [2].

„România liberă” scrie că „Timpul” găseşte nejustificată veselia „Presei” în privinţa alegerilor din Consiliile judeţene şi-i dă „peste nas”[4] .

Acordarea pensiei reversibile lui C. A. Rosetti revine des în articolele lui Eminescu, ca termen de referinţă pentru abuzurile instituţionalizate.

---

[1] PRESA, XIII (1880). nr. 129, 13 iun., p. 1.

[2] ROM, XXIV (1880), 14 iun., p. 549.

[3] *Idem,* 9-10 iun.. p. 533-534.

[4] RL, IV (1880), nr. 911, 17 iun.. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ALIANŢA ELECTORALĂ”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 133, 17 iunie 1880, p, 1. Al doilea editorial.

Conservatorii din Iaşi şi fracţiunea liberală ieşeană stabilesc o înţelegere, să meargă pe-o listă comună în alegerile pentru Consiliile judeţene, fapt care este interpretat de presa guvernamentală ca o mărturie de inconsecvenţă în orientarea politică. Înţelegerea este caracterizată de „Presa”, în editorialul *Bucureşti, 10 iuniu,* din 11 iunie 1880, drept „opoziţiunea coalizată a boierilor cu demagogia fracţionistă” [1].

Înţelegerea dintre conservatori şi fracţiunea liberală este criticată şi de „Steaua României” şi „Independenţa română”, ziare care nu se păstrează în colecţii complete în bibliotecile noastre. Astfel sîntem siliţi să ne mulţumim cu informaţiile ce le dă Eminescu despre cele două foi ieşene.

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 127. 9-11 iun., p. 1.

[„IERI ÎN SFÎRŞIT CONFERENŢA DE LA BERLIN...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 134, 18 iunie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 17/29 iunie 1880.*

Eminescu comentează, cu ironie hotărîrile Conferinţei de la Berlin privind stabilirea de graniţe între ţări fără să ţină seama de realităţile social-politice. Problema aceasta este discutată de „Neue freie Presse” într-un articol, *Die Berliner Conferenz. Berlin, 23. luni,* publicat în 15/27 iunie 1880 [1].

Poetul reproduce articolul din „Le Temps” în 20 iunie 1880 (v. *supra,* p. 217—218).

---

[1] NFP, (1880), nr. 5686. [15] 27 iun., p. 6.

[„ASUPRA ALEGERILOR JUDEŢENE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 135, 19 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Sfîrşitul comentariului pe marginea articolului din „Le Nord” este o parafrazare a ultimului vers din acrostihul lui B. P. Hasdeu *La noi... („E putred, putred mărul din sîmbure la noi”),* una din farsele făcute „Convorbirilor literare”, revista ieşeană (15, p. 141).

Eminescu reproduce articolul spre a ilustra că opiniile sale cu privire la viaţa politică din România se întîlneau şi în presa străină.

[„AM POMENIT ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE ALALTĂIERI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 136, 20 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

[„AFARĂ DE UNELE JUDEŢE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 138, 22 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Extrasul cu care încheie Eminescu articolul este reprodus din editorialul *Bucureşti, 1 iuniu,* publicat în „Presa” în 2 iunie 1879[1]. Organul de presă al lui V. Boerescu, ziar de opoziţie în 1879, face un bilanţ al abuzurilor guvernului liberal.

„România liberă” scrie că autorul articolului nu se miră, de rezultatul alegerilor într-un timp de corupţie şi decădere morală[2]. Reproduce un fragment („Iată administraţia...sta răul”).

Eminescu schiţează o retrospectivă, cum nu este greu de observat, asupra unor stări de lucruri de care se ocupă şi în articolele anterioare.

---

[1] PRESA. XII (1879), nr. 121, 2 iun., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 917. 24 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„CU TOATE CĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 139, 24 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Călătoria unor membri marcanţi ai Partidului liberal pe la „Curţile europene” este considerată de Eminescu primejdioasă întrucît putea crea impresia că România urmărea să se alăture Germaniei în politica sa externă.

Eminescu se pronunţă pentru păstrarea strictă a neutralităţii, pentru motive arătate şi în alte articole ale sale (v. *supra,* p. 24. 228—230).

„România liberă” scrie că „« Timpul » biciuieşte purtarea guvernului în politica exterioară” [1]. Eminescu reproduce în sprijinul opiniei sale un articol din ziarul „Le Nord” în care se comentează apropiata remaniere a guvernului lui I. C. Brătianu.

Poetul trimite la acest articol în două rînduri (v. *supra,* p. 226—228, 228—230).

---

[1] RL, IV (1880), nr. 918, 25 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ESTE ADMISIBIL ÎNTR-O ŢARĂ ... ?”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 140, 26 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

„Presa” reţine consideraţiile ironice ale lui Eminescu cu privire la criza ministerială şi pregătirea intelectuală a miniştrilor din guvernul liberal. „« Timpul » se miră—scrie „România liberă” — că ministerul a rămas necîrpit încă” [1]. Reproduce finalul („... d. Brătianu e aşteptat. . . în căutarea sa”).

Cînd se referă la Cesare Beccaria (1738— 1794), juristul şi economistul italian, Eminescu are în vedere, desigur, tratatul *Dei delitti e delle pene,* tipărit la Livorno în 1764.

Poetul vorbeşte şi de cultivarea cînepei, după ce într-un articol anterior (v. *supra,* p. 213) numeşte şireangurile pentru spînzurătoare „marele cordon al ordinului Sfintei Cînepe”.

[1] RL, IV (1880), nr. 920, 27 iun., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎNTRE ADVOCAŢII DIN AUSTRIA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 141, 27 iunie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 392-396.

Eminescu apreciază înlăturarea măsurilor restrictive în Austria în practicarea avocaturii ca o „reformă reacţionară”. Opinia aceasta se înscria pe linia vechilor sale preocupări de-a nu considera utile societăţii profesiunile care nu produc valori materiale şi spirituale.

Poetul se situa şi în această problemă pe-o poziţie independentă de cea a partidelor politice. Criticile sale se îndreaptă împotriva *avocaţilor,* indiferent că se mărgineau la practicarea acestei profesiuni sau făceau şi politică de partid. Maiorescu însuşi, una din figurile proeminente ale Partidului conservator, practica şi avocatura. Aprecieri ca cele de aici şi din alte articole îl vizau şi pe el. De altfel criticul se desolidarizează, public, de orientarea politică a cotidianului bucureştean.

[„DUPĂ CE SOLICITUDINEA GUVERNANŢILOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 142, 28 iunie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 41—44. Fragmentar.

Eminescu porneşte în consideraţiile sale cu privire la învăţămîntul clasic de la editorialul *Bucureşti, 23 cireşar/5 cuptor,* publicat în „Românul” în 24 iunie 1880[1]. Oficiosul guvernamental arată că se întemeia în opiniile sale pe studiile lui A. D. Xenopol consacrate învăţămîntului şi publicate în „Steaua României”, foaia ieşeană, colecţia ziarului este, cum am mai arătat, incompletă în bibliotecile noastre şi nu găsim informaţii în legătură cu acest studiu nici în bibliografia scrierilor sale [2].

Poetul pledează pentru studiul limbii latine şi greceşti in liceu, întrucît cultura clasică este „în esenţă educativă”. Precizează şi în ce constă această trăsătură a învăţămîntului clasic („spiritul antichităţii e regulatorul statornic al inteligenţei şi al caracterului şi izvorul simţului istoric”). Face vinovată pentru neatingerea acestui scop în şcoala noastră „dezvoltarea demagogică” a societăţii româneşti.

Din comentariul lui Eminescu se desprinde că era informat şi asupra producţiei literare a lui C. A. Rosetti, fruntaşul liberal mai des criticat în articolele sale. Poezia lui C. A. Rosetti, la care face aluzie poetul, este *Cămaşa fericitului,* inclusă şi în *Ceasuri de mulţumire,* şi poartă data 1843.

[1] ROM, XXIV (1880), 23-24 iun., p. 581.

[2] Al. Zub, *A. D. Xenopol. Biobibliografie.* Bucuresti, Editura Enciclopedică Română [şi]Editura Militară, 1973, p. 242—253. Se prezintă aici lucrările lui A. D. Xenopol privind educaţia şi învăţămîntul.

[„«ROMÂNUL», ÎN NUMĂRUL SĂU DE ASTĂZI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 143, 29 iunie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 402-407.

Oficiosul liberal critică „Timpul” în editorialul *Bucureşti, 29 cireşar/9 cuptor*[1] pentru faptul că insista ca România să urmeze o politică de neutralitate şi că reproducea în coloanele sale articole din ziarul „Le Nord” în care se punea în discuţie criza cabinetului lui I. C. Brătianu şi apropiata sa remaniere (v. *supra,* p. 210—221). Eminescu invocă întîmplări, cunoscute şi din articolele anterioare, care îi interziceau să dea lecţii de patriotism.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” lua „rolul procurorului” şi-i demonstra „Românului” că „acuzele, calomniile sînt pedepsite la noi”[2]. Opinia publică nu se putea forma, pe de altă parte, cu publicaţii ca „Nichipercea” şi altele de felul acesta. Este evidentă aluzia la activitatea lui N. T. Orăşanu, susţinător al monarhiei şi decorat cu *Bene-merenti.*

Eminescu consacră, după stabilirea sa la Bucureşti, două caiete problemelor de fizică, chimie, matematică, cu un cuvînt ştiinţelor exacte şi aceste preocupări se reflectă şi în articolele sale din epoca gazetărie bucureştene.

[1] ROM, XXIV (1880), 28 iun., p. 593.

[2] DENA, I (1880), nr. 140, 1 iul., p. 3 *(Revista presei).*

[„ÎN N-RUL DE MARŢI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 144, l iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu trimite la articolul său din 24 iunie 1880 (v. *supra,* p. 210—221), spre a demonstra că era consecvent în privinţa orientării politicii externe a României. Poetul se pronunţă pentru păstrarea unei atitudini de strictă neutralitate în conflictul dintre marile puteri. Asupra acestei probleme revine şi în alte articole (v. *supra,* p. 228—230).

Corespondenţa din Bucureşti, *Wien, 7. Iuli* se publică în „Neue freie Presse” în 26 iunie/8 iulie 1880[1]. Poetul primeşte cu rezerve informaţiile din ziarul vienez, cum face şi în epoca gazetăriei ieşene.

[1] NFP, (1880), nr. 5697, [26 iun.] 8 iul., p. 4 *(Ausland).*

[„SE ŞTIE CĂ MARELE PARTID ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 145, 2 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Scenele din Adunarea deputaţilor, comentate de Eminescu, se petrec în şedinţele din 27 şi 28 martie 1880[1]. Poetul intervine într-un singur loc, unde înlocuieşte replicile lui Al. Lahovari, C. A. Rosetti şi G. Vernescu

cu notaţia („Zgomot infernal, întreruperi”), Scenariul este întocmit cu preocuparea de-a pune în lumină nivelul la care se purtau discuţiile în acest for legislativ.

„România liberă” scrie că „Timpul” transcrie aceste scene pentru „hazul lucrului”[2]. Reproduce finalul („Dar ce e de vină... tuturor nulităţilor”), De aceeaşi părere era şi „Democraţia naţională”, ziarul disidenţei liberale [3].

Teza cu privire la „incapacitatea erijată sub radicali în titlul de merit, mărginirea şi neştiinţa brevetate ca titluri de recomandaţie” este reluată de Eminescu în termeni asemănători în alte articole (v. *supra,* p. 236) şi o întîlnim şi în însemnările din manuscrise.

---

[1] MO, (1880), nr. 72. 23 mart.,/9 apr., p. 2190 -2192, 2200; nr. 73, 29 mart./10 apr., p. 2226-2227.

[2] RL, IV (1880), nr. 925. 3 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] DENA, I (1880), nr. 142, 3 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

ÎNVĂŢĂMÎNTUL ELEMENTAR ÎN ARDEAL

Se publică în „Timpul”, V, nr. 146, 3 iulie 1880, p. 1-2.

Cartea lui Ilarion Puşcariu, *Principii de pedagogie generală,* se tipăreşte la Sibiu în 1880 şi se deschide cu o *Prefaţă* în care se face istoricul învăţămîntului primar[1]. Profesorul sibian dă extrase din *Rescriptul* lui Iosif al II-lea , din 14 iulie 1785, precum şi din alte documente importante pentru cunoaşterea dezvoltării „învăţămîntului poporal” din Transilvania.

Comparaţia între învăţămîntul primar de dincolo şi dincoace de Carpaţi este în defavorul celui din urmă. Eminescu explică această stare de lucruri prin preocuparea Imperiului habsburgic, stat multinaţional, în ridicarea culturală a popoarelor de sub stăpînirea sa spre a le feri, prin ştiinţa de carte, de ideile „revoluţionare”. Iosif al II-lea dă *Rescriptul* din 1785 după răscoala lui Horia. Învăţămîntul de dincoace de Carpaţi avea condiţii mai bune de dezvoltare şi totuşi nu se situa la nivelul aşteptărilor. Vina o purtau partidele politice, care făceau şi din şcoală o feudă pentru plasarea clientelei lor.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” pune în lumină „starea deplorabilă a instrucţiei sub guvernul actual” [2].

Eminescu întreţine în epoca gazetăriei ieşene legături strînse cu sibienii (59), pe care le continuă, cum se desprinde de aici, şi după intrarea sa în redacţia ziarului bucureştean.

---

[1]Ilarion Puşcariu, *Principii de pedagogie generală,* Sibiu, Tiparul tipografiei archidiecesane, 1880, p. III-XVI.

[2] DENA, I (1880), nr. 143, 4 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„UNA DIN NENOROCIRILE ACESTEI ŢĂRI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 147, 4 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Economia naţională,* Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 196—197. Fragmentar.

Eminescu atribuie funcţionarea defectuoasă a unor sectoare ale administraţiei de stat incapacităţii miniştrilor şi, în general, persoanelor cu posturi importante în guvernul liberal. Explicaţia sa era, evident, unilaterală.

„România liberă” împărtăşeşte opinia cu privire la pregătirea de specialitate necorespunzătoare a ministrului de finanţe [1].

Autoritatea ştiinţifică a lui Lavater este invocată de Eminescu şi în alte articole (v. *supra, p.* 270), iar forma „problem", în loc de problemă, o întîlnim, cum am mai arătat, şi în proza literară. (OPERE, VII, 278).

[1]RL, IV (1880), nr. 927, 5 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DACA MULT OCUPATUL ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 148, 5 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Măsurile luate de primarul capitalei sînt comentate de „Românul" în editorialul *Bucureşti, 30 cireşar/12 cuptor,* publicat în 30 iunie — 1 iulie 1880 [1].

Operaţiile financiare stau permanent în atenţia lui Eminescu întrucît îi ofereau argumente concrete în polemica cu presa liberală.

[1] ROM, XXIV (1880). 30 iun. - 1 iul., p. 601.

[„CITITORUL NOSTRU ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 149, 6 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental comentează stările de lucruri din Dobrogea în editorialul *Bucureşti,* 2/14 *cuptor,* publicat în 3 iulie 1880. „Dobrogea este departe — se arată aici — de-a fi obiectul îngrijirilor inteligente ale guvernului"[1]. Eminescu îşi reafirma teza sa cunoscută potrivit căreia administraţia românească din Dobrogea se impunea să ţină seama de stările de lucruri din provincie, ţinută sub ocupaţie străină sute de ani. Directorul de prefectură, la care face aluzie Eminescu, este Al. A. Macedonski, criticat pentru abuzuri şi în editorialul *[„Un cenuşar român..."]* din 8 aprilie 1879 şi *[„D. Al. A. Macedonsky..."]* din 21 aprilie 1879.

„România liberă" atrage atenţia asupra criticilor la adresa guvernului liberal cu privire la administraţia sa în Dobrogea [2]. Reproduce un fragment („Sub domnii noştri...guvernul său propriu"). Articolul este comentat şi de „Democraţia naţională" în aceeaşi zi[3].

Oficiosul guvernamental răspunde în editorialul *Bucureşti,* 7/19 *cuptor,* publicat în 8 iulie 1880[4]. Poziţia ziarului conservator ilustra, se arată aici, pornirea de a face critică pînă şi din cea mai neînsemnată afirmaţie din presa guvernamentală.

Expresiile româneşti („deplină suplantare", „păturі catilinare") se întîlnesc şi în articolele anterioare. De asemenea şi cele turceşti.

[1] ROM, XXIV (1880), 3 iul., p. 609.

[2] RL, IV (1880), nr. 929, 8 iuL. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] DENA, 1 (1880), nr. 146, 8 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).* [4] ROM, XXIV (1880), 7-8 iul„ p. 625.

[,,«BINELE PUBLIC» NE ADUCE ŞTIREA ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 149, 6iulie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

Conflictul cu administraţia austriacă a Bucovinei este comentat de „Binele public" în editorialul *Bucureşti, 4 iuliu,* publicat în 5 iulie 1880 [1]. Eminescu face şi consideraţii istorice, cum procedează în mai multe rînduri cînd vorbeşte de provincia anexată de Imperiul habsburgic în 1775.

Problema introducerii limbii române, ca limbă de predare la liceul din Suceava, stă în atenţia poetului şi în articolele sale din „Curierul de Iaşi" din 1876 şi 1877 (OPERE, IX, 111-112,

347, 542-543,720-721).

[1] BP, II (1880), nr. 170, 5 iul., p. 1.

[„LUMEA ASTA AR MAI TRECE EA ..."]

Se publică în „Timpul",V,nr.l50,8iuliel880,p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu.* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu. 1891, p. 73-75.

Oficiosul guvernamental se ocupă de situaţia învăţămîntului în editorialul *Bucureşti. 5/17 cuptor,* publicat în 6 iulie 1880 [1] . Ziarul pune la contribuţie lucrarea lui I, G. Bibicescu, *Mişcarea poporaţiunii în România de la*

1870 pînă la 1878 (Bucureşti, 1880), în care se dau explicaţii, între altele, şi pentru dificultăţile întîmpinate în aplicarea legii obligativităţii învăţămîntului. Discursul de deschidere rostit de B. P. Hasdeu la împărţirea premiilor se publica în „Românul" în 4 iulie 1880 [2].

„România liberă" scrie că „Timpul" contestă, cu drept cuvînt, laudele presei guvernamentale cu privire la progresele realizate de învăţămîntul nostru [3]. Reproduce un fragment („... învăţămîntul, pre cît a cîştigat...bugetul statului"). „Democraţia naţională" împărtăşeşte opinia după care învăţămîntul a cîştigat în extensiune, dar a pierdut în intensitate [4].

Eminescu discută problemele învăţămîntului primar cu un orizont larg şi cu o bună informare asupra dezvoltării lui în ţara noastră şi în străinătate.

[1] ROM, XXIV (1880), 6 iul., p. 621.
[2] *Idem,* 4 iul., p. 614.
[3] RL, IV (1880), nr. 930, 9 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[4] DENA, 1 (1880), nr. 147, 9 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ORICÎT DE MULTE LAUDE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 151, 9 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 63—65.

Propaganda presei oficiale cu privire la progresele realizate în guvernarea liberală în toate domeniile este discutată de Eminescu cu argumente invocate şi în articolele anterioare. Nouă este punerea lor în pagină şi ironia muşcătoare.

„România liberă" considera că „Timpul" avea dreptate cînd făcea vinovat de relele din societatea românească „regimul patrioţilor" [1]. Reproduce un fragment („În patru ani...şcoale rurale").

Eminescu îl citează pe Goethe în mai multe articole, fapt care ar îndreptăţi presupunerea că făcea concomitent şi lecturi din opera sa.

[1] RL, IV (1880), nr. 931, 10 iul. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DE PE CÎND SE DISCUTA ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 152, 10 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental răspunde la criticile lui Eminescu în editorialul *Bucureşti,* 10/22 *cireşar,* publicat în 11 iulie 1880[1], precum şi la cele ale „României libere" din editorialul său, *Bucureşti, 8 iuliu,* din 9 iulie 1880[2]. „Negreşit că aceste organe — scrie «Românul» — nu se pot ocupa de nimic, fără a condimenta articolele dumnealor de tot felul de atacuri în contra guvernului".

„România liberă" scrie că „Timpul" nu lăsa guvernul liberal să părăsească „atît de iute o cestiune de cea mai mare importanţă" şi făcea „melancolice reflexiuni" cu privire la situaţia populaţiei din Dobrogea [3].

Teza potrivit căreia la început tot pămîntul era domnesc este preluată de Eminescu din *Întrebările Bucovinei şi răspunsurile boierilor,* document din 1782, transcris de poet şi păstrat în copie în manuscrisul **2307.**

[1] ROM, XXIV (1880), 11 iul., p. 637.

[2] RL, IV (1880), nr. 930, 9 iul., p. 1-2.

[3] *Idem,* nr. 932, 11 iul., p. 3. *(Arena ziarelor).*

[„MAI LA VALE REPRODUCEM ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 152, 10 iulie 1880, p. 1.

Prezentare introductivă la o scrisoare primită, din Piatra Neamţ în care se denunţă, abuzurile administraţiei locale.

[„ASTĂZI ÎNTRUNINDU-SE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr, 153, 11 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

„Timpul" prevedea, scrie „Democraţia naţională", plasarea de „reversibili" in posturile de conducere ale Băncii Naţionale [1]. Constatări asemănătoare face şi „România liberă", care insistă şi asupra alegerilor pentru Consiliile judeţene [2]. Aici se va vedea, scrie ziarul, „turpitudinea cu care sînt administrate unele judeţe".

[1] DENA, 1 (1880), nr. 150, 12 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[2] RL, IV (1880), nr. 933, 12 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NU ŞTIM CUM SĂ NE ESPLICĂM ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 154, 12 iulie 1880, p. 1. Al treilea editorial. Se tipăreşte in volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 414—417.

Propunerea „Românului" cu privire la introducerea în şcolile primare a unui tratat popular de agronomie în locul cărţilor de citire este cuprinsă în editorialul *Bucureşti, 9/21 cuptor,* publicat în 10 iulie 1880 [1].

„România liberă" [3] şi „Democraţia naţională" [3] împărtăşesc opinia potrivit căreia scoaterea cărţilor de citire din şcolile primare constituia un atentat împotriva învăţămîntului.

Pledoaria lui Eminescu relevă importanţa cărţilor de citire in procesul de învăţămînt şi explică strădaniile atîtor învăţători şi profesori pentru perfecţionarea lor.

[1] ROM, XXIV (1880), 10 iul., p. 633.

[2] RL, IV (1880), nr. 934, 13 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[3] DENA, 1 (1880), nr. 151, 13 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„OBSERVASEM CU OARECARE MIRARE ...”]

Se publică in „Timpul”, V, nr. 155, 13 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 54-57.

Polemica lui Eminescu cu „Steaua României” nu poate fi urmărită, cum s-ar cuveni, în toate implicaţiile ei întrucît colecţia ziarului este incompletă în bibliotecile noastre (v. *supra,* p. 519, 521). Din extrasele integrate de poet în comentariul său se desprinde că foaia ieşeană se orienta tot mai evident spre politica guvernului liberal. O mărturie în această privinţă o constituia preluarea acuzaţiilor din presa guvernamentală la adresa conservatorilor.

„România liberă” scrie că „Timpul” analiza inconsecvenţa foii ieşene şi o critica „într-un chip demn” [1]. „Democraţia naţională” folosea un limbaj mai colorat şi scria că ziarul „forfeca” foaia ieşeană pentru orientarea sa politică [2].

Oficiosul guvernamental răspunde la articolul lui Eminescu în editorialul *Bucureşti, 22 cuptor\3 august,* publicat în 23iulie 1880 [3], în care arată că revendica pentru conservatori „instituţiile liberale”, teză ce contrazicea însăşi raţiunea de-a exista a Partidului conservator. Asemenea acuzaţii nu-l speriau pe Eminescu de vreme ce mărturisea deschis că apăra interesele „claselor pozitive” şi nu ale partidelor politice.

Versurile reproduse de Eminescu fac parte din poezia lui Horaţiu, *Către Bullatius,* pe care o traduce tot acum şi care se păstrează în manuscrise (OPERE, IV, 402—403; V, 428—432).

[1] RL, IV (1880), nr. 935, 15 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[2] DENA, 1 (1880), nr. 152, 15 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*
[3] ROM, XXIV (1880), 23 iul„ p.. 677.

[„PRIVIND LA POLITICA NOASTRĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 156, 15 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Eminescu declară deschis că singurul lucru important în viaţa politică a ţării îl constituia schimbarea sistemului de guvernare. „Schimbîndu-se sistemul — scrie poetul— orice guvern ne convine: roşu, albastru, negru, cum o fi”. Partidul conservator avea un singur avantaj faţă de cel liberal prin faptul că în sînul său nu se manifestau „dorinţele de căpătuire sau de reversibilitate”.

„România liberă” scrie că „Timpul” avea dreptate cînd susţinea că „Steaua României” polemiza cu „armele «Telegrafului» şi «Democratului» din Ploieşti” [1]. „Democraţia naţională” insistă asupra consideraţiilor de politică internaţională [2].

Eminescu se pronunţă împotriva politicianismului şi pentru venirea la conducerea ţării a unui partid indiferent de culoare, care să schimbe sistemul de guvernare ce favoriza promovarea fără merit în ierarhia socială.

[1] RL, IV (1880), nr. 936, 16 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[2] DENA, 1 (1880), nr. 153. 16 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ASTĂZI FIIND PRIMA ÎNTRUNIRE ...”]

Se publica în „Timpul”, V, nr. 157, 16 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental se ocupă de înfiinţarea Băncii Naţionale în editorialul *Bucureşti, 14/26 cuptor,* publicat în 14—15 iulie 1880[1]. Eminescu vede în noua instituţie o posibilitate ce şi-o crea Partidul liberal să plaseze oamenii săi de încredere în posturi bine plătite. „Românul” lasă şi acţionarilor speranţa unei îmbogăţiri grabnice. „Nu vor avea să aibă decît puţină răbdare — îi asigura ziarul — şi chiar din anul al doilea vor începe a fi cu prisos compensaţi de profitul prea mic din primul an”.

„România liberă” scrie că editorialul făcea „apologia Băncei Naţionale” şi că liberalii se puteau felicita că erau „capitalişti cu bancă” [2].

Apologia lui Eminescu la adresa Băncii Naţionale este ironică, presărată cu proverbe, care fac din ea o pagină de satiră politică. Să mai notăm că înţelepciunea lui Nastratin este invocată şi în alte articole (v. *supra,* p. 261).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 14-15 iul., p. 343.

[2] RL, IV (1880), nr. 937, 17 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

ABUZURILE RECENSĂMÎNTULUI

Se publică în „Timpul”, V, nr. 158, 17 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Recensământul contribuţiilor directe este interpretat de Eminescu ca o măsură a guvernului liberal prin care urmărea să identifice noi surse de venituri, nu în folosul statului ci în cel al miniştrilor şi altor „persoane reversibile”. Poetul condamnă măsura în termeni violenţi întrucît ea privea îndeosebi „clasele pozitive” într-un proces evident de sărăcire şi demoralizare.

„România liberă” împrumută în comentarea articolului lui Eminescu limbajul său[1]. Producătorii agricoli, scrie ziarul, sînt jefuiţi „în această lucrare cu un banditism nemaipomenit, al cărui rezultat este pentru ţară sărăcia materială, anarhia morală şi obştească declasare”. Reproduce un fragment („Un lucru numai…*naţiunea română*”). „Democraţia naţională” împărtăşeşte şi ea opinia poetului că măsura reprezenta „abuz arbitrariu şi sete de bani” [2].

Eminescu apelează tot mai frecvent la creaţia populară în articolele sale politice. Poetul reia şi unele expresii („pipăite dovezi”) întîlnite în alte articole ale sale.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 938, 18 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] DENA, I (1880), nr. 155, 18 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

REVOLUŢIA ŞI REVOLUŢIONARII

Se publică în „Timpul”, V, nr. 159, 18 iulie 1880, p. 1—2. A1 doilea editorial. Este reprodus în „Democraţia naţională”, I, nr. 157, 20 iulie 1880, p. 2—3.

Mişcarea revoluţionară din 1848 îl numără printre participanţii la pregătirea şi desfăşurarea ei şi pe Petre Teulescu (1826—1885), redactor la „Popolul suveran” şi semnatar, în exil, alături de N. Golescu, I. Heliade Rădulescu, I. Voinescu II, al *Protestului emigranţilor români către sultan.* După întoarcerea în ţară redactează ziarul „Patria” şi tipăreşte o colecţie de documente, *Archiva românească* (Bucureşti, 1860). Colaborează cu proză la „Curierul românesc”, însă se face cunoscut prin traducerile sale din franceză. Dintre acestea, cea mai importantă este *Indiana* de George Sand.

Cartea sa, *Revoluţia şi revoluţionarii,* este o evocare romanţată a revoluţiei franceze din 1789 în care îşi propune să denunţe demagogia falşilor revoluţionari. Primul volum se tipăreşte în 1878 şi un capitol se intitulează *Domnia demagogilor.* Al doilea volum se tipăreşte în 1882, după

ce apare mai întîi în „Timpul” în 41 de foiletoane[1].

Eminescu caută să dea evocării lui P. Teulescu o bază filozofică şi face comparaţia dintre organizarea societăţii omeneşti şi roiul albinelor, invocată şi în alte articole. Aici îi dă însă o mai mare dezvoltare. Interesantă este şi comparaţia între modul de-a reacţiona al organismului social şi al corpului omenesc la factorii care îi ameninţă existenţa. Dacă cărţii lui P. Teulescu îi lipsea interpretarea filozofică a evenimentelor istorice, ea îi oferea un material bogat să exemplifice practicile demagogice ale foştilor revoluţionari. Poetul reţine, în acest sens, mărturiile lui Edgar Quinet cu privire la orientarea politică ulterioară a revoluţionarilor francezi din 1789.

Eminescu persiflează şi aici concepţia lui Jean-Jacques Rousseau cu privire la constituirea societăţii omeneşti, cum face şi în articolele din „Curierul de Iaşi”, cu cîţiva ani mai înainte (OPERE, IX, 185, 196, 675, 779).

---

[1] T, V (1880), nr. 162, 22 iul.-nr.207, 17/29 sept.

[„«MONITORUL» DE IERI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 161, 20 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 423-426.

„Monitorul oficial al României” publică lista persoanelor decorate cu Steaua României în 18/30 iulie 1880 [1] şi în ea figurează, în general, membri ai Partidului liberal. Propunerea de decorare o face V. Boerescu, ministrul de externe.

„Democraţia naţională” împărtăşeşte opinia cu privire la inoportunitatea decorării unor persoane[2]. Măsura lui V. Boerescu contribuia la degradarea valorii morale a unei distincţii destinată să răsplătească „sacrificiul dezinteresat”.

---

[1] MO, (1880), nr. 160, 18/30 iul., p. 8454-8457.

[2] DENA I (1880), nr. 158, 22 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„PROGRAMUL NOSTRU ZICEA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 162, 22 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 69—72. Fragmentar.

Polemica lui Eminescu cu „Steaua României” este determinată de inconsecvenţa acesteia în lupta politică (v. *supra,* p. 245—247). Poetul preia acuzaţiile foii ieşene şi le transformă în argumente în sprijinul tezelor sale politice. Stă mărturie explicaţia ce-o dă termenului de *reacţiune* în ştiinţele sociale.

„România liberă” scrie că „Timpul” analizează unul din punctele principale ale *Programului* Partidului conservator, cel privitor la cosmopolitism, şi condamnă demagogia liberală[1].
„Democraţia naţională” reţine, argumentele invocate în polemica cu foaia ieşeană [2].

În concepţia lui Eminescu libertatea şi progresul nu pot fi judecate în funcţie de prevederile înscrise în legi, ci prin modul cum se aplică prevederile respective în practica vieţii sociale. Poetul este îngrijorat, pe de altă parte, de viitorul poporului român prin transformarea ţării într-o colonie a Europei apusene. Caracterizează şi aici această situaţie cu expresia „Americă dunăreană” pe care o întîlnim şi în alte articole ale sale.

---

[1]RL, IV (1880), nr. 942, 23 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[2] DENA I (1880), nr. 159, 23 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*

RĂSPUNSUL PORŢII LA NOTA COLECTIVĂ

Se publică în „Timpul”, V, nr. 162, 22 iulie 1880, p. 2.

Răspunsul Porţii, *Die Antwort der Pforte auf die Collectiv-Note Konstantinopel, 28. Iuli,* la nota marilor puteri se publică în „Neue freie Presse” în 17/29 iulie 1880 [1].

Eminescu îl reproduce ca o confirmare a opiniilor sale din editorialul *[„Ieri, în sfîrşit Conferenţa...”],* din 18 iunie 1880 (v. *supra,* p. 214—215), cu privire la stabilirea graniţelor între ţările din Peninsula Balcanică.

_____

[1] NFP, (1880), nr. 5718, [17] 29 iul., p. 1-2.

[„C-O FIZIONOMIE DE-O GRAVĂ SERIOZITATE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 163, 23 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 120, 25 iulie 1880, p. 2—3.

Organul de presă al lui V. Boerescu face consideraţii de-o gravă seriozitate, cum scrie ironic Eminescu, într-un articol *[„Independenţa României...”],* publicat în 22 iulie 1880, în care se ocupă de intrarea ţării noastre în „familiile suverane europene”[1]. Tot „Presa” anunţă în editorialul *Bucureşti, 21 iulie,* publicat în acelaşi număr, cooptarea lui Al. Teriachiu şi V. Conta în guvernul liberal.

„România liberă” scrie că „Timpul” face „o hazlie descripţie” a capacităţii miniştrilor liberali şi reproduce finalul („...sau îl controlează... e pură jucărie”)[3]. „Democraţia naţională” reţine faptul că ziarul ironiza presa guvernamentală întrucît „cînta cu fericire reconstituirea cabinetului” [3].

„Presa” răspunde la criticile lui Eminescu în editorialul *Bucureşti, 24 iulie,* publicat în 25 iulie 1880[4]. Se arată aici că poetul ţinea să apară obiectiv şi nu-i ataca pe Teriachiu şi Conta, ci numai pe ceilalţi membri ai guvernului liberal. Ziarul conservator mai urmărea, susţine „Presa”, să-l atragă pe V. Conta de partea opoziţiei.

Eminescu invocă şi aici exemplul lui Nastratin Hogea, cum face şi în alte articole (v. *supra,* p. 250) şi în legătură cu care găsim menţiuni şi în manuscrise.

_____

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 161, 21-22 iul., p. 1.
[2] RL, IV (1880), nr. 943, 24 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[3] DENA, 1 (1880), nr. 160, 24 iul., p. 3 *(Revista ziarelor).*
[4] PRESA, XIII (1880), nr. 164, 25 iul., p. 1.

[„EVENIMENTUL CEL MARE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 164, 24 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Completarea cabinetului lui I. C. Brătianu este comentată de „Presa” în editorialul *Bucureşti, 21 iulie,* publicat în 22 iulie 1880. „Toţi aceşti bărbaţi — scrie ziarul despre noii miniştri — sînt deja cunoscuţi ţării,

prin capacitatea, onorabilitatea şi patriotismul lor” [1]. V. Conta se afla la băi în străinătate în momentul numirii sale la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, iar A. Teriachiu ia în primire Ministerul Afacerilor Interne şi pleacă la băi. Numirea lui D. Giani şi N. Dabija întîrzia din cauza unor „chestiuni particulare”. „România liberă” scrie că „Timpul” regretă faptul că V. Conta devine „om de al roşilor” [2]. Expresii folosite de Eminescu, ca „deducţiuni logice”, „raţiune suficientă” conduc la filozofia lui Kant din scrierile căruia traduce (OPERE, XIV, p. 369—441, 996—998).

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 161, 21-22 iul., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 944, 25 iul., p. 2.

[„ASUPRA TRECERII D-LUI BARON...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 164, 24 iulie 1880, p. 1-2.

Eminescu suspectează informaţiile din corespondenţa *Bukarest, 28. Iuli. (Orig. Corr.) (Die Mission des Barons Calice in Rumanien),* publicată în „Neue freie Presse”, în 20 iulie/1 august 1880[1] cu privire la politica Imperiului austro-ungar faţă de ţara noastră. Mărturia cea mai evidentă o constituia, pentru poet, atitudinea imperiului vecin în chestiunea dunăreană.

[1] NFP, (1880), nr. 5721, [20 iul.] 1 aug.. p. 4.

[„CALUMNIARE AUDACTER ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 165, 25 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 123, 29 iulie 1880, p. 3—4 *(Impresiuni din întru).* Fragmentar. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale Iui M. Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, 59-62. Fragmentar.

Adunarea ad-hoc din 1857 ia hotărîri importante care stau la baza organizării României moderne şi pe care Eminescu le prezintă după documentele oficiale ale vremii[1]. La lucrările ei participă şi „liberalii de diverse nuanţe (moderaţi, democraţi, radicali)”[2]. Dezvoltarea societăţii europene făcea ca aceste grupări politice, de orientări diverse, să se întîlnească în convingerea că Principalele române nu mai puteau rămîne în situaţia în care se găseau. Abrogarea privilegiilor feudale se impunea ca o necesitate istorică, căreia conservatorii nu i se puteau sustrage. Între hotărîrile Adunării ad-hoc figurau pe primul loc, autonomia Principatelor române şi unirea lor într-un singur stat cu numele România. Să mai notăm, în sfîrşit, că mulţi din participanţii la lucrările Adunării ad-hoc se sting din viaţă în cursul anilor încît nu se poate cunoaşte orientarea lor politică îndeosebi după instaurarea monarhiei la conducerea ţării. Aspectul acesta prezintă mare însemnătate. Este suficient să dăm un singur exemplu. Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, una din figurile marcante ale Partidului conservator, trece la liberali, ca să revină la conservatori şi să întocmească un *Program* al Partidului conservator, la care puteau subscrie, cum arată T. Maiorescu, şi membrii Partidului liberal. Demonstraţia lui Eminescu era vulnerabilă, cum se desprinde de aici, şi presa guvernamentală va căuta să o exploateze.

„România liberă” scrie că „Timpul” aducea probe că Adunarea ad-hoc votează „principiile de căpetenie” ale dezvoltării ulterioare a României [3].

Proverbul cu care îşi deschide Eminescu discursul critic circula încă în secolul al VII-lea şi Francis baron de Verulam Bacon îl comentează în tratatul său, *De dignitate et augmentis scientiarum,* din 1623. „Sicut enim dici solet de calumnia — se arată în Cartea a VIII-a, cap. II —

Audacter calumniare, semper aliquid haeret; sic dici possit de jactantia (nisi plane deformis fuerit et ridicula), *Audacter te vendita, semper aliquid haeret:* haerebit certe apud populum, licet prudentiores subrideant” [4].

Eminescu extrage titlurile participanţilor la lucrările Adunării ad-hoc din documentele vremii[5], însă pagina în care le înşiră aminteşte de lucrarea paharnicului Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei,* întocmită între 1844 şi 1856, dar tipărită mult mai tîrziu.

[1] „Monitorul Adunării ad-hoc”, (1857), nr. 15, 28 nov., p. 57; nr. 16, 30 nov., p. 61; nr. 19, 8 dec., p. 74; nr. 22. 20 dec., p. 85.

[2] *Istoria României. IV. Formarea şi consolidarea orînduirii capitaliste (1848—1878),* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 278; Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, *Istoria României.* Compendiu. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. Bucureşti, [Editura Didactică şi Pedagogică], 1971, p. 293—303; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi.* Ediţia a doua revăzută şi adăugită. [Bucureşti], Editura Albatros, [1975]. p. 630—648; Mircea Muşat [şi] Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 261—290.

[3] RL, IV (1880), nr. 945. 26 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] Bacon, *Euvres philosophiques.* Publiées d'après les textes originaux, avec notice, sommaires et éclaircissements par M. N. Bouillet. Tome I. Paris, Librairie classique et élémentaire de L. Hachette, 1834, p. 424.

[5] „Monitorul Adunării ad-hoc”, (1857), nr. 10, 15 nov., p. 39.

[„ÎN N-RUL DE IERI AM ARĂTAT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 166, 26 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică,* II, Bucureşti, Editura Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 132-134.

Domnia lui Grigore Alexandru Ghica (1849—1853, 1854—1856) este cunoscută prin reformele sale care ocupă un loc important în lupta pentru progres şi emancipare socială din ţara noastră[1]. Domnul manifestă interes faţă de revoluţia din 1848 şi se înconjoară de personalităţi ca M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Grigore Cuza, Al. I. Cuza, Ion Ionescu de la Brad, cu rol important în Unirea Principatelor şi în viaţa politică de mai tîrziu a ţării. Documentele arată, cum susţine şi Eminescu, că Grigore Alexandru Ghica era indicat să ocupe tronul la Unirea Principatelor din 1859.

„România liberă” scrie că „Timpul” întreprinde o „analiză istorică”, cu scopul de-a demonstra că Domnitorul avea obligaţia, potrivit prerogativelor sale, să controleze „cu rigoare actele partidului ce guvernează” [2].

Eminescu invocă personalitatea lui Grigore Alexandru Ghica şi politica sa spre a preîntîmpina obiecţiile presei guvernamentale cu privire la poziţia conservatorilor în Adunarea ad-hoc din Moldova (v. *supra,* p. 265—267). Aceste obiecţii nu întîrzie să vină şi „Românul” consacră tezei lui Eminescu un editorial, *Bucureşti, 26 cuptor* /7 *august,* publicat în 27 iulie 1880[3], în care arată că între participanţii la lucrările Adunării ad-hoc se aflau şi liberali şi că era o cerinţă a istoriei ca toţi să acţioneze pentru realizarea unirii Principatelor române şi a reformelor administrative, sociale şi politice.

[1] *Istoria României IV. Formarea şi consolidarea orînduirii capitaliste (1848—1878),* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 224—263; Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, *op. cit.,* p. 293—303; Constantin C.

Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.,* p. 630—648; Mircea Muşat [şi] Ion Ardeleanu, *op. cit.. p.* 261—290.

[2] RL, IV (1880), nr. 946, 27 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).* [3] ROM, XXIV (1880), 27 iul., p. 693.

[„CEEA CE SE-NTÎMPLĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 167, 27 iulie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Decretul de numire a persoanelor de la conducerea Băncii Naţionale a României se publică în „Monitorul oficial...” în 25 iulie/6 august 1880[1]. Eminescu pune la contribuţie din nou lucrările lui Johann Kaspar Bluntschli, de care ne mai ocupăm în comentariile noastre.

Poetul întocmeşte un tablou asupra persoanelor cu funcţii importante în sectorul financiar şi bancar, care nu aveau pregătire de specialitate. Drepturile înscrise în Constituţie se dovedeau iluzorii, cîtă vreme clasele pozitive se vedeau silite să susţină prin munca lor pînă şi incompetenţa.

Johann Kaspar Lavater (1741—1801) tipăreşte lucrările Geheimnis Tagebuch von einen Beobachter seiner selbst, în două volume, la Zürich, în 1771—1773 şi Physiognomonische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe, în patru volume, la Winterthur, în 1775—1778. Lavater nu este întemeietorul fiziognomoniei, ca disciplină. Începuturile ei sînt mult mai vechi. Se cuvine amintită, în acest sens, lucrarea lui Giambattista Della Porta (1553—1615), umanistul italian, *De humana physiognomonia* (Napoli, 1586). Lavater era prieten apropiat al lui Franz (Friedrich Anton) Mesmer (1734— 1815), autorul teoriei magnetismului animal. Eminescu se referă la ea în manuscrisul **2276 A, 199**.

„România liberă” împărtăşeşte opinia potrivit căreia persoanele numite la conducerea Băncii Naţionale nu ofereau garanţii în privinţa pregătirii de specialitate[2]. Reproduce un fragment („Toate acestea... să vezi...”).

Ioan I. Cîmpineanu este caracterizat în lumina teoriei fiziognomice a lui Lavater şi în editorialul *[„Una din nenorocirile...”]* publicat în „Timpul” în 4 iulie 1880 (v. supra. p. 235).

---

[1] MO, (1880), nr. 166, 25 iul/6 aug., p. 4598.

[2] RL, IV (1880), nr. 947, 29 iul. p. 2.

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERELE TRECUTE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 168, 29 iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, Opere, III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 438-444.

Eminescu răspunde oficiosului guvernamental care susţine în editorialul Bucureşti, 26 cuptor/7 august, publicat în 27 iulie 1880[1], că poetul falsifica istoria cînd susţinea că la lucrările Adunării ad-hoc din Moldova participară numai conservatorii (v. supra, p.265—267). Poetul face distincţia, foarte importantă, între liberalii, care porneau de la stările reale de lucruri din ţara noastră, şi „roşii”, gruparea din Partidul liberal care practica demagogia. Această distincţie explică şi atitudinea sa faţă de M. Kogălniceanu, Dumitru Brătianu şi chiar I. C. Brătianu, pe de-o parte, şi C. A. Rosetti, pe de alta, acesta prezentat pretutindeni ca părinte al demagogiei româneşti.

Extrasul din lucrarea lui N. Bălcescu, *Puterea armată şi arta militară, de la întemeierea Principatului Valachiei pînă acum*, este făcut după ediţia din 1871 [2].

Charles Alexis Henri Clérel de Tocqueville (1805— 1859) se face cunoscut prin două lucrări, *De la démocratie en Amérique,* în trei volume, şi *L'ancien régime et la révolution,* tipărită în 1835 şi retipărită în mai multe ediţii, Eminescu se foloseşte de ediţia din 1866, pe care o avea în

biblioteca sa. Fragmentul ce-l transcrie se găseşte în prefaţă[8]. Poetul dă o traducere care nu respectă întocmai textul francez. Spre exemplificare, transcriem un pasaj. „Les hommes n'y étant plus rattachés les uns aux autres par aucun lien de caste, de classe, de corporation, de famille, n'y sont que trop enclins à ne se préoccuper que de leurs intérêts particuliers, toujours trop portés à n'envisager qu'eux-mêmes et à se retirer dans un individualisme étroit où toute vertu publique étouffée".

Fragmentul din final, în franceză, este reprodus din Cap. III, *Comment ce qu'on appelle aujourd'hui la tutelle administrative est une institution de l'ancien régime*[4]. Amîndouă textele sînt marcate de poet în exemplarul din biblioteca sa cu sublinieri făcute cu creionul.

Stările de lucruri descrise de Tocqueville nu se puteau compara cu cele din ţara noastră, aflată în alt stadiu de dezvoltare socială şi politică.

„România liberă" reţine distincţia între „liberali" şi „roşii"[5].

Oficiosul liberal răspunde în editorialul Bucureşti, 29 cuptor/10 august, publicat în 30 iulie 1880[6], în care susţine că, „Timpul" manifesta predilecţie în „a falsifica istoria".

Eminescu reproduce din scrierile lui Tocqueville şi în alte articole (v. supra, p. 57, 280) şi găsim referiri şi în manuscrise (OPERE, XIV, 944, 1031).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 27 iul., p. 693.

[2] N. Bălcescu, *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valachiei pînă acum*, Bucureşti, Imprimeria statului, 1871, p. 24—25.

[3] Alexis de Tocqueville, *L'ancien régime et la révolution*, Septième édition, Paris, Michel Lévy Frères, Libraires-Éditeurs, 1866. p. X—XI.

[4] *Ibidem*, p. 68.

[5] RL, IV (1880), nr. 948, 30 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[6] ROM, XXIV (1880), 30 iul., p. 701.

[„DIN SORGINŢI OFICIOASE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 169, 30 iulie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

Politica externă a guvernului liberal este prezentată de Eminescu în sensul aprecierilor din presa străină. Poetul face extrase din articolul *Von der bulgarischen Gränze,* publicat în „Allgemeine Zeitung" din Augsburg în 26 iulie/7 august 1880 [1].

„România liberă" semnalează articolul fără să facă aprecieri asupra lui [2].

---

[1] AAZ, (1880), nr. 220, [26 iul.] 7 aug., p. 3223.

[2] RL, IV (1880), nr. 949, 31 iul., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DACA ÎN TIMPUL GUVERNULUI CONSERVATORILOR ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 170, 31iulie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Politica externă a guvernului liberal este condamnată de Eminescu pentru prejudiciile aduse românilor din provinciile de sub stăpîniri străine. Poetul pune în seama acestei politici pînă şi alipirea Transilvaniei la Ungaria. Asupra acestei probleme găsim însemnări şi în manuscrisele sale.

Ziarul „Bukarester Tagblatt" apare în 29iulie/10 august 1880 şi Eminescu are în vedere editorialul *Bukarest, 9. August,* publicat în primul număr [1].

„România liberă" scrie că „Timpul" interpretează apariţia ziarului „Bukarester Tagblatt" ca o orientare a liberalilor spre Imperiul austro-ungar[2]. „Democraţia naţională" insistă asupra faptului că redactorii noului ziar veneau de la „Neue freie Presse" din Viena [3].

Eminescu se declară pentru o politică prudentă în raporturile cu imperiile vecine şi pentru o mai bună orientare în investiţiile costisitoare, spre a nu ruina „clasele pozitive”. Poetul pledează pentru consolidarea statului naţional român ca o garanţie împotriva transformării ţării într-o „colonie germano-austriacă”.

[1] BTAG, I (1880), nr. 1, 29 iul./10 aug., p. 1.
[2] RL, IV (1880), nr. 950, 1 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[3] DENA, I (1880), nr. 167, 1 aug., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„NU AVEM DIN NEFERICIRE UN SERVICIU STATISTIC ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 171, 1 august 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A. R., 1939, p. 444-449.

Problema organizării nesatisfăcătoare a serviciilor de statistică este pusă în discuţie de „Presa”, în editorialul *Bucureşti, 2 iuliu,* publicat în 3 iulie 1880[1]. Eminescu vedea în statistici o posibilitate de control a raportului dintre producţie şi consum, chestiune fundamentală în organizarea societăţii umane.

„România liberă” scrie că „Timpul” „constată cifrele nefavorabile bunei noastre stări economice”, ca urmare a sporirii consumatorilor în detrimentul producătorilor[2]. „Democraţia naţională” notează şi ea teza cu privire la disproporţia dintre producţie şi consum [3].

Eminescu ţine să sublinieze, cum face şi în alte articole, că importantă era nu schimbarea de guvern, ci a sistemului de guvernare.

Consumatorii din toate clasele sociale şi profesiunile sînt numiţi aici „straturi de naturi catilinare”.

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 145, 3 iul., p. 1.
[2] RL, IV (1880), nr. 951, 2 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[3] DENA, I (1880), nr. 168, 2 aug., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ÎNCĂ DE PE CÎND NE CĂUTAU CEARTĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 172, 2 august 1880, p. l—2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R , 1939, p. 449-456.

Presa guvernamentală respinge teza lui Eminescu după care măsurile ce stăteau la baza organizării României moderne aparţineau conservatorilor şi-i consideră pe aceştia reacţionari. „Românul” consacră acestei chestiuni un editorial, *Bucureşti, 29 cuptor/10 august,* publicat în 30 iulie 1880[1], în care susţine că teza reprezenta o falsificare a istoriei. Poetul defineşte accepţiunea termenului *reacţionar* în viaţa politică ca o „tendinţă de-a reintroduce o formă de guvernămînt care a existat odată”. Conservatorii nu urmăreau însă o asemenea politică. La înfăptuirea măsurilor care stau la baza organizării României moderne participă însă şi persoane ca M. Kogălniceanu, care numai conservator nu era. Pentru acest motiv, face distincţie între „liberali” şi „roşii” şi adoptă o atitudine tolerantă faţă de cei dintîi şi pune în seama celor din urmă toate relele de care suferea ţara. Aversiunea sa faţă de liberalii radicali („roşii”) este determinată de promisiunile acestora despre progres şi libertate, care nu se puteau înfăptui în condiţiile concrete ale situaţiei din ţară, G. Călinescu numeşte aceste promisiuni „saltul peste fapte” (55, p. 147).

Extrasul din cuvîntarea lui John Winthrop (1588—1649), colonizator englez, cu rol important în federalizarea statelor din America de Nord, se găseşte în lucrarea lui Alexis Tocqueville, *De la*

démocratie en Amérique, în trei volume, tipărită în 1835 şi retipărită în numeroase ediţii. Cuvîntarea lui Winthrop este publicată de John Marshall în biografia ce i-o consacră lui George Washington[2]. Eminescu avea în biblioteca sa ediţia a XV-a din lucrarea lui Tocqueville. De aici reproduce cuvîntarea lui Winthrop[3] şi al doilea text pe care îl integrează în comentariul său [4].

„Democraţia naţională" scrie că „Timpul" făcea o demonstraţie a ceea ce înseamnă reacţiune, atît în fizică cît şi în viaţa politică [5].

Eminescu pune la contribuţie, cum se desprinde de aici, ca şi dintr-un articol anterior (v. *supra,* p. 282—283), tratatele fundamentale ale lui Tocqueville şi nu ar fi exclus să fi cunoscut şi celelalte lucrări ale sale.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 30 iul., p. 701.

[2] John Marshall, *Vie de George Washington,* I. Traduit de l'anglais par P. F. Henry. Paris, Dentu imprimeur-libraire, 1807, p. 166—167.

[3] Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique.* Quinzième édition, Paris, Michel Lévy Frères Libraires-Éditeurs, 1868, p. 66—67.

[4] *Ibidem,* p. 86.

[5] DENA, 1 (1880), nr. 169, 3 aug., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„PE CÎND FOILE AUSTRO-GERMANE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 172, 2 august 1880, p. 1.

FRANCIA [„EVENIMENTUL ZILEI ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 172, 2 august 1880, p. 3 *(Cronica externă).*

„Deutsche Zeitung" publică articolul *Wien, 9. August. Vom Tage,* în 27 iulie/10 august 1880 [1]. Expresia „toată sceneria" se întîlneşte, cu acest sens, şi în manuscrise.

---

[1] DZ, (1880), nr. 3090, [27 iul.] 10 aug., p. 2 *(Ausland).*

[„«BUKARESTER TAGBLATT», VORBIND ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 173, 3 august 1880, p. 1-2. Al doilea editorial.

Joncţiunea căilor ferate române cu calea ferată orientală, a cărei construcţie o proiecta societatea austriacă Staatsbahn, este comentată de ziarul „Bukarester Tagblatt" într-un articol, *Der Anschluss der projektirten*

Orientbahn an die rumänische Linie, publicat în 30 iulie/11 august 1880. „Die Willfährigkeit — se arată aici — der österreichischen Staatsbahn ssheint uns übrigens eine weitergehende Bedeutung zu haben, welche allenfalls durch die Frage: wer wird den Betrieb der fürstlich rumänischen Bahnen über nehmen, falls es sich in gegebener Zeit herausstellen sollte, dass derselbe durch die rumänische Administration nicht mehr weiter geführt werden könne? — ihre Erklärung findet" [1].

„România liberă" notează că editorialul pune „într-un relief îndestul de simţit mania d-lui Brătianu de a-şi procopsi amicii"[2]. Reproduce un fragment („Să nu fie d. Brătianu... bun de nimic").

Eminescu califică liberalismul din România „libertatea de a spolia bugetul" ţării de către membrii unei „societăţi de exploatare".

[1] BTAG, I (1880), nr. 2, 30 iul./11 aug., p. 3.
[2] RL, IV (1880), nr. 953, 5 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„AVEM ÎNAINTE-NE UN PROCES-VERBAL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 173, 3 august 1880, p. 2.

[„ZIARELE AUSTRIACE ŞI GERMANE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 174, 5 august 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti,* 4/16 *august 1880.*

Călătoria domnitorului României la Ischl este comentată de „Neue freie Presse” în articolul *Politische Uebersicht. Wien, 14. August,* publicat în 2/14 august 1880 [1].

Poziţia adoptată de ziarul vienez arată că cercurile guvernamentale din Imperiul austro-ungar erau interesate de bunele raporturi cu România.

[1] NFP, (1880), nr. 5734, [2] 14 aug., p. 1.

[„SE ŞTIE CĂ, CU OCAZIUNEA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 174, 5 august 1880, p. 1.

[„PE CÎND ATENŢIUNEA EUROPEANĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 174, 5 august 1880, p. 1.

[„PE DE ALTĂ PARTE DIN ROMA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 174, 5 august 1880, p. 1.

[„ÎN PRIVINŢA CESTIUNII DUNĂRII ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 174, 5 august 1880, p. 1-2.

Publicaţia „Grenzbote” se ocupă de chestiunea dunăreană, în articolul *Russland an der Donau* publicat în iulie 1880 [1], iar „Allgemeine Zeitung”, în articolul *Wien, 8. Aug.,* din 27 iulie/10 august 1880 [2].

Poetul considera că chestiunea dunăreană prezenta mai mare importanţă decît i se acorda în presa străină.

[1] GRBOT, XXXIX (1880), nr. 4, [iul.], p. 256-257.

[2] AAZ, (1880), nr. 223, [29 iul.] 10 aug., p. 3261.

[„SÎMBĂTĂ SEARA ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 175, 6 august 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 5/17 august.*

Eminescu face o sinteză a informaţiilor din presa străină privind politica Rusiei ţariste în Balcani. Problema aceasta este pusă în discuţie într-o corespondenţă, *Bukarest, 10. August,* publicată în „Neue freie Presse" în 29 iulie/10 august 1880 [1].

---

[1] NFP, (1880), nr. 5730, [29 iul.] 10 aug., p. 1-2.

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE CITIM ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 175, 6 august 1880, p. 1-2.

Documentul curios de care vorbeşte „Le Journal des débats" se publică în „L'Indépendance roumaine" cu titlul *La police du Danube*[1]. „Grenzbote" se ocupă de chestiunea dunăreană în articolul din iulie 1880 (v. *supra,* p. 285—286), iar „Neue freie Presse" în articolul *Die Donau-Frage. Wien,* 7. *August,* din 27 iulie/8 august 1880[2].

Chestiunea dunăreană forma o componentă principală a politicii Imperiului austro-ungar în transformarea României în colonie a ţărilor apusene.

---

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 850, 21 iun./3 iul., p. 2-3; nr. 851. 22 iun./4 iul„ p. 2-3; nr. 852, 23 iun./5 iul., p. 2-3; nr. 854. 27 iun./9 iul.p. 2-3; nr. 855. 28iun./10 iul., p. 2-3; nr. 856; 29iun./11 iul., p. 2; nr. 857, 30 iun./12 iul., p. 1—2 *(La police du Danube).*

[2] NFP. (1880), nr. 5728, /27 iul./8 aug„ p. 2.

DOMNITORUL ROMÂNIEI LA ISCHL

Se publică în „Timpul", V, nr. 175, 6 august 1880, p. 2.

Ziarul vienez publică acest editorial cu titlul *Wien, 13. August în* 2/14 august 1880[1] şi Eminescu îl reproduce ca un document relevant pentru politica Imperiului austro-ungar faţă de România. Articolul este relevant şi pentru interesul ce-l arătau imperiile vecine să atragă România în sfera lor de influenţă.

---

[1] NFP. (1880), nr. 5734, [2] 14 aug., p. 1.

[„NU ÎNCAPE ÎNDOIALĂ ..."]

Se publică în Timpul, V, nr. 176, 8 august 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională". I, nr. 133. 10 august 1880, p. 3—4 *(Impresiuni din întru).* Fragmentar. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 456-460.

Politica internaţională se complica şi mai mult prin redeschiderea chestiunii orientale şi Eminescu îşi manifestă îngrijorarea pentru viitorul României. Situată între trei mari imperii, gata de cuceriri, ea putea servi

ca preţ de tranzacţie între marile puteri în cazul unui conflict armat între ele. Poetul critică şi aici guvernul liberal pentru lipsa de responsabilitate în faţa istoriei.

„România liberă" scrie că „Timpul" atrage atenţia asupra ameninţării marilor puteri „de-a încurca lumea într-o nouă catastrofă" şi arată explicit ce preocupa „mintea oamenilor, gata pe răpire şi foc"[1]. Reproduce un fragment („Toată politica aceasta... în numele nostru"). „Democraţia naţională" împărtăşeşte opinia că România putea fi surprinsă nepregătită de evenimentele grave ce se întrevedeau în politica internaţională [2].

Eminescu apelează şi aici în caracterizarea „plebei uricioase" la expresia sa preferată de „naturi catilinare".

---

[1] RL, IV (1880), nr. 956, 9 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] DENA, 1 (1880), nr. 173, 9 aug., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„D. JULES FERRY, NI SE PARE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 177, 9 august 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernului liberal se ocupă de problemele învăţământului clasic în editorialul *Bucureşti,* 2/14 *august,* publicat în 3 august 1880. „«Timpul» recunoaşte în adevăr răul ce am semnalat — scrie ziarul — , dă o deplină aprobare îngrijirilor noastre şi nu se desparte de noi decît în privinţa noului mod de organizare. El se rosteşte pentru dezvoltarea paralelă a liceelor literare cu şcoalele reale"[1]. Eminescu se pronunţă împotriva acestui mod de-a interpreta opiniile sale (v. *supra,* p. 224—226) şi relevă importanţa ce-o joacă cultura clasică în afirmarea unor popoare în plan internaţional. Poetul susţine, cum face şi în articolele din „Curierul de Iaşi", că progresul învăţământului este condiţionat de buna pregătire a învăţătorilor şi profesorilor şi de metoda lor de predare şi nu de sistemul de organizare a şcolii şi de materiile de învăţământ. „Românul" aduce în discuţie şi opiniile lui Emil Du Bois-Reymond, pe care însă Eminescu le cunoaşte mai bine decît redactorii de la ziarul bucureştean, întrucît acesta îi fusese profesor, cu cîţiva ani mai înainte, la Universitatea din Berlin.

„România liberă" scrie că „Timpul" pleda în favoarea învăţământului clasic pentru tinerii care urmau să se dedice „ştiinţelor abstracte" [2].

Eminescu îl aminteşte şi pe Richard Lepsius, profesorul său de egiptologie de la Universitatea din Berlin, care ştia să facă lecţii atractive dintr-o materie aridă. Lista dinastiei faraonilor, notată la cursurile sale, se păstrează în manuscrise (11, p. 570—576).

Poetul caută să informeze cititorii şi asupra opiniilor lui Jules Ferry în materie de învăţământ şi reproduce din presa franceză, cîteva numere mai tîrziu, un comentariu asupra lor (v. *supra,* p. 296—302).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 3 aug.. p. 717.

[2] RL, IV (1880), nr. 957, 10 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„«ROMÂNUL» PROPUNÎND ..."]

Se publică în „Timpul". V, nr. 178, 10 august 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Prezentare introductivă la un articol primit din afară şi în care se critică opiniile „Românului"

expuse în două editoriale, *Bucureşti, 31 cuptor/12 august şi Bucureşti, 2/14 august*[1] cu privire la scoaterea limbii latine din licee. Reproducem cîteva fragmente din acest articol.

„În adevăr, reforma ce este a se introduce în liceele franceze este cu totul alta decum a înţeles-o „Românul"; ea provine tocmai din importanţa ce o are limba latină în licee şi are de scop depărtarea formalismului şi înlocuirea lui prin o propunere şi învăţare mai raţională a limbei latine. După programa actuală, în cele opt clase, eventual nouă cu cursul preparatoriu, propunerea limbei latine trebuia să se facă astfel ca şcolarii din cursul superior să poată face temate, oraţiuni şi versuri în limba latină; pentru ajungerea acestui scop profesorul trebuia să dea foarte mult de memorat şcolarilor ca să-şi cîştige „*copia verborum*" necesară şi să le devină fluente regulile gramaticale. Cu chipul acesta rămînea foarte puţin timp sau mai deloc pentru *interpretarea* autorilor clasici, unicul mijloc de a se adăpa cineva din fîntîna abundentă a clasicismului, din operele

---

maeştrilor vechi, care pînă azi sînt dascălii noştri în poezie, arte, estetică, oratorie etc. Deci s-a propus scoaterea din programă a versului, latina tematelor şi oraţiunilor şi înlocuirea lor prin o interpretare raţionată, a autorilor vechi. Urmarea acestei măsuri a fost posibilitatea de a se şterge din programă limba latină pentru clasa I şi a II-a şi a se preda numai în următorii şase ani; căci e lucru firesc că nu va trebui atît timp pentru ca elevii să ajungă la acea măsură de cunoştinţă în limba latină ca să poată interpreta cu profesorul un autor, cît le trebuie ca să ajungă la vorbirea şi scrierea corectă a acestei limbi.

Aproape aceasta este şi ideea lui Du Bois-Reymond. Acesta, chiar în pasagiile reproduse de „Românul" — *mirabile dictu* — combate aceea ce susţine „Românul" şi propune reforma tocmai din cauza relelelor provenite societăţii din lipsa unei culturi clasice adevărate. E. Du Bois-Reymond se teme cu drept cuvînt că direcţiunea realistă de azi este aproape a ne aduce la cel mai cras materialism sau americanism; caracterele devin tot mai rare şi azi nu-şi mai face cineva scrupul dacă ia banii de unde poate şi cum poate, fără să-i pese ceva de modul cum [î]i ia. El arată mai departe că aceasta provine numai din două cauze: mai întîi cultura clasică nu se face cum ar trebui să, se facă; elevii se îndoapă numai cu formule pînă la dezgust şi azi rar vezi un bărbat să deschiză de plăcere un autor vechi [. . .].

În fine el găseşte mijlocul de îndreptare în o predare mai raţionată a limbei latine şi în a face şi pe idealist mai cunoscut cu ştiinţele reale, pentru ca astfel să poată combate mai cu seamă direcţiunea curat materialistă, pe care el o crede atît de periculoasă.

Judece acum orşicine dacă aceea ce ne recomandă „Românul" să facem este tot aceea ce voiesc francezii şi germanii cu reforma liiceelor. În adevăr „*duo, dum faciunt idem, non est idem*". Francejii ameliorează liceele literare şi „Românul" le distruge.

Francejii şi germanii voiesc a înnobila societatea şi a o reîntineri prin cultura clasică şi idealele antice, iar „Românul" numeşte lux aceste studii şi ar voi, precum rezultă din fiecare frază din articolele sale, să le vază cu o zi mai înainte desfiinţate şi înlocuite cu şcolile reale; căci ştergerea limbei latine din cursul inferior este identică, poate vedea orişicine, cu desfiinţarea liceelor literare [...].

Încheiem cu o modestă întrebare. „Românul" zice că şcolile reale au de scop de-a da oameni care să nu mai ocupe funcţiuni etc.

Ne rugăm să ne spună în acest caz de unde se vor recruta în viitor funcţionari apţi pentru ministerele de finanţe, de agricultură şi comerţ, de lucrări publice, funcţionarii de la bănci, de la administraţia drumurilor de fier, de la poştă, şi telegraf etc. etc, ? şi aceasta mai cu seamă cînd nu vom mai avea nici liceu literar ? Sau poate că pentru aceste funcţiuni ajunge bucoavna şi cele patru specii de aritmetică?"

„România liberă" reproduce finalul din acest articol („Ne rugăm... de aritmetică?") [2].

Eminescu acordă mare atenţie acestui articol poate şi pentru faptul că se invoca autoritatea lui Emil Du Bois-Reymond, profesorul său de la Universitatea din Berlin (v. *supra, p.* 548).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 1 aug., p. 705, 3 aug., p. 717.

[2]RL, IV (1880), nr. 958, 12 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„CE AJUTĂ TOATE DECLAMAŢIILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 179, 12 august 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Eminescu îşi propune să demonstreze falsitatea declaraţiilor patriotice ale guvernanţilor liberali cu cumulul de funcţii. Invocă în sprijinul tezei sale cu privire la tendinţele „democraţiei lucrative” opiniile lui Ioan Strat, cu care ne-am mai întîlnit în comentariile noastre (v. *supra* p. 136—138, 185—186, 196). Alexandru Racoviceanu şi Dimitrie Grecescu ocupau, în adevăr, funcţiile înşirate de poet. Să notăm că cel din urmă, aparţinea unei familii umile şi-şi face prin merite personale pregătirea ştiinţifică.

„România liberă” remarcă articolul şi reţine numele persoanelor aduse în discuţie[1]. Eminescu inaugurează aici seria de articole în care denunţă, cu exemple concrete, cumulul de funcţii.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 959, 13 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„CA SĂ SE VAZĂ CUM JUDECĂ OAMENII ...”]

Se tipăreşte în „Timpul”. V, nr. 180, 13 august 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Chronique de la quinzaine, din care extrage Eminescu acest fragment, este semnată de Ch. de Mazade şi se publică în „Revue des deux mondes” în 15 august 1880 [1].

Cronicarul francez oferea informaţii care veneau în sprijinul tezei lui Eminescu cu privire la „beatitudinea reformatoare” a partidelor politice.

---

[1] RDM, L (1880), tom 40, 15 aug.. p. 951-953.

POLITICA DE STAT ŞI POLITICA DE PARTID

EXTRASE DIN *LES NOUVEAUX JACOBINS*, STUDIU DE D. É. VACHEROT, MEMBRU AL INSTITUTULUI FRANŢEI

Se publică în „Timpul”, V, nr. 181, 14 august 1880, p. 1; nr. 182, 15 august 1880, p. 1-2; nr. 183, 17august 1880, p. 1-2; nr. 184, 19 august 1880, p. 1-2; nr. 185, 20 august 1880, p. 1-2.

Prezentare introductivă la studiul lui É. Vacherot, *Les nouveaux Jacobins,* în şase părţi, publicat în „Revue des deux mondes", în 1 iulie 1880[1]. Étienne Vacherot (1809—1897) este cunoscut prin lucrări ca *Histoire critique de l'école d'Alexandrie* (1846— 1851). *La religion* (1868), *La démocratie libérale* (1892). Eminescu selectează din studiul lui Vacherot acele părţi prin care putea demonstra că demagogia dădea pretutindeni rezultate asemănătoare (v. *supra,* p. 298—302). Studiul prezenta pentru Eminescu un interes aparte prin distincţia ce se face între politica de partid şi politica de stat şi pledoaria în sprijinul celei din urmă. Politica de partid înceta să mai aibă acest caracter îndată ce servea interesele generale ale poporului.

„România liberă” atrage atenţia cititorilor, în trei rînduri, asupra studiului din ziarul conservator[2]. Eminescu reproduce studiul începînd cu capitolul al II-lea şi operează pe parcurs unele omisiuni [3].

[1] RDM, L (1880), tom. 40, 1 iul., p. 40-71.

[2] RL, IV (1880), nr. 961, 15 aug., p. 3 *(Arena ziarelor):* nr. 964, 20 aug., p. 3 *(Arena ziarelor);* nr. 965, 21 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] RDM, L (1880), Tom. 40. 1 iul„ p. 49-52, 55-57. 58-64. 66-68.

[„O SUMĂ DE CETĂŢENI ...”]

Se publică în ,,Timpul", V, nr. 183, 17 august 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în ,,Mişcarea naţională", I, nr. 139, 19 august 1880, p. 1—2.

[„ACUM CÎTEVA ZILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 184, 19 august 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 18/30 august 1880*

Oficiosul guvernamental face „predici de morală ţăranului” în editorialul *Bucureşti,* 16/28 *august,* publicat în 17 august 1880[1], pe cînd în realitate avea datoria să informeze opinia publică asupra raporturilor cu ţările vecine şi asupra unor conflicte de graniţă. Eminescu trimite la, „Politische Correspondenz” din 11 august 1880, însă pune la contribuţie corespundenţa *Bukarest, 21. Aug. (Rumänien),* publicată în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg în 15/27 august 1880[2]. Eminescu se referă şi la informaţiile apărute în această chestiune în „Bukarester Tagblatt” [3] şi „L'Indépendance roumaine” [4] şi poate şi în alte ziare.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” manifesta mare îngrijorare în privinţa politicii externe a „patrioţilor lucrativi” [5]. Reproduce două fragmente („Acum cîteva zile…pe parlamentari”; „Austro-Ungaria şi Germania *ar voi... de Austria şi Germania”).*

Merită să fie reţinută şi prudenţa cu care Eminescu făcea loc în coloanele ziarului ştirilor neconfirmate în foile oficiale din ţara noastră.

[1] ROM, XXIV (1880), 16-17 aug., p. 757.

[2] AAZ, (1880), nr. 240, [15] 27 aug., p. 3512.

[3] BTAG. I (1880), nr. 7, 5/17 aug., p. 2 *(Bulgarische Gelüffe).*

[4] INDR-1, IV (1880), nr. 897, 18/30 aug., p. 1 *(De plus en plus fort),*

[5] DENA, I (1880), nr. 181. 20 aug., p, 3 *(Revista ziarelor).*

[„AM DAT ÎN NUMĂRUL DE IERI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 185, 20 august 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu extrage informaţiile din corespondenţa *Bukarest, 21. Aug.* publicată în „Allgemeine Zeitung” în 15/27 august 1880 [1]. Informaţiile aduceau unele clarificări în poziţia marilor puteri în chestiunea dunăreană. În încheiere, Eminescu reproduce o notiţă *[„La négociation ...”],* publicată în „L'Indépendance roumaine” în 20 august/1 septembrie 1880 [2].

[1] AAZ, (1880), nr. 240, [15] 27 aug., p. 3512.

[2] INDR-1, IV (1880), nr. 898, 20 aug./l sept., p. 3 *(Dernières informations).*

[„FAŢĂ CU ŞTIRILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 186, 21 august 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Dezminţirea privind bandele care acţionau în Dobrogea este dată de oficiosul guvernamental în editorialul *Bucureşti, 19/31 august,* publicat în 20 august 1880[1]. Eminescu indică izvoarele pe care le pune la contribuţie în articolele sale. Este menţionat ,,Neue freie Presse" care se ocupă de această chestiune într-o corespondenţă *Rustschuk, 12. August. (Orig. Corr.) Bulgarische Unmenschlichkeit*[2]. Ziarul vienez mai publică o corespondenţă pe această temă, *Bukarest, 1. September (Orig. Corr.) (Zur Donaufrage. Die Banden in der Dobrudja. Grosser Band),* în 23 august/4 septembrie 1880[3]. Poetul se referă şi la un ziar german din Bucureşti, care comunica informaţii asemănătoare, fără să-1 numească. Avea în vedere ziarul "Bukarester Tagblatt" şi un articol, *Bulgarien und Rumänien,* publicat aici în 19 august 1880 [4].

Eminescu trimite la tratatul lui Jiracek, *Geschichte der Bulgaren* şi în alt articol al său (v. *supra,* p. 305-306).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 20 aug., p. 765.

[2] NFP, (1880), nr. 5738, [6] 18 aug., p. 4.

[3] *Idem,* nr. 5 755, [23 aug.] 4 sept., p. 4.

[4] BTAG, I (1880), nr. 17, 19/31 aug., p. 1-2.

[„TÎNĂRUL D. G. C. CANTACUZINO ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 186, 21 august 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

Scrisoarea lui G. C. Cantacuzino se publică în „Românul” în 20 august 1880[1] şi în ea răspunde la criticile lui Eminescu din unul din articolele anterioare (v. *supra,* p. 302—303).

„România liberă” insistă asupra campaniei de presă întreprinsă de „Timpul” împotriva cumularzilor şi reproduce partea în care îi denunţă pe doctorii Dimitrie Sergiu şi Carol Davila („Deputat...cultura poporului român”)[2]. „Democraţia naţională” remarcă, ironic, că ziarul se înşelase asupra sumei încasate de G. C. Cantacuzino fără să presteze nici o muncă [3].

Oficiosul guvernamental însoţeşte scrisoarea lui G. C. Cantacuzino cu o notă introductivă în care arată că ziarul nu răspunde la „grosolane provocări”.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 20 aug., p. 765.

[2] RL, IV (1880), nr. 966, 22 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] DENA, I (1880), nr. 183, 22 aug., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ÎN URMA ÎNCĂRCĂRII PROGRAMELOR ...”]

Se publică, în „Timpul”. V, nr. 187, 22 august 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Studiul clasicităţii în şcoală are menirea, după opinia lui Eminescu, să contribuie la formarea caracterului. Ştiinţa nu-l poate suplini şi cunoştinţele însuşite pe bază de memorizare rămîn „coji indigeste”. Apariţia nihilismului în Rusia avea cauze sociale şi politice şi nu se datora absenţei culturii clasice.

„România liberă” arată că editorialul „descrie în culori vii aspectul moral al societăţii

noastre” [1]. Eminescu continuă pledoaria sa în favoarea învăţămîntului clasic (v. *supra,* p. 291—294).

[1] RL, IV (1880), nr. 967, 23 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„E SIGUR CĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 188, 23 august/4 [septembrie] 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Eminescu îl învinovăţeşte pe I. C. Brătianu, cum face şi în alte articole, că punea interesele partidului său mai presus de cele ale ţării. Această orientare politică favoriza corupţia şi ascensiunea elementelor incapabile în ierarhia socială.

„România liberă” scrie că guvernul liberal avea cunoştinţă de „turpitudinile” ce se petreceau „la alba zilei”[1]. Reproduce un fragment („... e un adevărat.. în care fuseseră înscrişi”), „Democraţia naţională” arată că ziarul denunţă „turpitudinile” şi „cumulul tagmei patriotice” [2].

Demonstraţia lui Eminescu oferă o nouă mărturie, din care se vede cum tezele adversarilor politici sînt invocate ca argumente împotriva lor.

[1] RL, IV, (1880), nr. 968, *24* aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] DENA, 1 (1880), nr. 185, 24 aug. p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ONORURILE CÎTE I SE FAC ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 190, 26 august /7 [septembrie] 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 146, 27 august 1880, p. 2.

Eminescu pledează, pe linia articolelor sale anterioare, pentru o politică de neutralitate faţă de imperiile vecine şi găseşte că promisiunile ce se făceau dintr-o parte şi din alta nu corespundeau acelui moment din istoria popoarelor din această parte a Europei. Poetul remarcă şi de astă dată că „influenţa apuseană” era prea puternică în ţara noastră. Are în vedere nu numai aspectul cultural, ci şi cel politic.

„România liberă” scrie că „Timpul” critică guvernul liberal pentru „aberaţiuni politice” şi pentru faptul că nu înţelegea „politica strămoşilor” [1].

Poetul exemplifică şi aici prin badea Toader, cum face şi în alte articole, omul din popor, cu simţ practic şi dragoste de ţară.

[1] RL, IV (1880), nr. 970, 27 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*

SCHOPENHAUER ÎN FRANŢA

Se publică în „Timpul”, V, nr. 190, 26 august/7 [septembrie] 1880, p. 3.

Eminescu considera că Jules Claretie (1840—1913) adopta o atitudine de superioritate faţă de filozofia lui Schopenhauer. Foiletonistul francez îl învinuia pe E. M. Caro (1828—1887) pentru faptul că prin cartea sa *Le pessimisme au XIX-e siècle. Leopardi-Schopenhauer Hartmann* face să se acorde credit pesimismului şi în Franţa.

Traducerea lui J. A. Cantacuzino, *Aphorismes sur la sagesse dans la vie, se* tipăreşte în mai multe ediţii. *Aforismele* sînt traduse, concomitent, şi de T. Maiorescu în româneşte.

Apărarea lui Schopenhauer se înscrie pe linia articolelor publicate de Eminescu în „Timpul” în aprilie 1878.

[„ÎNTR-O CORESPONDENŢĂ DIN ZILELE TRECUTE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 191, 27 august/8 [septembrie] 1880, p, 1. Editorial: *Bucureşti, 26 august 1880.*

Informaţiile privind chestiunea dunăreană sînt extrase de Eminescu din corespondenţa *Bukarest, 21. Aug.* publicată în „Neue freie Presse” în 15/27 august 1880 (v. *supra,* p. 304—305).

[ÎN VEDEREA SCHIMBĂRII...]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 191, 27 august/8 [septembrie] 1880, p. 1.

Notă introductivă la articolul *Originea şcoalelor reale şi vocaţiunea lor* primit din afara redacţiei. Este atribuit lui Eminescu pe baza unor elemente de conjunctură (12, p. 203—208), deşi nota introductivă este explicită în privinţa paternităţii.

Consideraţiile cu privire la importanţa învăţămîntului clasic se înscriau în vederile lui Eminescu, motiv pentru care îi face loc în coloanele ziarului. Să mai notăm că în final sîntem trimişi la Emil Du Boys-Reymond, profesorul lui Eminescu la Universitatea din Berlin.

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 192, 28 august/9 [septembrie] 1880, p. 1-2.

Eminescu reproduce acest articol pe care îl comentează în 5 august 1880 (v. *supra,* p. 285—286) pentru consideraţiile privind „opera” Imperiului austro-ungar „de asimilare politică şi absorbţiune comercială” prin care urmărea să obţină „suveranitatea completă a fluviului şi a statelor pe care le udă”.

[„FABULA VULPEI ŞI A CORBULUI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 193, 29 august/10[septembrie] 1880, p. l—2.Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental se ocupă de călătoria lui Carol I în Germania în editorialul *Bucureşti, 29 august/7 răpciune,* publicat în 27 august 1880. „Astfel mai multe din organele de publicitate ale opoziţiunii din România — scrie ziarul — se folosesc de zisele ziarelor străine despre călătoria Domnitorului, spre a-şi face o armă, cu care să atace guvernul şi pe Suveran, ca călcători de Constituţiune”[1]. Deşi „Românul” interpretează criticile presei din opoziţie ca atacuri împotriva Domnului şi guvernului, Eminescu continuă să susţină că desemnarea succesorului la tron era o problemă constituţională. Noile alegeri aveau însă să ofere cunoscutul „spectacol hidos”. Problema succesiunii la tronul României este comentată şi de „L'Indépendance roumaine"[2] şi alte ziare.

„România liberă” remarcă faptul că „Timpul” socotea călătoria Domnului ca o „afacere politică”[3]. Reproduce un fragment („...există naturi destul . . . a autorilor lor”).

Oficiosul guvernamental răspunde la criticile opoziţiei în două editoriale, *Bucureşti, 28 august/9 răpciune* şi *Bucureşti, 1/13 răpciune*[4], în care justifică preocuparea Domnului şi a

guvernului liberal pentru asigurarea succesiunii la tron în eventualitatea căderii Domnului pe cîmpul de luptă într-un viitor război. Guvernul liberal invocă argumente puerile. În realitate ţinea să-şi ştie asigurată şi în viitor libertatea de acţiune în politica internă şi externă.

[1] ROM, XXIV (1880), 27 aug., p. 788.
[2] INDR-1. IV (1880), nr. 911. 5/17 sept., p. 1.
[3] RL, IV (1880), nr. 973, 30 aug., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[4] ROM, XXIV (1880). 29 aug., p. 796; 1-2 sept., p. 801.

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE», MENŢIONÎND ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 194, 31 august/12 [septembrie], 1880, p. 1.

Observaţiile critice ale ziarului „L'Indépendance roumaine” sînt cuprinse în comentariile privind presa românească. „Le «Timpul » a soin d'oublier — scrie ziarul — de mentionner le passage dans lequel le «Journal des débats» déclare que l'Indépendance roumaine est le seul journal qui ait publié tous les documents concernant la question du Danube. Le « Timpul » serait-il jaloux? Ah ! le vilaint”[1].

Eminescu justifică, în calitatea sa de redactor-şef, practicile sale în munca redacţională.

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 907, 30 aug./11 sept., p. 2 *(Les journaux roumains).*

[„DESIGUR CĂ RELAŢIILE ...”]

Se publică în „Timpul” , V, nr. 195, 2/14 septembrie 1880, p. 1—2.

Darea de seamă *Ludwigsburg, 6. September. (Eine Rede Varnbüler's)* din care reproduce Eminescu se publică în „Neue freie Presse” în 29 august/10 septembrie 1880 [1].

Consideraţii importante se fac îndeosebi cu privire la împărţirea Poloniei între Imperiul austro-ungar şi Imperiul ţarist şi politica ce o duceau în această parte a Europei.

[1] NFP, (18SO), nr. 5761, [29 aug.] 10 sept., p. 4.

[„CORESPONDENŢA PE CARE AM ESTRAS-O ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 196, 3/15 septembrie 1880, p. 1.

Cuvîntarea deputatului Varnbüler (v. *supra,* p. 319) este comentată în editorialul *Wien, 10. September* publicat în „Neue freie Presse” în 30 august/11 septembrie 1880[1], iar călătoria Domnitorului României în Germania este prezentată de „Românul” în editorialul *Bucureşti, 28 august/9 răpciune,* publicat în 29 august 1880 [2].

Eminescu face şi observaţia, foarte interesantă, cu privire la politica Curţii din Viena faţă de popoarele din răsăritul Imperiului austro-ungar de sprijinul cărora presupunea a avea nevoie într-un timp nu prea îndepărtat.

Corespondenţa din „Le Temps” se publică în „Timpul” în 2/14 septembrie 1880 (v. *supra,* p. 318-319).

[1] NFP, (1880), nr. 5762, [30 aug,] 11 sept., p. 1-2.
[2] ROM, XXIV (1880), 29 aug., p. 797.

[„CONSILIUL GENERAL AL INSTRUCŢIEI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 197, 4/16 septembrie 1880, p. 1—2.A1 doilea editorial.
Este reprodus în „Binele public”, II, nr. 221, 6 septembrie 1880, p. 3.

Consiliul general al instrucţiunii îşi începe lucrările la 1 septembrie 1880 şi avea pe ordinea de zi revizuirea programelor de învăţământ pentru licee şi gimnazii şi întocmirea pe baza acestora a uneia pentru şcolile centrale de fete. Problema principală ce urma să se discute prevedea determinarea locului limbilor clasice între celelalte materii de învăţământ.

Eminescu stăruie şi de astă dată asupra rolului ce revenea cadrelor didactice şi metodelor de predare în soluţionarea tuturor chestiunilor legate de procesul de învăţământ.

Poetul invocă în sprijinul tezelor sale opiniile lui Alexander Bain (1818—1903), din tratatul *Education as a Science,* tipărit în 1879. Din indicaţiile pe care le dă privind autorul tratatului se desprinde că foloseşte ediţia franceză *La science de l'éducation,* care apare în 1880. Autor şi al altor tratate, *The Senses and the Intellect (1855), The Emotions and the Will* (1859), psihologul englez consacră un capitol special rolului „limbilor moarte” în învăţământ[1].

„România liberă” scrie că „Timpul” demonstrează „ineficacitatea” învăţământului la noi[2]. Reproduce un fragment („Cumcă cestiunea. . . toată profunditatea”).

În consiliul general al instrucţiunii este numit şi Ion Creangă, ca reprezentant al învăţământului primar. În timpul sesiunii au loc întîlniri între Eminescu, Creangă şi Slavici şi asistă împreună la şedinţele Junimii bucureştene (43, 247). De călătoriile lui Creangă la Bucureşti şi de discuţiile cu Eminescu şi Slavici se leagă şi geneza *Amintirilor din copilărie* (37).

[1] Alex. Bain, *La science de l'éducation.* Deuxième édition, Paris, Librairie Germer Baillière et Cie, 1880, p. 265—284 *(La valeur réelle des langues mortes).*

[2] RL, IV (1880), nr. 978, 5 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„AM TREBUI SĂ COMPUNEM ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 198, 5/17 septembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu transcrie din suita de articole *L'Autriche sur le Danube,* publicale în „L'Indépendance roumaine” comunicarea lui Kremer, ministrul de comerţ al Imperiului austro-ungar, către Camera de comerţ din Viena, prin care îi atrage atenţia asupra modului cum trebuia interpretată convenţia comercială încheiată cu ţara noastră[1]. Poetul face cunoscute opiniei publice măsurile luate de imperiile vecine prin care urmăreau subordonarea economică a ţării noastre.

„România liberă” scrie că „Timpul” denunţă „şicanele ce încearcă pe la vămi importul şi exportul”[2]. Reproduce un fragment („controlul exercitat... nu vor fi ai noştri”).

Poetul introduce în limbajul său ziaristic o nouă expresie („catonismul”) pentru definirea poziţiei guvernului liberal în politica internă.

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 904, 27 aug./8 sept., p. 1-2.

[2] RL, IV (1880), nr. 979, 6 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NU NE ÎNDOIM ...”]

Se publică în „Timpul”. V, nr. 199, 6/18 septembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Problema succesiunii la tronul României, pusă în discuţie de Eminescu într-un articol anterior (v. *supra,* p. 316—317) este analizată aici în funcţie de prevederile Constituţiei noastre. Cum desemnarea succesorului lui Carol I, care nu avea copii, nu se încadra în prevederile Constituţiei, poetul pledează ca chestiunea să fie rezolvată prin consultarea Corpurilor legiuitoare. Cu alte cuvinte nici Domnul şi nici guvernul nu aveau competenţa să hotărască în această chestiune.

Opinia lui Eminescu în privinţa desemnării succesorului la tronul ţării este împărtăşită şi de „Democraţia naţională”[1], „România liberă”[2] şi probabil şi de alte ziare „România liberă” reproduce şi un fragment („1. Celui mai în vîrstă. . . în rezolvarea cestiunii”).

Eminescu insistă, şi asupra rolului jucat de biserică în susţinerea instituţiilor de învăţămînt şi culturale şi deplînge îndepărtarea de lupta naţională a poporului român.

---

[1] DENA, I (1880). nr. 196. 7 sept., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[2] RL. IV (1880), nr. 980. 7 sept., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„LIPSA DE INTERES...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 200, 7/19 septembrie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental învinovăţeşte opoziţia de ,,uneltiri subterane" în editorialul *Bucureşti, 4/16 răpciune,* publicat în 5 septembrie 1880 [1].

„România liberă” scrie că „Timpul” ia „la refec” ziarul liberal pentru acuzaţiile aduse opoziţiei [2]. Reproduce un fragment („D. Brătianu dispreţuieşte. . . unui om de stat”).

Eminescu recurge la procedeul său cunoscut şi reproduce extrase din „Românul” pe cînd Partidul liberal se afla în opoziţie[3] prin care ilustrează contradicţiile în orientarea politică şi violenţele de limbaj.

---

[1] ROM. XXIV (1880), 5 sept., p. 817.

[2] RL, IV (1880), nr. 981, 10 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] ROM, XIX (1875), 2 mai, p. 385.

[NECROLOG. MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 201, 10/22 septembrie 1880, p. 1. Editorial. Este reprodus în „România liberă”, IV, nr. 982, 11 septembrie 1880, p. 3. Fragmentar. „Războiul”, nr. 1140, 12 septembrie 1880, p. 1—2. Fragmentar. „Telegraful român”, XXVIII, nr. 108, 13 septembrie 1880, p. 430. Se publică în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui Eminescu,* Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 67-68.

Presa consacră personalităţii lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu (1824—1880) articole elogioase pentru activitatea sa politică. Participă la lucrările Adunării ad-hoc din Moldova (1857), este preşedinte al Adunării constituante din 1866, prim-ministru (aprilie—decembrie 1870 şi aprilie—iulie 1876) şi ministru în mai multe rînduri.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” face şi biografia fruntaşului conservator „mai în detaliu” decît alte ziare româneşti[1].

---

[1] DENA, I (1880), nr. 198, 11 sept., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERELE TRECUTE AM CREZUT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 201, 10/22 septembrie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 162, 17 septembrie 1880, p. 2—3 *(Decadenţa morală).*

Eminescu defineşte caracterul bisericii ortodoxe române ca instituţie naţională şi insistă asupra faptului că poporul nostru nu făcea distincţie în cadrul comunităţii naţionale între greco-ortodoxi şi greco-catolici. Instituţie naţională, biserica ortodoxă română nu manifesta tendinţe de universalism în sensul de subordonare a bisericilor altor popoare.

Informaţii interesante dă poetul şi asupra creşterii delictelor şi crimelor în Germania între 1871— 1876, situaţie pe care cercetătorii din această ţară o puneau pe seama slăbirii autorităţii bisericii. De fapt situaţia aceasta îşi avea explicaţia în sistemul social-politic.

Consideraţiile privind mişcarea popoarelor „în urma crucii” ne îndrumă la *Scrisoarea III,* iar despre „cezaro-papism” găsim însemnări şi în manuscrise.

[„«BUKARESTER TAGBLATT» NU OBOSEŞTE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 202, 11/23 septembrie 1880, p. 1-2. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 159, 13 septembrie 1880, p. 2 *(Neutralitatea);* „Telegraful român”. XXVIII, nr. 109, 16 septembrie 1880, p. 433-434 *(Despre situaţia politică a României).*

Polemica lui Eminescu cu ziarul de limbă germană din Bucureşti porneşte de la articolul *Rumänische Allianzen,* publicat în 5/17 septembrie 1880[1]. Poetul se pronunţă şi de astă dată pentru neutralitate şi

bune relaţii cu toate ţările. Condamnă politica de oprimare naţională dusă în provinciile locuite de români, aflate sub stăpîniri străine. Observă că se intensifică lupta popoarelor care nu aveau state naţionale şi decădeau statele naţionale ca urmare a politicianismului.

„Democraţia naţională” scrie că „Timpul” pleda pentru neutralitate şi apărarea intereselor naţionale[2].

Imperiul austro-ungar este criticat de Eminescu pe linia articolelor sale din „Curierul de Iaşi” şi chiar cu invocarea aceloraşi nume de persoane (OPERE, IX, 217, 629).

[1] BTAG, (1880), nr. 31, 5/17 sept., p. 1-2.

[2] DENA, I (1880), nr. 199, 12 sept., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„AR FI BINE DACĂ ÎN POLEMICĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 206, 16/28 septembrie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Organul de presă al lui V, Boerescu critică în editorialul *Bucureşti, 13 septembre,* publicat în 14 septembrie 1880[1] ziarele „Timpul”, „Binele public” şi „Democraţia naţională” pentru atitudinea adoptată faţă de demersurile lui Carol 1 cu privire la succesiunea la tronul României. Eminescu îşi reafirmă punctul de vedere expus în articolele anterioare (v. *supra,* p. 324—325), potrivit căruia problema aceasta nu-şi putea găsi rezolvarea decît cu respectarea Constituţiei ţării. Din clipa în care a acceptat să ocupe tronul României, ţine să precizeze poetul, Carol 1 avea datoria să se supună Constituţiei ţării şi nu intereselor familiei sale.

„România liberă”, reţine opinia, după care ţara nu putea fi condusă la nesfîrşit de „un guvern bazat pe o plebe de parveniţi”, care îşi făcea un merit din „falsificarea legilor”[2]. Reproduce un fragment („Dar e schimbarea ... dumnealor privată”).

Eminescu observă că „Presa”, organ conservator, adoptă, după intrarea lui V. Boerescu în guvernul liberal, un „ton lins şi gudurător”. Poetul îşi reafirmă punctul de vedere potrivit căruia se putea da „o altă faţă ţării” numai prin introducerea sistemului de guvernare „bazat pe spirit de adevăr şi de muncă”.

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 204, 14 sept., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 987, 17 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ORICÎT DE DEOSEBIŢI AR FI OAMENII ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 207, 17/29 septembrie 1880, p. 1-2. Al doilea editorial.

Eminescu reproduce un amplu extras dintr-o corespondenţă, *Zur Lage Griechenlandes. Athen, 15. Sept.,* publicată în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg în 12/24 septembrie 1880[1], spre a demonstra că demagogia dădea pretutindeni aceleaşi roade, indiferent de climă şi popoare.

„România liberă” scrie că „Timpul” este cuprins de mîhnire la citirea corespondenţei din Atena şi regretă că şi ţara noastră cădea victima aceleiaşi plăgi sociale[2]. Reproduce un fragment („Unde domneşte ...în contra învingerii meritului”).

Poetul trimite la studiile lui Vacherot pe care le prezintă într-un articol anterior (v. *supra, p.* 297-302).

[1] AAZ, (1880), nr. 268, [12] 24 sept., p. 3921-3922.

[2] RL, IV (1880), nr. 988, 18 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NI SE ANUNŢĂ DIN VIENA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 209, 19/31 septembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Ministrul nostru de externe făcea dovada, cum se desprindea din declaraţiile sale, *Minister Boeresco und die Donaufrage,* publicate în ziarul „Die Presse” în 16/28 septembrie 1880 [1], că ignora lupta naţională dusă

de românii din provinciile de sub stăpînirea Imperiului austro-ungar. Cauza principală care stătea în calea stabilirii de bune relaţii cu imperiul vecin o constituia politica acestuia de deznaţionalizare. Eminescu numeşte această politică „ultrajul făcut bunei dreptăţi” şi „celei mai elementare libertăţi a conştiinţei”.

„România liberă” scrie că „Timpul” îl condamna sever pe V. Boerescu, care „îşi denunţa ţara la străini în loc de a face politică” [2]. Reproduce finalul („înclinări politice... austriace din Orient”).

Eminescu afirmă dreptul poporului român de-a avea „un loc la soare” în care să ne dezvoltăm viaţa noastră naţională. Poetul îl anticipează pe Lucian Blaga care susţine acelaşi lucru în finalul *Spaţiului mioritic*, o jumătate de secol mai tîrziu.

[1] DPR, XXXIII (1880), nr. 269, [16] 28 sept.. p. 1-2.

[2] RL, IV (1880). nr. 990, 20 sept., p. 2—3 *(Arena ziarelor).*

[„CU PRIVIRE LA MEMORIUL ANONIM ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 210, 20 septembrie/1 octombrie 1880, p. 1.

„Pester Lloyd” publică articolul *Rumänisches Memoire über die Donaufrage* la care se referă ziarul belgian în 10/22 septembrie 1880 [1].

[1] PEL, XXVII (1880), nr. 263, [10] 22 sept., p. 2.

[„CESTIUNEA DUNĂREANĂ PREOCUPÎND...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 211, 21 septembrie/2 octombrie 1880, p. 1.

[„CU GAZETELE DIN TIMPUL NOSTRU...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 212, 23 septembrie/4 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental scrie într-un articol, *[„Regimul constituţional...”],* publicat în 20 septembrie 1880, că o dată cu moartea lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu „dispare firma Partidului conservator şi că acesta se zvîrcolea să găsească în sînu-i un om pe care să-l poată prezenta ţărei ca drapel”[1]. Eminescu răspunde la aceste aprecieri pe care le considera lipsite de respect faţă de memoria unei personalităţi care a jucat un rol important în viaţa politică a ţării.

„România liberă” împărtăşeşte opinia cu privire la decăderea morală a oficiosului guvernamental[2]. Reproduce un fragment („Se pare în adevăr... păreri de bine”).

Exemplificările cu situaţii din dramaturgia lui Molière şi V. Hugo constituie o nouă mărturie a admiraţiei poetului pentru opera celor doi scriitori francezi.

[1] ROM, XXIV (1880), 20 sept., p. 865.

[2] RL. IV (1880), nr. 993, 24 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DISCUŢIUNEA ACTUALĂ ASUPRA REFORMELOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 214, 25 septembrie/6 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri economice,* Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 208-212.

Disciplinele de învăţămînt sînt clasificate de Fr. Damé într-un articol, *Reformele învăţămîntului,* publicat în „Românul” în 23, 24 şi 26 august 1880[1] în: 1) Cele neapărat trebuincioase (scrierea, citirea, arit-

metica, istoria şi geografia ţării, deprinderi igienice), 2) Cele trebuincioase (limbi moderne, istoria şi geografia Europei), 3) Cele folositoare (istoria şi literatura naţională), 4) Cele de lux (estetica, pictura, muzica, limbile antice). Această împărţire a disciplinelor de învăţămînt, din care am notat numai o parte, este arbitrară şi Eminescu putea să demonstreze că „artele sînt un mijloc puternic de cultură”. Articolul din „Telegraful”, la care se referă, este scris de P. S. Aurelian şi prezintă organizarea învăţămîntului în Franţa[2]. „România liberă” scrie că „Timpul” se ocupă de „vijelioasa cestiune a învăţămîntului”[3]. Reproduce un fragment („O dezvoltare naturală. . . alimenta măcar

una”).

Eminescu aprecia ca păgubitoare reformele prea dese în învăţămînt şi acorda un rol decisiv cadrelor didactice şi modului de predare.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 23 aug„ p. 778, 24 aug., 782-783. 25-26 aug., p. 786-787.

[2] TEL, X (1880), nr. 2515, 19 sept., p. 3 *(Cronica ştiinţifică).*

[3] RL, IV (1880), 26 sept.. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„O BLÎNDEŢĂ ESTRAORDINARĂ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 216, 27 septembrie/8 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Binele public”, II, nr. 242, 2 octombrie 1880, p. 2—3.

Suita de articole la care se referă Eminescu, *Convenţiunea austro-română,* începe să se publice în 25 iulie 1875[1] şi nu în 1 august 1875, cum arată, şi se continuă pînă în 15 august 1875[2]. Articolele se publică în fruntea numerelor, ca editoriale. Extrasele din „Românul” sînt reproduse din editorialele *Bucureşti, 30 cireşar/12 cuptor,* din 30 iunie/11 iulie 1880[3] şi *Bucureşti,* 4/16 *răpciune,* din 5 septembrie 1880[4]. Poetul trimite şi la un alt ziar bucureştean, pe care nu-l numeşte. Are în vedere „Telegraful”, care declară în editorialul *Bucureşti, 15 septembre,* din 16 septembrie 1880, că guvernul român va fi mai circumspect în viitor în raporturile cu Imperiul austro-ungar [5].

„România liberă” scrie că „Timpul” condamna pe acei „năuci” care îşi schimbau opiniile politice de la o zi la alta[6]. Reproduce finalul („Deci, al liberalilor... al robitei Românii !”).

„Telegraful” răspunde la criticile lui Eminescu, în două, editoriale, *Bucureşti, 6 octombre* şi *Bucureşti, 8 octombre,* în care arată că guvernul liberal a fost silit să aprobe convenţia întrucît se făcuseră toate pregătirile dinaintea semnării ei[7].

Eminescu denunţă şi de astă dată inconsecvenţa guvernului liberal în politica externă, cu extrase din organele sale de presă.

---

[1] ROM, XIX (1875), 25 iul., p. 665.

[2] *Idem,* 27 iul„ p. 673-674; l aug., p. 689-690; 7-8 aug., p. 709-710; 11-12 aug., p. 721-722; 14 aug„ p. 729; 15 aug., p. 733.

[3] *Idem,* 30 iun./11 iul., p. 581.

[4] *Idem, 5* sept., p. 677.

[5] TEL, X (1880), nr. 2512, 16 sept., p. 1.

[6] RL, IV (1880), nr. 997, 28 sept., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[7] TEL, X (1880), nr. 2530, 7 oct., p. 1; nr. 2532, 9 oct., p. 1.

[„«ROMÂNUL», DUPĂ CE PARAFRAZEAZĂ...”]

Se publică în „Timpul”, V. nr. 217, 28 septembrie/9 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 463-468.

Lecţia de urbanitate adresată de oficiosul guvernamental presei din opoziţie este cuprinsă în editorialul *Bucureşti, 26 răpciune/8 brumărel,* publicat în 27 septembrie 1880[1]. Eminescu răspunde cu extrase din „Românul”, din care se vede că acesta nu era îndreptăţit să dea lecţii de urbanitate. Poetul transcrie aproape tot editorialul *Bucureşti, 11/23 calendar,* publicat în „Românul” în 12 ianuarie 1874 [2], în care se denunţă

---

abuzuri în administraţie în termeni violenţi. Pentru înjurături, trimite la un articol, *Fragment din*

procesul de presă al ziarului „Poporul”, publicat în „Românul” în 13 august 1875[3], în care se reproduc expresiile folosite de judecătorul de instrucţie în timpul interogatoriului.

„România liberă” scrie că „Timpul” respinge lecţia de urbanitate a oficiosului liberal cu argumente temeinice [4]. Reproduce un fragment („«Românul » deci ar face ... acestui curios geniu”).

Eminescu se pronunţă pentru măsuri protecţioniste, prin care să se asigure condiţii de dezvoltare industriei naţionale.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 27 sept., p. 889.

[2] *Idem,* XVIII (1874), 12 ian., p. 33.

[3] *Idem.* XIX (1875), 13 aug., p. 727.

[4] RL, IV (1880), nr. 998, 30 sept., p.3 *(Arena ziarelor).*

[„L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» CREDE...”]

Se publică în „Timpul”. V, nr. 218, 30 septembrie/12 octombrie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial. Este reprodus în „Telegraful român”, XXVIII, nr. 117, 4 octombrie 1880, p. 466. Fragmentar.

„L'Indépendance roumaine” se ocupă de poziţia României după cucerirea independenţei într-un articol, *Ce qu'il nous faut,* publicat în 27 septembrie 1880[1]. Eminescu demonstrează, cu extrase din două editoriale, *Bucureşti, 3/15 răpciune* şi *Bucureşti, 11/23 răpciune,* publicate în „Românul” cu cîţiva ani mai înainte[2], că „L'Indépendance roumaine” relua teze mai vechi ale oficiosului guvernamental.

„România liberă” reţine prezentarea politicii externe şi reproduce un fragment („Temperamentele aventuroase... lipsei de patriotism”)*[3].* „Bukarester Tagblatt” atrage atenţia asupra faptului că „Timpul” continua polemica cu ziarul bucureştean de limbă franceză[4].

Opiniile lui Eminescu cu privire la „politica de cabinet” sînt criticate de „Mişcarea naţională” într-un editorial, *Iaşi, 30 septembre 1880,* publicat în 1 octombrie 1880[5], şi reprodus în „Binele public”, cîteva zile mai tîrziu[6]. „În asemenea condiţiuni — scrie ziarul ieşean—, guvernămîntul constituţional este numai o formă goală — o *etichetă,* precum am zis adesea — care nu acopere pe Domn, dar care maschează autoritatea sa personală în afacerile ţărei”. „Mişcarea naţională” reia discuţia şi în editorialul *Iaşi, 1octombre 1880,* din 2 octombrie 1880[7], în care arată că nu era un motiv să fie urmat exemplul lui Al. I. Cuza în politica externă. „Politica noastră ca stat unic — scrie ziarul—politica noastră ca stat constituţional trebuie să fie totdeauna clară şi leală”. „Telegraful” scrie în editorialul *Bucureşti, 11 octombre* că redactorii de la „Timpul”, cu alte cuvinte Eminescu, aduceau acuzaţii grave atît Domnitorului cît şi lui I. C. Brătianu, primul ministru. „Ţara însă acum îi cunoaşte bine — scrie ziarul—i-a judecat şi-a dat sentinţa ei asupra lor”[8].

Poetul îl considera pe Al. I. Cuza un mare domnitor, cum se desprinde de aici, şi pentru politica externă, nu numai pentru reformele sale interne.

---

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 929, 27 sept., p. 1-2.

[2] ROM. XIX (1875), 4 sept., p. 793, 12 sept., p. 817.

[3] RL, IV (1880), nr. 999, 1 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, I (1880), nr. 51, 30 sept./12 oct., p. 1-2 *(Zeitungsschau).*

[6] MINA, I (1880), nr. 174. 1 oct., p. 1

[6] BP, II (1880), nr. 244, 4 oct., p. 3 *(Constituţiunea).*

[7] MINA, I (1880), nr. 175, 2 oct., p. 1-2.

[8] TEL, X (1880), nr. 2 535, 12 oct., p. 1.

[„ATITUDINEA PRESEI OFICIOASE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 219, 1/13 octombrie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 30 septembre.*

Politica marilor puteri faţă de Turcia este prezentată de Eminescu pe baza unui articol din „Pester Lloyd”, *Budapest, 5. Oktober,* publicat în 24 septembrie/6 octombrie 1880[1]. Conversaţia cu Haymerle,

reprodusă din corespondenţa *Budapest, Oktober 5,* este publicată în „Pester Napló” după informaţii primite din Viena[2].

[1] PEL, XXVII (1880), nr. 277, [24 sept.] 6 oct., p. 2.

[2] PENA, XXXI (1880), nr. 26), [2-1 sept.] 6 oct., p. 1 (Viena, *Okt. 4).*

[„DACA N-AR FI FOST...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 220, 2/14 octombrie 1880, p. 1—2. Al treilea editorial.

Scrisorile schimbate între Iosif al II-lea, împăratul Austriei, şi Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei, sînt publicate în suplimentul ziarului „Messager de Vienne”, în 8—15 octombrie 1880[1]. Deşi Eminescu indică publicaţia din care preia informaţiile, „L'Indépendance roumaine” îşi exprimă într-un articol, *Le royaume* daco-roumain, neîncrederea în autenticitatea opiniilor împăratului Austriei. „Nous serions curieux de connaître — scrie ziarul — les sources historiques auxquelles la feuille conservatrice a puisécette conviction. Jusqu'alors elle nous permettra d'avoir des doutes sur l'authenticité de l'intention prêtée à Joseph II”[2]. Ziarul francez putea găsi informaţii în „Presa”, care publică cele două scrisori în 2 octombrie 1880[3]. Aici sîntem trimişi la „Ruskie Archive”. Din „Presa”, scrisorile sînt reproduse în „Telegraful român” din Sibiu[4]. Să mai notăm şi faptul că „Messager de Vienne” transcrie scrisorile din volumul *Ioseph II und Katharina von Russland,* tipărit la Viena în 1869 [5].

Eminescu punea teza formării unei „Daco-Românii” pe seama celor mai înalte foruri de conducere din imperiile vecine spre a demonstra că această idee le aparţinea şi că încercau să-şi justifice prin ea politica ce-o urmau faţă de românii de sub stăpînirea lor. Poetul se serveşte de argumente preluate de la adversar, cum face şi în alte împrejurări, spre a le întoarce împotriva acestuia, cu cea mai riguroasă respectare a adevărului documentelor.

[1] MESV, VI (1880). nr. 41, 8-15 oct., Suplimentul la „Messager de Vienne”, nr. 41, p. 1-2 *(La Correspondance de Catherine II et de Joseph II).*

[2] INDR-1, IV (1880), nr. 936, 5/17 oct., p. 1.

[3] PRESA, XIII (1880), nr. 220, 3 oct., p. 2—3 *(Corespondenţa Caterinei II şi a lui Ioseph II).*

[4] TELR, XXVIII (1880). nr. 118, 7 oct., p. 469-470, nr. 119, 9 oct., p, 473-474.

[5] *Joseph II und Katharina von Russland.* Ihr Briefwechsel. Herausgegeben von Alfred Ritter von Arneth. Wien, Wilhelm Braumüller, 1869, p. 153—154, 172. Corespondenţa, în limba franceză.

[„O DISCUŢIE CAM ZADARNICĂ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 221, 3/15 octombrie 1880, p, 1. Al doilea editorial.

Polemica cu ziarul francez din Bucureşti are ca punct de plecare articolul lui Eminescu

[„«L'I'ndépendance roumaine» crede...”], publicat în 30 septembrie/12 octombrie 1880, în care poetul defineşte orientarea Partidului conservator în politica externă a ţării (v. *supra,* p. 349—352). „L'Indépendance roumaine” răspunde în articolul *Politique boiteuse,* publicat în 2/14 octombrie 1880. „Le «Timpul» paraît vouloir partir de là — scrie ziarul — pour argumenter que les parties ne doivent pas faire de politique extérieure, mais attendre que le chef de l'état les utilise pour le triomphe de la sienne”[1]. Obiecţia ce-o face Eminescu cu privire la modul cum i se traduce fragmentul din articolul său arată că era un cititor atent al ziarului francez.

„România liberă” scrie că „Timpul” clarifica poziţia Partidului conservator în politica externă[2]. Reproduce un fragment („Oare crede ... ne va îndemna la aceasta”).

Eminescu declară, în calitatea sa de redactor-şef al ziarului Clubului politic conservator, că Partidul conservator era gata să sprijine pînă şi pe „liberalii demagogi” dacă ar fi urmat politica de neutralitate strictă. Prin astfel de declaraţii îşi depăşea mandatul ce i-l încredinţa conducerea Partidului conservator.

Expresia os *magna sonatorum* reia titlul unei versiuni a poeziei *La Heliade* din 1867 (OPERE, I, 258-260).

---

[1] INDR-1. IV(1880), nr. 933, 2/14 oct., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1002, 4 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„UNEORI NI S-A ÎNTÎMPLAT...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 222. 4/16 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Paralela ce-o face Eminescu între liberalii din Franţa şi cei de la noi urmăreşte să ilustreze ca cei dintîi aveau „credinţe constante”, pe cînd cei din urmă numai „apucături constante”. În realitate şi unii şi alţii abandonează, idealurile revoluţionare şi le înlocuiesc cu aspiraţiile pentru putere şi funcţii reversibile din bugetul statului.

„România liberă” se opreşte la deosebirile între sistemul de guvernare din Franţa şi cel de la noi[1]. Reproduce finalul („în orice caz ... ce viitor te aşteaptă!”).

Eminescu insistă asupra faptului că unii liberali se declară în tinereţe susţinători ai comunarzilor şi socialiştilor din Franţa, ca ulterior să se îndepărteze de ei. Menţineau legături, în schimb, cu „demagogia cosmopolită” din Franţa.

---

[1] RL. IV (1880), nr. 1003, 5 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎN ARDEAL ESTE VORBA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 223, 5/17 octombrie 1880, p. 1.

Convocarea unei conferinţe a românilor din Imperiul austro-ungar este pusă în discuţie în editorialul *Sibiu, 1 octomvre,* publicat în „Telegraful român”, în 2 octombrie 1880[1]. Declaraţia ziarului sibian de fidelitate faţă de Curtea din Viena se înscria pe linia orientării unei bune părţi a românilor transilvăneni, care vedeau în această tactică o formă de luptă împotriva politicii de dominare promovată de guvernele de la Budapesta.

---

[1] TELR, XXVIII (1880). nr. 116, 2 oct., p. 461.

[„CÎND VEDEM PUBLICÎNDU-SE...”]

Se publică în „Timpul”. V, nr. 223, 5/17 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Concursul pentru ocuparea catedrelor vacante din învăţământul secundar se publică, în „Monitorul oficial al României” în 25 septembrie/7 octombrie 1880 şi se dă ca termen de prezentare zilele următoare[1]. Eminescu denunţă formalismul acestor concursuri.

„România liberă” scrie că „Timpul” denunţă „favoritismul murdar” ce se practica în aceste concursuri[2].

„Telegraful” critică opiniile lui Eminescu într-un articol, *Instrucţiunea publică,* pe motiv că făcea aprecieri privind activitatea unei comisii care nici nu se înfiinţase. „Confraţii noştri de la «Timpul» — scrie ziarul — care ţin de a se prenumera între oamenii bine crescuţi, nu trebuie să uite că a acuza comisiunea examinatoare de părtinire, incapacitate etc., mai înainte ca acea comisiune să fie numită, nu este nici onest, nici frumos, ba încă este un act de rea-credinţă”[3].

Eminescu cunoştea bine problemele şcolii încă din anii revizoratului şcolar şi faptul acesta explică de ce putea judeca în cunoştinţă de cauză ilegalităţile şi nedreptăţile din învăţământul românesc din vremea sa.

---

[1] MO. (1880), nr. 215. 25 sept./7 oct., p. 6627-6628.

[2] RL, IV (1880), nr. 1004, 7 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] TEL. X (1880). nr. 2532, 10 oct.. p. 2.

[„DE MAI MULTE ORI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 224, 7/19 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Scrisoarea lui Wenzel Anton Kaunitz-Rietberg (1711—1794) către Franz de Paula baron von Thugut (1736— 1818), din care reproduce Eminescu, poartă data *6 ianuarie 1775* şi este copiată de Eudoxiu Hurmuzaki şi tipărită în colecţia sa de documente istorice[1]. Reproducem de aici textul german, tradus de poet şi integrat în comentariul său. „In der dermaligen Situation der Pforte muss zwar unsre geheime Politik sonder Zweifel darin bestehen, dass das türkische Reich in Europa so lange als möglich aufrecht erhalten, oder wenigstens und auf den schlimmsten Fall dereinst von Russland für und durch sich allein von der Seeseite her, folglich ohne nothwendiger Mitwirkung unsers Hofes nicht umgestürzt werde” [2].

Scrisoarea se publică şi în broşura privitoare la anexarea Bucovinei la Austria, întocmită de M. Kogălniceanu şi I. Slavici şi tipărită în 1875 [3].

Raportul lui Thugut către Kaunitz poartă data 16 august 1772 şi este tipărit, de asemenea, în colecţia lui Eudoxiu Hurmuzaki [4].

„România liberă” împărtăşeşte opinia lui Eminescu că Imperiul habsburgic se servea de „politica daco-romană” pentru a-şi asigura dominaţia asupra provinciilor locuite de români de sub stăpînirea sa [5].

Eminescu răspunde ziarului „L'Indépendance roumaine” care punea 1a îndoială existenţa unor asemenea documente (v. *supra.* p. 353).

---

[1] Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor. Volumul VII. 1750—1818,* Bucureşti, [Din Stabilimentul în arte grafice Socec, Sander & Teclu], 1876, p. 118—121.

[2] *Ibidem,* p. 119.

[3] *Răpirea Bucovinei după documente autentice,* Bucureşti, Stabil. Litho-Typogr. Socec, Sander & Teclu, 1875, p. 21-26.

[4] Eudoxiu Hurmuzaki, *op. cit.,* p. 90—95.

[s] RL, IV (1880), nr. 1005. 8 oct. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ASEARĂ S-A JUCAT...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 224, 7/19 octombrie 1880, p. 3 *(Teatre — Spectacole — Concerte).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri, I,* Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 583-584.

Spectacolul cu *Mănăstirea de Castro* se reprezintă în 7 octombrie 1880 şi „Timpul” îl anunţă, cu cîteva zile mai înainte, într-o notiţă. „Mîine duminică, Teatrul cel Mare, *Mănăstirea de Castro,* melodramă cu spectacol, în 7 tablouri. — Sala Bossel, direcţiunea Ionescu, întîia reprezentaţie, deschiderea stagiunii, cu spectacol variat. Teatrul Dacia, direcţia Pascaly, *Vrăjitoarea,* dramă în 5 acte”[1].

Eminescu nu prezintă şi spectacolul cu *Vrăjitoarea,* însă publică o scrisoare, ce i-o adresează M. Pascaly, fostul său director din anii peregrinărilor cu trupele teatrale.

„D. M. Pascaly, directorul Teatrului « Dacia », ne trimite următoarea tristă scrisoare:

Domnule redactor,

Marţi, 7 octobre, în teatru Dacia, artiştii Companiei dramatice, cu concursul d-nei Flechtenmacher, a d-lui L. Viest şi al meu vom da o reprezentaţie în beneficiul d-lui Ioan Gestian, unul dintre cei dintîi profesori de muzică vocală, care a concurat la dezvoltarea acestei şcoale de la începutul ei şi pînă astăzi; unul dintre cei dintîi şi cei mai buni artişti români, care a lucrat 30 de ani pentru Teatru Naţional din Bucureşti, care a luptat 30 de ani pentru dezvoltarea şi propăşirea acestei mari şcoale, care a îndurat 30 de ani toate neajunsurile, toate relele şi toată mizeria ce urmărea pe un artist, cînd Teatrul Naţional se afla în sărăcie, fără ajutorul şi fără scutul guvernului; unul dintre acei rari artişti de merit şi care, cînd a venit să bată la uşile acestui Teatru Naţional, care se susţine şi se plăteşte astăzi cu banii ţării, cînd a venit să-şi ceară locul ce guvernul şi legea promite artiştilor de merit, el ... Ioan Gestianu, avînd cu sine legea, dreptul şi meritul, a fost îmbrîncit pe drumuri ca să facă loc la fărădelege, la fără drept, la fără merit. Şi cu mîna pe conştiinţă în faţa lui D-zeu şi a ţării, am curajul să susţin şi să probez aceasta, fără teamă de-a fi dezminţit de inimile oneste. În teatrul particularului, întreprinzătorului, putea să dom-

nească interesul, simpatia sau antipatia, capriţul; în teatrul ţării, în instituţiunea naţională, pusă sub scutul guvernului şi cu din banii ţării întregi trebuia să domnească legea, dreptul meritat, nepărtinirea! S-a comis nedreptate, fărădelege, crimă, asasinat, zic asasinat şi îmi ţin cuvîntul.

Astăzi Ioan Gestianu, zdrobit de durere, de disperare şi de mizerie, zace în spitalul Brîncovenesei.

Iată pentru cine se dă această, reprezentaţiune.

Iată pentru cine fac apel la glasul d-tale putinte ca să iei sub scutul d-tale şi să protegi umila noastră încercare, sfîntă datorie ce voim să împlinim către un frate de artă şi de mizerie, către un artist nenorocit ca şi noi.

M. Pascali.”

Scrisoarea contribuie, fără îndoială, la crearea unei stări de spirit ostilă spectacolelor bulevardiere.

[1] T, V (1880), nr. 223, 5/17 oct., p. 3 *(Teatru).*

[„VENI-VA TIMPUL ... ?”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 225, 8/20 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 182, 10 octombrie 1880, p. 2—3 *(Relaţiunile noastre cu vecinii).*

Eminescu considera că existenţa unor vechi legături dintre popoarele din Balcani, ce aveau la bază lupta comună împotriva aceloraşi duşmani, oferea garanţii de bună vecinătate şi pentru

viitor. Singura condiţie care se cerea consta în înlăturarea politicii de asuprire naţională.

„România liberă” scrie că „Timpul” se ocupa de „legăturile intime” dintre români şi popoarele din Balcani[1]. Reproduce un fragment („Deşi nu ştim ... consiliul federal”).

„Bukarester Tagblatt” reţine opinia poetului privind poziţia Austriei în chestiunea dunăreană[2]. Istoria va confirma teza eminesciană, însă în alte condiţii social-politice.

[1] RL, IV (1880), nr. 1006, 9 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, I (1880), nr. 58, 8/20 oct., p. 2 *(Zeitungsschau).*

TEATRUL NAŢIONAL: *MĂNĂSTIREA DE CASTRO*

Melodramă în 7 acte cu mare spectacol

Se publică în „Timpul", V, nr. 225, 8/20 octombrie 1880, p. 3 *(Cronica teatrală).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă,* [Iaşi], Editura Junimea, 1970, p. 207-209.

Spectacolul cu melodrama lui J. Gomez de la Font se dă în 7 octombrie 1880 şi Eminescu îl anunţă în 5 octombrie 1880 (v. *supra,* p. 563). Poetul critică conducerea Teatrului Naţional pentru faptul că această instituţie, menită să promoveze arta scenică, contribuie la degradarea ei, prin felul cum înţelegea să întocmească repertoriul dramatic. Acţiunea piesei se petrece pe la 1585, cînd Felice Peretti (1520—1590) este ales papă şi-şi ia numele de Sixt al V-lea. J. Gomez îl aduce pe scenă, să pună capăt peripeţiilor celor doi îndrăgostiţi. Fr. Dame se mira în cronica sa dramatică din „Românul” de dezlegarea ce se dădea conflictului piesei[1]. Găsea că şi titlul original al piesei, *L'Abbaye de Castro* nu era tradus corect.

Eminescu critică conducerea Teatrului Naţional în spiritul scrisorii ce i-o adresează M. Pascaly cu cîteva zile mai înainte (v. *supra,* p. 563—564).

[1] ROM. XXIV (1880), 8 oct., p. 925.

[„ZILELE ACESTEA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 226, 9/21 octombrie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Demisia lui I. C. Brătianu este interpretată de Eminescu ca o tactică pentru menţinerea la conducerea ţării prin schimbări în componenţa guvernului.

„România liberă” reţine opinia cu privire la scopurile răspîndirii zvonurilor în legătură cu demisia „marelui cancelar”[1]. Reproduce un fragment („... că şi în cazul ... ministru de externe”).

„Bukarester Tagblatt” reţine aprecierea lui Eminescu după care, dacă Stătescu ajunsese ministru, puteau urma şi alţii aceeaşi cale. „Wenn ein Herr Statescu Minister war — scrie ziarul — so könne mit demselben Recht auch ein Costinescu, Vilacrose, oder Patarlageanu auf ein Portefeuille Anspruch erheben" [2].

Poetul îl prezintă şi aici pe Grigore Ghica exemplu al spiritului de dreptate.

[1] RL, IV (1880), nr. 1007, 10 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, I (1880), nr. 59, 9/21 oct., p. 1 *(Zeitungsschau).*

GERMANIA ŞI FRANŢA

Se publică în „Timpul”, V, nr. 226, 9/21 octombrie 1880, p. 1—2.

Opiniile ziarului „National Zeitung” sînt comentate de „Die Presse” într-un articol, *Zur deutschen Orient-Politik,* publicat în 6/12 octombrie 1880[1]. Poetul îşi face extrasul din altă publicaţie germană. Eminescu pledează, în mai multe rînduri, pentru o politică de strictă neutralitate.

[1] DPR, XXXIII (1880), nr. 289, [6] 18 oct, p. 2.

[„CONSTATĂM CĂ AMÎNDOUĂ FOILE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 227, 10/22 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 188, 18 octombrie 1880, p. 3. *(Relaţiunile noastre cu vecinii).*

Întîlnirea de la Rusciuc dintre Carol 1 şi Alexandru, principele Bulgariei, este comentată de „Românul” în editorialul *Bucureşti,* 8/20 *brumărel,* publicat în 9 octombrie 1880[1], iar de „Presa” tot într-un editorial, *Bucureşti, 6 octombre,* din 7 octombrie 1880[2]. Opiniile celor două organe oficiale stau în atenţia ziarului „Bukarester Tagblatt” în cronica evenimentelor politice [3].

Eminescu se pronunţă pentru prietenia poporului român cu poporul bulgar şi arată că trebuie să aibă la bază „coliziunea de interese”. Piedica principală care stătea în calea bunei înţelegeri dintre popoarele din Balcani o constituiau intervenţiile din afară. Poetul se declară pentru o politică a popoarelor din această parte a Europei, care să inspire respectul reciproc şi să le lase deplină libertate să hotărască asupra intereselor ce le erau comune.

Interesantă este şi constatarea ce-o face Eminescu şi anume că popoarele din această parte a Europei, deşi trăiau în acelaşi spaţiu geografic, nu se cunoşteau între ele. Ştiinţele istorice erau chemate să înlăture această stare de lucruri. Acestor discipline le revenea îndatorirea să lămurească legăturile din trecut între popoarele din Balcani şi să desemneze „liniamentele legăturilor viitoare”.

„România liberă” se alătură „Timpului” în recunoaşterea importanţei bunelor relaţii între popoarele din Balcani[4]. Reproduce finalul („Există oare... ne sînt comune”).

Eminescu este un comentator lucid al situaţiei din Balcani şi un susţinător al prieteniei dintre popoarele român şi bulgar. Istoria va confirma tezele sale.

[1] ROM, XXIV (1880), 9 oct., p. 929.

[2] PRESA, XIII (1880), nr. 223, 6-7 oct., p. 1.

[3] BTAG, T (1880), nr. 60, 10/22 oct., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[4] RL, IV (1880), nr. 1008, 11 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„TOAMNA CU CĂDEREA FRUNZELOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 228, 11/23 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu îl numeşte şi aici pe I. C. Brătianu „marele cancelar” şi insistă asupra metodelor pe care le folosea spre a se menţine la conducerea ţării.

„România liberă” reţine caracterizarea lui Eminescu după care era toamnă şi în politica europeană[1].

„Bukarester Tagblatt” reţine comentariul poetului privind politica lui I. C. Brătianu şi eventuala demisie a sa de la conducerea ţării [2].

Activitatea publicistică cotidiană făcea ca Eminescu să reia în articolele sale aceleaşi probleme şi să invoce aceleaşi exemple.

[1] RL, IV (1880), nr. 1009, 12 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[2] BTAG, 1 (1880), nr. 61, 11/23 oct., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„ASTĂZI INTRĂ ÎN BUCUREŞTI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 229, 12/24 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Presa reţine cîteva din opiniile lui Eminescu cu privire la armata română. „Bukarester Tagblatt” împărtăşeşte părerea că aceasta era creaţiunea generalului Ion Emanoil Florescu[1] (ministru de război în guvernele conservatoare). „România liberă” insistă asupra aprecierilor în legătură cu manevrele de la Ţigăneşti [2].

[1] BTAG, 1 (1880), nr. 62, 13/25 oct., p. 1 *(Zeitungsschau).*
[2] RL, IV (1880), nr. 1010, 14 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

OBSERVAŢII POLEMICE

Se publică în „Timpul”, V, nr. 229, 12/24 octombrie 1880, p. 1.

Eminescu polemizează cu „Bukarester Tagblatt”, care îi atribuie în articolul *Der Wolf im Schafspelz;* opinii împărtăşite de „Românul”, oficiosul liberal. Poetul îşi reafirmă poziţia, cunoscută şi din alte articole ale sale, potrivit căreia nu era cu putinţă o înţelegere între statele balcanice cîtă vreme marile puteri se amestecau în treburile lor interne.

Eminescu se ocupă de scrierile lui N. I. Danilevski, de fapt una singură, în „Curierul de Iaşi” în 1875 (OPERE, IX, 239-242, 260, 654-655).

[1] BTAG, (-1880), nr. 61, 11/23 oct., p. 1-2.

TONUL PRESEI MAGHIARE

Se publică în „Timpul”, V, nr. 229, 12/24 octombrie 1880, p. 2.

Eminescu comentează articolul *Budapest, 19. Oktober,* publicat în ,,Pester Lloyd" în 8/20 octombrie 1880 [1].

Atenţia ce-o acorda materialelor din acest ziar se explică prin faptul că, scris în germană, cunoştea o răspîndire mai mare decît celelalte publicaţii maghiare.

[1] PEL, XXVII (1880), nr. 291, [8]20 oct., p. 3.

[„CELE TREI ZECI ŞI ŞASE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 230, 14/26 octombrie 1880, p. l. Al doilea editorial.

Opoziţia este făcută vinovată de presa oficială pentru faptul că punea în circulaţie ştiri cu privire la noi schimbări în guvernul liberal. „Românul” consacră acestei chestiuni editorialul *Bucureşti. 10/22 brumărel,* publicat în 11 octombrie 1880[1], în care arată că opoziţia s-a „stenahorisit” în aşteptarea venirii la conducerea ţării. Despre schimbările în guvernul liberal scrie şi „Bukarester Tagblatt”, în cronica evenimentelor politice[2].

„România liberă” scrie că „Timpul” persifla declaraţiile presei oficiale după, care I. C. Brătianu nu avea motive constituţionale să se retragă de la guvern[3]. Reproduce un fragment („Dreptul public... leagănul copiilor”).

Caracterizarea „naturii” Partidului liberal, făcută de „România liberă” este cuprinsă în editorialul *Bucureşti, 27 septembre,* publicat în 28 septembrie 1880 [4].

---

[1] ROM, XXIV (1880), 11 oct., p. 935.

[2] BTAG, I (1880), nr. 63, 15/27 oct., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[3] RL, IV (1880), nr. 1011. 16 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] *Idem,* nr. 997, 28 sept., p. 1.

[„SE ŞTIE CĂ APARATUL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 231, 16/28 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Comentariul lui Eminescu reţine atenţia ziarelor „Bukarester Tagblatt”[1] şi „România liberă” [2]. Cel din urmă reproduce şi un fragment („O, drepţi şi cinstiţi... vine în minte”).

---

[1] BTAG, 1 (1880), nr. 64, 16/28 oct., p. 1-2 *(Zeitungsschau).*

[2] RL, IV (1880), nr. 1012, 17 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„ÎNTÎLNIND PE CÎTE UN OM ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 232, 17/29 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Organul de presă al lui V. Boerescu învinuieşte opoziţia că voia să ajungă la conducerea ţării şi inventa ştiri cu privire la existenţa unor disensiuni grave în sînul guvernului liberal. „Dorinţa de-a ajunge mai curînd la putere — scrie „Presa” în editorialul *Bucureşti, 13 octombre* din 16 octombrie — o face să crează că sîntem în ajunul unei crize ministeriale şi că neînţelegeri s-ar fi ivit între consilierii tronului, cînd nici vorba nu e despre asta”[1]. Eminescu aplică ziarului lui V. Boerescu teoria lui Darwin, pe care însă o adaptează la condiţii social-politice din ţara noastră. „Daireaua lui Faraon” este numirea ce-o da poetul ziarului „Telegraful” condus de I. C. Fundescu.

„România liberă” scrie că „Timpul” „ia la refec” ziarul lui V. Boerescu şi remarcă teza poetului cu privire la evoluţia regresivă a vieţii politice din ţara noastră[2]. Reproduce un fragment („Între noi...veni la, putere”). „Bukarester Tagbatt” reţine aplicarea teoriei lui Darwin la realităţi social-politice [2].

O frază din articol („La ce-o mai fi existînd şi creştinul acesta în lume”) conduce la finalul povestirii *Archaeus* („Cînd văd nas omenesc, totdeuna-mi vine să-ntreb ce caută *nasul* iesta-n lume?”) (OPERE, VII, 283).

---

1 PRESA, XIII (1880), nr. 230, 15-16 oct.. p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1013, 18 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 65, 17/29 oct., p. 1 *(Zeitunsschau).*

[„ZIARELE DIN IAŞI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 233, 18/30 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Situaţia social-politică din Bucovina este analizată de Eminescu în studiul *[„Se vorbeşte că în*

consiliul...”], publicat în „Curierul de Iaşi” în noiembrie 1876 (OPERE, IX, 251—265, 662 — 663) încît nu mai revenim asupra acestei probleme. Informaţiile noi, pe care le aduce articolul, privesc apariţia ziarului „Basarabia” la Iaşi între 28 septembrie şi decembrie 1879 şi arestarea lui Ivan Iacovlevici Franko la Cernăuţi. Biografii scriitorului ucrainean găsesc aici cîteva date inedite, care vin să împlinească imaginea asupra activităţii sale revoluţionare.

„România liberă” insistă asupra ştirilor cu privire la credinţele populaţiei din Bucovina în privinţa venirii unui „împărat românesc”[2]. „Bukarester Tagblatt” consemnează apariţia ziarului „Basarabia” şi orientarea sa politică[3].

Eminescu are cunoştinţă, neîndoios, de opera lui Mihail Petrovici Dragomanov (1841—1895), de vreme ce scrie că era un „om renumit” şi „fost profesor de Universitate”. Îndepărtat de la catedra sa de la Universitatea din Kiev, Dragomanov scotea la Geneva publicaţia „Gromada” (1878—1883). Se face cunoscut în lumea ştiinţifică prin culegerea de poezii populare tipărită în 1874-1875.

[„SUCCESELE POLITICEI ESTERIOARE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 234; 19/31 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu critică guvernul liberal că prin politica sa externă îşi înstrăina ţările vecine. Pentru acest motiv laudele ce şi le aducea se dovedeau iluzorii şi păgubitoare pentru ţară.

„Bukarester Tagblatt” reţine că „Timpul” se ocupa de Arab-Tabia [1].

Poetul se referă însă la ea şi în alte multe articole ale sale.

---

[1]BTAG, I (1880), nr. 67, 20 oct./1 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„«ROMÂNUL» NU SE SFIEŞTE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr.234, 19/31 octombrie 1880. p. 1. Al treilea editorial.

Oficiosul guvernamental se ocupă de Consiliile Judeţene în două editoriale, *Bucureşti, 15/27 brumărel şi Bucureşti,16/28 brumărel,* primul din 16 octombrie 1880[1], al doilea din 17 octombrie 1880[2]. Investirea Consiliilor Judeţene cu puteri nelimitate constituia, credea Eminescu, o primejdie pentru activitatea consiliilor Comunale. „Bukarester Tagblatt” insista asupra îngrijorării ce-o manifesta „Timpul” cu privire la viitorul ţării[3]. Eminescu defineşte organele administrative autonome „selfgovernment”, cum face şi în alte articole ale sale (v. *supra,* p. 97, 163, 190).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 15-16 oct., p. 946.

[2] *Idem,* 17 oct., p. 951.

[3] BTAG, I (1880), nr. 69, 22 oct./3 nov., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„CU TOATE DEZMINŢIRILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 235, 21 octombrie/2 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul liberal dezminte ştirile cu privire la disensiunile din sînul guvernului liberal în editorialul *Bucureşti, 17/29 brumărel,* publicat în 18 octombrie 1880[1]. Poetul susţine şi de astă dată că nu schimbarea guvernului era importantă ci a sistemului de guvernare.

„România liberă” scrie că „Timpul” se ocupa de „misterioasa zavistie” din guvernul liberal[2]. Reproduce un fragment („Aşadar în capitală...iată tot”). „Bukarester Tagblatt” se opreşte la

aceleaşi probleme puse de poet în discuţie în articolul său [3].

Eminescu vorbeşte şi aici de „existenţe catilinare”. Expresia aceasta, întîlnită în multe articole, este utilizată şi de ziarul german („katilinarischen Existenzen”).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 18 oct., p. 955.

[2] RL, IV (1880), nr. 1016, 22 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 68, 21 oct./2 NOV., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„CUM CAD MINISTERIILE ... ?”]

Se publică în „Timpul”, V, nr, 236, 22 octombrie/3 noiembrie 1880, p. 1. A doilea editorial.

Eminescu critică sistemul de guvernare din ţara noastră şi insistă asupra faptului că el se practica şi în Serbia.

„România liberă” scrie că „Timpul” denunţă „mecanismul de guvernare”, care favoriza demagogia şi ascensiunea elementelor declasate [1]. Reproduce un fragment(„...nemulţumirile inerente...ei interese”).

Poetul aduce în discuţie teza după, care fiecare om are umbra sa, teză ilustrată artistic în prozele sale. Sfîrşitul de frază: „defectele acelea care sînt în mod fatal legate de calităţile sale” ne evocă un vers din *Scrisoarea I:* „într-un mod fatal legate de-o mînă de pămînt” (OPERE, I, 136).

---

[1] RL, IV (1880), nr. 1017, 23 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„PUŢINUL SUCCES ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 237, 23 octombrie/4 noiembrie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Politica europeană este examinată de Eminescu în funcţie de echilibrul dintre marile puteri *şi* interesele lor în „chestiunea orientală”.

„România liberă” reţine caracterizarea politicii lui Gladstone şi consecinţele ei în Anglia[1]. Reproduce un fragment („« Mai bine se trimeteau... de nuci pe apă »”). „Bukarester Tagblatt” se opreşte tot la politica lui Gladstone [2].

Politica externă, preocupare dominantă a lui Eminescu la „Curierul de Iaşi”, este abordată cu intermitenţe în gazetăria sa la ziarul bucureştean.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 1018, 24 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, I (1880), nr. 70, 23 oct./4 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„CINEVA DE LA REDACŢIA «ROMÂNULUI» ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 238, 24 octombrie/5 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul liberal susţine în editorialul *Bucureşti, 20 brumărel/1 brumar,* publicat în 21 octombrie 1880[1], că legile ţării acordau prea mari libertăţi de expresie de vreme ce ziariştii puteau critica guvernul fără să poată fi traduşi în faţa instanţelor judecătoreşti. Această libertate de expresie era folosită pînă şi la inventarea de fapte, puse

---

pe seama guvernului, pe care apoi îl somau să le dezmintă. „Ceva mai frumos este — scrie

„Românul” — că aceste ziare se supără, dacă neadevărurile şi calomniile lor nu sunt băgate în seamă, şi din calomniatoare transformîndu-se în acuzatoare, impută cu insulte guvernului că nu voieşte să dezmintă tot ce imaginaţiunea lor voieşte a scorni”.

Eminescu întocmeşte o listă a „calomniilor”, la care cei vizaţi ar fi trebuit să răspundă, însă, nu o fac, pentru motivul că nu puteau respinge acuzaţiile ce li se aduceau. Se găseau în această situaţie şi cei care cumulau numeroase funcţii plătite din bugetul statului.

„România liberă” face o sinteză a articolului şi exprimă punctul său de vedere. „Au ajuns, se vede, în anii morţii redactorii de la „Românul” — scrie ziarul — cînd cutează a da lecţii de morală, de urbanitate opoziţiei. Cutezanţa lor întrece orice închipuire. S-au scandalizat ienicerii clicei, crezîndu-se atacaţi în *onor,* ce le e mai scump decît viaţa!(!?) Ce fel, se supără că li se dă, pe faţă cumulul de funcţiuni? Se cred insultaţi onor. din marele partid, cînd li se pun sub ochi imensele lefuri ce papă avocaţii numiţi directori de bancă şi administratori generali ai liniilor ferate? De cînd însă a spune adevărul este un păcat? Sînt felurite mijloace de-a spune neadevărul, zic paraponisiţii cenuşii din Strada Doamnei, dar ar trebui să ştie că sînt şi diferite mijloace de a-şi apropria averea publică: unul din aceste mijloace este şi *cumulul”* [2]. Reproduce şi un fragment („Onor mucenic...averea şi viaţa”). „L'Indépendance roumaine” insistă asupra violenţei de limbaj, de care era acuzat poetul de presa guvernamentală[3]. Reproduce în traducere franceză două fragmente („toate acestea ... averea şi viaţa”, „Dar ocoliţi legea . . . politici chiar”).

Eminescu trimite la Horaţiu şi citează „regula” acestuia: „video meliora proboque, deteriora sequor”, cuvinte ce nu aparţin însă lui Horaţiu, ci lui Ovidiu, *(Metamorfoze,* VII, 20—21):

Sed trahit in vitam nova vis; aliudque cupido
Mens aliud suadet. Video meliora, proboque:
Deteriora sequor. Quid in hospite regia virgo,
Ureris? et thalamos alieni concipis orbis? [4]

Eminescu traducea din Horaţiu şi trimiterea la acesta se explică prin falsa memorie.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 20-21 oct., p. 963.

[2] RL, IV (1880), nr. 1019, 25 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] INDR-1, IV (1880), nr. 953, 26 oct./7 nov., p. 1 *(Les journaux roumains).*

[4] P. Ovidii Nasonis *Opera omnia.* Ex editione burmaniana. Volumen secundum, Londoni, Curante et Imprimente A. J. Valpy, A. M., 1824, p. 1216.

[„NE-AM GĂSIT BELEAUA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 239, 25 octombrie/6 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 468-471.

Polemica lui Eminescu cu ziarul „Bukarester Tagblatt” este determinată de un editorial, *Die Opposition und das Ausland,* publicat în 24 octombrie/5 noiembrie 1880[1]. Se fac aici referiri şi la articolul poetului *[„Puţinul succes...”]* în care comentează politica lui Gladstone, (v. *supra,* p. 378), ministrul englez. „Wir haben gegen diese Taktik — scrie ziarul — nichts einzuwenden und gönnen es Gladstone vom Herzen, dass er vor den Augen des «Timpul» Gnade gefunden hat. Mehr dedarf es ja nicht, um den Liberalismus Gladstone's selbst bei gelichgiltigen Lesern in ein scharfes Licht zu stellen”.

„România liberă” observă că „Timpul” se referă adesea la eroi şi situaţii din opera lui Alecsandri, cu care exemplifică unele din tezele sale politice[2]. Reproduce un fragment („Această foaie era... ce agitează ţara”). „L'Indépendance roumaine” remarcă faptul că ziarul discuta cu presa guvernamentală „légèrement humoristique”, mod care era propriu cotidianului conservator[3]. Reproduce un fragment în traducere franceză („Cine cunoaşte... ce agitează ţara”).

„Telegraful” se ocupă de articol într-un editorial, *Bucureşti, 28 octombre,* în care arată că

cei de la „Timpul”, chiar să vrea să lucreze cu I. C. Brătianu, acesta nu ar fi acceptat întrucît îi găsea „incapabili d-a servi în veri un chip ţara” [4].

Eminescu are în minte imaginea populaţiei sărace evreieşti, care emigra din Polonia şi se aşeza în Bucovina şi în oraşele din nordul Moldovei. Populaţia aceasta nu avea condiţii favorabile să practice meserii productive şi era constrînsă să se îndeletnicească, spre a-şi putea cîştiga existenţa, cu cîrciumăritul şi micul comerţ. Aici Eminescu dă şi o explicaţie pentru emigrarea evreilor din Polonia prin desfiinţarea acesteia

ca stat naţional şi împărţirea ei. Desigur, nu era singura explicaţie. Asupra termenilor în care se pune chestiunea evreiască în ţara noastră trimitem la bibliografia din volumul de faţă (69, p. 137—167; 71, p. 225-250).

Eminescu îi învinuieşte pe redactorii de la ziarul german că, veniţi de curînd în Bucureşti, nu cunoşteau nici ţara, nici poporul român.

---

[1] BTAG, IV (1880), nr. 71, 24 oct./5 nov., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1020, 26 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] INDR-1, IV (1880), nr. 954, 27 oct./8 nov., p. 1—2 *(Les journaux roumains).*

[4] TEL, X (1880), nr. 2548, 29 oct„ p. 1.

[„NU ÎNCURAJĂM FANTAZIILE POLITICE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 240, 26 octombrie/7 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se publică în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 472-475.

Politica externă a guvernului liberal este denunţată de Eminescu pe bază de documente din presa germană. Poetul extrage fragmentul reprodus în articolul său din studiul *Eine russische geheime Denkschrift, betreffend den türkisch-grieschischen Streit von 1868/1869,* publicat în „Deutsche Rundschau” în 20 septembrie/1 octombrie 1880[1].

„România liberă” reţine teza potrivit căreia reformele pripite generau corupţia şi sporeau sarcinile grele cărora trebuia să le facă faţă poporul[2]. Reproduce un fragment („în acest proletariat... două serii de interese”).

Eminescu îşi reafirmă punctul de vedere după care guvernele trebuiau să vie la conducerea ţării numai prin voinţa poporului.

---

[1] DERU. VII (1880), vol. XXV, nr. 2, [20 sept.] 1 oct., p. 224-243,

[2] RL, IV (1880), nr. 1021, 28 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„VINERI A FOST ACEA ŞEDINŢĂ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 241, 28 octombrie/9 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu schiţează un tablou asupra preocupării guvernelor europene de-a menţine *statu-guo*-ul în faţa mişcării revoluţionare care le ameninţa poziţiile politice. O primejdie reprezenta pentru imperiile europene şi faptul că ţineau sub stăpînirea lor popoare, care luptau pentru cucerirea libertăţii naţionale.

„România liberă” scrie că „Timpul” prezenta un tablou întunecat al politicii europene[1]. „Bukarester Tagblatt” reţine opinia că orientarea politică a lui Hubner amintea de cea a cunoscutului cancelar austriac. „Hubner — scrie ziarul — sei ein entferntes Echo Metternich'scher Ideen".

Cuvintele lui Metternich se vor dovedi profetice. Mişcarea socială va îngropa în valurile ei în multe ţări vechile formaţiuni politice.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 1022, 29 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, I (1880), nr. 74, 28 oct./9 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„INVENŢIUNEA TIPARULUI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 242, 29 octombrie/10 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Orientarea Partidului liberal în politica externă este pusă în lumină de Eminescu cu extrase din două editoriale, *Bucureşti, 4/16 brumărel şi Bucureşti, 28 cuptor/19 august,* publicate în „Românul”, primul în 5 octombrie

1874[1], al doilea în 28 iulie 1875[2]. Ziarul liberal îi oferea poetului un material bogat să-şi argumenteze tezele politice, cum se vede şi din alte articole ale sale.

„România liberă” scrie că importanţa tiparului consta în faptul că oferea material spre a ilustra „barbara contrazicere şi nemaipomenita nestatornicie” a Partidului liberal în orientarea politică[3]. Reproduce un fragment („...daca nu s-ar fi tipărit... bun la ceva”). „Bukarester Tagblatt” reţine remarcile privind poziţia contradictorie a „Românului” în cursul anilor[4]. „L'Indépendance roumaine” îşi invită cititorii să facă lectura articolului spre a se convinge în privinţa limbajului folosit de ziarul liberal. „Ce sont eux qui parlent de modération de langage!”[5] Reproduce mai multe fragmente în traducere franceză („Tocmai politica... absolut nimic?”, „Iubirea Austriei... şi de ucideri”, „Nimic în lume... sincer prieteşug”).

Criticile lui Eminescu se îndreaptă şi împotriva ziarului „Bukarester Tagblatt”, care susţinea guvernul liberal.

---

[1] ROM, XVIII (1874), 5 oct., p. 875.

[2] *Idem,* XIX (1875), 28—29 iul., p. 677.

[3] RL. IV (1880), nr. 1023. 30 oct. p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, I (1880). nr. 76, 30 oct./11 nov., p. 1-2 *(Zeitungsschau).*

[5] INDR-1, IV (1880), nr. 957, 31 oct./12 nov., p. 1-2. *(Les journaux roumains).*

[„NU-I SCAPĂ NIMĂRUI DIN VEDERE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 243, 30 octombrie/11 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Scrisorile din „Presa”, pe care le critică Eminescu, se publică ca editoriale, începînd din 1 octombrie 1880. „Primim de la unul din vechii colaboratori ai „Presei” — se arată în prezentarea primei scrisori — un studiu foarte interesant asupra situaţiunei, scris în forma epistolară. Ne facem o adevărată plăcere de-a oferi publicului cititor această lucrare meritorie, care, nu ne îndoim, are să atragă atenţiunea guvernului şi a tuturor oamenilor de bine, cari doresc, ca şi dînsul, mărirea şi prosperitatea acestei ţări”[1]. Ziarul lui V. Boerescu publică pînă la 30 octombrie 1880 douăsprezece scrisori: *Bucureşti, 30 septembre, Bucureşti, 1 octombre, Bucureşti, 2 octombre, Bucureşti, 4 octombre, Bucureşti, 7 octombre, Bucureşti, 9 octombre, Bucureşti, 1 Octombre, Bucureşti, 16 octombre, Bucureşti, 18 octombre, Bucureşti, 21 octombre, Bucureşti, 23 octombre şi Bucureşti, 25 octombre*[2]*,* Scrisorile se publică, fără semnătură, însă aparţineau lui Pavel Vioreanu, profesor de drept constituţional la Facultatea de Drept din Bucureşti. Eminescu avea suficiente elemente să le caracterizeze drept o întreprindere fără unitate de vederi, sterilă şi superficială.

„România liberă” împărtăşeşte opinia că „patosul patriotic” al presei oficiale şi „cădelniţarea Sănătăţii bugetului” ascundeau „dorul unui nou împrumut”[3], „Bukarester Tagblatt” reţine aprecierea că presa oficială era cuprinsă de frigurile reformelor („Reformantragen”)[4]. „L'Indépendance roumaine” remarcă stilul original. „«Timpul» — scrie ziarul, l'explique, dans son style original et humoristique”[5]. Reproduce două fragmente în traducere franceză („Discuţia aceasta sterilă... a-l descoperi”, „În anul... o mare catastrofă”).

„Presa” răspunde la criticile lui Eminescu în editorialul *Bucureşti, 31 octombre,* publicat în 1 noiembrie 1880[6]. Ziarul le interpretează, ca o expresie a unei „superbii plină de pedantism dăscălesc”. Mai arată că, sărac în argumente, poetul se arunca „cu încăpăţînare pe tărîmul calomniilor” întrucît cunoştea „vechiul adagiu: «calomniază totdeauna, necontenit, că tot va rămînea ceva!»”.

Proverbul este folosit şi de Eminescu în articolul din 25 iulie 1880 (v. *supra, p.* 265). Se cuvin reţinute şi trimiterile la literatura indiană.

---

[1] PRESA. XIII (1880), nr. 218, 1 oct., p. 1.

[2] *Idem,* nr. 218, 1 oct., p. 1 *(Scrisoarea I-a),* nr. 219, 2 oct., p. 1 *(Scrisoarea a 11-a),* nr. 220, 3 oct., p. 1 *(Scrisoarea a III-a),* nr. 222, 5 oct., p. 1 *(Scrisoarea a IV-a),* nr. 224, 8 oct., p. 1 *(Scrisoarea a V-a),* nr. 226, 10 oct., p. 1 *(Scrisoarea a VI-a),* nr. 227, 11 oct., p. 1 *(Scrisoarea a. VII-a), nr.* 231, 17 oct., p. 1 *(Scrisoarea a VIII-a),* nr. 233, 19 oct., p. 1 *(Scrisoarea a IX-a),* nr. 235, 22 oct., p. 1 *(Scrisoarea a X-a),* nr. 237, 24 oct., p. 1 *(Scrisoarea a XI-a),* nr. 239, 26 oct., p. 1 *(Scrisoarea a XII-a).*

[3] RL, IV (1880), nr. 1024, 31 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, 1 (1880), nr. 76, 30 oct./11 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[5] INDR-1, IV (1880), nr. 958, 1/13 nov., p. 1 *(Les journaux roumains).*

[6] PRESA, XIII (1880), nr. 244, 1 nov., p. 1.

BALANŢA COMERCIALĂ

Se publică în „Timpul”, V, nr. 244, 31 octombrie/12 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Economia naţională,* Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 212-217.

Eminescu reia discuţia în legătura cu balanţa comercială, determinat de apariţia în ziarul „Post” a unui articol în care se tratează această problemă în termeni asemănători. Poetul susţine că, n-a fost nevoie să-l consulte pe Adam Smith ca să facă observaţiile sale cu privire la mecanismul vieţii economice. „Toate socotinţele noastre — ţine să precizeze Eminescu — le-am făcut noi înşine, văzînd şi pipăind lucrurile, nu răzimîndu-ne numaidecît pe vrun scriitor străin care-a gîndit în altă, ţară, în alt timp şi asupra altor împrejurări”.

„România liberă” nu comentează articolul, însă reproduce un fragment („... echilibrarea balanţei... ajunge la faliment”)[1]. „Bukarester Tagblatt” semnalează articolul fără să facă comentarii[2].

Comentariul lui Eminescu prefaţează articolul din „Post” pe care îl reproduce integral în traducerea sa. Eminescu discută problemele economice cu bună pregătire ştiinţifică şi cu un orizont larg, încît nu este de mirare că expune puncte de vedere asemănătoare cu cele întîlnite în presa europeană,

---

[1] RL, IV (1880), nr. 1025, 1 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, 1 (1880), nr. 77, 31 oct./12 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„NU ÎNŢELEGEM LA CE SERVESC DEZMINŢIRILE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 245, 1/13 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Mişcarea naţională”, I, nr. 202, 5 noiembrie 1880, p. 3. Fragmentar.

Problema construirii căilor ferate este pusă de Eminescu în discuţie în termenii economiei politice şi cu aplicare la ţara noastră. Poetul considera că ele îşi dovedeau utilitatea numai în măsura în care deveneau productive şi nu angajau, prin cheltuieli suplimentare, munca „claselor pozitive”. Construirea căilor ferate, făcută şi cu capital străin, contribuia, în opinia poetului, la grăbirea procesului de colonizare a ţării noastre şi la transformarea ei în „Americă dunăreană”. Produsele noastre, îndeosebi agricole, iau calea străinătăţii, iar cele străine de toate categoriile invadează pieţele româneşti ruinînd industria casnică, meseriile şi alte sectoare ale producţiei naţionale. Colonizarea ţării avea între alte consecinţe imediate reducerea ţărănimii noastre la „rolul de salahor agricol”.

„România liberă” împărtăşeşte opinia cu privire la poziţia precară a lui V. Boerescu în guvernul liberal[1]. Reproduce un fragment („Ilustrul conspirator... reale ale ţării”). ,,L'Indépendance roumaine" reţine aprecierile în legătură cu tactica lui I.C. Brătianu de-a se menţine la guvern[2].

Eminescu condamnă aici, cum face şi în alte articole ale sale, un proces istoric ireversibil. Nu poate fi însă ignorat faptul că apăra, cum singur spune, interesele naţionale împotriva „americanizării patriei”.

---

[1] RL, IV (1880), nr. 1026, 2 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] INDR-1, IV (1880), nr. 960, 3/15 nov., p. 3 *(Les journaux roumains).*

[„D. MINISTRU DE FINANŢE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 246, 2/14 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Circulara Ministerului de Finanţe către casierii din judeţe, privind atitudinea ce se impunea s-o adopte faţă de contribuabili, este analizată de Eminescu sub raportul ineficienţei ei, cît şi al logicii cu care era întocmită. Sub acest din urmă aspect, poetul se întîlnea cu ziarul „L'Indépendance roumaine”, care face remarci asemănătoare. „Ce qui revient à dire —scrie acesta—que le ministre des finances a recommandé l'impartialité juste quand sa recommandation ne pouvait plus rien signifier.

Voilá ce qui s'appelle escamoter les questions”[1].

„Bukarester Tagblatt” reţine opiniile lui Eminescu cu privire la circulară[2], cum fac probabil şi alte ziare. Eminescu se preocupă de modul cum se redactau documentele oficiale încă de la intrarea sa în redacţia foii ieşene (OPERE, IX, 126, 554-555).

---

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 959, 2/14 nov., p. 1.

[2] BTAG, I (1880), nr. 79, 3/15 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„AGENŢIA HAVAS NE NOTIFICĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 247, 4/16 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Comunicatul agenţiei Havas este publicat în „Timpul” la *Ştiri telegrafice,* iar depeşa din Galaţi, în acelaşi număr, la *Ultimele ştiri teîegrafice*[1]. Metoda de lucru, folosită aici, aminteşte de cronicile eminesciene de politică externă din foaia ieşeană.

„România liberă” atrage atenţia că „Timpul” reproduce din presa franceză un lung articol,

care cuprinde informaţii importante pentru viitoarea orientare a politicii externe a României[2]. Reţine finalul („Admirabila perspectivă ... generale ale Franţei”).

Eminescu făcea o bună alegere cînd reproducea articolul din presa franceză. Găsim aici, în adevăr, o caracterizare explicită a ţelurilor urmărite de Curtea din Viena în chestiunea dunăreană.

---

[1] T, V (1880), nr. 247, 4/16 nov., p. 1, 3.

[2] RL, IV (1880), nr. 1028, 5 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„PE LÎNGĂ DECRETUL DE CONVOCARE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 248, 5/17 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus, în traducere franceză în „L'Independance roumaine", IV, nr. 963, 7/19 noiembrie 1880, p. 2. Fragmentar.

Decretul domnesc prin care Alexandru Candiano-Popescu este chemat din „disponibilitate de concediu” în „statul major” se publică în „Monitorul oficial al României” în 2/14 noiembrie 1880[1]. Numirea sa ca adjutant domnesc se face cu data de 1 noiembrie 1880.

Eminescu îl critică în repetate rînduri pentru versatilitate în activitatea sa. Cariera politică şi-o începe prin participarea la complotul răsturnării lui Al. I. Cuza, ca să devină, apoi, antimonarhic şi în cele din urmă monarhic. Poetul nu ţine totuşi seama de faptele sale de eroism săvîrşite în războiul de independenţă.

„România liberă” împărtăşeşte opinia că promovarea lui Al. Candiano-Popescu ilustra „calea procopselei pentru cei care nu mai roşesc de faptele lor”[2]. Asupra acestui aspect insistă şi „Bukarester Tagblatt” în cronica sa[3].

Povestirea lui Francis Bret Harte, *The Luck of Roaring Camp,* pe care o rezumă Eminescu, se publică în traducerea lui T. Maiorescu, în „Convorbiri literare”, în 1875[4].

---

[1] MO, (1880), nr. 247, 2/14 nov., p. 7330.

[2] RL, IV (1880), nr. 1029, 6 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 81, 5/17 nov., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[4] CL, VIII (1880), nr. 10, ian., p. 402—409. Se specifică: „Va urma”, însă nu se dă continuarea. Se tipăreşte integral, cu titlul *Norocul,* în colecţia Biblioteca pentru toţi. (Alarcon, Bret Harte, Mark Twain, *Nuvele şi schiţe,* Bucureşti, Editura Librăriei Carol Müller, [1895]. p. 25—45).

[„CE BUCURIE PE «PRESA» CĂ INDEPENDENŢA ROMÂNIEI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 249, 6/18 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu persiflează, opiniile organului de presă al lui V. Boerescu din editorialul *Bucureşti, 3 noiembre,* publicat în 4 noiembrie 1880, cu privire la o notificare făcută guvernelor străine asupra independenţei ţării

---

noastre[1]. „Presa” considera, de fapt, că prin comentariul său aducea laude lui V. Bocrescu, pentru iniţiativele sale ca ministru de externe.

„România liberă” scrie că „Timpul” lua la „sfîrcuială giugiulirile” „Presei” şi „plăcerile ei copilandre”[2]. Reproduce un fragment („Am rîde şi noi... în ţară la noi?”). Observaţii asemănătoare face şi „Bukarester Tagblatt”[3] şi „L'Indépendance roumaine”, care găsea declaraţiile „Presei” ridicole („declamations ridicules”)[4]. Reproduce un fragment în traducere franceză („Să admitem . . . şi batjocură”).

„Presa” răspunde într-un articol *[„Recunoaşterea independenţei...,”]*, în care caracterizează editorialul „o mare bufonerie”[5].

Poetul numeşte aici „Telegraful” cu noua poreclă, „Daireaua lui Faraon”, după ce în alte articole îi spune „Cobza lui Faraon”. „Telegraful” este, de altfel, ziarul bucureştean cu care polemizează şi în foaia ieşeană (OPERE, IX, 436-437, 786-787).

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 246, 3-4 nov., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1030. 7 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 82, 6/18 nov.. p. 1 *(Zeitungsschau).*

[4] INDR-1, IV (1880), nr. 964, 8/20 nov., p. 2 *(Les journaux roumains).*

[5] PRESA, XIII (1880), nr. 250, 8-9 nov., p. 1.

[„CA ŞI LEONIDA LA TRECĂTOAREA TERMOPILELOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 250, 7/19 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Poziţia adoptată de Imperiul austro-ungar în chestiunea dunăreană este respinsă de oficiosul guvernamental într-un editorial, *Bucureşti, 3/15 brumar,* publicat în 4 noiembrie 1880, din care desprindem un fragment. „Inechităţile politice — scrie ziarul — , chiar atunci cînd reuşesc, sapă prăpastie de nemulţumire între naţiuni; astfel uneori, departe de-a fi de vreun folos naţiunii pe care par a o favoriza, pot fi din contra de mare daună”[1]. Articolul din „L'Indépendance roumaine”, din care reproduce Eminescu, se publică la rubrica *Hier, Aujourd'hui, Demain,* în 7/19 noiembrie 1880 [2].

„România liberă” arată că „Timpul” demonstrează cum oficiosul guvernamental răspundea la chestiunile ce nu-i erau pe plac „tropo tardo”[3]. Reproduce un fragment („...ne îndoim...aprobă şi sprijină”), „Bukarester Tagblatt” reţine opinia că „L'Indépendance roumaine” se ocupa mai stăruitor de chestiunea dunăreană[4] .

Deşi polemizează cu ziarul francez, Eminescu îi recunoaşte meritul de a trata cu competenţă şi seriozitate chestiunea dunăreană.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 3-4 nov., p. 1013.

[2] INDR-1, IV (1880), nr. 963, 7/19 nov., p. 1-2.

[3] RL, IV (1880). nr. 1031, 8 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, 1 (1880), nr. 83, 7/19 nov., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[,,«NEUE FREIE PRESSE» RĂSPUNDE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 251, 8/20 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Binele public”, II, nr. 275, 12 noiembrie 1880, p. 3.

Polemica „Românului” cu ziarul vienez are ca punct de plecare editorialul *Bucureşti, 3/15 brumar,* publicat în 4 noiembrie 1880 [1], în care se comentează poziţia Imperiului austro-ungar în chestiunea dunăreană. Oficiosul guvernamental avertizează Curtea din Viena că se impunea să-şi modereze pretenţiile dacă ţinea să se bucure de amiciţia ţării noastre. „N-ar fi decît timp ca guvernul austro-ungar s-o înţeleagă aceasta — scrie „Românul” — şi să, recunoască că, pentru orice eventualitate, este cu neasemănare mai preţioasă amicia sinceră a României, decît pierderea ei, fără nici un folos practic pentru Austro-Ungaria”.

„Neue freie Presse” răspunde în editorialul *Wien, 16. November,* publicat în 5/17 noiembrie 1880[2], din care reproduce şi Eminescu partea mai importantă.

Oficiosul guvernamental este surprins de afirmaţiile ziarului vienez. „Ziarul «Neue freie Presse» — scrie „Românul” în editorialul *Bucureşti,* 23/25 *brumar* din 14 noiembrie 1880—, după atîtea probe de simpatie ce ne-a dat, de la ultimul rezbel pînă astăzi, ne părăseşte în cestiunea dunăreană şi după ce atîta timp ne-a tot vorbit despre amicia şi sprijinul dezinteresat al Austro-Ungariei ne face o dată mărturisirea foarte puţin reverenţioasă că, «nu de dragul frumoşilor ochi ai României, Austria va lăsa să cadă anteproiectul său».

Acest ziar consideră că Austria ar face *un sacrificiu* renunţînd la *pretenţiunile* sale asupra conducerii navigaţiunii pe Dunărea de Jos”" [3].

„Românul” învinovăţeşte ziarul vienez că formula pretenţii nefondate şi desconsidera interesele noastre naţionale. „Adînc trebuie să fie alterat simţămîntul de echitate acolo unde se vede un *sacrificiu* de a renunţa la o simplă *pretenţiune,* neîntemeiat pe nici un drept, şi a nu se vedea sacrificiul de a primi o împuţinare a dreptului său pozitiv, de a primi o grea servitute pe teritoriul său şi de a pune în pericol viitorul intereselor sale economice”.

„România liberă” apreciază drept competentă analiza răspunsului ziarului vienez[4]. Reproduce un fragment („Dorim... iubirea României”). „Telegraful” se ocupă de articolul lui Eminescu într-un editorial, *Bucureşti, 10 noiembre,* în care susţine că Partidul conservator era gata de orice numai să rămînă la putere [5].

Poetul manifestă mare neîncredere în promisiunile Curţii din Viena, cum face şi în articolele din foaia ieşeană.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 3-4 nov., p. 1013.

[2] NFP, (1880), nr. 5827, [5] 17 nov., p. 1.

[3] ROM, XXIV (1880), 14 nov., p. 1043.

[4] RL, IV (1880), nr. 1032, 11 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[5] TEL, X (1880), nr. 2559, 11 nov., p. 1.

[„PUBLICĂM CU BUCURIE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 251, 8/20 noiembrie 1880, p. 2.

Prezentare introductivă la recenzia lui G. Marianu, *Comentariul Constituţiunii şi comentatorul ei,* consacrată primelor trei volume ale lucrării lui George G. Meitani, *Studie asupra Constituţiunei românilor sau explicarea pactului nostru fundamental din 1 iulie 1866,* tipărite în 1880. Recenzentul insistă asupra problemelor mai importante puse în discuţie şi face şi cîteva observaţii critice. În final aduce un omagiu autorului în numele celor din „noua generaţie”, pe care o caracterizează ca „indolentă, dar pretenţioasă”. Eminescu găseşte că recenzentul nu era suficient de critic şi că problema fundamentală o constituia modul de interpretare a naturii statului, ca organizare socială.

George G. Meitani (1840— 1909) este autorul unui volum de versuri, *Cînturi intime* (Bucureşti, 1860), cunoscut, desigur, şi de Eminescu. Lucrarea recenzată în „Timpul” este precedată de *Studie constituţionale* (Bucureşti, 1878) şi îi urmează *Principiul de naţionalitate şi secolul viitor* (Bucureşti, 1895). Lucrarea sa fundamentală rămîne însă *Studie asupra Constituţiunei românilor,* tipărită în 13 volume între 1880 şi 1890, utilă şi astăzi în cercetarea dreptului public din ţara noastră.

CONCERTUL D-LUI WIEST

Se publică în „Timpul”, V, nr. 251, 8/20 noiembrie 1880, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974,

p. 262—263.

Concertul lui Ludovic Wiest (1819— 1889) din 12 noiembrie 1880 se bucură de o bună primire din partea publicului. Este comentat de „Binele public”[1], „L'Indépendance roumaine”[2] şi de alte ziare. Publicaţia franceză dă numele persoanelor care asistă la spectacol şi face consideraţii asupra măiestriei interpretative. Wiest „exécute — scrie ziarul — de véritables tours de force sur le violon, imitant les oiseaux, les animaux et la voix humaine”.

Biografii compozitorului dau informaţii interesante şi despre familia sa, în care cîntau la diferite instrumente soţia, patru fii, două fiice şi doi gineri [3].

[1] BP, II (1880), nr. 277, 14 nov., p. 3.

[2] INDR-1, IV (1880), nr. 969, 15/27 nov., p. 2 (Claymoor, *Le concert Wiest).*

[3] Mihail Gr. Posluşnicu, *Isteria muzicii la români,* cu o prefaţă de N. Iorga, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1928, p. 280-282.

[„C-O SUFICIENŢĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 252, 11/23 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 476-480.

Eminescu răspunde la obiecţiile ridicate de „Presa” în editorialul *Bucureşti, 31 octombre,* din 1 noiembrie 1880, cu privire la suita de *Scrisori* publicate în acest ziar (v. *supra,* p. 572). Poetul demonstrează lipsa de cultură a colaboratorului ziarului lui V. Boerescu şi necunoaşterea realităţilor sociale şi politice din ţară. Invocă exemple din *Scrisoarea a II-a,* din 2 octombrie 1880, şi *Scrisoarea a VIII-a* din 17 octombrie 1880[1]. Consideraţiile sale critice se susţin pe fapte incontestabile şi foloseşte un ton persiflant şi sarcastic.

„România liberă” scrie că „Timpul” „învederează cu mult haz ignoranţa” autorului *Scrisorilor* şi crede că a tăiat „pofta avocaţilor de-a discuta de limbistică” şi de alte discipline ştiinţifice[2]. Reproduce un fragment („Eu cred, d-le redactor ... limba maternă bine”).

Colaboratorul „Presei” consacră *Scrisoarea a XVII-a, din* 13 noiembrie 1880[3] polemicii cu Eminescu şi invocă, în apărarea sa, argumente folosite des pentru a scuza erorile gramaticale. „Dar să revenim — scrie acesta — la latineasca „intelighentului” pedant. Ce ne impută oare preţiosul nostru contrazicător? Că am comis o eroare în citaţiunea latină, relativă la cenzorul Caton ! Ei, ş-apoi ! Nu ştie oare drăguţul nostru adversar că în iuţeala condeiului poate scăpa cuiva o asemenea eroare, că se poate face un *lapsus calami,* cum ar zice nesăraţii docţi de la „Timpul”? Deprinşi a vedea reproducîndu-se pe scurt de mulţi scriitori acele memorabile cuvinte sub forma cazului nominativ *delenda est Cartago* am voit să facem citaţiunea în aceeaşi formă; dar memoria ne jucă renghiul căci ne aduse aminte şi cele două cuvinte care preced pe cele de sus şi cu care începea ultima sa frază nemuritorul Caton: *Caeterum censeo* etc. şi nu băgasem seamă că atunci trebuia să ne unim cu forma numită: *acusativum cum infinitivum,* care totdeauna se întrebuinţa la romani în propoziţiunea incidentală ce urma după verbul din cea principală. Uf ! Ce obositor lucru !”.

Colaboratorul „Presei” săvîrşea o nouă greşeală gravă de latinească prin explicaţia cu „acusativum cum infinitivum”, de care redacţia îşi dă seama şi se grăbeşte să publice în numărul următor o *erata,* pe care o transcriem. „În no de ieri al „Presei” să se citească la pagina 1 coloana III, linia 24: *accusativus cum infinitivo* în loc de *acusativum cum infinitivum;* iar la linia 23 idem, să se citească *să punem* în loc de: *să ne unim” [4].*

Colaboratorul săvîrşea şi o a doua eroare, nu mai puţin gravă, cînd susţinea că articolul din „Timpul” aparţinea redactorului transilvănean al ziarului conservator. Asupra acestor probleme

stăruim mai departe (v. *infra,* p. 578).

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 219, 2 oct., p. 1 *(Bucureşti, 1 octombre);* nr. 231, 17 oct., p. 1 *(Bucureşti, 16 octombre).*

[2] RL, IV (1880), nr. 1033, 12 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] PRESA, XIII (1880), nr. 253, 13 nov., p. 1.

[4] PRESA, XIII (1880), nr. 254, 14 nov., p. 2.

[„E CLAR CĂ UN STAT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 253, 12/24 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 480-483.

Pregătirea intelectuală a lui I. C. Brătianu este prezentată şi de T. Maiorescu, în termeni foarte asemănători cu cei ai poetului. „Ioan Brătianu — scrie Maiorescu — nu era un om de condei; raporturi scrise, necum memoare personale, nu a lăsat din timpul ministerului său” (18, p. 110).

„România liberă” scrie că „Timpul” zugrăveşte „portretul marelui cancelar de pe malurile Dîmboviţei” [1]. „Bukarester Tagblatt” reţine observaţia potrivit căreia I. C. Brătianu nu ştia scrie gramatical („welcher kaum eine Sprache grammatikalisch Sprache schreiben könne”) [2].

I. C. Brătianu este numit în alte articole şi „Cancelarul de la Măgura” (v. *supra,* p. 264).

[1] RL, IV (1880), nr. 1034, 13 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, 1 (1880), nr. 86, 12/24 nov., p. 1-2 *(Zeitungsschau).*

[„E O FIERBERE ÎN UNGARIA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, 254, 13/25 noiembrie 1880. p. 1. Al doilea editorial.

Dualismul austro-ungar stă în atenţia lui Eminescu încă de la începutul activităţii sale ziaristice. Poetul ia atitudine împotriva lui încă în 1870, în articolele din „Federaţiunea” pentru care i se intentează şi un proces de presă (OPERE, IX, 88—97, 521—532).

„România liberă” scrie că „Timpul” punea din nou „în relief soarta prezisă de cei de la Paris pentru independenţa popoarelor de la Dunăre” [1]. Reproduce finalul („În sfera ... ziarul parizian”), „Bukarester Tagblatt” reţine faptul că se acordă mare importanţă articolului din ziarul francez [2].

Statele din Balcani erau confruntate cu probleme complicate economice şi sociale şi cu o mare instabilitate în viaţa politică.

[1] RL, IV (1880), nr. 1035, 14 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[2] BTAG, 1 (1880), nr. 87, 13/25 nov., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„ADEVĂRUL DOARE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 255, 14/26 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 483-487.

Eminescu îi aplică o lecţie drastică lui Pavel Vioreanu, colaboratorul „Presei”, pentru necunoaşterea stărilor de lucruri din ţară şi greşeli elementare de limbă latină (v. *supra,* p. 398—400). Acesta îşi justifică în *Scrisoarea a XVII-a* din 13 noiembrie 1880[1] greşelile de limbă latină prin *lapsus calami* şi îndreaptă un atac violent împotriva autorului articolelor din „Timpul”, susţinînd că era un transilvănean din redacţia ziarului conservator. „Ne prindem că mîna care a scris aceste vorbe — se arată în *Scrisoarea a XVII-a* — este a unui advocat, şi încă a unui avocat care a trecut «rigurosum la Blaj». Dacă sînt unii înfumuraţi care cred că ştiu multă carte, apoi sunt negreşit «drăguţii» noştri «inteligheńţi» de peste Carpaţi; dacă se află în lume avocaţi fără cauze, sînt «de bună seamă» cei mai mulţi dintre dînşii veniţi în mijlocul nostru”.

Autorul *Scrisorilor* îi învinuieşte şi pe Maioreşti şi pe Lauriani că au „scalimbat limba prin pedantismul lor” şi respinge opinia poetului că românii practicau, în vechime, numai păstoritul, nu şi agricultura.

Colaboratorul „Presei” presupunea că autorul articolelor era Ioan Slavici şi-i atacă pe transilvăneni. Eminescu dă o replică fără drept de apel, prin dezvăluirea originii sale şi înlăturarea speculaţiilor cu privire la paternitatea articolelor din ziarul conservator.

„România liberă” se asociază lui Eminescu în respingerea atacurilor autorului *Scrisorilor* la adresa Maioreştilor şi Laurianilor şi relevă că acesta săvîrşea din *„ignoranţă” o* a „doua neghiobie latinească”[2]. Reproduce un fragment („E destul ca cineva... scade şi moare”).

„Bukarester Tagblatt” reţine faptul că „Timpul” persifla latineasca colaboratorului ziarului bucureştean [3].

„Presa” se grăbeşte să reproducă în fruntea numărului din 16 noiembrie 1880[4] *Erata,* publicată în 14 noiembrie 1880 (v. *supra,* p. 577), cu justificarea că venea din partea autorului *Scrisorilor* şi învinuia „Timpul” că nu ţinea seama de ea. „Cerem iertare autorului *Scrisorii a XVII-a* — scrie „Presa” — pen-

---

tru că n-am publicat în fruntea ziarului nostru, ci pe pagina II la *Cronica interioară,* erată care ni s-a trimis de autorul acelei scrisori. Cei de la «Timpul» ar fi putut citi mai lesne acea erată şi ne-ar fi scutit de neplăcerea de-a le citi proza lor cea nostimă”.

Eminescu nu putea avea cunoştinţă de *Erată,* de vreme ce „Presa” o publică în aceeaşi zi în care apare şi articolul său. Ziarul lui V. Boerescu caută însă o cale să pună capăt angajării sale în polemica cu Eminescu, angajare dezavantajoasă. Stă mărturie în această privinţă şi faptul că autorul *Scrisorilor* informează redacţia că nu credea util să continue polemica întrucît devenea „oţioasă şi supărătoare”.

Discuţia continuă totuşi şi se extinde şi la presa transilvăneană. „România liberă”, îl denunţă pe autorul scrisorilor ca fiind Pavel Vioreanu, profesor universitar „fără ştiinţă de carte”, care nu ştia să înşire în scrisorile sale decît „platitudini peste platitudini”[5]. *Scrisorile* sale, mai arată ziarul, au oferit redactorilor de la „Timpul” multe „zile de petrecere”. „Observatoriul” din Sibiu, ziarul lui G. Bariţiu, ia atitudine împotriva atacurilor lui Pavel Vioreanu la adresa transilvănenilor şi îi atrage atenţia că nici unul din redactorii „Timpului” nu studiase la Blaj [6]. „Presa” răspunde ziarului sibian, însă deplasează discuţia spre probleme de învăţămînt [7]. Publicarea *Scrisorilor* continuă pînă în decembrie 1880 [8].

---

[1] PRESA, XIII (1880), nr. 253, 13 nov. p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1036, 15 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 88, 14/26 nov„ p. 1 *(Zeitungsschau).*

[4] PRESA, XIII (1880), nr. 256, 16 nov., p. 1.

[5] RL, IV (1880), nr. 1037, 16 nov., p. 1.

[6] OBS. III (1880), nr. 93, 19 nov./1 dec., p. 371 *(România),* nr. 94. 22 nov./4 dec., p. 376 *(România),* nr. 95, 26 nov./8 dec., p. 380 *(România).*

[7] PRESA, XIII (1880), nr. 264, 27 nov., p. 1 *(Un răspuns „Observatoriului”).*

[8] *Idem,* nr. 283, 21 dec., p. 1 *(Bucureşti, 20 decembre. Scrisoarea a XXIV-a).*

[„ASUPRA PRETINSULUI PROTEST ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 256, 15/27 noiembrie 1880. p. 1. Al doilea editorial.

Pretinsul protest al Turciei este prezentat în „Pester Lloyd” în articolul *Budapest, 23. November* din 11/23 noiembrie 1880[1].

„România liberă” comentează editorialul în prezentarea presei româneşti[2].

---

[1] PEL, XXVII (1880), Suplimentul „Abendblatt des «Pester Lloyd»”, nr. 369. [11] 23 nov. p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1037. 16 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„«L'INDÉPENDANCE BELGE» ANUNŢĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 257, 16/28 noiembrie 1880. p. 1. Al doilea editorial.

Informaţiile din „Neue freie Presse” sînt cuprinse şi ele într-o corespondenţă *Wien, 18. November* publicată în 7/19 noiembrie 1880[1].

„România liberă” observă că „Timpul” urmărea cu mare atenţie discuţiile din presa străină privind chestiunea dunăreană[2]. Reproduce un fragment („România se va afla . . . în această afacere”).

Curtea din Viena denunţa guvernul român puterilor apusene că făcea politica Imperiului ţarist, pe cînd în realitate îşi apăra interesele naţionale.

---

[1] NFP, (1880). nr. 5829. [7] 19 nov., p. 3 *(Ausland).*

[2] RL, IV (1880), nr. 1038, 18 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„IERI LA 4 1/2 DUPĂ AMIAZI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 257, 16/28 noiembrie 1880, p. 1 *(Informaţiuni).*

Prelegerea lui T. Maiorescu, cu care inaugurează cursul *Logica şi aplicările ei* se ţine în 14 noiembrie 1880 şi este anunţată de „Timpul” în 13/25 noiembrie 1880[1] şi de „România liberă” o zi mai tîrziu[2]. Prelegerea a treia nu se mai ţine vinerea, ci miercurea, la o oră tîrzie. „Timpul” informează asupra acestor schimbări în două notiţe[3].

Promisiunea „Timpului” de-a face dări de seamă ample nu este respectată. După prelegerea a doua, care se ţine în 24 noiembrie 1880, ziarul nu mai face nici o dare de seamă asupra lor. Prelegerile a treia şi a patra, ţinute în 26 noiembrie şi 3 decembrie, sînt rezumate pe larg de „România liberă”[4], iar „Războiul” atrage atenţia, într-un articol, *Cerem mai multă lumină,* că Maiorescu nu avea cele mai bune condiţii pentru ţinerea prelegerilor sale, foarte frecventate de publicul bucureştean [5].

---

[1] *T, V (1880), nr. 254, 13/25 nov., p. 1* (Informaţiuni).

[2] *RL, IV (1880), nr. 1035, 14 nov., p. 1* (Cronica zilei).

[3] *T, V (1880), nr. 261, 21 nov./3 dec., p. 1* (Informaţiuni), *nr. 262. 23 nov./5 dec., p. 1* (Informaţiuni).

[4] *RL, IV (1880), nr. 1047. 29 nov., p. 2—3* (A treia conferinţă a d-lui Maiorescu. Logica); *nr. 1056, 11 dec., p. 3* (A patra conferinţă a d-lui Maiorescu. Logica).

[5] *RESB, (1880), nr. 1222, 3 dec., p. 3.*

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

ÎNTÎIA PRELEGERE

Introducţie — Interesul cercetărilor metafizice — Procesul ştiinţelor exacte — Unitatea forţelor în natură — întrebări ce se impun — Utilitatea logicii

Se publică în „Timpul”, V, nr. 257, 16/28 noiembrie 1880, p. 2—3 *(Cronica ştiinţifică).*

Prelegerile publice se înscriu în activitatea lui Maiorescu ca o preocupare dominantă, alături de cursurile universitare, şedinţele societăţii Junimea, pledoariile în procese şi dezbaterile parlamentare. Prelegerile despre logică nu mai prezentau acelaşi interes ca cele despre visuri, ţinute cu cîteva luni mai înainte, la Ateneu (v. *supra,* p. 46—48, 61, 63). Maiorescu le acorda însă mare însemnătate, cum se vede şi din jurnalul său. „Spre sfîrşitul lui 1880 — scrie criticul — tot felul de activitate. Început, ca particular, prelegerile mele la Universitate despre Logică şi aplicările ei, o dată pe săptămînă, pînă la sfîrşitul anului ţinut 6, despre care dare de seama în « România liberă». Afluenţă şi succes”. (29, p. 339) Ziarul „tinerilor liberali” publică, în adevăr, ample dări de seamă despre aceste prelegeri[1].

Eminescu considera *Logica* lui Maiorescu un bun manual şcolar şi nimic mai mult (OPERE, IX, 774—776). Se explică de ce poetul dezvoltă în consideraţiile sale pe marginea primei prelegeri şi a celei de-a doua, singurele pe care le prezintă, progresele realizate în fizică şi ştiinţele naturale, Asemenea preocupări întîlnim tot acum şi în manuscrisele eminesciene (11, p. 277—537).

Maiorescu nu putea fi încîntat de modul cum rezumă Eminescu prelegerile sale. Aici stă şi explicaţia de ce trimite la „România liberă” şi nu la „Timpul”, cum ar fi fost de aşteptat. De altfel în anul următor Eminescu trece unui colaborator sarcina să se ocupe de prelegerile maioresciene [2].

---

[1] *RL., IV (1880), nr. 1037, 16 nov., p.2—3* (Prima conferinţă a d-lui Maiorescu); *nr. 1043, 25 nov., p.2—3* (A doua conferinţă a d-lui Maiorescu); *nr. 1047, 29 nov., p.2—3* (A treia conferinţă a d-lui Maiorescu); *nr. 1056, 11 dec., p. 3* (A patra conferinţă a d-lui Maiorescu); *nr. 1061, 17 dec., p. 3* (A cincea conferinţă a d-lui Maiorescu).

[2] T. Maiorescu, *Patru conferinţe.* Rezumate de Mihai C. Brăneanu (Hermes). Cu un apendice de Angel Demetrescu. Bucureşti, Tipografia Ştef. Mihălescu, 1883.

[„MESAJELE DE DESCHIDERE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 258, 18/30 noiembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Mesajul domnesc de deschidere a Corpurilor legiuitoare se publică în „Monitorul oficial al României” în 15/27 noiembrie 1880 şi el are o extindere neobişnuită pentru asemenea documente[1]. Eminescu remarcă faptul că nu se făceau referiri la politica externă şi nici la alte probleme care interesau îndeaproape poporul român. Poetul critică, pe de altă parte, definiţiile de prisos şi platitudinea expresiei. Exemplifică cu Joseph Prudhomme, personajul caricatural al lui Henri Monnier (1805—1877) din lucrările *Grandeur et décadence de M. Joseph Prudhomme* (1853), *Mémoire de Joseph Prudhomme* (1857) şi *Joseph Prudhomme, chef de brigands* (1860), cunoscut ca simbol al compromisului burghez şi al formulelor neroade debitate cu multă solemnitate. Este invocat şi exemplul lui James Abraham Garfield (1831— 1881), care foloseşte asemenea formule la alegerea sa în noiembrie 1880 ca al XX-lea preşedinte al Statelor Unite ale Americii.

„România liberă” scrie că „Timpul” „purifica mesajul domnesc”[2]. Reproduce un fragment („A apărut... pentru binele patriei”). „Bukarester Tagblatt” împărtăşea opinia că mesajul domnesc era

opera lui Dimitrie Giani, ministrul de justiţie[3].

Eminescu trimite pentru optimismul nejustificat al mesajului la cartea lui C. I. Istrati, O *pagină din istoria contimpurană a României din punctul de vedere medical, economic şi naţional* (Bucureşti, 1880), în care se analizau relele de care suferea ţara şi se numeau şi factorii răspunzători pentru ele. Tratatul se deschide cu prezentarea studiilor demografice, întocmite în ţara noastră. Figurează pe primul loc cel al lui V. I. Agappi, *Cercetări demografice asupra populaţiei României şi în special a districtului şi oraşului Iaşi,* prezentat şi de Eminescu în foaia ieşeană în 1876 (OPERE, IX, 184— 185, 599—610).

---

[1] MO, (1880), nr. 257, 15/27 nov., p. 7513-7515.

[2] RL, IV (1880), nr. 1039, 19 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, I (1880), nr. 90, 18/30 nov., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„PUBLICĂM MAI LA VALE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 259, 19 noiembrie/1 decembrie 1880, p. 1.

Comentariu introductiv la Actul de acuzare al Curţii de Apel din Bucureşti, din 15 septembrie 1880, împotriva lui Alexandru Candiano-Popescu, Eugen Carada şi alţii pentru participarea la mişcarea antidinastică din august 1870[1]. Încercarea lui Candiano-Popescu, spirit aventuros, eşuează, cum se ştie, şi participanţii la acţiunea de răsturnare a lui Carol I sînt arestaţi [2].

„România liberă” scrie că „Timpul” publică Actul de acuzare spre a arăta cum un participant la mişcarea antimonarhică devine un „stîlp” al monarhiei [3].

Eminescu invocă des exemplul lui Alexandru Candiano-Popescu spre a ilustra trădarea flagrantă a principiilor în activitatea politică.

---

[1] T, V (1880), nr. 259, 19 nov./1 dec., p. 1—3 *(Camera de punere sub acuzare a Curţii de Apel din Bucureşti).*

[2] *Istoria României,* IV, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 552— 554.

[3] RL, IV (1880), nr. 1040, 20 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NOI AM FOST ACIIA CARI AM IMPUTAT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 260, 20 noiembrie/2 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental critică în editorialul *Bucureşti, 18/30 brumar* pe economiştii din Partidul conservator pe care îi numeşte „vechituri condamnate de ţară”[1]. Atacul îl viza şi pe Ioan Strat, ministru de finanţe în guvernarea conservatoare. Eminescu citează din circulara acestuia către prefecţii din ţară, publicată

în „Monitorul oficial al României” în 12/24 martie 1876, prin care le dă instrucţiuni cu privire la sporirea venitului fonciar [2]. Paralela ce-o face poetul între măsurile lui Ioan Strat şi cele ale lui I. C. Brătianu arată că cel dintîi proceda ca un specialist în materie, în vreme ce cel din urmă, tăinuia realitatea de teamă să nu-şi piardă popularitatea.

„România liberă” scrie că, „Timpul” se întemeia, în consideraţiile sale, pe lucrările lui Ioan Strat, „distinsul nostru economist”[3]. Reproduce un fragment („Vechitura Strat... un mare om”). Aceeaşi remarcă face şi „Bukarester Tagblatt” în cronica sa[4].

Eminescu invocă autoritatea lui Ioan Strat şi în alte articole ale sale (v. *supra,* p. 136—138, 185-186, 196).

[1] ROM, XXIV (1880), 19 nov., p. 1059.
[2] MO, (1880), nr. 57, 12/24 mart., p. 1482-1483.
[3] RL, IV (1880), nr. 1041, 21 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[4] BTAG, 1 (1880), nr. 93, 20 nov./2 dec., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» DISCUTĂ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 261, 21 noiembrie/3 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 487-489.

Oficiosul de limbă franceză al Ministerului de Externe din ţara noastră se ocupă de intrarea în guvernul liberal a lui Alexandru Teriachiu şi Vasile Conta într-un articol, *Fantoches politiques*[1], publicat în 21 noiembrie/ 3 decembrie 1880. Nu se întrevedeau, prin cooptarea lor, schimbări în orientarea politică a guvernului liberal.

„România liberă” scrie că „Timpul” face „icoana morală a partidului de la putere”[2]. „Bukarester Tagblatt” reţine aprecierile cu privire la poziţia lui Conta şi Teriachiu în guvernul liberal[3].

Eminescu constată că o dată cu intrarea lui A. Teriachiu şi V. Conta în guvernul liberal se anunţau schimbări importante în orientarea ziarului „Steaua României” din Iaşi. Nu putem urmări, în absenţa colecţiei complete a foii ieşene (v. *supra,* p. 519, 521, 530), în ce constau aceste schimbări. Să reţinem că Eminescu ne mai informează că, aici se publică şi „interesante studii etnologice”.

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 974, 21 nov./3 dec., p. 1-2.
[2] RL, IV (1880), nr. 1042, 23 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[3] BTAG, 1 (1880), nr. 94, 22 nov./4 dec.. p. 1—2 *(Zeitungsschau).*

PRELEGERILE D-LUI MAIORESCU [„IERI LA 4 1/2 ÎN SALA...”]

Se publică, în „Timpul”, V, 111-. 262, 23 noiembrie/5 decembrie 1880, p. 2 *(Cronica ştiinţifică).*

RECTIFICARE [„ÎN DAREA NOASTRĂ DE SEAMĂ ..."]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 262, 23 noiembrie/5 decembrie 1880, p. 2 *(Cronica ştiinţifică).*

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

A DOUA PRELEGERE
Introducţie — Aristotel — Retorica — Emoţia — Argumentul — Logica — Metoda

Se publică în „Timpul”, V, nr. 263, 25 noiembrie/7 decembrie 1880, p. 2—3 *(Cronica ştiinţifică).*

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelaţiuni interesante şi autentice. A doua ediţie cu un adaos explicativ

Se publică în „Timpul”, V, nr. 263, *25* noiembrie/7 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „Binele public”, II, nr. *286, 26* noiembrie 1880, p. 3; „Mişcarea naţională” I, nr. 218, 26 noiembrie 1880, p. 2. Fragmentar; „Înainte”, I, nr. 8, 27 noiembrie 1880, p. 2—3. Fragmentar.

Comentarii pe marginea scrisorii lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 către Gh. Panu, publicată mai întîi în „Timpul”, în 23 noiembrie/5 decembrie 1880[1] şi reprodusă în „România liberă” în 25 noiembrie 1880[2] şi a unei corespondenţe din Iaşi din 21 noiembrie 1880, trimisă probabil de I. Negruzzi, corespondentul ieşean al ziarului bucureştean. V. Conta stăruie pentru gruparea fracţiunilor liberale ieşene şi întemeierea unui ziar care să reprezinte această orientare. Liberalii ieşeni suspendă „Ştafeta” şi scot „Liberalul” din 26 noiembrie 1880.

Menţiunea *N.B.* aparţine poetului, precum şi notele care însoţesc corespondenţa din Iaşi. „România liberă” atrage atenţia cititorilor că „Timpul” publica scrisoarea în ediţia a II-a, „cu adaos explicativ” [3]. Reproduce un fragment („Vom scuti noi ... exemplarul”). „Bukarester Tagblatt” insistă asupra faptului că documentele cuprindeau o mulţime de informaţii picante („eine Menge pikanter Aufschliesse”)[4].

Scrisoarea şi corespondenţa din Iaşi sînt documente importante pentru cunoaşterea vieţii politice de la noi şi a împrejurărilor în care apare „Liberalul”, una din publicaţiile ce îndreaptă atacuri violente împotriva lui Eminescu şi a ziarului bucureştean.

---

[1] *T. V, (1880), nr. 262, 23 nov./5 dec. p. 1-2.*

[2] *RL, IV (1880), nr. 1043, 25 nov., p. 2.*

[3] Idem, *nr. 1044, 26 nov., p. 3* (Arena ziarelor).

[4] *BTAG. I (1880*), *nr. 96, 25 nov./7 dec., p. 1—2* (Zeitungsschau).

[„N-AR TREBUI SĂ NE PRINZĂ MIRAREA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 264. 26 noiembrie/8 decembrie 1880, p, 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental se ocupă de armată în editorialul *Bucureşti, 20 brumar/2 undrea,* publicat în 21 noiembrie 1880[1], în care acuză Partidul conservator de lipsa de interes pentru înzestrarea ei. Eminescu răspunde la aceste învinuiri, cum procedează de obicei, cu argumente preluate de la adversar.

„România liberă” scrie că „Timpul” „ia în răspăr pe adversarii săi” pentru „cutezanţa demnă de clica roşie”[2]. Reproduce un fragment („Nu vă e ruşine... atît de multe”). „Bukarester Tagblatt” se opreşte la apărarea lui I. Em. Florescu, atacat de presa guvernamentală [2].

Culegerile de versuri ale lui Grigore Serrurie şi C. A. Rosetti sînt cunoscute. Eminescu îl aminteşte pe Radu Pătărlăgeanu al cărui volum de versuri, *Din orele de repaos,* se tipăreşte în 1861. Deputatul liberal tipăreşte şi un volum de impresii de călătorie, *Călătorii în Macedonia, Thesalia şi Muntele Athos* (Ploieşti, 1884). Aici reproduce şi un mare număr de proverbe, ghicitori şi poezii populare ale românilor din sudul Dunării. Nu figurează în *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900* (Bucureşti, 1979).

---

[1] *ROM, XXIV (1880), 21 nov., p. 1069.*

[2] *RL, IV (1880), nr. 1045, 27 nov., p. 3* (Arena ziarelor).

[3] *BTAG. 1 (1880), nr. 97, 26 nov./8 dec., p. 1* (Zeitungsschau.).

[„AR ÎNSEMNA A MERGE DEPARTE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 265, 27 noiembrie/9 decembrie 1880, p. 1, Al doilea editorial.

Hotărîrea Imperiului austro-ungar de a-şi retrage anteproiectul prezentat Comisiei dunărene este comentată de „Românul” în editorialul *Bucureşti, 24 brumar/4 undrea,* publicat în 25 noiembrie 1880. „Avem

astăzi fericirea — scrie ziarul — de a înregistra oştire pe care sîntem încredinţaţi că toţi românii vor primi-o cu un adînc simţămînt de uşurare şi de mulţămire: Comisiunea dunăreană a respins anteproiectul susţinut pînă la ultimul moment de guvernul austro-ungar”[1]. Ştirea este anunţată şi de „Presa” în termeni asemănători, în prezentarea unei corespondenţe, *Galaţi, 5 decembre,* publicată în 26 noiembrie 1880 [2].

Conferinţa lui Gr. Ventura este comentată de „Telegraful” într-un editorial, *Bucureşti, 25 noiembre,* publicat în 26 noiembrie 1880 [3].

Eminescu reproduce, ca răspuns la aceste comentarii euforice, un fragment din editorialul *Galaţi, 24 noiembre 1880,* publicat în „Vocea Covurluiului” în 26 noiembrie 1880[4]. Poetul considera că Imperiul austro-ungar şi-a retras anteproiectul spre a reveni la timpul potrivit cu altul întocmit pe aceleaşi baze şi formulînd aceleaşi pretenţii la controlul asupra navigaţiei pe Dunăre.

„România liberă” scrie că „Timpul” critica „faţarnica bucurie” a presei guvernamentale[5]. Reproduce un fragment („Cine nu admite ... a « Românului »”).

Eminescu comentează chestiunea dunăreană, adesea, prin intermediul unor extrase din alte ziare româneşti şi străine. Explicaţia stă în faptul că poetul îşi impune să păstreze cea mai strictă obiectivitate în problemele de politică externă.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 24-25 nov., p. 1077.

[2] PRESA, XIII (1880), nr. 263, 26 nov., p. 1.

[3] TEL, X (1880), nr. 2572, 26 nov., p. 1.

[4] VCOV, VIII (1880), nr. 1392, 26 nov., p. 1-2.

[5] RL, IV (1880), nr. 1046, 28 nov., p, 3 *(Arena ziarelor).*

AFACEREA CONTA-PANU

Se publică în „Timpul”, V, nr. 265, 27 noiembrie/9 decembrie 1880, p. 1—2. Este reprodus în „Binele public”, II, nr. 288, 28 noiembrie 1880, p. 3.

Ziarul „Liberalul”, organul de presă al Partidului liberal-naţional, începe să apară în 26 noiembrie 1880 cu sprijinul lui V. Conta, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. „Toată lumea recunoaşte — scrie ziarul în editorialul *Iaşi, 24 noiemvrie 1880* din primul număr — slăbiciunea elementelor liberale de dincoace de Milcov provenită din lipsa de organizare şi de unitate în manifestarea lor”[1].

„Liberalul” îndreaptă încă din primul număr un atac violent împotriva „Timpului” pentru publicarea scrisorii lui V. Conta[2]. Cei de la „Timpul” voiau „să imiteze — scrie ziarul — în totul pe întreprinzătorii de teatruri de a patra mînă, sau de panorame, cu care îi comparam mai sus, care, cum se ştie, făgăduiesc publicului credul a le arăta «Uriaşi» pe cînd în baraca lor au mai de grabă «pitici»”.

„Liberalul” conchidea că cei de la „Timpul” urmăreau să facă din cotidianul bucureştean un „ziar de senzaţie şi chiar de scandal”. „Liberalul” îşi continuă atacurile la adresa „Timpului” în nr. 2, din 27 noiembrie 1880[3] şi susţine că acesta voia să-şi facă reclamă pentru sporirea prestigiului politic. Ziarul liberal ieşean reia criticile la adresa „Timpului” în nr. 4, din 29 noiembrie 1880 şi numeşte publicarea scrisorii „un fapt necalificabil”[4].

„Războiul” îşi informează cititorii că publicarea scrisorii lui V. Conta produce o mare

dezamăgire în rîndul prietenilor săi [5].

Eminescu încheie consideraţiile sale cu aprecierea lui V. Conta privind situaţia din Partidul liberal.

---

[1] LIB, I (1880), nr. 1, 26 nov., p. 1.

[2] *Idem,* p. 1—2.

[3] *Idem,* nr. 2, 27 nov., p. 1.

[4] *Idem,* nr. 4, 29 nov., p. 1.

[5] RESB, nr. 1219, 30 nov., p. 1 *(Afacerea Conta-Panu).*

[„DUPĂ CE APĂRUSE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 266, 28 noiembrie/10 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental ia apărarea lui Alexandru Candiano-Popescu (v. *supra,* p. 581) într-un articol, *O rectificare,* publicat în 19 noiembrie 1880, în care arată că acesta nu aducea prejudicii onoarei armatei

---

prin conduita sa politică. „Nu este prin urmare nici călcare de disciplină — scrie „Românul” —, nici insultă adusă oastei în numirea locot.-colonel Candiano Popescu în postul de adjutant, cum se susţine din cauza orbirei pasiunilor politice. Întărîtarea reacţiei nu este decît ţipătul de disperare, căci simte fugindu-i necontenit tărîmul de supt picioare” [1].

Eminescu invocă în răspunsul său cuvîntarea lui Alexandru Candiano-Popescu ţinută în şedinţa Adunării deputaţilor din 27 ianuarie 1869[2], în care îl critică în termeni violenţi pe generalul Al, Macedonski pentru articolul *Sistema în armată,* publicat în „Trompeta Carpaţilor” în 23 noiembrie/4 decembrie 1868 [3]. De aici este reprodusă şi mărturisirea lui Al. Candiano-Popescu privind participarea sa la complotul de răsturnare a lui Al. I. Cuza [4].

„Războiul” consacră articolului din „Românul” un editorial, *Bucureşti, 21 noiemvre. D. Candiano Popescu apărat de roşii,* în care caracterizează intervenţia oficiosului guvernamental un act de „cinism”[5]. „Bukarester Tagblatt” reţine comparaţia între liberali şi destinul lui Oedip, care sfîrşeşte pedepsit de propriile sale fapte [6].

Eminescu frecventa opera marilor tragici greci, cum se desprinde din invocarea destinului lui Oedip, eroul lui Sofocle din piesa *Oedip la Colonos.* Intenţiona, probabil, să facă traduceri din operele lor. Găsim şi în manuscrise numeroase exerciţii de limbă greacă. De altfel tot acum traduce şi din Horaţiu mai multe poezii.

---

[1] ROM, XXIV (1880), 19 nov.. p. 1060.

[2] MO, (1869), nr. 31, 9/21 febr., p. 208.

[3] TRCA, IV (1868), nr. 692, 23 nov./4 dec., p. 277; *Istoria României IV. Formarea şi consolidarea orînduirii capitaliste (1848—1878),* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 550; Adrian Marino, *Viaţa lui Alexandru Macedonski,* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1966, p. 31-32.

[4] MO, (1869), nr. 31, 9/21 febr., p. 207.

[5] RESB, (1880), nr. 1211, 22 nov., p. 1-2.

[6] BTAG, I (1880), nr. 99, 28 nov./10 dec., p. 1 *(Zeitungsschau).*

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelaţiuni interesante şi autentice. A treia ediţie, cu nouă adaose explicative şi cu deosebite comentarie

Se publică în „Timpul”, V, nr. 266, 28 noiembrie/10 decembrie 1880, p. 1—2.

Scrisoarea lui V. Conta produce o impresie puternică în cercurile liberale şi „Timpul” este învinuit de acestea de imoralitate întrucît dă publicităţii un document cu caracter privat, fără să aibă autorizaţia prealabilă a autorului său. Scrisoarea este comentată, în schimb, cu vădită satisfacţie de presa din opoziţie. Acest lucru se desprinde şi din extrasele reproduse de Eminescu din „Binele public”[1], „România liberă”[2] şi „Mişcarea naţională” [3].

Scrisoarea constituie o deziluzie pentru Eminescu, care preţuia în V. Conta pe intelectualul de mare ţinută, cum îl şi prezintă în articolele sale din „Curierul de Iaşi”, cu cîţiva ani mai înainte (OPERE, IX, 328, 362, 372).

---

[1] BP, II (1880), nr. 286, 26 nov., p. 1 *(Bucureşti, 25 noiembre).*

[2] RL, IV (1880), nr. 1044, 26 nov., p. 1 *(Bucureşti, 25 noiembre).*

[3] MINA, I (1880), nr.217, [24—25]nov. Acest nr. lipseşte din colecţia Bibliotecii Academiei Române.

[„EXISTĂ ÎN BUCUREŞTI O FOAIE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 267, 29 noiembrie/11 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Calomniile „Telegrafului” la adresa lui G. Manu şi I. Em. Florescu sînt cuprinse în editorialul *Bucureşti, 22 noiembre,* publicat în 23 noiembrie 1880[1]. Ziarul ia apărarea lui Alexandru Candiano-Popescu, criticat de Eminescu (v. *supra,* p. 410) şi arată că acesta „ca soldat, şi în timp de pace, şi în timp de război şi-a făcut datoria”. G. Manu este prezentat, în schimb, „generalul reacţionar”, iar I. Em. Florescu, „dezertor de pe cîmpul de bătaie”.

„România liberă” scrie că „Timpul” respinge „trivialele neadevăruri” puse în circulaţie de „Telegraful”, care nu era decît „codiţa oficioaselor”[2]. Reproduce un fragment („Ţinem mult... culorile politice”), „Bukarester Tagblatt” reţine teza că armata nu trebuia amestecată în politica de partid [3].

„Telegraful” răspunde la criticile din articol în editorialul *Bucureşti. 29 noiembre*[4], publicat în 30 noiembrie 1880, în care retractează acuzaţiile aduse lui I. Em. Florescu, le menţine pe cele în legătură cu G. Manu şi declară că nu primeşte lecţii de bună-cuviinţă de la foaia conservatoare. „Vom lăsa de o parte tonul foaiei conservatoare — scrie „Telegraful” — care seamănă a fi al unui om îngîmfat prea mult şi care merge totdeauna cu nasul în sus ca să nu vază că din pămînt iese şi floarea şi viermele”.

Eminescu manifesta un dispreţ profund pentru „Telegraful”, pe care îl numea, cum ştim, „Cobza lui Faraon” şi „Daireaua lui Faraon”.

---

[1] TEL, X (1880), nr. 2570, 23 nov., p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1048, 30 nov., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, I (1880). nr. 100, 29 nov./10 dec., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[4] TEL, X (1880), nr. 2576, 30 nov., p. 1.

[„SCANDALUL ACTUAL ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 267, 29 noiembrie/11 decembrie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Decretul domnesc, care constituie baza de discuţie, se publică în „Monitorul oficial al României” în 16/28 noiembrie 1880[1]. *Decretul* poartă data de 15 noiembrie 1880.

Guvernul liberal este învinuit pentru faptul că transforma o măsură generală într-un privilegiu al clientelei sale politice.

[1] MO, (1880), nr. 258, 16/28 nov., p. 7537.

[„ÎN ŞEDINŢA CAMEREI DE LA 27 CURENT ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 268, 30 noiembrie/12 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Cuvîntarea lui I. Codrescu ţinută în şedinţa, Adunării deputaţilor din 27 noiembrie 1880 se publică în „Monitorul oficial al României” în 28 noiembrie /10 decembrie 1880[1]. Eminescu se referă şi la răspunsul lui I. C. Brătianu şi la cuvîntarea lui I. Marghiloman din aceeaşi şedinţă [2].

„România liberă” notează că „Timpul” denunţa „imoralul mod” în care se face „recensămîntul sub domnia gaştei” [3]. Reproduce un fragment („Am repetat-o adese...nu pot fi controlate”).

Eminescu se întîlneşte cu Ion Ionescu de la Brad, care critică în aceeaşi şedinţă a Adunării deputaţilor modul defectuos de întocmire a recensămîntului[4].

[1] MO, (1880), nr. 267, 28 nov./10 dec., p. 7722-7724.

[2] Idem, p. 7 725—7 726.

[3] RL, IV (1880), nr. 1049, 2 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] MO, (1880), nr. 267, 28 nov./10 dec., p. 7725.

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelaţiuni interesante şi autentice. A patra ediţie cu alte nouă adaose explicative şi cu deosebite comentarie şi destăinuiri

Se publică în „Timpul”, V, nr. 268, 30 noiembrie/12 decembrie 1880, p 2.

Comentarii privind scrisoarea lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 şi corespondenţa particulară a „Timpului” din 21 noiembrie 1880, republicate din numerele anterioare vezi *supra,* p. 416—418. După *Rezumatul informaţiilor*

noastre în afacerea Conta-Panu, se publică o a doua corespondenţă din 27 noiembrie 1880, precum şi extrase ample din „Mişcarea naţională”, „Steaua României” şi „Poşta”.

Epilogul acestei discuţii publice îl formează articolele reproduse din „Steaua României” în 14/26 decembrie 1880[1] şi 23 decembrie 1880/4 ianuarie 1881[2].

Eminescu lasă să se înţeleagă că avea informaţii potrivit cărora „micii” îl sfătuiau pe V. Conta să se retragă din guvernul liberal. Sfatul nu este ascultat. V. Conta părăseşte conducerea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice în 10 aprilie 1881, în urma căderii proiectului său de reformă a învăţămîntului (43, p. 245).

[1] T, V (1880), nr. 279, *14/26* dec., p. 2 *(Destăinuiri nouă asupra d-lui Conta).*

[2] *Idem,* nr. 286, 23 dec., 1880/4 ian. 1881, p. 2-3 *(Afacerea Conta-Panu).*

[„CE PROGRESE IMENSE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 270, 3/15 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Şedinţa Senatului în care I. C. Brătianu face declaraţiile persiflate de Eminescu se ţine în 26 noiembrie 1880 şi stenograma se publică în „Monitorul oficial al României” în 28 noiembrie/10 decembrie 1880 [1].

„România liberă” insistă asupra poziţiei presei oficiale în chestiunea pregătirii intelectuale a membrilor guvernului liberal[2]. Reproduce un fragment („Dar ca om... că nu înţelege”). „Bukarester Tagblatt” reţine caracterizarea ce i-o face I. C. Brătianu lui Em. Costinescu, des criticat de poet în articolele sale [2].

Eminescu se ocupă de pregătirea intelectuală a lui I. C. Brătianu şi în alte articole ale sale (v. *supra,* p. 400. 430).

---

[1] MO, (1880), nr. 267, 28 nov./10 dec., p. 7716-7721.

[2] RL, IV (1880), nr. 1051, 4 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 103, 3/15 dec., p. 3 *(Zeitungsschau).*

[„IERI LA 5 1/4 SEARA ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 271, 4/16 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Oficiosul guvernamental informează cititorii asupra atentatului împotriva lui I. C. Brătianu în seara zilei de 3 decembrie, scurt timp după săvîrşirea lui[1]. Ziarul consacră apoi în numerele următoare numeroase articole acestei chestiuni şi intră în polemici cu presa din opoziţie. Ioan G. Pietraru, atentatorul, funcţionează ca profesor în Bucureşti, şi la Tîrgovişte. Scoate aici, în februarie—aprilie 1879, ziarul „Tîrgovişteа”, publicaţie conservatoare. Pietraru trece de la conservatori la liberali şi în momentul atentatului îndeplinea o funcţie la Ministerul de Finanţe. Din cercetările organelor judecătoreşti, întreprinse după atentat, se desprinde că nu era în deplinătatea facultăţilor mintale.

Eminescu condamnă în termeni fără echivoc atentatul şi declară că în faţa unor asemenea acte încetau resentimentele de partid. Poetul pune atentatul în legătură cu mişcările nihiliste din Rusia, cu care însă nu avea contingenţe nici sub raport social şi nici politic.

„Românul” consacră atentatului editorialul *Bucureşti, 4/16 undrea,* din 5 decembrie 1880[2], în care se referă şi la cuvîntarea lui N. Blaramberg din Adunarea deputaţilor. Acesta arată că asasinii lui Barbu Catargiu încă nu fuseseră prinşi şi deferiţi justiţiei.

„Telegraful” şi „România liberă” scriu că „Timpul” protestează împotriva atentatului cu o „indignare legitimă”. „România liberă” reproduce şi un fragment („Mulţumind... al poporului nostru”). Editorialul este remarcat şi de „Bukarester Tagblatt” [4], şi de „Liberalul” [5], ziarul ieşean.

I. C. Brătianu este caracterizat aici ca unul „din cei mai populari oameni de stat din România”, caracterizare ce este reluată în termeni identici şi în articolul din 9 decembrie 1880 (v. *supra,* p. 436). Atentatul stă în atenţia lui Eminescu şi într-un articol păstrat în manuscrisele sale (v. *supra,* p. 471—472).

---

[1] ROM, XXIV (1880), 3 dec., p. 1107.

[2] *Idem, 5* dec., p. 1113.

[3] TEL, X (1880). nr. 2 580, 5 dec., p. 1; RL, IV (1880), nr. 1052, 5 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, I (1880), nr. 104, 4/16 dec., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[5] LIB, I (1880). nr. 11, 7 dec., p. l.

[„D. DIMITRIE STURZA, RAPORTORUL COMISIEI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 272, 5/17 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Este

reprodus în „Telegraful român”, XXVIII, nr. 145, 9 decembrie 1880, p. 580. Fragmentar.

Expunerea istorică a lui D. A. Sturdza, ca răspuns la mesajul tronului, se publică în ,,Monitorul oficial al României” în 3/15 decembrie 1880[1]. Eminescu priveşte cu interes aceste consideraţii, însă nu uită să arate că D. A. Sturdza era şi autorul unor pamflete antidinastice pe care le semnează cu pseudonimul Erdmann de Hahn şi le publică în presa străină (v *supra,* p. 439).

Eminescu acorda importanţă discursului lui D. A. Sturdza pentru consideraţiile istorice şi-1 reproduce în „Timpul” în două numere [2].

„România liberă” scrie că „Timpul” pune în lumină dinasticismul lui D. A. Sturdza şi schimbarea radicală a orientării sale politice[3]. „Bukarester Tagblatt” reţine opinia cu privire la orientarea politică a lui D. A. Sturdza, cum fac şi alte ziare [4].

Poetul priveşte critic această schimbare şi manifestă rezerve faţă de ea pe motivul că oamenii politici de la noi profesau anume idei în opoziţie, ca să le abandoneze cînd făceau parte din guvern sau din partidul ajuns la conducerea ţării.

---

[1] MO, (1880), nr. 271, 3/15 dec., p. 7820-7827.

[2] T, V (1880), nr. 272, 5/17 dec., p. 1-3, nr. 273, 6/18 dec., p. 1-2.

[3] RL, IV (1880), nr. 1053, 6 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, 1 (1880), nr. 103, 5/17 dec., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„CALAMITATEA RUBLELOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 273, 6/18 decembrie 1880, p 1. Al doilea editorial.

Problema demonetizării rublelor este pusă de Eminescu în discuţie în articolul *[„Scandalul actual...”] (v. supra,* p. 427—428), cînd semnala neaplicarea prevederilor *Decretului domnesc,* consemnate şi într-un *Jurnal* al Consiliului de Miniştri, documente publicate în „Monitorul oficial al României” în 16/28 noiembrie 1880[1]. Poetul semnalează noi dificultăţi întîmpinate de cetăţeni în preschimbarea rublelor, ca urmare a lipsei monetei naţionale pe piaţă. Asupra acestor probleme insistă şi Al. Lahovari în cuvîntarea sa ţinută în şedinţa Adunării deputaţilor, din 1 decembrie 1880 şi reprodusă de Eminescu în ziarul conservator [2].

„România liberă” insistă asupra dificultăţilor semnalate în editorial şi arată că această calamitate lua din zi în zi proporţii tot mai mari[3]. Reproduce un fragment („Calamitatea rublelor... preţuri fabuloase”). Acest aspect este reţinut şi de „Bukarester Tagblatt” şi probabil şi de alte ziare [4].

Eminescu învinuieşte guvernul liberal de incompetenţă în politica monetară.

---

[1] MO, (1880), nr. 258, 16/28 nov., p. 7537.

[2] T, V (1880), nr. 274, 9/21 dec., p. 2-3.

[3] RL, IV (1880), nr. 1054, 9 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] BTAG, 1 (1880), nr. 106, 8/20 dec., p. 1 *(Zeitungsschau).*

[„E UN SEMN DE STATORNICIA PRINCIPIILOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 274, 9/21 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 490-495.

Popularitatea lui I. C. Brătianu este explicată de Eminescu prin exploatarea idealului de progres al maselor populare şi prin faptul că devine victima unei încercări de atentat împotriva sa. Exploatarea idealului de progres, prin promisiuni demagogice, conduce la demoralizarea societăţii. Poetul invocă cîteva momente din

biografia lui I. C. Brătianu, din care se vede că a participat el însuşi la comploturi şi că sprijinea înaintarea în funcţii a complotiştilor care l-au răsturnat pe Al I. Cuza de la domnie.

Oficiosul guvernamental protestează într-un articol, *[„Unii ne zic...”],* publicat în 10 decembrie 1880, împotriva explicaţiei ce-o dădea Eminescu încercării de asasinat[1]. „România liberă” scrie, în schimb, că „Timpul” făcea o „icoană a politicii noastre interne”[2]. „Bukarester Tagblatt” se asociază la condamnarea politicii de demoralizarea lui I. C. Brătianu şi arată că aceasta era în adevăr opera sa „(Das ist Dein Werk”)[3].

Eminescu preia finalul articolului său: „Ale tale dintru ale tale Brătiene!” din ziarul „Luptătorul” din Focşani, care apare între martie 1880 şi 17 februarie 1886, însă din care nu cunoaştem nici un număr din 1880. „Românul” scrie în editorialul *Bucureşti, 11/23 undrea* din 12 decembrie 1880 că „Timpul” îşi confunda „inteligenţa politică şi chiar vocea cu foiţe care dovedesc altfel că nu ştiu a se respecta”[4]. „Românul” comentează finalul articolului poetului, deşi împrumutat dintr-o publicaţie provincială, în alte cinci editoriale [5].

---

[1] ROM, XXIV (1880), 10 dec., p. 1125.

[2] RL, IV (1880), nr. 1056, 11 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] BTAG, 1 (1880), nr. 107, 9/21 dec., p. 2 *(Zeitungsschau).*

[4] ROM, XXIV (1880), 12 dec., p. 1133.

[5] *Idem,* 13 dec., p. 1137 *(Bucureşti, 12/24 undrea),* 14 dec., p. 1141, *(Bucureşti, 13/25 undrea),* 17 dec., p. 1149, *(Bucureşti, 16/28 undrea),* 19 dec., p. 1157, *(Bucureşti, 18/30 undrea),* 31 dec., p. 1189 *(Bucureşti, 30 undrea 1880/11 calendar 1881).*

[„AM DISCUTAT IERI CU NEPĂRTINIRE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 275, 10/22 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 501-504.

Presa guvernamentală protestează împotriva articolului lui Eminescu pe motiv că nega orice merit Partidului liberal în politica internă şi externă a ţării. „Ar fi şi absurd să ni se răspundă — scrie „Telegraful” în editorialul *Bucureşti, 10 decembre* — că într-adevăr n-a făcut nimic, şi cu toate acestea nu credem că a văzut cineva prin organele opoziţiunii vreun singur cuvînt binevoitor la adresa guvernului”[1]. „Liberalul”, foaia ieşeană, condamnă şi ea articolul poetului într-un editorial, *Iaşi, 13 dechemvrie 1880,* pentru faptul că punea în circulaţie ştirile cele mai fantastice şi „mirobolante” [2].

Presei guvernamentale îi răspunde „Războiul român”, ziarul lui G. H. Grandea, care critică în editorialul *Bucureşti, 11 decemvrie 1880* poziţia pe care se situa „Telegraful” şi trăgea „Timpului” „un pomelnic ca la uşa cortului în huiduielile salaşului”[3]. „Bukarester Tagblatt” insistă asupra finalului articolului şi reţine opinia cu privire la viitorul poporului român [4].

Eminescu reproduce un fragment în editorialul din 30 decembrie 1880 (v. *supra,* p. 457). Publicistica lui Eminescu stîrneşte, cum se desprinde şi de aici, un ecou puternic în presa vremii, despre care însă se ştiu prea puţine lucruri.

---

[1] TEL, X, nr. 2584, 11 dec., p. 1.

[2] LIB, I (1880), nr. 16, 15 dec., p. 1.

[3] RESB-2 III (1880), nr. 228, 12 dec., p. 1.

[4] BTAG, I (1880), nr. 108, 10/22 dec., p. 1-2 *(Zeitungsschau).*

GAMBETTA ÎN ŞTIINŢĂ ŞI POLITICĂ

Se publică în „Timpul”, V, nr. 275, 10/22 decembrie 1880, p. 1—2.

FOILETONUL NOSTRU LITERAR

Se publică în „Timpul”, V, nr. 277, 12/24 decembrie 1880, p. 1.

Notă introductivă la raportul episcopului Melchisedec, *Cărţile bisericeşti,* prezentat în faţa Sinodului şi publicat de Eminescu în „Timpul” în mai multe numere[1]. Episcopul de Roman insistă asupra importanţei literaturii

---

bisericeşti în păstrarea unităţii limbii române. Atrage atenţia şi asupra faptului că limba acestei literaturi era o limbă vie, ca şi cea a poporului. Asemenea opinii împărtăşea şi Eminescu, cum se vede şi din interesul său pentru tot ce ţinea de vechiul scris românesc.

[1] T, V (1880), nr. 277, 12/24 dec., p. 2-3; nr. 278, 13/25 dec., p. 2-3; nr. 279, 14/26 dec., p. 2-3; nr. 280, 16/28 dec., p. 2—3; nr. 281, 17/29 dec., p. 2; nr. 282, 18/30 dec., p. 2—3.

[„ADEVĂRUL DOARE; NIMIC NU DOARE CA ADEVĂRUL...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 278, 13/25 decembrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu răspunde la articolul *[„Unii ne zic...”],* publicat in „Românul” în 10 decembrie 1880, şi la editorialele *Bucureşti,* 10/22 *undrea* şi *Bucureşti,* 11/25 *undrea* din 11 şi 12 decembrie 1880[1]. Oficiosul guvernamental susţine că Pietraru era un agitator electoral conservator şi că scoate la Tîrgovişte ziarul „Tîrgoviştea”, la care ne-am referit mai sus (v. *supra,* p. 587). Articolele lui Eminescu sînt interpretate de „Românul” pe de altă parte, ca o tentativă prin care se încerca justificarea asasinatului. Ion Crainic îşi începe cariera militară în Imperiul austro-ungar, este avansat maior în 1 ianuarie 1874 şi nu cunoaştem să fi scris broşura la care se referă Eminescu în comentariul său [2].

Poetul răspunde şi „Telegrafului”, care, într-un editorial, *Bucureşti, 13 noiembrie,* publicat în 14 noiembrie 1880 [3] caută să justifice participarea lui I. C. Brătianu la acţiunea complotistă, prin faptul că şi alte persoane, ca Napoleon, Andrassy, Bismarck, Cairoli, Grevy, iau parte la asemenea acţiuni. Redactorii „Timpului” se dovedeau ignoranţi, de vreme ce nu ştiau acest lucru. „La foaia conservatoare se află redactori — scrie „Telegraful”— doi foşti copişti. Aceştia, deşi au pretenţia că ştiu mai multe decît toţi din această ţară, crezînd că adevărata ştiinţă e numai aceea ce se învaţă în culise, înţelegem ignoranţa lor”. Redactorii care învaţă în „culisele” teatrului erau Eminescu şi Caragiale.

„România liberă” rezumă articolul şi reproduce un fragment („La 1848 oamenii... repede treptele sociale!”)[4]. „Bukarester Tagblatt” împărtăşeşte opinia că atentatul era consecinţa demagogiei liberale [5].

Eminescu invocă exemple din dramaturgia lui Shakespeare şi în articolele sale din „Curierul de Iaşi” din 1876 (OPERE, IX, 195, 620).

[1] ROM, XXIV (1880), 10 dec., p. 1125; 11 dec., p. 1129; 12 dec., p. 1133

[2] ANAR, (1875), p. 157.
[3] TEL, X (1880), nr. 2562, 14 nov., p. l.
[4] RL, IV (1880), nr. 1059, 14 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*
[5] BTAG, I (1880), nr. 111, 13/25 dec., p. 2—3 *(Zeitungsschau).*

[„REPREZENTAŢIA IZBUTITĂ DE IERI ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 278,. 13/25 decembrie 1880, p. 1 *(Informaţiuni).*

Eminescu prezintă spectacolul din 11 decembrie 1880[1]. Poetul remarcă ironic prezenţa lui Al. Candiano-Popescu în loja domnească.

[1] T, V (1880), nr. 277, 12/24 dec., p. 3 *(Teatru-Spectacole).*

[„NOUĂ ŞI INTERESANTE ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 278, 13/25 decembrie 1880, p. 1.

[„OBICINUIŢI A ŢINEA PE CITITOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 279, 14/26 decembrie 1880, p. 1.

Scrisoarea lui V. Conta se publică în „Timpul” în suita de articole *Afacerea Panu-Conta* (v. *supra,* p. 416-417).

[„EXISTĂ, SE VEDE,...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 281, 17/29 decembrie 1880. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939. p. 495-501.

Eminescu continuă polemica cu „Românul” în legătură cu încercarea de asasinat a lui I. C. Brătianu şi răspunde îndeosebi la editorialele *Bucureşti, 12/24 undrea, Bucureşti. 13/25 undrea,* publicate de oficiosul liberal în 13 şi 14 decembrie 1880[1] şi la articolul *[„Un incident...”]* din 15 ianuarie 1876[2]. „Românul” califică citarea cuvintelor din „Luptătorul” „o odioasă ingratitudine”.

„România liberă” scrie că „Timpul” aduce dovezi, la care „Românul” nu mai putea răspunde[3]. Reproduce un fragment („Dacă vom lua... oameni mari”). „Bukarester Tagblatt”[1] remarcă expresia : „Ale tale dintru ale tale” şi semnificaţia ei politică [4].

Comparaţia ce-o face Eminescu între Paraschivescu, atentatorul la viaţa lui Lascăr Catargiu, şi Ion Pietraru, atentatorul la viaţa lui I. C. Brătianu, este respinsă de „Românul” în editorialul *Bucureşti, 18/30 undrea* din 19 decembrie 1880[5] pe motiv că primul acţionează ca ins izolat, pe cînd al doilea făcea parte dintr-un complot politic.

„Telegraful” respinge şi el în editorialul *Bucureşti, 17 decembre* comparaţia între Paraschivescu şi Pietraru şi susţine că cei care o făceau nu erau serioşi [6].

[1] ROM, XXIV (1880), 13 dec., p. 1137; 14 dec., p. 1141.
[2] ROM, XX (1876), 15 ian., p. 37.
[3] RL, IV (1880), nr. 1062, 18 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).* [4] BTAG, I (1880), nr. 114, 17/29 dec.,

p. 1 *(Zeitungsschau).*

[5] ROM. XXIV (1880), 19 dec., p. 1157.

[6] TEL, X (1880), nr. 2590, 18 dec., p. 1.

[„«GAZETA GENERALĂ» DIN AUGSBURG ...”]

Se publică în „Timpul”, V. nr. 283, 19/31 decembrie 1880, p. 1—2. Al doilea editorial.

Eminescu traduce articolul *Zur Thronfolge in Rumänien. Von der unter Donau, 26. Nov.* publicat în „Allgemeine Zeitung” în 14/26 decembrie 1880[1], o prezentare a situaţiei interne din ţara noastră, pe care o comentează, şi el în numeroase articole. Se întîlnesc aici şi persoanele pe care le critică în repetate rînduri ca N. T. Orăşanu, Al. Candiano-Popescu, antimonarhici deveniţi susţinători ai monarhiei.

Articolul se publică fără semnătură, însă este trimis de Maiorescu, cum se desprinde din jurnalul său: „În « Augsburger Allg[emeine] Zeitung » (anonim) un articol al meu (no. din 26 decemvrie 1880) despre *Succesiunea la tron în România”* (I, p. 339).

Eminescu era informat asupra autorului articolului de vreme ce precizează că foaia germană „primeşte o lucrare”. Peste cîteva zile poetul traduce o nouă lucrare a lui Maiorescu şi-i face loc în coloanele cotidianului bucureştean (v. *supra,* p. 458—459).

---

[1] AAZ, (1880), nr. 361, [14] 26 dec., p. 5305-5306.

[„CONVENŢIUNEA DE COMERŢ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr, 284, 20 decembrie 1880/1 ianuarie [1881], p. 1. Al doilea editorial.

Convenţia de comerţ cu Italia este discutată în Adunarea deputaţilor în şedinţa din 19 decembrie 1880 şi stenograma se publică în „Monitorul oficial al României” în 20 decembrie 1880 /1 ianuarie 1881[1]. Eminescu face o paralelă între convenţia comercială negociată de guvernul conservator cu Imperiul austro-ungar şi cea încheiată de guvernul liberal cu Italia şi găseşte că cea din urmă cuprindea numai dezavantaje pentru ţara noastră. Faptul acesta îi apărea cu atît mai grav cu cît noua convenţie se încheia în condiţii politice mai favorabile decît cele din 1875, cînd România se afla sub suzeranitatea Imperiului otoman. Poetul face aluzii şi la V. Boerescu, ministrul de externe, care ţine un amplu discurs în susţinerea *Proiectului de lege* privind convenţia comercială cu Italia [2].

„România liberă” considera că „Timpul” avea dreptate în aprecierile sale privind convenţia încheiată cu Imperiul austro-ungar, criticată vehement de Partidul liberal[3]. Reproduce un fragment („Într-adevăr România... noastre naturale”).

Eminescu îi numeşte pe membrii Partidului liberal „Catonii împodobiţi cu stele şi panglici”. Poetul se referă, desigur, la Cato cel Bătrîn (Marcus Porcius Cato Maior, 234—149 î. e. n.), cunoscut prin severitatea opiniilor sale politice.

---

[1] MO, (1880), nr. 285, 20 dec. 1880/1 ian. 1881, p. 8253-8263.

[2] *Idem,* nr. 286, 21 dec. 1880/2 ian. 1881, p. 8284-8288.

[3] RL, IV (1880), nr. 1065, 21 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„DACĂ POLEMICA NOASTRĂ ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 285, 21 decembrie 1880/2 ianuarie [1881], p. 1, Al

doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 504-509.

Eminescu critică în repetate rînduri promovarea în ierarhia socială a complotiştilor la răsturnarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Promovarea se făcea cu asentimentul lui Carol I şi avea drept consecinţă de moralizarea oamenilor cinstiţi şi de bună-credinţă. Carol I este numit îngăduitorul, iar în manuscrise se arată cu cine era îngăduitor şi cu cine nu (v. *supra, p.* 472).

Fragmentul din ziarul „Allgemeine Zeitung" este reprodus din articolul *[«Gazeta generală din Augsburg »..."],* publicat în „Timpul" în 19/31 decembrie 1880 (v. *supra.* p. 446—448). Poetul îl publică în traducerea sa întrucît în articolul din ziarul german se face o caracterizare a persoanelor promovate, cu aprobarea Domnitorului, de guvernul liberal. Sînt amintite, între aceste persoane, N. T. Orăşanu, pamfletarul antidinastic, devenit susţinător al monarhiei, D. A. Sturdza, care publică, sub pseudonimul Erdmann Hahn, cunoscuta broşură (v. *supra,* p. 439) şi Gheorghe Mărzescu (1834—1911), care scoate, sub pseudonimul Iordache Vulpescu, broşura *Spionul prusian sau Principele Carol de Hohenzollern al României,* tipărită la Berlin în 1875. Mărzescu este şi autorul altei broşuri, *Martirii de la 48 şi salvatorii de la 66,* tipărită în 1878. Antidinastic la începutul activităţii sale politice, Gh. Mărzescu va deveni un susţinător al monarhiei.

„România liberă" scrie că „Timpul" face „tristul panegiric al roşilor" şi „pune în relief mijloacele de care s-au servit pentru a ajunge la putere"[1]. Reproduce un fragment („Poate că această politică...căpitanului Candiano-Popescu").

Merită să reţină atenţia îndeosebi faptul că presa liberală situează opiniile critice ale lui Eminescu în acelaşi plan cu ale socialiştilor, cu deosebirea că cei dîntîi se orientau spre viitor, în vreme ce poetul privea spre trecut. „Aşa socialiştii şi ei găsesc că lucrurile merg rău — scrie „Liberalul" în editorialul *Iaşi, 22 decemvrie 1880 —,* decît idealul lor este în viitor şi necunoscutul şi nedemonstratul au ceva atrăgător care poate seduce spiritele neliniştite şi căutătoare de aventuri sociale. Cei de la «Timpul» nu au măcar această scuză, pe dînşii nu o prea mare nerăbdare de a vedea ultimul cuvînt în chestiile sociale îi frămîntă; idealul lor este în trecut, un trecut pe care nu-l cunosc decît superficial, pe care pentru interesul cauzei îl îmbrobodesc cu tot felul de înfrumuseţări, îl poetizează şi după ce prin această lucrare de pură fantazie l-au făcut necunoscut

---

pentru orice minte rece, apoi se închină, la dînsul ca la un fetiş şi vorbeşte de el ca de ceva care în adevăr a existat" [2].

C. Dobrogeanu-Gherea critică cîţiva ani mai tîrziu în termeni asemănători poetizarea trecutului în scrisul eminescian. Problema aceasta se discută în alţi termeni în cercetările mai noi (71, p. 298—317).

---

[1] RL, IV (1880). nr. 1064, 20 dec., p. 3 *(Arena, ziarelor).*

[2] LIB, I (1880), nr. 23, 24 dec., p. 1.

[„SÎMBĂTĂ SEARA A AVUT LOC ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr.286, 23 decembrie 1880/4 ianuarie[1881],p. l. Editorial; *Bucureşti 22 decembre.* Este reprodus în „Presa", XIII, nr. 287, 31 decembrie 1880, p. 1 *{Bucureşti, 30 decembre).*

Întrunirea Partidului conservator se ţine în 20 decembrie 1880/1 ianuarie 1881 la Clubul politic şi Lascăr Catargiu este desemnat succesor al lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu la conducerea opoziţiei conservatoare.

Din cuvîntările lui I. Em. Florescu, Lascăr Catargiu şi T. Maiorescu nu se desprinde că s-ar fi propus la întrunire întocmirea unui nou program politic.

Lascăr Catargiu adresează o circulară către membrii partidului, căreia Eminescu îi face loc în fruntea ziarului ca editorial, *Bucureşti, 24 decembre, şi o* însoţeşte cu cîteva cuvinte introductive. „În urma aclamării D-lui Lascăr Catargiu ca şef al Partidului conservator, D-sa a adresat membrilor partidului următoarea circulară”.

Circulara nu fixează un nou program politic, cum ne-am aştepta. „Principiile Partidului conservator sînt cunoscute — şi nu de astăzi datează statornicia luptei noastre pentru progresul statului român prin ordine şi legalitate”.

Lascăr Catargiu îşi îndreaptă atenţia spre chestiuni organizatorice şi stăruie, cum face şi la întrunirea partidului, să se înfiinţeze comitete judeţene în toată ţara.

„România liberă” insistă asupra schimbărilor la conducerea Partidului conservator şi reproduce două fragmente din articolul poetului („în faţă ne vedem... direcţiunea partidului”; „... nestabilitatea cabinetelor... felicitări ale adunării”) [2].

Schimbările la conducerea Partidului conservator modifică şi statutul „Timpului” care, din organ de presă al Clubului politic, devine organ de presă al opoziţiei conservatoare. Eminescu îşi menţine poziţia în redacţie şi rămîne, în continuare, redactor-şef. Dar încă de pe acum întîlnim în coloanele „Timpului” numele lui Grigore Păucescu, care va veni la conducerea ziarului conservator.

---

[1] T, V (1880), nr.288, 25 dec./6 ian., 1881, p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1067, 24 dec., p. 3 *(Arena ziarelor)*.

[„DE LA DESCHIDEREA SESIUNII ADUNĂRILOR ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 287, 24 decembrie 1880/ *5* ianuarie [1881], p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu reia discuţia din articolul anterior cu privire la votarea Convenţiei comerciale cu Italia (v. *supra,* p. 449—450) şi insistă asupra faptului că şedinţa din 19 decembrie 1880 a fost dominată de discursul sentimental al lui V. Boerescu, ministrul de externe[1]. Atacurile lui I. C. Brătianu împotriva conservatorilor sînt cuprinse în cuvîntarea sa ţinută în Adunarea deputaţilor în şedinţa din 20 decembrie 1880[2]. Eminescu reproduce în „Timpul” cuvîntarea lui Al. Lahovari, din 10 decembrie 1880, în care critică Convenţia [8].

„România liberă” reţine opinia după care Corpurile legiuitoare nu desfăşurau în întreaga sesiune o activitate pozitivă[4]. Reproduce un fragment („Ne-ar sfărîma... sentiment omenesc?”).

Eminescu îl învinovăţeşte pe I. C. Brătianu de toate greşelile guvernului liberal atît în politica internă, cît şi în cea externă.

---

[1] MO, (1880), nr. 285, 20 dec./l ian., 1881, p. 8253-8263.

[2] *Idem,* nr. 286, 21 dec./2 ian., 1881, p. 8288-8301.

[3] T, V (1880), nr. 287, 24 dec./5 ian. 1881, p. 1-2.

[4] RL. IV (1880), nr. 1068, 25 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„O DEPEŞĂ A AGENŢIEI HAVAS ...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 288, 25 decembrie 1880/6 ianuarie [1881], p. 1. Al doilea editorial.

Presa românească acordă mare atenţie lucrărilor Comisiei dunărene întrucît se puneau în discuţie probleme privitoare la suveranitatea naţională. „Vocea Covurluiului” din Galaţi consacră lucrărilor Conferinţei un editorial, *Galaţi, 23 decembrie 1880,* publicat în 24 decembrie 1880, în care examinează rezultatele discuţiilor din prima sesiune [1].

„România liberă” se mărgineşte să semnaleze că „Timpul” se ocupa de stadiul discuţiilor din Comisia dunăreană [2].

Eminescu abordează chestiunea dunăreană cu mare prudenţă. Explicaţia stă în faptul că poetul se pronunţa pentru neutralitatea ţării noastre în politica externă. Angajarea în polemici cu Curtea din Viena complica şi mai mult situaţia românilor din Imperiul austro-ungar.

[1] VCOV, VIII (1880). nr. 1417, 24 dec„ p. 1.

[2] RL, IV (1880), nr. 1069, 30 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„NEDEPRINŞI A FACE FRAZE ..."]

Se publică în „Timpul", V, nr. 289, 30 decembrie 1880/11 ianuarie 1881, p.1. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere,* III, Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 509-515.

Oficiosul guvernamental comentează, schimbările la conducerea Partidului conservator (v. *supra,* p. 452—453) în editorialul *Bucureşti, 17 undrea 1880/8 calendar 1881,* publicat în 28 decembrie 1880. „Mulţumim din nou partidei conservatoare — scrie „Românul"— pentru sincerele sale declarări şi-o felicităm că şi-a reluat naturalul ei conducător" [1]. Eminescu vede în aceste „gratulări" la adresa noii conduceri a Partidului conservator o tactică prin care să cîştige simpatia acesteia în vederea punerii sub un control sever a redacţiei „Timpului" şi a temperării polemicii sale cu presa guvernamentală. Acesta este şi sensul avertismentului poetului că nu era deprins „a face fraze" şi critică guvernul liberal şi după instalarea lui Lascăr Catargiu la conducerea Partidului conservator.

„România liberă" reţine teza după care Domnitorul avea îndatorirea să facă distincţie între prerogativele sale şi interesele şi viitorul ţării [2]. Reproduce un fragment („E de observat... cu *n'importe* cine").

Fragmentul reprodus de „Românul" şi reluat de Eminescu după oficiosul liberal face parte din articolul din 10 decembrie 1880 (v. *supra,* p. 439).

Textul din Machiavelli este tradus din *1l principe,* cap. XIX, *Che e si debbe fuggire l'essere disprezzato e odiato.*

„Onde si deve notare, che l'odio s'acquista cosi mediantele buone opere, come le triste e però, com'io dissi di sopra, volendo un Principe mantenere lo Stato, è spesso forzato à non esser buono; perchè, quando quella universita, ò popolo ò soldati ò grandi che sieno, della quale tu giudichi per mantenerti haver bisogno, è corrotta, ti convien seguire l'humor suo, e sodisfarle; e allhora le buone opere ti sono nemiche" [3].

Textul îl găsim şi în manuscrisul **2257, 337,** într-o versiune diferită.

„Să se observe că ura se poate produce şi prin fapte bune şi tot aşa ca şi prin fapte rele. Unui principe deci, care voieşte să se ţină pe tronul lui, nu-i este adeseori permis de-a face fapte bune, căci dacă masa poporului sau a oştirii sale sau cei mari ai statului, de cari el are trebuinţă, sînt corupţi atunci el cată, să urmeze voinţei lor şi să-i mulţumească pe ei, scop pentru care faptele bune sînt adeseori stricăcioase".

Eminescu traduce integral capitolele XVIII şi XIX, pe care le-am tipărit în ediţia de faţă. (OPERE, XIV, p. 897—904).

[1] ROM. XXIV (1880), 27-28 dec., p. 1181.

[2] RL, IV (1880), nr. 1070, 31 dec., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[3] Niccolo Machiavelli, *II Principe,* Vinegia, In Casa de' Figlivoli di Aldo, 1546, p. 35v.

DESPRE SITUAŢIA POLITICĂ A ROMÂNIEI DE MAIORESCU

Se publică în „Timpul", V, nr. 290, 31 decembrie 1880/12 ianuarie 1881, p. 1—2. Se reproduce în „Românul", XXV, 15 ianuarie 1881, p. 42—43; „Luminătoriul", II. nr. 6, 21 ianuarie/2 februarie 188 l, p. 2—3; nr.7, 24 ianuarie/5 februarie 1881, p. 2—3; nr. 8, 28 ianuarie/9 februarie

1881, p. 3—4; „Gazeta Transilvaniei", XLIV, nr. 9, 22 ianuarie/3 februarie 1881, p. 2—3; nr. 10, 24 ianuarie/5 februarie 1881, p. 2—3; nr. 11, 27 ianuarie 1881, p. 3—4; „Telegraful român", nr. 10, 24 ianuarie 1881, p. 38—39; nr. 11, 27 ianuarie 1881, p. 41—43.

Studiul lui Maiorescu se publică în „Deutsche Revue", cu titlul *Zur politischen Lage Rumäniens,* în

primul număr al revistei pe 1881, care apare la sfîrşitul lui decembrie 1880[1]. Este reprodus în suplimentul ziarului „Bukarester Tagblatt” din ianuarie 1881 [2].

Maiorescu examinează poziţia României după cucerirea independenţei de pe poziţiile Junei drepte, cu alte cuvinte ale grupării junimiste din sînul Partidului conservator. Criticul pledează pentru o apropiere de Imperiul austro-ungar şi eludează situaţia grea a românilor de sub stăpînirea dualistă. Situînd discuţia pe teren politic, Carol I este prezentat, cum făcea şi presa antimonarhică, ca un „pion” al intereselor germane în această parte a Europei.

Studiul este publicat de Maiorescu fără consultarea Partidului conservator şi produce disensiuni în sînul acestuia. „Articolul apărut în «Deutsche Revue» de la 1 ianuarie 1881, — scrie T. Maiorescu — , semnat de autor, scris pe a sa proprie răspundere, nu în numele Partidului conservator, pe care nu-l consultase, dar arătînd comunitatea de vederi cu unii membri conducători ai «Junei drepte» (la 1881 nu se întrebuinţa încă numele de «junimist» în politică), a fost îndată tradus de Eminescu, reprodus în «Timpul» şi, pentru polemică, şi în «Românul» [...]. în şedinţa de sîmbătă seara 24 ianuarie 1881 generalul Florescu mai ales, dar şi generalul Manu, Al. Lahovari şi alţii, fac autorului din «Deutsche Revue» imputări pentru articolul lui, care — după modul d-lor de-a vedea — nu ar fi trebuit publicat de loc şi în orice caz nu ar fi trebuit publicat fără autorizarea partidului” (18, p. 179—180, 181).

Maiorescu ţine să precizeze că studiul său este reprodus în „Românul” pentru „polemică”. Oficiosul guvernului liberal califică studiul în editorialul *Bucureşti, 12/24 calindar 1881,* din 13 ianuarie 1881, „manifestul politic” al lui Maiorescu şi al „Junei drepte”[3]. Studiul este prezentat sub titlul *Manifestul* şi în 15 ianuarie 1881[4], ca să i se consacre apoi editorialele *Bucureşti, 15/27 calindar 1881* din 16 ianuarie 1881[5] şi *Bucureşti, 16/28 calindar 1881* din 17 ianuarie 1881. „Multe neadevăruri şi toate vătămătoare — scrie ziarul în editorialul din urmă, — nu unei partite, ci ţărei, conţine manifestul bătrînei şi Junei drepte. Ce inimă însă mai poate avea acel care scrie aceste linii şi cei cari le citesc a mai citi celelalte patentate neadevăruri din manifestul d-lui Maiorescu, în urma celui mai monstruos şi mai vătămător neadevăr ce scrie d. Maiorescu în privinţa patriei sale ş-a Domnului ei” [6].

Oficiosul guvernamental lua apărarea lui Carol I, după ce găzduise în coloanele sale cele mai violente atacuri împotriva „spionului prusac”.

„Gazeta Transilvaniei” comentează pe larg studiul şi reproduce extrase din el[7]. Studiul este comentat şi de „România liberă”[8], „Liberalul”[9], „L'Indépendance roumaine”[10], „Bukarester Tagblatt”[11] şi desigur şi alte publicaţii.

Eminescu nu împărtăşea opiniile lui Maiorescu privind o apropiere a României de Imperiul austro-ungar. Poetul considera că se încălca neutralitatea strictă, pe care trebuia s-o urmeze ţara noastră situată între trei mari imperii. Apropierea de Curtea din Viena o considera inoportună şi pentru faptul că aceasta ducea o politică de asuprire a românilor de sub stăpînirea sa. Eminescu avea în vedere şi primejdia subordonării economice a ţării noastre intereselor imperiului vecin. În calitatea sa de redactor-şef al cotidianului conservator, Eminescu avea obligaţia să susţină programul lui Maiorescu, cum procedează şi cu cel al lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu cu un an mai înainte. Deşi se găsea în această situaţie, se desolidarizează de tezele criticului şi apreciază programul său drept o utopie politică. De pe această poziţie va comenta, cum vom vedea în volumul următor, tezele maioresciene într-o suită de editoriale neincluse pînă acum în nici o ediţie a publicisticii sale.

---

[1] DREV, VI (1881), nr. 1, ian.-mart., p. 12-20.

[2] BTAG, II (1881), Suplementul Abendausgabe des „Bukarester Tagblatt”, nr. 12, 8/20 ian. 1881, p. 1. Se publică şi în nr. 11, care lipseşte din colecţia Bibliotecii Academiei Române.

[3] ROM, XXV (1881), 12-13 ian., p. 34.

[4] *Idem,* 15 ian., p. 41.

[5] *Idem,* 16 ian., p. 45.

[6] *Idem,* 17 ian., p. 49.

[7] GT, XLIV (1881), nr. 9, 22 ian./3 febr., p. 2-3; nr. 10, 24 ian./5 febr., p. 2-3; nr. 11, 27 ian./

8 febr., p. 3-4.

[8] RL, V (1881), nr. 1071, 1 ian., p. 2—3 *(Arena ziarelor).*

[9] LIB, II (1881), nr. 33, 11 ian., p. 1.

[10] INDR-1, V (1881), nr. 1004, 2/14 ian., p. 2 *(Spicuitor, Les journaux roumain).*

[11] BTAG, II (1881), nr. 9, 1/13 ian., p. 2 *(Inland).*

DIN MANUSCRISE

[„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAŢIE ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 226—229.** Numerotat de Eminescu: 17—20. Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum”, XII, nr. 2, [aprilie—iunie] 1981, p. 36—37.

Face parte din familia de texte *Studii asupra situaţiei.* Începutul este integrat, cu unele modificări, în editorialul din acest ciclu, *[„Precară este dar...”],* publicat în „Timpul” în 22 februarie 1880 (v. *supra,* p. 526).

[,,<<PRESA>> VA BINEVOI...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 230** r, în primă redactare.

Fragment din articolul *[„N-ar fi greu de polemizat...”],* publicat în „Timpul” în 23 februarie 1880 (v. *supra,* p. 40).

[„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 355—356.** Foaia a doua, numerotată de Eminescu: 2. Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum”, XII, nr. 2 [aprilie—iunie] 1981, p. 37—38.

Eminescu dezvoltă teza de aici cu privire la învinuirile aduse conservatorilor în editorialul *[„Unul din argumentele...”],* publicat în „Timpul” în 26 februarie 1880 (v. *supra,* p. 42—44).

[„ACEASTĂ ÎNDOITĂ MANIERĂ ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 216,** în primă redactare.

Este publicat de D. D. Panaitescu în „Manuscriptum”, VII, nr. 1, [ianuarie — martie] 1976, p. 32-33.

Teza potrivit căreia autoritatea bisericii decade odată cu progresul societăţii este dezvoltată de Eminescu în editorialul *[„Schimbări mari...”],* publicat în „Timpul” în 14 martie 1880 (v. *supra,* p. 73—74).

Se găseşte aici şi teza potrivit căreia biserica îşi aserveşte artele pentru ajungerea scopurilor sale.

[„ONORABILII NU POT FACE DEOSEBIREA ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2255, 267 r,** în primă redactare. Este scris pe un formular primit de la Garda civică privind prezenţa la post şi cheltuielile de deplasare.

Text pregătit de Eminescu, probabil, pentru editorialul *[„Expresia <codru parlamentar>...”]* din 20 aprilie 1880 (v. *supra,* p. 136—138). Aici se comentează, cum am văzut, opiniile lui Ioan Strat privind deficitul bugetar.

Poetul numeşte deficitul aparent atît aici cît şi în editorialul de mai sus „legenda Strat”. Această expresie revine şi în editorialul *[„Avînd a discuta o cestiune ..”]* din 24 mai 1880 (v. *supra,* p. 185—186).

[„ŞI PE CEI CE SE-NCERCAU ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 291.** Este scris pe coperta interioară, desprinsă din lucrarea, lui Frederic Dame, *Arta în timpul rezbelului* (Bucureşti, 1879). Poetul paginează textul cu: 2.

Eminescu face aluzie la V. Boerescu şi G. Panu, iar despre părăsirea chestiunilor Afganistanului vorbeşte în editorialul *Scrisoarea unui ministru,* publicat în 23 noiembrie/7 decembrie 1880 (v. *supra,* p. 418).

[„CINE SĂ-I CONTESTE ..."]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 377,** în primă redactare.

Eminescu pregăteşte această însemnare pentru editorialul *[..După ce apăruse...”]* din 28 noiembrie/10 decembrie 1880, în care se ocupă de participarea lui Al. Candiano-Popescu la detronarea lui Al. I. Cuza. Poetul îşi face însemnarea, probabil, din memorie, ca în editorial să transcrie textul din „Monitorul oficial” din 1869 (v. *supra,* p. 423).

[„DAR NU NUMAI ATÎTA ..."]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 374,** în primă redactare. Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", XII, nr. 2, [aprilie—iunie]1981, p. 41.

Decretul prin care Al. Candiano-Popescu este chemat din „disponibilitate” se publică în „Monitorul oficial” în 2/14 noiembrie 1880[1].

Eminescu comentează chemarea lui Al. Candiano-Popescu în activitate şi decorarea lui N. T. Orăşanu în editorialul *[„Pe lîngă decretul de convocare. . .”],* publicat în 5/17 noiembrie 1880 (v. *supra,* p. 293—294).

---

[1] MO, (1880). nr. 247, 2/14 nov., p. 7330.

[„ÎN ŢARA NOASTRĂ …”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 255,** în primă redactare.

Comisiile de recensământ pentru stabilirea noilor impozite îşi desfăşoară lucrările în august 1880.

Din presă se desprinde că se săvîrşesc numeroase abuzuri.

Eminescu face cunoscute unele contestaţii primite din provincie în editorialul *[„Domnii liberali…”],* publicat în 2/14 octombrie 1880 (v. *supra,* p. 481—482). Ministerul de Finanţe dă o circulară în care atrage atenţia asupra acestui lucru. Eminescu o comentează în editorialul *[„D. ministru de finanţe…”],* publicat în 2/14 noiembrie 1880 (v. *supra,* p. 390—391).

I. C. Brătianu recunoaşte că s-au săvîrşit abuzuri la recensământ în cuvîntarea sa ţinută în Adunarea deputaţilor din 27 noiembrie 1880 [1].

Informaţiile acestea permit să fixăm ca dată a elaborării textului noiembrie 1880.

[1] ROM, XXIV (1880), 29 nov., p. 1091.

[„DEŞI REPROBĂM …”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 366—371**, în primă redactare.

Atentatul împotriva lui I. C. Brătianu, săvîrşit de Ioan G. Pietraru, are loc în seara zilei de 3 decembrie 1881. Eminescu anulează începutul articolului: „Ieri la 7 1/4 ore seara un om a atentat la viaţa d-lui Brătianu pe cînd ieşea din Cameră”. Se desprinde de aici că articolul este scris în 4 decembrie 1880.

Eminescu publică în 4 decembrie 1880 alt editorial *[„Ieri seara la 5 1/4 seara…”],* care îl înlocuieşte pe acesta (v. *supra, p.* 433—434).

[„CAROL ÎNGĂDUITORUL …”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 260**. Paginat de Eminescu: 12.

Fragment din editorialul *[„Dacă polemica noastră. . .”],* publicat în 21 decembrie 1880 (v. *supra,* p. 450—452)

CU PATERNITATE INCERTĂ

[„O DEPEŞE DE IERI…”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 55, 8 martie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 7/l9 martie 1880.*

Problema căilor de comunicaţie stă în atenţia lui Eminescu în mai multe însemnări din manuscrise, de unde se vede că îi acorda, mare însemnătate (11, p. 174, 189, 190).

„România liberă” remarcă teza, expusă aici, potrivit căreia o dată cu construirea căilor

ferate din Balcani scădea interesul ţărilor din centrul Europei pentru navigaţia pe Dunăre[1].

Editorialul nu oferă elemente suficiente în sprijinul paternităţii eminesciene, însă nici indicii să o infirme.

[1] RL, IV (1880), nr. 833, 9 mart., p. 3 *(Revista ziarelor).*

[„ÎN ŞEDINŢA DE IERI A SENATULUI S-A DEZBĂTUT LEGEA...”]

Se publică în „Timpul”, V. nr. 77. 4 aprilie 1880, p. 1. Editorial: *Bucureşti, 3/15 aprilie 1880.*

Şedinţa Senatului se ţine în 2 aprilie 1880[1] *şi* în ea se votează pensia lui C. A. Rosetti, propusă în Adunarea deputaţilor, în 30 martie 1880 (v. *supra,* p. 107— 109).

„România liberă” reţine din editorial relatarea privind poziţia adoptată de Emanoil (Manolache) Costache Epureanu în cursul dezbaterilor[3]. Reproduce un fragment („...dacă este adevărat...prezident al ei”).

Eminescu se referă la activitatea literară a lui Petre Grădişteanu şi în „Curierul de Iaşi”, cînd prezintă spectacolul cu comedia lui N. Gogol *Revizorul,* în traducerea sa (OPERE, IX, p. 281—283, 675—676).

[1] MO. (1880), nr. 82, 8/20 apr., p. 2524-2527.

[2] RL, IV (1880), nr. 855. 5 apr., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[„SIMEON BALINT, CUNOSCUTUL LUPTĂTOR...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 80, 8 aprilie 1880, p. 1.

ALBANIA

Se publică în „Timpul”, V, nr. 104, 9 mai 1880, p. 1-2 *(Din afară).*

Schiţa istorică se publică în „Independenţa română” din Iaşi, de unde este reprodusă în „Telegraful român” din Sibiu. Colecţia ziarului ieşean este incompletă în bibliotecile noastre încît nu putem preciza data publicării aici a schiţei istorice, Textul din „Telegraful român” este însă identic cu cel din „Timpul”, fără să se facă

totuşi trimiterea la „Allgemeine Zeitung”, foaia germană din Augsburg, pusă la contribuţie de poet în multe din articolele sale.

Schiţa istorică se încadrează în preocupările lui Eminescu privind lupta popoarelor din Balcani pentru libertate naţională.

[1] TELR, XXVIII (1880), nr. 79. 8 iul., p. 313-314; nr. 80, 10 iul., p. 317-319.

TEATRUL NAŢIONAL. DESCHIDEREA STAGIUNII. *DANIEL ROCHAT,*

Comedie în cinci acte de Victorien Sardou

Se publică în „Timpul”, V, nr. 219, 1/13 octombrie 1880, p. 2—3.

Spectacolul cu piesa lui Victorien Sardou este comentat de cea mai mare parte a ziarelor româneşti. îi consacră cronici dramatice „L'Indépendance roumaine”[1], „Românul”[3], „Telegraful”[3], „România liberă”[4] şi, desigur, şi alte ziare. De fapt Societatea dramatică deschide cu ea stagiunea din 1880/1881. Ziarul din urmă insistă asupra dificultăţilor ridicate de montarea piesei şi laudă strădaniile actorilor în interpretarea corespunzătoare a rolurilor.

Eminescu vorbeşte de Victorien Sardou în două rînduri. În cronica dramatică *Revista teatrală [„Joi în 25 noiemvrie...”],* publicată în „Curierul de Iaşi” în 28 noiembrie 1876, îl prezintă, alături de Al. Dumas-fiul, ca reprezentant al literaturii dramatice franceze moderne (OPERE, IX, 274). Mai importantă este caracterizarea ce-o face dramaturgiei lui Sardou în articolul *Reportoriul nostru teatral,* publicat în „Familia” în 1870 (OPERE, IX, 86). Aici arată că piesele sale figurau în repertoriul lui Mihail Pascaly, dar că ele nu erau înţelese pretutindeni. Explicaţia sta în faptul că Sardou prezenta o „viaţă publică”, ce nu se potrivea cu cea din ţara noastră.

Teza aceasta stă şi la baza cronicii dramatice din ziarul bucureştean.

---

[1] INDR-1, IV (1880), nr. 932, 1/13 oct., p. 2 (Arutnev, *Théâtre national, Daniel Rochat).*

[2] ROM, XXIV (1880), 3 oct., p. 908-909, 5 oct., p. 917 (Fr. Damé, *Daniel Rochat*).

[3] TEL, X (1880), nr. 2527, 3 oct., p. 2-3, nr. 2529, 5 oct., p. 2 (S., *Daniel Rochat).*

[4] RL, IV (1880), nr. 1003, 5 oct., p. 2-3 *(Deschiderea teatrului. Daniel Rochat).*

[„DOMNII LIBERALI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 220, 2/14 octombrie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Corespondenţa din Rîmnicu Vîlcea este semnată de I. F. Strachirescu şi se publică în „Timpul”, în 4/16 septembrie 1880[1]. A doua corespondenţă, primită de la Ion Vlădoianu, se publică cu titlul *Contestaţii în contra noului recensămînt fiscal* [2].

„România liberă” reţine critica lui Eminescu privind măsurile abuzive ale unei „tiranii oligarhice”[3]. Reproduce un fragment („O femeie văduvă... hotărît stăpînirea!”).

Din articolul lui Eminescu se desprinde că sosiseră la redacţie şi alte corespondenţe în care se denunţau abuzurile de la recensămînt. Să mai notăm că numirea de „calpuzani” pentru falsificatorii de bani este preluată de „Războiul” într-un editorial, *Bucureşti, 26 noiemvre,* în care numeşte guvernarea liberală „regimul calpuzanilor” [4].

---

[1] T, V (1880), nr. 197, 4/16 sept., p. 2.

[2] *Idem,* nr. 220, 2/14 oct., p. 3.

[3] RL, IV (1880), nr. 1001, 3 oct., p. 3 *(Arena ziarelor).*

[4] RESB, (1880), nr. 1216, 27 nov., p. 1-2.

[„DUMINICA VIITOARE VA ÎNCEPE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 222, 4/16 octombrie 1880, p. 2 *(Cronica teatrală).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 142.

Spectacolele lui I. D. Ionescu, date în Bucureşti, sînt anunţate în „Timpul”, cum fac şi alte ziare, însă nici Eminescu şi nici Slavici, care răspundea de partea literară şi artistică a ziarului, nu aveau

păreri prea bune despre ele (43, p. 225). Nu acelaşi lucru se poate spune şi despre reprezentaţiile lui Gheorghe Moceanu (1838—1909) şi echipa sa de dansuri populare.

Atitudinea redactorilor faţă de I. D. Ionescu explică de ce se mulţumesc să insereze în coloanele ziarului o notiţă de serviciu.

Paternitatea eminesciană nu poate fi demonstrată cu certitudine. Se invocă în stabilirea ei expresia „deplin reuşită”, însă ea nu este suficientă să atribuim notiţei alt statut.